Arhimandritul Sofronie

NEVOINŢA CUNOAŞTERII LUI DUMNEZEU

Scrisori de la Athos
(către D. Balfour)

Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)

Tipărită cu binecuvântarea Înalt Preasfinţitului
A N D R E I
Arhiepiscop al Alba-Iuliei

Editura Reîntregirea
Alba Iulia
2006

2

© 2006 World copyright of Arhimandrite Sophrony's text

Подвиг Богопознания: Письма с Афона (к Д. Балфуру)

Essex/Moskow (2002) [ISBN 1 874679 19 3]

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST, ESSEX, G.B.

NO TRANSLATIONS TO BE MADE FROM THE ORIGINAL OR TRANSLATIONS OF THE ORIGINAL WITHOUT WRITTEN PERMISSION FROM THE MONASTERY.

© 2006 pentru ediţia de faţă
Editura Reîntregirea, Alba Iulia, România.

Traducere de Ieromonahul Rafail Noica

© 2006 pentru prezenta traducere
STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST, TOLLESHUNT KNIGHTS, by MALDON ESSEX, CM9 8EZ G.B.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SOFRONIE, Arhimandritul

Nevoinţa cunoaşterii lui Dumnezeu. Scrisori de la Athos (către D. Balfour) / Arhimandritul Sofronie; trad. din lb. rusă de Ierom. Rafail Noica. – Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2006.

ISBN

4

I. Noica, Ierom. Rafail (trad.)

ÎNAINTE CUVÂNTARE

Arhimandritul Sofronie Saharov (1896-1993) este cunoscut în lumea dreptslăvitoare ca fiind autorul cărţilor *Stareţul Siluan* (Paris, 1952),[1] *Vom vedea pe Dumnezeu precum este* (Essex, 1985),[2] *Despre rugăciune* (Paris, 1991),[3] *Naşterea întru împărăţia cea neclătită* (Moscova, 2000),[4] şi altele. Unele dintre ele, precum *Stareţul Siluan*, prin popularitatea lor au devenit scrieri clasice ale Orthodoxiei veacului douăzeci. Celor deja familiarizaţi, fie şi în parte, cu moştenirea duhovnicească a Părintelui Sofronie, tot cuvântul despre el ar putea fi de prisos. Scrierile sale sânt o grăitoare mărturie a bogăţiei duhovniceşti a acestui însemnat nevoitor al bunei cinstiri din epoca noastră.

Călătoria vieţii Părintelui Sofronie cuprinde aproape întreg veacul trecut. Treptele de căpetenie ale dezvoltării sale

---

[1] Publicată în româneşte în două părţi: *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*, şi *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, amândouă la Editura Deisis din Sibiu.

[2] Traducerea rom. Ed. Sophia, Bucureşti, 2005.

[3] Traducerea rom. Ed. Mănăstirea Lainici, 1998.

[4] Traducerea rom. Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.

duhovniceşti s'au împletit subt o formă sau alta cu soarta omenirii veacului XX. Astfel, cuvântul lui a rămas ca sprijin duhovnicesc de neînlocuit mai multor generaţii; într'însul s'au aflat răspunsuri multor întrebări născute din contradicţiile, din conflictele şi din tragediile vieţii contemporane.

Scrisorile de faţă către D. Balfour sânt primele dintre scrierile duhovniceşti ale Părintelui Sofronie. Anii vieţii sale mai nainte de această corespondenţă s'au însemnat printr'o încordată căutare de Dumnezeu – a Absolutului Dumnezeiesc. Gândul cum ar putea omul depăşi hotarul acestei vieţi vremelnice nu-l părăsea, căci, în cuvintele lui, „duhul omului nu primeşte ideea morţii"[1]. Însuşi părintele Sofronie îşi descrie starea din acest răstimp în următoarele cuvinte: „Întreaga mea fiinţă era prinsă în căutarea ieşirii din hotarele strâmte ale vremii şi întinderii"[2], ieşirii către cunoaşterea Celui Vecinic şi Absolut. Încă la Paris fiind, părintele Sofronie s'a înscris la Institutul Theologic „Sf. Serghie", pentru a pătrunde mai adânc în felul creştinesc de a înţelege lumea. Cu toate acestea, faptul de a învăţa la Institutul cu

[1] Cf. *Ne vorbeşte Părintele Sofronie*, Ed. Bunavestire, 2003, p. 22.
[2] Ibid., p. 25.

cei mai însemnaţi reprezentanţi ai theologiei ruse a acelei vremi nu-i putea satisface setea de cunoaştere a lui Dumnezeu. Atunci, în 1925, s'a dus la Athos unde a fost primit în obştea Mănăstirii Sf. Panteleimon. Încordata căutare lăuntrică a anilor de mai nainte îi pregătiseră terenul spre a putea cuprinde cel mai măreţ fenomen duhovnicesc al epocii noastre – pe Stareţul Siluan (1866-1938). Părintele Sofronie a putut, ca nimeni altul, înţelege şi preţui vrednicia dumnezeieştii descoperiri de care se învrednicise Sf. Siluan – „Ţine-ţi mintea în iad, şi nu deznădăjdui".[1] Precum scrie părintele Sofronie, acesta fusese cu adevărat un eveniment istoric determinant pentru întreagă epoca noastră: era „începutul biruinţei, pasul înspre iubirea atotcuprinzătoare"[2]. În ciuda faptului că Sf. Siluan era om cu puţină carte, el a ştiut să dezlege cele mai adânci întrebări ale vieţii, la care nu putuse răspunde nici elita theologică a Parisului. Acum Stareţul Siluan, proslăvit între sfinţi de către Biserica Dreptslăvitoare, este îndeobşte

[1] *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, Ed. Deisis, Sibiu, 1999, pp. 36, 133, etc.

[2] Cf. *Ne vorbeşte Părintele Sofronie*, op. cit., p. 33.

cunoscut şi cinstit de lumea întreagă. A fost adăugit cetei sfinţilor în anul 1987.

Din pricina modestiei sale caracteristice părintele Sofronie nu a vrut ca aceste scrisori să apară în timpul vieţii sale. Ele cuprind o mulţime de descoperiri adânc personale. Mai târziu recunoştea faţă de Balfour: „Din lipsa mea de experienţă, eu îţi scriam despre sinemi, despre ceea ce eu însumi gândeam şi trăiam, cum luptam eu însumi cu diferite patimi... Tocmai această lipsă de experienţă sau, cu alte cuvinte, de-abia începutul experienţei, este ceea ce caracterizează întreagă această perioadă a legăturii mele cu tine în rugăciune. Astăzi, multe din cele ce mi-am îngăduit atunci, nu aş mai face. Însă cele trecute nu le mai poţi şterge, 'ca fapt', din viaţă. Poţi să le acoperi cu pocăinţă, să le faci nelucrătoare pentru vecinicie, însă ca fapt istoric ele rămân în continuare acelaşi fapt. Desigur, eu nu sânt primul căruia îi cade asupră trăirea ruşinii pentru trecut, pentru vreun cuvânt nelalocul lui, grăit sau scris. Ba chiar aflu o oarecare mulţămire până şi în faptul de a-mi fi fost dat, în anii ce au urmat, a-mi recunoaşte greşalele săvârşite în trecut”.[1]

[1] Scrisoarea către D. Balfour, din 31 Octomvrie 1961.

În Evanghelie este scris: *Nu poate cetatea a se ascunde, deasupra muntelui stând* (Mt. 5:14), pentru care fapt, ar fi nelalocul lui a ascunde bogăţia duhovnicească cuprinsă în aceste scrisori: ar însemna „a îngropa în pământ talantul" acestei înţelepciuni duhovniceşti (cf. Mt. 25:18) sau, „aprinzând făclia, să o punem subt obroc" (cf. Mt. 5:15), dând uitării cuvântul însuflat de Sfântul Duh. Împlinească-se, mai curând, cele poruncite de Domnul: *Aşa lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază lucrurile voastre cele bune şi să slăvească pre Tatăl vostru cel din ceriuri* (Mt. 5:16). Tocmai în vârtutea caracterului adânc personal şi a deschiderii „neexperimentate", scrisorile răsfrâng sincer flacăra lăuntrică a duhului tânărului nevoitor, al Părintelui Sofronie, întredeschizându-i tainele inimii pline de focul iubirii lui Hristos. Citindu-le, fiecare poate afla ceva spre folosul sufletului, spre întărirea credinţei şi mângâierea duhovnicească. Cu toate acestea, scrisorile de faţă de-abia dacă le-am putea considera ca o povăţuire îndeobşte a vieţii duhovniceşti, deoarece, precum însuşi părintele Sofronie constată, „cele scrise unei anume persoane, în anume împrejurări, ... din

toate punctele de vedere sânt destinate unui anume răstimp trecător”.[1] Prin urmare, cuprinsul scrisorilor a fost determinat de nevoile duhovniceşti vremelnice ale celui căruia sânt adresate: David Balfour.

D. Balfour

Întreagă viaţa lui D. Balfour a fost o neistovită căutare a adevăratei vieţi. Mintea lui căutătoare, iscoditoare, niciodată nu l-a lăsat să se mulţumească cu ţelul aflat. Puterea mişcătoare a vieţii sale a fost, în cuvintele lui, „setea adevăratei fiinţări”.[2]

David Balfour s’a născut la 20 Ianuarie 1903, într’o familie de intelectuali Englezi.[3]

---

[1] Scrisoarea nr. 18, din Aprilie, 1934.

[2] Vezi Scrisoarea lui D. Balfour către părintele Sofronie, din 27 Septemvrie/10 Octomvrie 1932.

[3] Despre perioada timpurie a vieţii lui D. Balfour şi despre întoarcerea lui către Orthodoxie pomeneşte Monahia Siluana (Soboleva) în cartea *Trei întâlniri* (Moscova, 1997, pp. 76-83). Însă în povestirea ei se află câteva inexactităţi istorice. Astfel, ea numeşte pe Pr. David „lord”, pesemne luându-l drept cunoscutul politician de la începutul veacului al XX-lea, Lord Balfour, pe când Pr. David avea o origine socială mai modestă. Pe lângă aceasta, interesanta relatare despre cum D. Balfour „a dăruit mulţi bani Papei

Curând după naşterea fiului, părinţii săi au trecut la Catholicism, iar aceasta mult a determinat devenirea religioasă a tânărului David. În vremea studiilor în şcoala catholică el a simţit lăuntric chemarea către preoţie şi monahism. După absolvirea studiilor la Roma, în 1922, a intrat ca novice în mănăstirea benedictină „Farnborough", nu departe de Londra. Încă din primii ani ai dezvoltării sale duhovniceşti el a arătat interes pentru monahismul dreptslăvitor şi, în 1926, a trecut în mănăstirea belgiană Chevetogne, unde se slujeşte şi în stil apusean, precum şi după rânduielile răsăritene. Acolo şi-a dat făgăduinţele monastice şi a primit mai târziu şi preoţia.

Chemarea lui Dumnezeu

În anul 1932 s'a întâmplat un eveniment care a schimbat întreaga viaţă a lui D. Balfour: a mers la Sfântul Munte Athos cu gândul de a cerceta oarecari manuscrise. Acolo s'a petrecut întâlnirea cu Stareţul Siluan şi cu părintele Sofronie, întâlnire care avea să-i determine soarta vieţii. Când a sosit la Mănăstirea Sf.

---

de la Roma şi a întemeiat mănăstirea Chevetogne, spre a lupta împotriva Orthodoxiei", nu are temei istoric real.

Panteleimon, primul pe care l-a întâlnit după ce a coborât din vaporaş a fost Părintele Siluan, care l-a condus la mănăstire. Pe cale, aşa cum avea să povestească mai târziu Stareţul Siluan, tot mereu simţea dorinţa de a-i spune lui Balfour: „Rugaţi-vă, şi Domnul vă va lumina!" Cu toate acestea, nu se hotărî atunci să rostească acele cuvinte; dorinţa însă nu îl părăsea, ba chiar se întărea. Atunci, desluşind voia lui Dumnezeu, se hotărî chiar să cheme pe Balfour în chilie şi să-i spună: „Dumnezeu mi-a însuflat să vă spun: Rugaţi-vă, şi Domnul vă va lumina!" Pentru Balfour, care de multă vreme era muncit de îndoieli şi nehotărâre, încercând să-şi rezolve problemele cu propria-i minte – adică pe calea obişnuită mai cu seamă omului vremilor noastre, a cercetării logice din toate laturile – aceste cuvinte simple şi, în esenţă, cele mai obişnuite, i-au fost aproape o descoperire. Ele i-au arătat calea către dezlegarea acestui fel de îndoieli – cale hotărâtă, chiar dacă poate mai presus de fire. Şi alt schimonah al Mănăstirii Sf. Panteleimon, care trăia „la pustie", la distanţă ca de o verstă de mănăstire, după plecarea lui Balfour de la Athos povestea că în toată vremea petrecerii lui Balfour la Sfântul Munte şi în Mănăstirea Sf. Panteleimon avea o puternică înclinare să-i

spună: „Primiţi Dreapta-slăvire, părăsiţi Catholicismul!” Părintele Sofronie l-a întrebat:

– Dar cum de v’a venit o înclinare aşa de curioasă? Câţi vizitatori nu vin în mănăstire – şi catholici, şi protestanţi, şi alţii! Pe lângă aceasta, nu se cade ca noi, monahii, să intrăm în legătură cu oaspeţii, şi îndeobşte cu străinii, cu atât mai puţin cu cei de altă credinţă.

Pustnicul răspunse:

– L-am văzut pe Balfour în biserică şi l-am îndrăgit, şi mi s’a făcut milă de el pentru că nu este orthodox, şi m’am rugat pentru el; şi uite aşa mi-a venit dorirea de a-i spune să primească Dreapta-slăvire.

Şi alţi monahi au avut o înclinare asemănătoare, şi mulţi s’au rugat pentru el. Însuşi părintele Sofronie nu a încetat a se ruga pentru Balfour vreme de câteva luni, ziua şi noaptea. Pomenirea lui Balfour în rugăciune nu o părăsea nici atunci când îşi citea pravila şi canoanele, sau când îşi săvârşea ascultările în biserică. A purtat o nevoinţă nu uşoară, de rugăciune mijlocitoare pentru David, şi mult a suferit sufleteşte pentru dânsul, dar curând Domnul l-a îmbucurat cu bucurie mare.

După plecarea lui Balfour, Ieroschimonahul Pinufrie l-a întrebat pe părintele Sofronie despre el. Părintele

Sofronie nu a povestit nimic despre Balfour atunci: i-a cerut doar să se roage pentru dânsul, deoarece la plecare Balfour ceruse tuturor monahilor să se roage pentru el. Părintele Pinufrie a spus la început cu o oarecare deznădejde:

– Ce, să ne rugăm noi acum pentru catholici?... Ei ne sânt străini; dea Domnul ca toţi să se mântuiască!...

Şi totuşi a început a se ruga. Şi iată – după câteva zile, întâlnindu-l pe părintele Sofronie, a zis:

– Balfour este un om neobişnuit... Închipuieşte-ţi că la cererea matale, noaptea, la canon, am început să mă rog pentru el, şi dintr'o dată rugăciunea pentru el a început să-mi curgă într'un chip oarecum deosebit, şi într'atâta a pus stăpânire pe inima mea, că toate zilele astea, şi acasă, şi în biserică, tot numai pentru el mă rog.

Părintele Sofronie a tăcut: mulţumea lui Dumnezeu şi se uimea de Pronia Lui. Povesti toate acestea Stareţului Siluan, iar Stareţul de multe ori repeta: „Balfour se îndreaptă către Dreapta-slăvire printr'o minune".

Mai târziu părintele Sofronie, amintindu-şi de acele zile, scria: „Deocamdată sânt departe de a înţelege totul în privinţa lui D. Balfour ... dar este

deja destul pentru a vedea cât de uimitor lucrează harul lui Dumnezeu în acelaşi timp în inimile multor oameni..., poate pentru ca ceea ce nu face unul, să facă celălalt; sau poate ca să atragă cât mai mulţi oameni spre a lua parte la dumnezeiasca lucrare a lui Hristos: răscumpărarea şi mântuirea lumii; sau poate ca să ne lege puternic pe toţi cu dragostea ... sau poate pentru că Dragostea lui Dumnezeu nu este fără dreptate... Eu însă gândesc că toate cele înşiruite mai sus, de departe nu secătuiesc nesfârşita înţelepciune a Proniei lui Dumnezeu pentru noi".[1]

Primirea Orthodoxiei

Într'atât de adânc şi de puternic a trăit Balfour pronia lui Dumnezeu, că i-a devenit limpede primirea Dreptei-slăviri. Tocmai din acea clipă s'a înfiripat corespondenţa frăţească între Balfour şi părintele Sofronie. Povăţuit de sprijinul duhovnicesc al părintelui Sofronie şi de îndrumările

[1] Din scrisorile Părintelui Sofronie către Episcopul Veniamin. Unele frânturi s'au putut realcătui mulţumită unor note însemnate de însuşi D. Balfour. A se vedea D. Balfour, „Note din scrisorile Părintelui Sofronie către Mitropolitul Veniamin".

părinteşti ale Stareţului Siluan, Balfour a trecut la Orthodoxie pe data de 12 Septemvrie 1932, cu recunoaşterea cinului preoţesc. Aceasta s'a petrecut în Lituania. În legătura canonică cu Biserica a fost primit de Mitropolitul Eleftherie, Exarhul Patriarhiei Moscovei în Europa Apuseană. Noul loc unde avea să slujească Pr. David a fost Biserica Sf. Trei Ierarhi din Paris (Rue Pétel).

Tot acolo şi-a dat făgăduinţele monahale, de acum însă ca preot orthodox. A fost tuns de Arhiepiscopul Veniamin. Cu acest prilej Vlădica i-a dat noul nume monastic – Dimitrie – şi l-a încredinţat povăţuirii Stareţului Siluan.

Încercările

Curând după tundere au început ispitele care au pus la încercare credincioşia lui Balfour faţă de făgăduinţele monahale şi faţă de credinţa Dreptslăvitoare îndeobşte. O dată cu numirea Arhiepiscopului Veniamin ca Exarh al Americii, Părintelui Dimitrie i s'a dat o nouă ascultare: a-şi însoţi Arhiereul în SUA, în calitate de secretar şi de traducător.

Curând el deveni martorul conflictului între jurisdicţiile celor doi ierarhi – Mitropolitul Veniamin (Patriarhia Moscovei) şi Mitropolitul Platon (Biserica

Rusă din Afara Graniţelor). Această sminteală deveni o încercare serioasă a credinţei sale încă neîntărite. Întorcându-se în Europa, Balfour petrecu şase luni la Londra, în nădejdea de a înfiinţa o parohie – nădejde care nu era menită a se împlini.

În toamna anului 1935, cu gândul de a-şi afla un liman duhovnicesc, Pr. Dimitrie a vizitat pentru a doua oară Athosul şi a petrecut acolo şase luni într'o totală zăvorâre. Dar încă o dată – năruirea nădejdilor: athoniţii nu recunoşteau botezul său „catholic", cu atât mai puţin preoţia sa. După toate cele trăite la Sfântul Munte, autorităţile civile au impus Părintelui Dimitrie să părăsească Athosul.

Ruptura

Ceea ce s'a petrecut în sufletul Părintelui Dimitrie – nu este greu de înţeles. Dezamăgirea, istovirea din pricina necontenitei pribegii, izgonirea şi nestatornicia l-au determinat să-şi caute un loc de slujire mai „stabil". Pentru aceasta a hotărât să se rupă duhovniceşte de Stareţul său – Părintele Siluan – şi a nesocotit sfatul de a se întoarce la Paris iar apoi să meargă în Anglia spre a propovădui Dreapta-slăvire. În scrisoarea sa către părintele Sofronie scria: „Roagă-te pentru mine, nu

mă judeca, şi să ai în vedere că voiu continua să încerc să împlinesc porunca de a merge şi a propovădui în Anglia. Cât despre felul de a mă pregăti şi despre vremea şi mijloacele înfăptuirii, am hotărât ferm să mi le socotesc *eu însumi*, cu sfatul mai-marilor şi a astfel de duhovnici pe care mi-i va trimite Dumnezeu la faţa locului. (...) De sfătuit, mă voiu sfătui şi voiu primi drept povăţuire linia generală [a Stareţului Siluan], însă mai mult nu pot. Nu se cade a te folosi de duhovnic ca de un oracol".[1] La acestea Stareţul Siluan a răspuns: „Cum de asemuieşte el rugăciunile noastre cu oracolul? Ieftin ne-a mai preţuit. Fie să trăiască după sine, precum voieşte. Experienţa îl va învăţa. Şi-a pierdut credinţa, iar fără credinţă nu va afla folos".[2] Mai târziu Balfour avea să spună: „Dacă aş fi urmat sfatul Stareţului, altfel ar fi decurs tot restul vieţii mele".[3] Pentru neascultarea sa faţă de Stareţul Siluan,

---

[1] Scrisoarea nr. 1 către părintele Sofronie, din 7 Aprilie 1936. Vezi Anexa II, 1: „Duhovnicul nu este un oracol".

[2] Scrisoarea nr. 23 către D. Balfour, din 7/20 Aprilie 1936.

[3] Vezi Episcopul Kallistos Ware, „Obituary: David Balfour"//*Sobornost*, Londra, 1990, vol. 12, nr.1, p. 55.

Balfour s'a căit până în ultimele zile ale vieţii sale.

Luându-şi soarta în propriile mâini, a hotărât să rămână în Athena. La început totul părea să meargă bine: a fost primit în obştea Mănăstirii Pendeli de lângă Athena, a fost pus duhovnic, şi-a încheiat studiile la Universitatea din Athena cu rezultate strălucite, a fost hirotesit arhimandrit şi numit ecleziarh al bisericii care ţinea de spitalul regal din Athena, „Evanghelismos". Înzestrat fiind cu calităţi muzicale ieşite din comun, a putut organiza acolo un cor bisericesc de elită. În timpul vizitelor lor la „Evanghelismos" membrii familiei regale nu arareori mergeau la slujbele din biserica spitalului, atraşi fiind de armonia corului organizat de Balfour. Astfel Pr. Dimitrie s'a apropiat de palatul regal grecesc şi, precum se zicea atunci, a primit la spovedanie pe unii din membrii familiei regale.

Cu toate acestea slujirea Părintelui Dimitrie la Athena s'a întrerupt tot atât de neaşteptat ca şi toate celelalte întreprinderi ale sale. De data aceasta evenimentul care, neprevăzut, a zguduit întreaga sa viaţă, a fost ocupaţia germană din 1941. Cu numai câteva zile înainte de a ajunge Nemţii în Athena, în dimineaţa de

18 Aprilie, a reuşit să primească ieşirea din eparhie de la Episcopul local, ca seara să se afle deja pe vapor, împreună cu alţi refugiaţi care călătoreau spre Egipt.

Ceea ce s'a petrecut ca urmare este greu de înţeles cu limpezime: acest moment a rămas cel mai enigmatic în viaţa lui Balfour. Ajungând la Cairo a început să-şi caute un nou loc de slujire în Biserica Ortodoxă, cunoscut fiind deja ca arhimandrit şi duhovnic – dar fără succes. Deşertarea lăuntrică a credinţei sale, de data aceasta şi-a atins culmea. Însuşi Balfour mărturisea: „Îmi pierdusem credinţa că Biserica Ortodoxă este singura care deţine Adevărul în totalitatea sa"[1]. Mai târziu părintele Sofronie scria, având în vedere, pe lângă alte cazuri, şi povestea lui Balfour: „Din întâlnirile mele am avut nu puţine prilejuri să mă conving că orice înmicşorare a creştinismului atrage după sine catastrofe, fie personale, fie de obşte. Singură această înmicşorare poate explica îndepărtarea din ograda Bisericii a multor persoane care caută dreptatea atotcuprinzătoare 'catholică' şi adevărul atotcuprinzător 'catholic'. Vorbesc nu de cei stricaţi, ci de cei care caută adânc dezlegarea marilor probleme ale fiinţării

[1] Ibid.

noastre, care năzuiesc către cunoaşterea integrală, ba chiar absolută, *firească* a omului”.[1]

După cinci luni de inactivitate în Cairo şi-a ras barba, şi-a dat jos rasa şi a rupt orice legătură cu Biserica Ortodoxă. Neavând nici loc, nici bani, nici câştig, nici pâinea de zi cu zi, nici familie, nici patrie, nici – lucrul cel mai important – **credinţa**, Balfour s’a afundat într’o criză lăuntrică adâncă, din care a început să-şi caute ieşire cu orice preţ. Mai târziu a denumit această perioadă „anii desăvârşitului atheism”[2]. În Cairo i s’a întâmplat să locuiască într’o cameră de la a cărei fereastră se vedea Consulatul Britanic. Când şi-a văzut compatrioţii intrând şi ieşind pe uşile Consulatului, i s’a ivit în chip firesc simţământul compătimirii de sine. În comparaţie cu jalnica sa stare de vegetare, viaţa lor i se părea stabilă, bine întemeiată, plină de siguranţă pentru ziua de mâine. Subt influenţa fratelui său geamăn, care era funcţionar public în cadrul reprezentanţei Marii Britanii în Egipt, Balfour s’a dus să-şi

---

[1] Arhim. Sofronie, *Scrisori către Maria Simionovna Kalaşnikova*. Cf. trad. rom., *Ne vorbeşte Părintele Sofronie*, op. cit., p. 211.

[2] Scrisoarea nr. 5 către părintele Sofronie, 8 Aprilie 1945. Vezi Anexa II, 5: „Anii atheismului”.

caute o slujbă la Consulat. Nădăjduia că faptul de a stăpâni câteva limbi străine avea să-l ajute să-şi câştige traiul.

Fiind primit în serviciul de contrainformaţii din Armata Britanică din Cairo, curând a fost avansat la rangul de maior. Ca unul care stăpânea limba greacă la perfecţie, lui Balfour i s'a oferit curând un post important în Ministerul Britanic al Afacerilor Externe, în relaţiile politice cu Grecia. În toamna anului 1944 a fost trimis la Athena în calitate de diplomat spre a lucra pentru Armata Britanică.

În afara Bisericii

După întoarcerea la Athena, de acum ca diplomat, Balfour şi-a reluat corespondenţa cu părintele Sofronie. Pricina trezirii interesului religios într'însul a fost moartea tragică a fratelui său care pierise în Hong Kong, în lagărul de concentrare japonez pentru prizonierii de război. Acest eveniment a renăscut în Balfour simţământul deşertăciunii tuturor celor pământeşti şi simţământul viu al tragediei existenţei omeneşti, cu toate că, lăuntric, era încă prea îndepărtat de părintele Sofronie pentru a se reaprinde într'însul flacăra credinţei care se stinsese cândva.

După război viaţa lui Balfour, s'ar părea, curgea pe „făgaşul obişnuit" al vieţii lumeşti: serviciu diplomatic, căsătorie, familie. În cadrul slujbei i se întâmpla adesea să călătorească dintr'o ţară în alta şi să locuiască în multe oraşe: Tel-Aviv, Smirna, Genova, Geneva şi altele.

Epilog

În tot acest răstimp părintele Sofronie nu a întrerupt corespondenţa cu Balfour. La începutul anilor '50, prevăzând în viitorul apropiat întoarcerea lăuntrică a prietenului său, prezicea:

„Tu scrii: *Cât de departe sânt toate acestea de mine acum... Nu ştiu, poţi tu oare să înţelegi cât de departe am ajuns eu de voi toţi?* Şi, în acelaşi timp, ai adăugat: *Şi totuşi pomenesc cu dragoste şi recunoştinţă pe vechii prieteni, şi doresc să comunic cu ei*. Îndrăznesc să gândesc că tu totuşi nu vei putea uita **cu totul** dragostea noastră în Hristos. Psihologic, s'a petrecut o deplasare a centrului lumii tale lăuntrice. Puterea noilor impresii, puternica înrâurire a tot ceea ce te înconjoară acum – toate acestea, cu anii, îşi vor pierde ascuţimea, iar atunci din nou vei vedea că noi nu sântem chiar atât de departe de tine, că şi

noi avem un loc în inima ta, precum este un loc pentru tine şi în inimile noastre. Ţi-am spus-o deja, şi poate e de prisos să repet, că eu nu te voiu uita. De altfel, eu nu îndrăznesc să grăiesc astfel, căci om sânt. 'Eu nu te voiu uita' – acesta este cuvântul lui Dumnezeu".[1] Acestea, de departe, nu erau cuvinte goale – părintele Sofronie a rămas credincios lui Balfour până la sfârşitul zilelor sale.

Fireşte, conştientizându-şi răspunderea înaintea lui Dumnezeu pentru sufletul lui Balfour, părintele Sofronie niciodată nu a întrerupt rugăciunea stăruitoare pentru el. Şi iată că în Geneva s'a petrecut ultima întoarcere lăuntrică, de acum finală, în viaţa lui Balfour. Aceasta s'a întâmplat în anul 1962. Cumva, într'o noapte, şi-a deşteptat familia şi, într'o stare neobişnuit de agitată, a rostit cu nestăvilită bucurie: „*Cred* din nou!" Rămâne o taină ce fel de cercetare dumnezeiască a trăit el atunci, dar din acea clipă a început stăruitor să caute a se reuni cu Biserica Ortodoxă. Mai mult decât orice el înseta după împărtăşania cu sfintele şi de viaţă făcătoarele Taine – Trupul şi Sângele Răscumpărătorului. Fără zăbavă s'a întors către părintele Sofronie, vechiul şi

[1] Scrisoarea către D. Balfour din 24 Decemvrie, 1950. Cf. Is. 49:15.

credinciosul său frate în Hristos, în acea vreme deja igumen al Mănăstirii Sf. Ioan Înaintemergătorul din ţinutul englezesc Essex. Întâlnirea lor mişcătoare s'a terminat cu o adâncă spovedanie de pocăinţă a lui Balfour pentru toţi anii înstrăinării sale duhovniceşti, trăiţi departe de Biserică. După aceasta Balfour s'a întors la Mitropolitul Nicolai, Exarhul Europei Occidentale, cu rugămintea de a fi reprimit în sânul Bisericii ca mirean. Din acea clipă Balfour a păzit cu toată luarea-aminte credincioşia faţă de Dreapta-slăvire până la sfârşitul zilelor, neîntrerupt împărtăşindu-se cu Sfintele Taine ale lui Hristos. Mulţi îşi aminteau cum, rugându-se în vremea Liturghiei, el vărsa lacrimi fierbinţi de pocăinţă. Din acea vreme s'a reînnoit şi legătura sa duhovnicească cu părintele Sofronie. Povăţuirea duhovnicească, de data aceasta, s'a înfiripat nu prin scrisori, ci faţă către faţă, în timpul deselor lor întâlniri. Iată de ce tocmai în scrisorile acelei perioade, problemele duhovniceşti aproape nici nu se pomenesc.

După o îndelungată boală, Balfour s'a dus în pace la Domnul, pe 11 Octomvrie 1989. Aşa s'a sfârşit calea vieţii, deloc uşoară, a acestui om, în multe privinţe deosebit. Nu cu mult înainte de moartea sa

Balfour spunea despre tărâmul duhovnicesc pe care-l străbătuse; „Eu, ca un măgăruş neînţelept, gândeam să alerg după doi armăsari puternici: Stareţul Siluan şi părintele Sofronie”. În ultima sa scrisoare părintele Sofronie scria lui Balfour: „Da, noi sântem legaţi de-a pururea prin tot ce s’a petrecut de-a lungul a mai mult de o jumătate de veac. Dumnezeu într’atâta Şi-a arătat grija faţă de soarta noastră a amândurora, încât noi datori sântem să nu pierdem simţământul unei vecinice mulţămite faţă de El”[1].

NEVOINŢA CUNOAŞTERII LUI DUMNEZEU

Împărăţia cerurilor sileşte-se, şi silitorii răpesc pre ea (Mt. 11:12) – iată calea pe care a rânduit-o Domnul tuturor celor ce au îndrăznit să urmeze paşilor Lui. Întreagă viaţa Arhimandritului Sofronie a fost o necontenită străduinţă spre a dobândi Împărăţia prin poruncile lui Hristos. Această nevoinţă pentru a cunoaşte pe Dumnezeu şi-a găsit o anume oglindire în scrisorile către D. Balfour. Părintele Sofronie le-a scris în anii vieţuirii sale la Athos, când toată fiinţa sa era concentrată

[1] Scrisoarea către D. Balfour, din 18 Ianuarie 1987.

asupra luptei lăuntrice de a atinge Chipul cel dintâi, Dumnezeiesc. Scrierile publicate în cartea de faţă sânt o mărturie preţioasă şi vie care arată către izvoarele theologiei Părintelui Sofronie. Învăţătura aflată în ele, născută în sânurile predaniei athonite, în mare parte prevesteşte cărţile sale, *Stareţul Siluan* şi *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*. În esenţă, scrisorile conţin toate poziţiile fundamentale care aveau să determine devenirea Părintelui Sofronie ca fenomen duhovnicesc al epocii noastre.

Fără îndoială, evenimentul care în cea mai mare măsură a determinat viziunea sa theologică a fost părtăşia sa duhovnicească cu Stareţul Siluan. Corespondenţa cu Balfour, în parte, revarsă lumină asupra primilor ani ai apropierii Părintelui Sofronie de Stareţul Siluan, începând din anul 1930. Când părintele Sofronie pregătea cartea *Stareţul Siluan* pentru a fi publicată (Paris, 1952), el s'a folosit de aceste scrisori ca de un monument viu care întruchipa viziunea duhovnicească a Stareţului Siluan: „Acolo multe fuseseră scrise subt înrâurirea directă a Stareţului", scrie părintele Sofronie, „şi astfel ele îmi puteau realcătui în amintire lucruri despre

el cu destulă exactitate”.[1] Stareţul Siluan i-a deschis noi orizonturi în viaţa duhovnicească. Mai târziu părintele Sofronie scria: „Erau zile în care nu aflam destule cuvinte prin care să-mi înfăţişez înaintea lui Dumnezeu recunoştinţa pentru întâlnirea mea cu Stareţul Siluan. În acea vreme eram întreg sub ‘semnul’ (pentru a nu întrebuinţa cuvântul ‘impresie’, care nu se potriveşte în cazul de faţă) acelei Lumini a Schimbării la Faţă în care Dumnezeu mi l-a arătat pe Stareţ. După şapte ani ai celei mai adânci ‘nedumeriri’ ... în care mă aflasem până la acea întâlnire, mi s’a dat prin Stareţ adevărata descoperire şi întărire”.[2]

Despre cuvântarea de Dumnezeu născută în pocăinţă

[1] Scrisoarea către D. Balfour, din 24 Decemvrie 1950. În această scrisoare părintele Sofronie îi exprimă lui D. Balfour dorinţa de a-i da să-şi recitească scrisorile, dar numai pentru o vreme, căci ştia că lui Balfour îi era prea dureros să se despartă de ele chiar şi pentru câteva zile: le purta cu sine ca pe o nepreţuită moştenire totdeauna şi pretutindenea.

[2] Scrisoarea către D. Balfour, din 31 Octomvrie 1961.

În viaţa Părintelui Sofronie erau anii adâncului plâns pentru sine. Mai târziu îşi amintea cum, în Mănăstirea Sf. Panteleimon i se dădea uneori ascultarea de a citi cu glas tare Psaltirea pentru fraţii care se îndeletniceau cu rucodelia. „Se întâmpla să încep Psalmul şi să simt că nu pot merge mai departe; harul mă ‘înăbuşea’: tânguirea mi se ridica în gât ca un nod şi se revărsa în afară”.

Cu întreaga sa fiinţă era afundat în acel iad dureros al pocăinţei, prin care se pogoară asupra omului harul Sfântului Duh şi îl ridică în tărâmul Dumnezeieştii Vieţi. În starea unui astfel de har omul, renăscut în topitoarea pocăinţei, trăieşte din toată fiinţa sa realitatea lumii Dumnezeieşti şi o contemplează ca pe o evidenţă. De acest har se umple fiecare cuvânt al său, fiecare mişcare a sufletului şi a inimii sale. Toate manifestările din viaţa zilnică, până la cele mai mici amănunte, poartă pecetea curatei contemplări a Adevărului.

Scrisorile se dovedesc a fi o deosebită pildă cum o astfel de „stare” se preschimbă în „cuvântare de Dumnezeu”. „Theologia ca stare” nu este o ştiinţă filosofică, nici chiar un conţinut al rugăciunii, ci este o pătrundere vie în dumnezeiasca vecinicie. Şi o astfel de „theologie”, fiind

răsfrângerea stării curatei nepătimiri, devine ea însăşi curată şi *autentică* în cel mai adânc înţeles al cuvântului.

Fiind dus până la contemplarea Adevărului, omul devine în stare uşor a deosebi tot ce este „ne-adevăr”. În acest sens, părintele Sofronie a devenit un povăţuitor duhovnicesc de neînlocuit pentru un Balfour chinuit de îndoieli, căruia îi rămăseseră multe întrebări nedezlegate, de ordin dogmatic, în privinţa credinţei dreptslăvitoare. Din răspunsuri iese la iveală cât de adânc cunoscător era părintele Sofronie al predaniei Sfinţilor Părinţi ai Bisericii: scrierile lor împreună-glăsuiau cu propria sa experienţă. Astfel nu o dată pomeneşte scrierile Cuv. Ioan Scărarul, ale Avvei Dorothei, ale lui Isaac Sirul şi ale multor altora. Mulţumită celei mai subţiri intuiţii duhovniceşti, părintele Sofronie, ca nimeni altul, ştia să afle un cuvânt convingător chiar şi pentru un theolog atât de cult precum era Balfour. Totuşi puterea tainică a acestor scrisori constă nu în alcătuirea lor logică sau în erudiţie. Nu; Balfour, intuitiv, simţea că pe lângă desăvârşita cunoaştere a părintelui Sofronie în ce priveşte scrierile Sfinţilor Părinţi, cuvintele lui purced nu dintr’o conceptualizare abstractă, ci din

experienţa dată lui de Sus şi grăiesc despre adevăruri ca despre lucruri cunoscute şi neîndoielnice. Scrisorile, o spovedanie adânc personală, reproduc o experienţă adevărată şi o cunoaştere reală, mulţumită cărora ele poartă caracterul unei mărturii pozitive despre realităţile fiinţării duhovniceşti.

Mistagoghia către contemplare

Sfaturile, s'ar zice, obişnuite, dar în acelaşi timp deosebit de înţelepte pe care le află în scrisori, vor povăţui pe cel ce citeşte pe calea care duce la adevărata contemplare. În ele iese la iveală o anume trezvie duhovnicească, atât de caracteristică Părinţilor Filocaliei. În cuvinte nu multe şi simple, adresate lui D. Balfour, se exprimă cu o izbitoare adâncime toată esenţa învăţăturii Părinţilor Bisericii în ce priveşte lucrarea nevoinţei. Această tainică ştiinţă este neapropiată, neajunsă chiar şi minţilor celor mai înalte, dar în acelaşi timp este atât de simplă şi de limpede, încât este înţeleasă până şi de oamenii cei mai necultivaţi: „Calea către mântuire începe cu frica lui Dumnezeu şi se săvârşeşte într'o frică ce poate ajunge până acolo unde omul se simte cu adevărat

pironit pe cruce. Trebuie să iubeşti simţământul fricii lui Dumnezeu şi să îl păzeşti. Iar dragostea trebuie să se arate, după cuvântul Domnului, în paza poruncilor. Iar în: *De Dumnezeu te teme, şi poruncile lui păzeşte* (Eccl. 12:13) se cuprinde toată înţelepciunea, toată mistica-taina. Viaţa creştină este simplă, şi noi toţi trebuie în viaţă să fim simpli, ca şi cum nu ar fi nimic; şi cu adevărat, în acest fel totul este pe înţeles şi limpede”.[1] Balfour, care era înzestrat cu cea mai înaltă educaţie theologică – aceste cuvinte le-a simţit ca şi o nouă suflare în dezvoltarea sa duhovnicească. Asemenea multora care au citit scrierile asceţilor apuseni, el se apropia de lucrarea minţii cu nădejdea de a se afunda numaidecât în lumea misticii şi a „celor mai presus de fire”, şi să ajungă la stările descrise de acei autori. În chip deosebit fusese atras de experienţa mistică a lui Ioan al Crucii – unul dintre cei mai cunoscuţi sfinţi carmeliţi ai Catholicismului veacului al XVI-lea.[2] Opunând Apusul

[1] Scrisoarea nr. 11 către D. Balfour, din 3/16 Decemvrie 1932.

[2] Trebuie neapărat a observa că, fiind conştient de ataşamentul lui Balfour din trecut faţă de duhovnicia carmeliţilor, părintele Sofronie era nevoit, la început, să fie cu extremă luare-aminte

catholic adevărului Dreptei-slăviri, părintele Sofronie scrie: „Cu adevărat, singurul drept început şi temei al vieţii duhovniceşti este – pocăinţa”.[1] Zărind la Balfour înclinarea către felurite chipuri de „vedenie”, părintele Sofronie, frăţeşte, îl previne: „*St. Jean* învaţă în cartea sa despre ‘liniştirea minţii’ – cea mai înaltă lucrare duhovnicească, despre contemplare şi dragostea dumnezeiască, iar matà, citindu-i cartea, şi ca unul dezvoltat intelectual, ţi-ai însuşit o parte din ideile lui şi ai fost atras către ‘nunta Mielului’ (Apoc. 19:7), fără a-ţi fi spălat faţa mai nainte. Creştinii se spală cu nimic altceva decât cu plânsul. Crede-mă, iubite părinte David, chiar dacă

în critica sa faţă de Catholicism. Din ciornele care s’au păstrat este vădit că, în versiunea finală a fiecărei scrisori, părintele Sofronie a îndulcit tonul gândurilor sale celor dintru început, unde critica anumite momente ale tradiţiei ascetice catholice. Mai târziu, în cartea *Stareţul Siluan* (Paris, 1952), părintele Sofronie deosebeşte mai amănunţit devierile duhovniceşti caracteristice misticii apusene. Aceste probleme sânt tratate în capitolele „Despre diferitele aspecte ale imaginaţiei” şi „Despre întunerecul sustragerii”. Cf. trad. rom., *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, op. cit., pp. 141 şi 166.

[1] Scrisoarea nr. 2 către D. Balfour, din 31 Iulie 1932.

sânt un ignorant, că drumul [nerătăcit] către contemplare şi dumnezeiasca dragoste este unul singur: pocăinţa...”[1] Oprind pe împreună-nevoitorul său de la atracţia către „experienţele mistice” caracteristice nevoinţei apusene, părintele Sofronie aşează în el temeiul sigur al lucrării duhovniceşti: „Începutul vieţii duhovniceşti – este începutul luptei cu patimile. A birui patimile este lucrarea cea mai grea. Această biruinţă este cea mai mare dintre toate. Nepătimirea stă mai presus decât darul facerii de minuni. Patimile se biruiesc printr’o lungă, încrâncenată, grea şi neîntreruptă luptă, zi şi noapte, cu împreună-lucrarea harului. Lupta cea dreaptă cu patimile ne-o învaţă Sfinţii Părinţi”.[2]

Începând cu ce ar părea sfaturi neînsemnate, părintele Sofronie, treptat şi neobservat, iniţiază pe Balfour către înţelesuri mai înalte ale nevoinţei dreptslăvitoare. Într’un grai accesibil începătorului el lămureşte ce anume este harul pomenirii morţii, ce înseamnă a te ruga cu mintea curată, cum să-ţi ţii mintea în inimă (şi, în

[1] Scrisoarea nr. 12 către D. Balfour, din 12/25 Decemvrie 1932.
[2] Scrisoarea nr. 6 către D. Balfour, din 6/19 Octomvrie 1932.

parte, ce este o „inimă duhovnicească”), lămureşte ştiinţa ascultării faţă de Stareţ[1]. Însoţind pe cel căruia îi scria în înaintarea sa, părintele Sofronie îl aduce în sfârşit către ceea ce s’ar putea numi, în esenţă, culmea lucrării minţii-inimii: „Ţine-ţi mintea în iad, şi nu deznădăjdui”. În aceste puţine cuvinte, spuse Cuviosului Siluan de către Domnul, se cuprinde esenţa tuturor năzuinţelor nevoitorului dreptslăvitor. Ele oglindesc calea lui Hristos Însuşi, Care este Dumnezeul smereniei. El *s’au deşertat pre sine, chip de rob luând ... s’au smerit pre sine, ascultătoriu făcându-se până la moarte, iar moarte de Cruce* (Filip. 2:7-8). El „s’au pogorît până în cele mai de jos laturi ale pământului”, mai nainte de a se sui „mai presus de toate ceriurile” (cf. Ef. 4:9-10). Aşa şi pentru toţi care au urmat lui

[1] Cuvântul „Stareţ” (în rusă „bătrân”) se întrebuinţează ca şi în greacă, în scopul de a cinsti pe un monah mai în vârstă, ca fiind mai îmbunătăţit. În română termenul are în vedere pe mai-marele unei mănăstiri, acolo unde rusa şi greaca folosesc titlul de „igumen.” Deoarece în limba noastră nu s’a obişnuit încă să cinstim cu „Bătrâne!” pe cei mai în vârstă, am socotit ca pentru ediţia de faţă să întrebuinţăm termenii ca în rusă, „Stareţ,” ca adresare celor mai în vârstă, şi „igumen” când este vorba de întâi-stătătorul mănăstirii. (N. tr.)

Hristos, calea către cer trece prin iad. „Adevăratul nevoitor al lui Hristos, pentru a se izbăvi de iad, face iad din viaţa aceasta, şi în cugetul său necontenit se pogoară în iad, pe cât îl lasă puterile de a o face”[1]. Astfel, atingând ultimele adâncuri ale smereniei la care poate ajunge, omul „se mută din moarte la viaţă” (cf. Io. 5:24). Experienţa vie a acestei „vieţi” a Neînseratei Zile, descrisă în scrisori,[2] este, după predania dreptslăvitoare, ultima culme a Vederii lui Dumnezeu – atunci când omul întreg se adânceşte în Dumnezeu şi Lumina cea Nefăcută umple întreaga sa fiinţă: şi duhul, şi sufletul, şi până şi trupul. Dragostea, de acum nepământească, cuprinde în întregime sufletul şi înclină omul spre rugăciunea pentru întreaga lume, pentru toţi oamenii, pentru întreg Adamul.

Despre taina suferinţelor omeneşti

Omul, preschimbat de harul Duhului Sfânt, altfel înţelege toate evenimentele ce îl ajung pe calea vieţii. În fiecare fenomen

---

[1] Scrisoarea nr. 7 către D. Balfour, din 15/28 Octomvrie 1932.

[2] Scrisoarea nr. 22 către D. Balfour, din 5/18 Aprilie 1935.

el începe să recunoască buna Pronie a lui Dumnezeu care îl duce către singurul şi ultimul ţel – mântuirea. Toată manifestarea voii lui Dumnezeu, cu oricâte dureri s'ar împleti ea, o primeşte cu conştiinţa că Dumnezeu poartă grijă de zidirea Sa ca un Tată şi face totul din dragoste, spre binele şi mântuirea omului.

Balfour, devenind orthodox, rămânea nedumerit de multele dureri care îl ajungeau şi de tot felul de încercări. Numai mulţumită înţelepciunii duhovniceşti a împreună-nevoitorului său, părintele Sofronie, a putut desluşi în ele un înţeles adânc:

„Toţi Sfinţii noştri Părinţi ne învaţă – scrie părintele Sofronie – că scârbele sânt pecetea alegerii de către Dumnezeu. Scârbele, Domnul le trimite fiilor Săi, pe care îi primeşte şi de care se grijeşte, aşa cum nici o mamă nu se grijeşte de pruncul său..."[1]

Părintele Sofronie avea din destul darul deosebirii spre a înţelege că, pentru Balfour, dobândirea harului încă nu devenise singurul „care trebuieşte" (cf. Lc. 10:42), cu alte cuvinte, ţelul pentru care creştinul este gata a se da nevoinţei grele a

[1] Scrisoarea nr. 5 către D. Balfour, din 16/29 Septemvrie 1932.

lepădării de sine, legată de multe dureri. Înaintea lui Balfour se aşternea drumul încă lung şi nu uşor către cunoaşterea fiinţială a adevărului creştin – cu cât mai aproape este omul de Dumnezeu, cu cât mai puternică dragostea lui pentru Hristos, cu atât mai aspre şi mai adânci durerile lui, cu atât mai mari încercările. Tocmai pe această cale îl însufla părintele Sofronie în scrisorile sale: „Lucrul bărbaţilor duhovniceşti este a mulţămi lui Dumnezeu pentru putinţa, mai nainte lăsată nouă, de a ne da de bunăvoie necazurilor pentru numele Lui, pentru a împlini poruncile Lui; a slavoslovi nesfârşita Înţelepciune a lui Dumnezeu, Care ne-a făurit împrejurări priincioase acestei suferinţe de bunăvoie. (Cineva spunea că Îngerii ne zavistuiesc, fiind lipsiţi de această putinţă.) Numai în acest chip putem arăta dragostea noastră înţelegătoare pentru Dumnezeu; numai pe această cale poate omul să se facă prieten lui Dumnezeu, frate lui Hristos, să dobândească desăvârşita mântuire – îndumnezeirea în Hristos”[1].

Urmând paşilor Mântuitorului, omul treptat pătrunde în înţelesul cuvintelor tainice ale lui Hristos, care mai nainte

[1] Scrisoarea nr. 15 către D. Balfour, din 21 Ianuarie 1933.

însemnau fiecărui creştin: *Strâmtă este poarta şi îngustă calea ce duce la viaţă, şi puţini sânt carii află pre ea* (Mt. 7:14). Oare nu de aceea le-a înţeles Apostolul Petru, care mai nainte a vestit în Epistola sa că noi, creştinii, sântem chemaţi de Dumnezeu nu la altceva decât la suferinţe (1 Pt. 2:21)? Trăind din propria experienţă adevărul cuvintelor apostolului, părintele Sofronie scrie: „Creştinul niciodată nu va putea atinge nici dragostea pentru Dumnezeu, nici adevărata dragoste pentru om, de nu va trăi cu adevărat multe şi grele dureri. Harul vine numai în sufletul care *a suferit până la capăt*”.[1]

Nu puţine pagini a consacrat esenţei mântuitoare a suferinţei în scrisorile sale. Ca expresie a preabunei iubiri a Făcătorului, suferinţele preschimbă omul, asemănându-l Fiului celui Unul-născut, Care Însuşi a suferit până la moarte. De aceea, precum scrie părintele Sofronie, „voia lui Dumnezeu nu arareori duce la Golgotha”[2]. În scrisori, drept îndemn de a răbda suferinţele părintele pomeneşte povestea unui oarecare pustnic athonit,

---

[1] Scrisoarea nr. 19 către D. Balfour, din 28 Iulie/10 August 1934.

[2] Scrisoarea nr. 24 către D. Balfour, din 17-18/30-31 Mai 1936.

care mai târziu devenise renumit. Deşertat până la capăt prin suferinţe, el voia să-şi părăsească pustia şi să-şi schimbe chipul vieţuirii. Atunci i s'a arătat în vis Domnul, răstignit pe Cruce, şi i-a zis: „De pe Cruce nu te pogori, alţii te iau". Iar aceste cuvinte Domnul le-a repetat de trei ori. Şi apoi vedenia s'a sfârşit.[1]

Cu deosebită teamă a atins părintele Sofronie la început tema *părăsirii de către Dumnezeu*, căreia i-a dat atât de multă atenţie în cărţile următoare. Când nevoitorul se întăreşte în dragostea sa pentru Dumnezeu, atunci începe una din cele mai grele încercări: Dumnezeu pare să-l părăsească. Aceasta se întâmplă nevoitorilor celor mai puternici şi mai întăriţi în dragostea lor pentru Dumnezeu: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate. Cu toate acestea ne este greu de trăit. În realitate, '**a trăi**' creştineşte este cu neputinţă. Creştineşte se poate numai '**muri**' mii de morţi în fiecare zi.[2] Trebuie necontenit să-ţi pierzi sufletul în această lume, pururea moartea Domnului Iisus purtând, pentru ca şi viaţa

[1] Scrisoarea nr. 19 către D. Balfour, din 28 Iulie/10 August 1934.

[2] Cf. *Cuviosul Siluan Athonitul*. Trad. rom., *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, op. cit., p. 225.

Lui să se arate întru noi[1]. Rezultă că, în măsura în care 'trăim' în lumea aceasta, în aceeaşi măsură sântem 'morţi' lui Dumnezeu. Dar rămâne încă starea cumplită a părăsirii de către Dumnezeu. De-acuma omul 'nu are viaţă' în această lume, adică nu poate trăi prin această lume; amintirea unei alte lumi, dumnezeieşti, îl atrage 'acolo', însă în ciuda acestui fapt întunerecul împresoară sufletul".[2]

Din lipsa sa de experienţă Balfour asemăna această părăsire de către Dumnezeu, trăită de părintele Sofronie, cu „noaptea mistică" a lui Ioan al Crucii. Necunoscând încă destul de adânc predania dreptslăvitoare, Balfour nu ştia că învăţătura despre părăsirea lui Dumnezeu este parte integrantă a predaniei nevoinţei Răsăritului Orthodox. Despre părăsirea de către Dumnezeu au scris cei mai mari nevoitori – Antonie cel Mare, Isaac Sirul, Macarie cel Mare, Maxim Mărturisitorul, Siluan Athonitul şi mulţi alţii, a căror moştenitor duhovnicesc a fost şi părintele Sofronie.

Încercând să pătrundă în esenţa suferinţei, părintele Sofronie scrie: „Când

[1] Cf. 2 Cor. 4:10.

[2] Scrisoarea nr. 23 către D. Balfour, din 7/20 Aprilie 1936.

durerile tot crescânde ale sufletului meu ajunseseră, precum părea, la culmea lor, atunci nu prin judecăţi abstracte, filosofice, ci printr'un simţământ al inimii viu şi adânc am cunoscut valoarea sufletului omenesc, am cunoscut că este mai de preţ decât lumea întreagă. Suferinţele aduc un rod atât de măreţ, încât, dacă am fi noi ceva mai înţelegători, nu am dori nicicum a ne 'pogorî de pe cruce'."[1]

Experienţa athonită a părăsirii de către Dumnezeu a fost primul pas spre a se descoperi părintelui Sofronie preamăreaţa taină a suferinţelor omeneşti. În ultima sa carte părintele Sofronie scrie: „Când Dumnezeu vede că de acum nimic în toată lumea nu mai poate din nou să smulgă sufletul de la Dragostea Sa (cf. Rom. 8:35-39), atunci începe o perioadă a încercărilor, este drept, grele, dar fără de care ar rămâne necunoscute adâncurile chipurilor Fiinţării zidite şi nezidite. 'Aspră' este această încercare: o sabie nevăzută te taie de la iubitul Dumnezeu, de la cea neapusă a Sa Lumină. Omul se află lovit de moarte în toate planurile fiinţării sale. Nimic nu poate înţelege: unde este pricina faptului că acea 'unire a dragostei', care păruse

[1] Scrisoarea nr. 19 către D. Balfour, din 28 Iulie/10 August 1934.

finală într'o rugăciune asemenea celei din Ghethsimani, s'a preschimbat în iadul părăsirii de către Dumnezeu? Răspunsul acestei nedumeriri îl aflăm în al doisprezecelea capitol al Epistolei către Evrei, mai cu seamă stihurile 26-29. Dar mai nainte şi mai presus de toate avem 'pildă' pe Însuşi Hristos: pe Golgotha, pironit pe Cruce, El a întrebat pe Tatăl: 'Căci M'ai părăsit?' – şi îndată: 'Săvârşitus'a; şi plecând capul, şi-au dat duhul' (Mt. 27:46; Io. 19:30). *Şi astfel ne este descoperită Taina Dragostei lui Dumnezeu: deplinătatea deşertării premerge deplinătăţii desăvârşirii.*"[1]

Despre măreţia omului şi a chemării lui

În cărţile ce au urmat, *Stareţul Siluan*, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este, Despre rugăciune* şi *Naşterea întru împărăţia cea neclătită*, părintele Sofronie mult scrie despre cât de mare este omul. Îndrăzneţele sale cuvinte privind cea deopotrivă cu Dumnezeirea vrednicie a

[1] Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2005, pp. 70-71.

omului, nicicum nu purced dintr'o nesăbuită mândrie sau dintr'o părere de sine rătăcită. Scrisorile revarsă lumină asupra izvoadelor antropologiei sale, ale cărei rădăcini pătrund în predania de multe veacuri a Sfinţilor Părinţi. „Noi aşteptăm împărtăşirea vieţii vecinice. Însă, în înţelesul lucrurilor, devenind vecinic, omul devine nu numai nemuritor, ci şi *fără început*. Sfinţitul Ierarh Grigorie Palama gândea astfel, întemeindu-se pe Sfinţii Părinţi. (...) Când însă 'Dumnezeu va fi toate întru toţi' (cf. 1 Cor. 15:28), atunci şi noi ne vom arăta ca stăpânind vecinicia, iar de acum nu în parte, ci în deplinătate. Către această 'margine a doririlor' năzuieşte sufletul (şi cât se strâmtorează până nu o atinge). De-abia atunci va fi cu putinţă bucuria cea de nimic întunecată".[1] În acest sens, scrisorile continuă marea tradiţie a Sfinţilor Părinţi care învaţă despre îndumnezeirea omului. Părtaş şi purtător fiind al harului dumnezeiesc, şi omul întreg devine un dumnezeu.

---

[1] Scrisoarea nr. 22 către D. Balfour din 5/18 Aprilie 1935. Vezi şi Sf. Grigorie Palama, „Despre cei ce cu sfinţenie se liniştesc", III, 3, 8. Cf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1141AB, pe care se întemeiază Sf. Grigorie.

Nu cumva să slujească aceste cuvinte drept poticnire celor ce, din mândrie, se socotesc vrednici acestei chemări, ca ceva ce li se cuvine. „Pentru dumnezeiasca înfiere, calea este pocăinţa”, scrie părintele Sofronie.[1] Cuvintele lui se deosebesc printr’o trezvie slobodă de umbra oricărei visătoare păreri de sine: „Astăzi, foarte des se vorbeşte despre dumnezeiasca înfiere, însă puţin se zice despre calea către ea. Iar calea este *pocăinţa*. Nicăieri nu cunoaşte sufletul nostru pe Dumnezeu ca Tată, atât de limpede ca în pocăinţă. Pe cel ce se pocăieşte, Dumnezeu îl primeşte ca pe fiul risipitor, şi se bucură de el, că era mort şi trăieşte, pierdut era şi s’a aflat (cf. Lc. 15:32).”[2]

Despre conştiinţa dogmatică

Din scrisori devine limpede că theologia ce o cuprind îşi atinge înălţimea atunci când conştiinţa dogmatică se leagă în chip nedespărţit de întreaga înaintare a vieţii duhovniceşti lăuntrice. Dialogul theologic

[1] Fragmentul 1 din Scrisoarea nr. 13 către D. Balfour, care nu a intrat în versiunea finală. Vezi Anexa I, 4, „Despre pocăinţă”.

[2] Scrisoarea nr. 12 către D. Balfour din 12/25 Decemvrie 1932.

cu Balfour arată de fapt că orice schimbare în conştiinţa dogmatică numaidecât schimbă într'o măsură corespunzătoare şi chipul fiinţării duhovniceşti. Precum şi invers, o îndepărtare de la adevăr în viaţa duhovnicească lăuntrică va atrage o schimbare în conştiinţa dogmatică. Mintea luminată de harul Dumnezeiesc poartă în sine întreaga privelişte a toată fiinţarea, unde fiecare manifestare a vieţii duhovniceşti se preţuieşte în relaţie cu Adevărul Dumnezeiesc. În acest sens, capodoperă neîndoielnică a apologeticii theologice, cuprinzând o desăvârşită şi integrală viziune a temeiurilor dogmatice ale nevoinţei dreptslăvitoare, se arată a fi Scrisoarea nr. 28 – „Despre conştiinţa dogmatică dreptslăvitoare". Ea a fost scrisă drept răspuns îndoielilor lui Balfour în privinţa adevărului atotcuprinzător al Dreptei-slăviri, atunci când el începea să caute ceva mai „înalt" şi mai „universal". În scrisoare se poate urmări o limpezire în ordine consecutivă a principiului unităţii între eclesiologie, dogmatică şi ascetică: „Trei lucruri nu înţeleg, scrie părintele Sofronie: 1) o credinţă adogmatică, 2) un creştinism nebisericesc, 3) un creştinism neascetic. Şi aceste trei: Biserica, dogma şi

ascetica (adică nevoinţa creştină) – sânt pentru mine un singur tot al vieţii”.[1]

Părintele Sofronie arată limpede că nevoinţa este o răsfrângere practică în viaţa omului a viziunii sale dogmatice. Nimic în viaţa duhovnicească şi ascetică nu este întâmplător, căci „totul este important”: „La temeiul a toată ascetica, neapărat se află o ideologie sau alta (dogmă). Fiecare religie – păgânism, iudaism, mahomedanism, pantheism, creştinism – îşi are propria cultură ascetică, deosebită de celelalte, iar această deosebire este condiţionată de deosebirea în reprezentările dogmatice”.[2] Pe lângă aceasta, dogmatica, fiind expresia cuvântătoare a adevărului, este parte integrantă a Bisericii: „Cumva m’am convins lăuntric – scrie părintele Sofronie – că a lepăda Biserica duce la a lepăda propovăduirea apostolilor... *Cuvântul trup s’a făcut*[3]. Anume pe acest Logos Întrupat, văzut, auzit, pipăit, Îl propovăduieşte Biserica în dogmele sale”.[4]

---

[1] Scrisoarea nr. 28 către D. Balfour din 22 August/4 Septemvrie 1945.
[2] Ibid.
[3] Io. 1:14.
[4] Scrisoarea nr. 28 către D. Balfour din 22 August/4 Septemvrie 1945.

Într'una din scrisori părintele Sofronie spunea: „Creştinul neapărat trebuie să fie un nevoitor".[1] Nevoinţa cunoaşterii lui Dumnezeu, către care însuflă cartea de faţă, cu adevărat depăşeşte măsura omului. În aceasta constă autenticitatea ei şi adevărata ei dimensiune evanghelică. Chemarea cărţii este în armonie cu cuvintele lui Hristos Însuşi: *Fiţi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru cel din ceriuri desăvârşit este* (Mt. 5:48). Raţiunea omului se vede neputincioasă în faţa gândului: cum este cu putinţă a crede în această chemare şi a cuteza o astfel de nevoinţă. Cu toate acestea, nestrămutate sânt cuvintele Domnului, Care ne-a poruncit:

„**Îndrăzniţi**!"[2]

Ierom. Nicolae Saharov

---

[1] Scrisoarea nr. 19 către D. Balfour, din 28 Iulie/10 August 1934.
[2] Io. 16:33.

PARTEA ÎNTÂI

DUMNEZEIASCA CHEMARE

„...voi [sânteţi] rod ales, împărătească preoţie, neam sfânt, norod spre câştigare, ca să vestiţi bunătăţile celui ce v'au chemat dintru întunerec la minunata sa lumină".

(1 Pt. 2:9)

1

IEŞIREA DIN CATHOLICISM

Durerile sânt de neocolit pentru a primi Dumnezeieştile dăruiri. Despre îndoielile în credinţă. Gândurile şi lupta cu ele. Despre înaintarea duhovnicească şi întărirea în nevoinţă. Corespondenţa cu catholicii. Despre Stareţ.

Athos, 25 Iulie, 1932[1]

Adânc cinstite, preaiubite întru Hristos fratele meu,
Părinte David, blagosloveşte.

Când ai plecat de la noi, ţinând seama deplin de câtă trudă şi nevoinţă îţi stă nainte, m'am rugat stăruitor Domnului să dea sufletului matale pace şi o credinţă neîndoielnică, iar durerile matale, de

[1] Scrisoarea a fost scrisă curând după plecarea lui D. Balfour de la Muntele Athos, unde se întâlnise cu athoniţi, printre care Sf. Siluan şi părintele Sofronie. După pelerinajul la Athos, D. Balfour a ajuns la hotărârea de a trece la Orthodoxie.

neocolit într’o lucrare atât de măreaţă,[1] să mi le dea mie până la o vreme, iar de nu toate, măcar în parte, cât îmi stă în putere.

Şi într’adevăr, după trecerea primelor zile, când bucuria pentru mântuirea matale îmi umplea inima, au început durerile, treptat crescând; dar când m’am gândit că poate Domnul le rânduieşte după rugăciunea mea, atunci m’am bucurat de înseşi durerile.

Acum, că am primit veşti de la mată, din nefericire nu întru totul prielnice, mă simt mai întărit, dar până acum mă aflam într’o oarecare nedumerire în privinţa situaţiei matale îndeobşte, şi îndeosebi a pricinii tăcerii. Simţindu-te cu sufletul în dureri, că îţi este greu, că nu eşti aşezat, că nu eşti liniştit, necunoscând pricinile tuturor acestora, mă aflam eu însumi îndurerat.

Recunoscător pentru scrisoarea matale,[2] îmi îngădui a-ţi exprima părerea că poate ar fi fost mai bine să-mi fi scris mai curând. Cu toate acestea, cele ce s’au petrecut cu mată până acum nu sânt aşa de rele, ci sânt chiar folositoare. Gândesc că ar fi mai înţelept să rugăm pe Domnul să-ţi dea putere şi înţelegere spre a răbda

[1] Se are în vedere primirea Orthodoxiei de către D. Balfour.

[2] Scrisoarea nu s’a păstrat.

durerile, spre a birui ispitele care te vor ajunge, iar nu spre a te izbăvi de dureri. Iar aceasta pentru că, dacă te vei apropia de Pristolul lui Dumnezeu zdrobit până la capăt sub povara scârbelor, de vei adăuga acestora şi propria-ţi zdrobire lăuntrică şi pocăinţă, necruţând pe sineţi, atunci fără nici o îndoială, Dumnezeiasca lumină te va adumbri. Dar de te vei apropia către această taină mângâiat de către oameni, asigurat din punct de vedere material, atunci sufletul matale, plin de cele ale vieţii, de mândrie trupească, nu va fi în stare de a primi harul din belşug. Şi încă, dacă (acum sau mai târziu) nu vei cerca un întreg şir de mari furtuni, când „valuri se suie până la ceriuri şi se pogoară până în adâncuri” (Ps. 106:26), dacă nu vei cunoaşte cât poate suferi sufletul omenesc când se află pe hotarul dintre vecinica mântuire şi vecinica pierzanie, de nu vei avea în parte experienţa muncilor iadului, dacă, fiind păstor al oilor lui Hristos, nu vei cerca prin trăire toate acestea, atunci niciodată nu vei cunoaşte nici Dragostea Dumnezeiască. Şi dimpotrivă, dacă acum vei trăi toate aceste dureri, ispite, furtuni, atunci dintru bun început sufletul matale se va îmbogăţi cu o neobişnuită, adevărată bogăţie duhovnicească, nestricăcioasă. Mai târziu, dacă le vei fi trăit, cunoscând din

sineţi în ce măsură este neputincios sufletul nostru, îngustă mintea, cât sântem de neputincioşi, fără ajutorul harului, nu numai să stăm pe calea cea dreaptă, ci şi să înţelegem unde este ea, şi îndeobşte a ne împotrivi păcatului sau a face ceva bun, mai târziu deci vei avea o inimă milostivitoare, *pe nimeni pentru nimic* osândind; ci vei dori fiecărui om, cu mare dragoste, fără făţărnicie, mântuirea, a te ruga pentru oameni, pentru lumea întreagă. Oricine va veni către matà după aceea – un hoţ, un destrăbălat, un sectar, un necredincios, un Evreu – pe fiecare îl vei primi cu suflet deschis, cu o inimă plină de dragoste şi de compătimire. Atunci te vei afla în putere a mântui oameni, a face minuni, înviind spre viaţă vecinică suflete omeneşti moarte. Pentru a împlini legea lui Hristos, mai cu seamă pentru un păstor, neapărat trebuie câştigată această dragoste; părintele Ioan din Kronstadt avea o dragoste atât de mare pentru oameni, o inimă atât de milostivă, că pentru el a vedea suferinţa, pierzania oamenilor, îi era mai nesuferit decât a suferi el însuşi; de aceea se ruga aşa pentru toţi şi pentru fiecare nevoiaş, de aceea făcea nenumărate minuni. Tot aşa şi Cuviosul Serafim din Sarov, şi ceilalţi sfinţi. Când se vor săvârşi şi cu matà în parte cele despre care vorbim

acum, atunci îţi va deveni limpede de ce Apostolul Pavel suferea necontenit, îl durea inima, *aş fi poftit eu însumi a fi anathema de la Hristos* (Rom. 9:3), pentru mântuirea semenilor; ia gândeşte-te de ce Părintele Ioan din Kronstadt lua asupra lui blestemele altora, păcatele lor, truda pocăinţei pentru păcate străine (multe pilde se pot aduce, dar nu este nevoie, toate acestea le ştii matà cu mult mai bine decât mine). Atunci nu te vor mai putea munci îndoielile în privinţa cărui duh m'a silit să-ţi vorbesc, căci matà însuţi vei fi gata a suferi pentru mântuirea orişicui.

Scrii că „încă nu te-a prea luminat Domnul în ce priveşte credinţa dreptslăvitoare", şi nu ştii care este pricina acestei neluminări. Câtă vreme nu ai primit însuţi „ungere de la Cel Sfânt" (1Io. 2:20 şi 27), eu, prin dreptul celui ce iubeşte, îmi voiu îngădui îndrăzneala să-ţi împărtăşesc câteva gânduri în legătură cu această temă. Iar matà, rogu-te, primeşte-mi cuvântul ca de la un frate care ţi se dăruieşte şi te iubeşte în Hristos, care până acum nu ţi-a greşit cu nici un gând împotrivă (nici s'a înălţat, nici te-a osândit). Însă dacă acestea te împovărează, atunci iartă-mă.

Pricinile neluminării sânt două:

1) Nu de dreptslăvitoarea credinţă te îndoieşti, ci la matà credinţa este îndeobşte

subminată (acesta este rodul înrâuririi mediului unde ai petrecut până astăzi). Eu te-am prevenit în legătură cu această ispită, fără a-ţi explica mai cu deamăruntul cum se petrece ea în suflet – nu mi-am făcut vreme, ba nici acum nu cred că voiu putea. Dacă acum vei da înapoi, vrăjmaşul va pricepe că nu eşti prea statornic în credinţă, iar viaţa matale va deveni un iad. Vorbeşti de „paiul" care nu a ajuns să încline talerul cumpenei de partea Orthodoxiei. Într'adevăr, puţin îţi mai lipseşte pentru a înclina spre această hotărâre; dar de acum, ca urmare spre înfăptuirea practică a hotărârii, neapărat va trebui să treci printr'o „ispită arzândă" (cf. 1 Pt. 4:12), lucru despre care te-am prevenit nu o dată; iar acì trebuinţă este nu de un pai, ci de marele ajutor al lui Dumnezeu, va fi nevoie de multă trudă şi nevoinţă – precum din partea matale, aşijderea şi din partea împreună-nevoitorilor matale.

2) A doua pricină a „neluminării" este aceea că vrăjmaşul te sminteşte, şi atrăgându-ţi luarea-aminte într'altă direcţie, nu îţi îngăduie a-ţi vedea propăşirea în viaţa duhovnicească, în răstimpul scurs din ziua în care ai ajuns la Athos. Dacă acum te-ai afla în acel mediu care te înconjura mai nainte, atunci ţi-ai

simţi puterea şi propăşirea. Însă păzească-te Domnul de aceasta; ţi-o spun numai pentru a-ţi atrage atenţia la roadele pe care deja le-ai secerat, pentru a nu deznădăjdui. Deja multe ai învăţat. Dar matà aştepţi nerăbdător încă vreun semn de Sus care să te impresioneze oarecum, într'un chip deosebit. *Şi aceasta fi-va*. Când vei vedea adevărul, vei rămâne uimit de neobişnuita înţelepciune a lui Dumnezeu şi vei fi lăudând şi mulţămindu-I nesfârşit. Acum însă vrăjmaşul îţi abate mintea pe o cale rătăcită, primejdioasă, deturnându-te de la adevărata cale către vederea lui Dumnezeu.

Iubitul meu frate, primeşte-mi sfatul cum să te lupţi cu gândul. *Iar aceasta pentru tot restul vieţii* (precum şi pe mine m'au învăţat alţii). Gândurile – ele sânt „draci" (energia demonică). Dacă există astfel de oameni pe care nicicum nu-i poţi convinge de ceva, atunci pe draci cu atât mai puţin. Socotindu-te cu gândurile, împotrivindu-te lor, în cel mai bun caz le vei face să se retragă pentru un oarecare scurt răstimp, ca apoi să revină cu aceleaşi propuneri, încăpăţânat, stăruitor, la nesfârşit, repetând dobitoceşte una şi aceeaşi, până când reuşesc să arunce omul în păcat; când şi-au atins ţelul întru ceva,

ele continuă să-l zăpăcească mai departe până când îl nimicesc. Astfel, fă neapărat precum ne învaţă Sfinţii Părinţi. (Caută cu luare-aminte în *Patericul Eghiptean*, cap. 23[1]). Dându-te voii lui Dumnezeu, să nu intri în nici un fel de dialog cu gândurile. Tot gândul care naşte în inimă dezbinare, care surpă pacea inimii – este de la vrăjmaşul. (Despre aceasta, dacă este nevoie, şi de va fi bineplăcut lui Dumnezeu, vom mai vorbi şi altădată). Cu împreună-lucrarea harului lui Dumnezeu, ţi s'a însemnat acum calea cunoscută, ţelul – către el să te şi îndreptezi, lepădând hotărât tot gândul potrivnic.

Matà însă te afli într'o încurcătură şi nu afli dezlegare întrebării – unde este harul de la Dumnezeu, şi unde sânt uneltirile vrăjmaşului. Aminteşte-ţi cum, în ciuda deosebitei importanţe a pasului ce-ţi stătea înainte, ale cărui urmări sânt mari, nu numai în acest veac vremelnic, ci şi în cel ce va să fie, erai liniştit în adâncul inimii şi te bucurai în ziua plecării matale de la Athos. Acestea nu puteau fi rodul impresiei lăsate asupra ta de către diferite persoane. Înaintea lui Dumnezeu port mărturie că, în

[1] Cf. „Cuvinte folositoare ale sfinţilor Bătrâni celor fără de nume", Cap. 22, Cuvântul 17, în *Patericul Eghiptean,* Alba Iulia, 1997, p. 415.

acea zi, pe malul mării unde ne-am despărţit, de multe ori ţi-am spus că deveniseşi cu totul altul, căci văzusem limpede odihnind asupra matale harul lui Dumnezeu. Ţi-aş arăta şi alte clipe când harul te-a cercetat dar, dacă este nevoie, o voiu face altcândva. Îţi atrag atenţia cu stăruinţă asupra acestora, pentru a te obişnui să recunoşti lucrarea harului şi să o deosebeşti de lucrarea puterilor potrivnice. Cred că Domnul îţi va da curând să cunoşti şi altele nespus mai mari, noi însă nu trebuie să ne băgăm înşine în lucrarea harului. Fie ca el să lucreze de la sine, după voia Duhului Sfânt, precum El singur ştie, că lucrarea harului este felurită în fiecare om, ţinând seama de înclinarea lui sufletească şi de structura lui mentală. În unii el se manifestă furtunos, în alţii, dimpotrivă, foarte subţire şi gingaş; în unii treptat se înalţă de la măsuri mai mici la mai mari, în alţii însă se manifestă dintr’o dată cu putere mare iar apoi, s’ar părea, îi părăseşte. Aşa că, pentru a nu surpa lucrul prin propriul nostru amestec, mai bine să rugăm pe Domnul pentru milă, şi aşteptând răbdător această milă, să petrecem între timp într’o oarecare rânduială obişnuită a lucrării duhovniceşti: pocăinţă, rugăciune, cititul Sfinţilor Părinţi, al Evangheliei,

trezvia minţii (a se păzi de gânduri), facerea de milostenii. Precum şi Domnul a zis: „Nu va veni împărăţia lui Dumnezeu cu pândire” (Lc. 17:20), şi iarăşi: „Rugaţi-vă (necontenit, fără închipuiri, cu mintea şi cu simţirea în inimă), şi nu vă leneviţi” (cf. Lc. 18:1).

Crede-mă, iubitul meu frate, preaiubite întru Domnul părinte David, că mila lui Dumnezeu de multe ori a fost aproape de matà. De dragostea matale întru Hristos pentru mine, nevrednicul de această dragoste, eu sânt încredinţat, deşi vrăjmaşul te ispiteşte. Dar şi eu (...) sânt gata multe să înfrunt pentru mântuirea matale. Cred Domnului Celui milosârd că, dacă nu ne vom clătina, vom fi împreună-fraţi pentru întreaga vecinicie; că după toate scârbele din lumea aceasta, împreună ne vom închina Lui şi Îi vom săruta sfintele Mâini, cele ce ne-au făcut şi ne-au zidit. Când sufletul meu simte că vrăjmaşul vrea să ne despartă, atuncea mult mă rog şi mă mâhnesc, uneori până la neputinţă. Însă nu de mine este vorba aci, ci de faptul că, rupându-te de noi, vrăjmaşul te rupe de Hristos, iar când vei veni matà la Hristos, când vei ajunge la Cel neajuns, cele privitoare la mine le vei putea da la o parte; atunci, şi de mă vei uita, nici o pierdere;

acum însă, gândurile împotriva mea, cât şi împotriva celuilalt „*illuminé*”[1] (Despre cine e vorba? Nu cumva de Siluan?), vrăjmaşul ţi le aduce cu stăruinţă, pentru a te smulge de pe calea pe care te-a pus Duhul Sfânt. Adesea pomenindu-te în rugăciune zi şi noapte (şi în toate dumnezeieştile slujbe, în ultimele două luni mă rog pentru matà mai mult decât pentru oricine altul), simţindu-te uneori că te îndepărtezi de noi sufleteşte, adânc m’am mâhnit. Vineri noapte, rugându-mă pentru matà, am plâns cum plâng pentru morţi. Dea-ţi Domnul bărbăţie, pentru a te smeri şi a răbda înjosirile şi celelalte dureri de neocolit. Nu primi asupra Vlădicăi Eleftherie nici un gând rău, chiar de te-a şi încercat. Greu îţi va fi; gândeşte-te că toate acestea le faci „pentru numele Lui” (Io. 15:21). Crede cu tărie în Pronia lui Dumnezeu pentru matà, în ciuda durerilor şi trudelor. Nu gândi că este vorba de vreo greşală, că altundeva ai putea dobândi şi primi toate acestea fără trudă. Ceea ce ai răbdat acum ţi se va socoti drept mucenicie. Aşa voieşte Domnul, Care mult, nesfârşit te iubeşte. Acum te-ai asemănat întrucâtva cu Moisì (Evr. 11:24-27), prin faptul că ai ales mai bine a pătimi cu norodul lui Dumnezeu, şi

[1] În orig. în franceză, cu sensul de „înşelat”.

socotind mai de preţ ocara lui Hristos decât toată slava cea vremelnică, „şi dacă nu vom da înapoi” (cf. Evr. 10:38-39), te vei asemăna Lui şi mai mult: vei fi oamenilor călăuză către Împărăţia Cerească. Dea-ţi Domnul puterea ca „punându-ţi mâna pe plug, a nu privi înapoi” (cf. Lc. 9:62). Însă fără de dureri a se mântui omul este cu neputinţă. La început ele sânt greu de purtat, dar când dragostea lui Dumnezeu atinge inima, atunci, din prisosul fericirii sale, sufletul devine stăpânit de setea de a suferi pentru Dumnezeu – precum şi El Însuşi a suferit pentru noi: dragostea Sa pentru noi L-a dus la Cruce.

Mult mi-aş dori să vorbesc cu matà, însă trebuie să pun capăt, scrisoarea s’a lungit, s’ar părea, peste măsură. Vreau să spun tot ce pot, ba chiar mai mult decât pot.

Spui că împrejurările curând te vor sili să scrii catholicilor şi familiei, dar apoi, necunoscându-ţi sufletul, te răzgândeşti, încerci să ghiceşti care va fi rezultatul – oare aceasta îţi va fi spre „a adăugi ispite mai mari celor ce deja au început în sufletul matale, sau poate că acestea te vor *mai încuraja*”. Iartă-mă, frate drag, nu trebuie să gândeşti astfel. Trebuie ca orthodoxia matale să fie fără prihană; ca ea să se

întărească în nădejdea şi în credinţa neîndoielnică întru Singur Dumnezeu, şi în nici un caz în impresii personale (simpatii sau antipatii), nici în faptul că cineva se roagă sau suferă pentru matà, nici în duhul împotrivirii faţă de catholici sau de oricine altcineva. Toate acelea sânt nemântuitoare şi nu duc la cunoaşterea adevărului. În ce priveşte corespondenţa cu catholicii (dacă îmi îngădui şi în această privinţă să-mi spun părerea), fii cu luare-aminte la starea sufletului. De vei simţi în sineţi o credinţă fierbinte şi dragostea lui Dumnezeu, atunci scrie-le, cu rugăciune, ceea ce Domnul te va povăţui, însă dacă şi fără ei sufletul petrece într'o luptă apăsătoare, atunci fereşte-te, pe cât se poate, de orice corespondenţă cu ei, ba chiar nici nu le citi scrisorile. Atunci lipeşte-te de Dumnezeu, şi mai mult cu rugăciunea, ceea ce ai şi început să înveţi.

Va trece vremea, vei trăi cu noi în duh şi vei vedea atunci cât te iubeşte Domnul. Vino, frate drag, cu noi, sărmanii, la Cruce, la ocări, la defăimări, la sărăcie şi la dureri, iar mai târziu, poate şi la moarte. Altă cale către adevărata vecinică proslăvire nu este. Pentru Numele Lui, noi pretutindenea sântem prigoniţi. Starea Bisericii astăzi este poate mai grea decât orişicând în

trecut (pe vremea prigoanei, arianismului şi altele). Dispreţuieşte slava şi rangurile pământeşti – ele toate sânt jalnice şi urâcioase înaintea lui Dumnezeu. Iartă-mă, ştiu că ştii toate acestea, însă vorbesc aşa pentru a le împărtăşi cu tine.

În privinţa Valaamului şi Stareţului. Cât despre Valaam, părăseşte gândul – este de la vrăjmaşul. Acum nu aflu nici vreme nici putere ca să scriu mai amănunţit. Nu este voia lui Dumnezeu să mergi acolo, nu aşa vei găsi ceea ce cauţi. Nu te grăbi, fii cu răbdare. În clipa de faţă nu ai atâta nevoie pe cât ţi se pare. Vrăjmaşul te încurcă vârându-se în cele mai bune intenţii ale tale. Ai râvna de a-ţi tăia voia pentru Dumnezeu, de a face lucrurile sub binecuvântare: păzeşte această râvnă. Vlădica Eleftherie, bineînţeles, nu se poate îngriji de matà îndelung şi adesea, dar şi însuţi curând vei depăşi nevoia de a întreba adesea, ci numai în anumite cazuri mai importante va fi nevoie să ceri sfat şi să iei binecuvântare. Curând vei înţelege rânduiala vieţii lăuntrice şi atunci toate se vor aşeza. Dar vezi, dacă acolo, la Vlădica Eleftherie, el va deschide o nouă mănăstire (pe proprietatea lui), atunci pentru matà va fi cea mai bună soluţie de moment. Stareţ sau sfătuitor îţi va da Domnul când va fi

nevoie, de aceasta să nu te îndoieşti, ci crezi „fără a deznădăjdui”.

Poate că va da Domnul curând Bisericii Sale un oarecare răgaz de la prigoanele ce au ajuns-o din afară, precum şi din lăuntru, de la păstori şi fraţi mincinoşi; atunci vom avea mai mult de unde alege. Te sfătuiesc ca în loc de Stareţ să-l iei pe Părintele Siluan, căruia i-ai adăugat în scrisoarea mea răvaşul conţinând micul tău secret, şi care la rândul lui îţi trimite răspunsul împreună cu al meu. Este un om simplu şi cu puţină carte, însă cunoaşte viaţa duhovnicească, poate până în ultimele ei trepte care pot fi atinse pe Pământ. Şi este cu adevărat nerătăcit (ne-*illuminé*). Eu însumi, din mila lui Dumnezeu, de multe ori l-am văzut atât de îmbelşugat luminat de har, că n’am avut destul duh să privesc la faţa lui. Este un om plin de duhul lui Hristos, de dragostea Dumnezeiască, şi care şi-a trecut viaţa într’aşa o luptă cu vrăjmaşul, şi într’aşa o nevoinţă pentru Dumnezeu pe care rar, foarte rar o poate ajunge cineva. Dacă şi numai cu rugăciunea sa – el te va ajuta mai mult decât oricare altul, cu zilnica sa priveghere asupra matale şi cu îndrumările sale. Destul *deocamdată*; mai târziu vom vedea ce ne va da Domnul.

Ţine-te cât mai aproape de Vlădica Eleftherie, citeşte pe Sfinţii Părinţi, iar acum nu căuta mai mult. Ai ceva mai multă răbdare şi linişte, iar în ce priveşte „viaţa moleşită din Lituania”, vom vorbi alt-cândva.

N’am dorit să recurgem la recomandarea nimănui, ci toată nădejdea s’o punem în apărarea Maicii Domnului, însă dacă Vlădica Eleftherie va continua să te încerce multă vreme sau va pretinde ceva ce-ţi va fi greu de obţinut, atuncea scrie-ne şi nouă (în mănăstire, Igumenului) şi celorlalte persoane (Vlădicăi Veniamin), arătând Vlădicăi Eleftherie mai întâi că pe mulţi cunoşti şi de mulţi eşti cunoscut, şi că îl pot asigura în ce te priveşte.

26 Iulie, 1932

Mi se pare că Domnul vrea să ne liniştească. Până-ţi ajunge această scrisoare, poate că parte din ea va fi de prisos. Astăzi pleacă poşta. Mâine este praznicul Sfântului Mare Mucenic Panteleimon – la noi „mare praznic”. Roagă-te pentru mine, nevrednicul matale frate în Hristos Iisus, Domnul nostru.

*

P.S. Mi-am împărtăşit gândurile Părintelui Siluan – el a fost întru totul de

acord, ceea ce pe mine m’a bucurat şi m’a întărit: în el am deplină încredere. Cred că şi pe mată trebuie să te întărească, deoarece „din gura a două şi a trei mărturii va sta tot graiul” (cf. 2 Cor. 13:1).

Nevrednicul ierodiacon Sofronie

2

ÎN PRIDVORUL DREPTEI-SLĂVIRI

Înfrăţirea duhovnicească. Despre Cruce şi cuvântul ei. Despre bărbăţia duhovnicească. Pomenirea lui Dumnezeu şi pomenirea morţii. Despre lucrarea harului lui Dumnezeu. Pocăinţa – începătura vieţii duhovniceşti.

Athos, 31 Iulie, 1932

Hristos în mijlocul nostru!

Dragă şi preaiubite frate întru Domnul, adânc-preţuite părinte David, blagosloveşte.

Mi-a devenit cu neputinţă să mă rog pentru mine singur, ci tot mereu mă rog pentru noi doi ca şi pentru mine singur, aşa s'a lipit sufletul meu de sufletul matale cel binecuvântat. În locul obişnuitei rugăciuni – „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte pre mine, păcătosul", sau „Preasfântă de-Dumnezeu-Născătoare, mântuieşte pre mine, păcătosul", spun „miluieşte pre noi", „mântuieşte pre noi". „Greu ne este, Stăpână, ajută-ne,

mântuieşte-ne, cu judecăţile carile ştii”. Aproape neîntrerupt mă gândesc şi mă rog pentru matà; doar în somn, pentru un scurt răstimp, împotriva voii mele, îmi pierd amintirea despre matà. Întreaga pravilă, întreaga slujbă în biserică şi liturghia le-am prefăcut într’o rugăciune pentru frăţia ta.

Mare răspundere s’a pus asupră-mi prin aceasta, dar eu, deşi mă conştientizez a fi tot ce se poate mai neîndestulat, deşi conştientizez că îmi depăşeşte puterile, totuşi mulţumesc lui Dumnezeu că a binevoit să pună asupră-mi, într’o măsură, această sarcină grea, dar fericită. Mă străduiesc, pe cât îmi ajută Domnul, să nu mă îndepărtez în duh de matà.

Nimic omenesc, pământesc nu caut. Chiar şi de aş avea nevoie de ceva, nici atunci nu mi-aş îngădui vreun folos pământesc, nici pentru sinemi, nici pentru ceilalţi; dar precum ştii, sânt asigurat în toate privinţele şi calea mea până la moarte este hotărâtă, dacă Însuşi Domnul nu schimbă ceva, iar pe deasupra, să nu-mi fie mie a înjosi întru nimic o lucrare atât de mare precum propria mântuire şi cea a fratelui meu. În ochii lui Dumnezeu sufletul omului este o atât de mare valoare, încât nici întreaga lume văzută nu face cât un singur suflet. (Vezi Cuv. Ioan Scărarul,

„Cuvânt către păstor”, *Scara* 13:18; şi încă, Cuv. Macarie Eghipteanul, Omilia 4:17.) *Şi mie mi-a dat Domnul să trăiesc aceasta*. Astfel încât, dacă eu voiu greşi împotriva matale, dacă din pricina mea, cel mai ticălos dintre toţi oamenii, sufletul matale va cădea de la mântuire sau numai de va suferi vătămare, cine apoi îmi va da lacrimi să înduplec pe Domnul pentru mată şi pentru mine, când eu însumi sânt sărac şi lipsit? Fericită sarcină, dar grea!

Îmi amintesc că, atunci când te-ai întors la mănăstire după călătoria pe munte, ţi-am vorbit de multe ori despre faptul că viaţa noastră este Crucea. În prima mea scrisoare ţi-am scris anume despre aceasta, iar acum spun că noi nimic altceva decât Crucea propovăduim, şi dacă chemăm pe cineva spre a merge cu noi, atunci numai la Cruce, socotind aceasta a ne fi cea mai mare şi neasemuită slavă. Când Domnul cercetează sufletul, Crucea devine uşoară, ba uneori negrăit de dulce; când însă binevoieşte să îl lase în greutăţi şi dureri, atunci datori sântem a ne ferici, în nădejdea unei slave şi mai mari.

Acest fapt adesea ne face să tăcem despre căile lui Dumnezeu, şi să nu vorbim, căci cele dorite celor ce iubesc pe Hristos cel răstignit, celorlalţi li se fac de nerăbdat,

şi îngreuindu-se, încep a blestema pe cel ce le grăieşte. Mă tem tot mereu că aceia, dacă au cunoscut în parte harul lui Dumnezeu, apoi văzând că a-l dobândi cere mari strădanii, încep „a defăima pământul cel dorit” (Ps. 105:24; Num., cap. 13 şi 14), sau „nu au înţeles minunile Sale, şi nu şi-au adus aminte de mulţimea milelor Sale” (Ps. 105:7), într’atâta încât şi vederea primelor roduri aduse din pământul făgăduit nu va putea să stârnească în ei bărbăţia de a se porni spre cucerirea acestui pământ.

Gândesc că dacă, asemenea lui Iisus Navi şi lui Halev, voiu încerca a-i convinge că „pământul [acela] este bun foarte”; că „va milui pre noi Domnul, şi ne va aduce în pământul acesta, şi-l va da nouă”[1] întru vecinică şi nestrămutată stăpânire, după nemincinoasă făgăduinţa Domnului (Io. 16:22); că nu se cade, din puţinătatea sufletului, „a se teme de norodul acelui pământ”[2], adică de scârbele care doar par a fi uriaşi de nebiruit, iar în realitate neputincioase, şi se risipesc ca fumul – atunci, cine ştie, mă vor urî şi vor dori să mă „ucigă cu pietri”.[3]

---

[1] Cf. Num. 14:7-8.
[2] Cf. Num. 14:9.
[3] Cf. Ieş. 17:4; Num. 14:10.

Mă tem uneori şi că dacă, ajungând la hotarele pământului făgăduit, se vor împuţina la suflet şi vor începe a-şi căuta povăţuitori care să-i ducă înapoi în Eghípet, atunci singurul rod al întregii mele strădanii va fi o şi mai mare durere şi suferinţă pentru cei pe care atâta i-a iubit sufletul meu. Grea este starea sufletului în acele clipe, şi nu ştii ce să faci: să vorbeşti sau să nu vorbeşti? Nu este omenească lucrarea aceasta; şi nu-ţi mai rămâne altceva de făcut decât numai „să cazi pre faţa ta", asemenea lui Moisì şi Aaron, din pricina durerii şi a conştientizării propriei neputinţe, şi în acelaşi timp, a propriei răspunderi.[1]

Nu la o vrednicie simplă şi obişnuită te cheamă Domnul, ci la mai multă slujire şi la mai multă nevoinţă decât de obicei; şi de aceea tot mereu sânt nevoit să-ţi vorbesc despre ceea ce altora niciodată nu m'aş încumeta să spun, spre a nu-i duce la mâhniciune, ba chiar la deznădejde. Însă mă încred în bărbăţia sufletului matale, şi de aceea şi vorbesc, şi ceva mai departe, adică mai târziu, voiu grăi, pentru ca apoi şi eu însumi să mă folosesc de la matà, deoarece se bucură sufletul meu a se smeri înaintea matale, din simţirea inimii. Şi aş

[1] Cf. Num. 14:5.

socoti-o ca pe o mare bucurie şi o milostivire a lui Dumnezeu să îţi slujesc când săvârşeşti Liturghia, mai cu seamă în acea clipă când diaconul rosteşte: „Binecuvintează, Stăpâne, Sfânta Pâine”, iar preotul: „Şi fă adică Pâinea ceasta cinstit Trupul Hristosului Tău”. În acea clipă focul harului se pogoară şi se atinge de inimă, iar uneori înnoieşte cu putere mare întreg omul.

Mai sus am vorbit de bărbăţia sufletească, sau mai bine zis, duhovnicească. Ea constă în nădejdea tare, neîndoielnică, în mila lui Dumnezeu, orice s’ar întâmpla cu noi, oricare ispită ne-ar ajunge, chiar dacă pământul s’ar despica sub noi, chiar dacă lumea întreagă sau întregul iad s’ar ridica împotriva noastră. Nici o altă bărbăţie nu-şi are locul în lupta noastră duhovnicească. Aminteşte-ţi, frate drag, de aceasta toată viaţa ta...

Acestei bărbăţii duhovniceşti – adică neîndoielnica nădejde în mila lui Dumnezeu – adaugă şi ceea ce ţi-am scris în prima scrisoare: a nu primi nici un gând. Iată o mare taină, pe care puţini o pătrund. Cuvinte simple şi puţine, însă mare este lucrarea, cea mai grea, şi care duce pe om la vedere. Nu o vei învăţa dintr’o dată, este

nevoie de silinţă şi de timp, şi de ajutorul harului.

Ai dorinţa de a te încredinţa Stareţului în ascultare. Păstrează această dorinţă. Taie-ţi propria voie şi înţelegere înaintea Părintelui duhovnicesc, înaintea Vlădicăi, şi chiar înaintea fratelui. Pentru aceasta vei dobândi harul şi darul osebirii. Voiesc încă o dată să-ţi atrag atenţia asupra faptului că, în ultimele trei luni, ai învăţat multe dintre acelea pe care înainte poate că prea puţin ţi le închipuiai.

Te-ai înscris la o şcoală aparte, spre a ajunge la adevărata cunoaştere de Dumnezeu; în această şcoală multe sânt deosebite, neasemănătoare cu celelalte şcoli, iar învăţătorul în ea este Dumnezeiescul Har. Aşa încât acum, prin scârbe şi ispite, eşti dus treptat spre o necontenită pomenire a lui Dumnezeu. Mai nainte poate că niciodată nu te-ai rugat şi nu ai trăit astfel. Dacă vei răbda şi mai departe, vei ajunge să vezi roadele rugăciunii şi pomenirii lui Dumnezeu. Toată alcătuirea omenească renaşte – mai cu seamă şi mai întâi de toate mintea. Mai apoi, de va îndrăgi sufletul dulceaţa petrecerii cu Dumnezeu, nici nu va mai dori să se smulgă de la pomenirea lui

Dumnezeu, fie pentru cel mai scurt răstimp.

Roagă-te lui Dumnezeu, roagă-te Maicii Domnului să-ţi dăruiască pomenirea morţii. Aceasta îţi este de mare trebuinţă, mai întâi pentru a rupe cu uşurinţă toate legăturile omeneşti şi spre a birui ispita acestei lumi ce îţi stă nainte, iar în al doilea rând, pentru a te obişnui întru dreapta gândire. În scrisoarea matale, de pildă, scriai şi despre „impresiile personale", şi despre faptul că „bombardamentul" poate te va trezi, şi despre celelalte mici abateri ale gândului matale de la adevărata cale a înţelegerii. Pomenirea morţii te va învăţa a vedea toate din unghiul veciniciei; toate cele vremelnice, cele trecătoare din gândirea matale vor trece pe ultimul plan. Sânt şi alte minunate roade ale acestei pomeniri; matà deja ai citit despre ele în *Scara*[1], eu însă am amintit numai două dintre ele, în legătură cu nevoia de faţă.

Iartă-mă te rog, frate drag, pentru toate acestea, dar curând, cred, va veni vremea când nu voiu mai îndrăzni a-ţi atrage atenţia la vreo greşală, ci eu însumi voiu căuta de la matà sfat şi ajutor, dar

[1] Cf. Cuv. Ioan Scărarul, *Scara*, Cuv. 6, în *Filocalia,* vol. 9, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1980, pp. 156-164.

deocamdată, pare-mi-se, aceasta este lucrarea dragostei după Dumnezeu pentru mată, deşi aceeaşi dragoste naşte totodată dorirea de a se smeri înaintea fratelui. Eu, ticălosul, am pierdut toate şi trăiesc ca un animal necuvântător, însă când lucra în mine cu putere, prin harul lui Dumnezeu, pomenirea morţii, nici a o descrie n'aş fi putut, atât de minunată îi era lucrarea. Vreme de zece ani a continuat, treptat crescând în putere; ajunsesem aproape la desăvârşita uimire; întreaga lume în ochii mei – şi cei ai minţii, şi chiar cei trupeşti – se preschimbase cu o stranie schimbare; vremea îşi pierduse însemnătatea, astfel încât un veac sau o zi în conştiinţa mea deveniseră deopotrivă neînsemnate, ba chiar întreaga lume văzută apărea asemenea unui vis; toată pofta trupească desăvârşit se stinge prin lucrarea pomenirii morţii; o mare frică cuprinde sufletul şi-l reţine de la păcat. Oamenii îmi apăreau atât de vrednici de compătimire, pentru că „zilele lor se sting în deşertăciuni", că moartea îi ţine departe de Dumnezeu, necunoscând nici ţelul, nici înţelesul, nici rostul fiinţării lor; cât de puternic şi cât de mult mă mâhneam atunci pentru oameni; pomenirea morţii te învaţă adevărata rugăciune. Îmi amintesc: mă întind să dorm,

după un plâns şi o rugăciune, istovit până la neputinţă, când cuvintele îmi ieşeau din gură ca o flacără, şi de-abia mă cuprinde somnul, că sufletul singur se pune pe rugăciune toată noaptea, câtă vreme trupul zace în pat; subt înrâurirea pomenirii morţii sufletul nu se putea smulge din rugăciune. Trupului sănătos, de fapt nu-i este obişnuit să-şi simtă propria moarte şi se veseleşte. În vremea bolii apare în suflet simţământul apropierii morţii şi posibilităţii ei, iar atunci omul cearcă o frică sau o groază animalică, şi împreună cu acestea şi o respingere. Însă simţământul duhovnicesc al propriei morţi, prin lucrarea harului Sfântului Duh, este tot atât de departe de cel sufletesc-animalic, pe cât este cerul de pământ. Când Nemuritorul Împărat, Stăpânul cel dorit al sufletelor noastre se atinge de noi cu suflarea Sa, atunci vremea se scurtează în conştiinţa noastră iar sufletul începe să-şi simtă propria nemurire. După aceasta, mintea de acum nu poate să nu se schimbe; socotelile şi criteriile pământeşti se îndepărtează de la ea. Într’o astfel de stare omul doar cu picioarele mai merge pe pământ; în duh însă el trăieşte în altă lume.

Prima atingere a acestui suflu al nemuririi noi l-am trăit împreună după

convorbirea noastră în bibliotecă. Îţi mai aminteşti ce cucernic simţământ umplea sufletul, cum nici nu mai puteam vorbi, şi chiar a ne mişca ne temeam? Cum tot ceea ce este vremelnic îşi pierduse interesul şi sensul? Matà, de pildă, nu mai puteai deloc să-ţi continui lucrarea cu manuscrisele; dar au trecut vreo douăzeci de minute, şi ţi-a venit gândul; „Ce faci? Oare nu-i păcat?”, şi inima ţi s’a întors, şi harul dintr’o dată s’a îndepărtat în aşa măsură, încât ai ieşit din bibliotecă într’o stare aproape mai rea decât când intraseşi. Iar eu nu fusesem pricina cercetării harului; fusese mila lui Dumnezeu pentru matà; de asemeni, n’am putut eu, deşi mă rugam, să fac ca să nu respingi harul. Alegerea slobodă rămâne cu omul în toată vremea. Cuviosul Macarie Eghipteanul (Cuvântul 26:6) spunea că Domnul a ţărmurit puterea de a face minuni a apostolilor, pentru că, în râvna lor de a-i aduce pe toţi la credinţă, ei ar fi silit întreaga lume, prin puterea semnelor şi minunilor, să primească credinţa; Domnul însă aşteaptă de la noi sloboda alegere, voieşte de la noi nevoinţa credinţei, spre aceasta ne-a dat El înţelegerea, în stare a cunoaşte Adevărul (1 Io. 5:20). El Însuşi a voit să sufere pentru noi.

Nu cumva acea trezvie lăuntrică, acea frică, cucernicie, smerenie, acele rugăciuni, lacrimi, acea credinţă, pace, bucurie, pe care le-ai cercat la Athos la început atât de puternic – oare toate acelea au fost rodul unei oarecari sforţări de sine artificiale, din vreo pricină oarecare, sau ceva omenesc, ba chiar mincinos, iar nu lucrarea harului? Nu, frate iubit, să nu gândeşti aşa, să nu crezi acelor gânduri. Îmi amintesc cât de bucuros şi înnoit ai plecat de la noi să călătoreşti pe Sf. Munte; şi eu mă bucuram atunci de minunata schimbare în matà, şi mult m'am rugat şi am mulţumit Domnului. Iar în penultima noapte a petrecerii matale cu noi, rugându-mă noaptea în biserică, bineînţeles, cu precădere pentru matà, iarăşi am mulţumit lui Dumnezeu pentru faptul că pacea şi harul odihniseră asupra matale. Toate acestea nu sânt decât începutul – dar, neîndoielnic, semnul bunăvoirii şi dragostei lui Dumnezeu pentru matà. Însuşi Domnul te cheamă – fii încredinţat de aceasta! Domnul mult te iubeşte, iar când pentru Dumnezeu rabzi scârbe, atunci te învredniceşti de şi mai multă mărturie a dragostei Sale către matà. Iar fără scârbe şi jertfe nu este cu putinţă a se mântui.

„Jertfa lui Dumnezeu duhul zdrobit” (Ps. 50:18). Îmi amintesc ce s’a petrecut cu mine când pentru prima oară m’am dus la spovedanie cu adevărată zdrobire de inimă pentru păcatele mele. Toată viaţa trăită de mine îmi apărea ca o deplină strâmbătate. Ajungând la preot, din scârbă, din lacrimi, din durerea inimii, nimica nu puteam spune, ci doar plângeam, şi crede-mă, mai nainte de a începe a-mi spune păcatele, Însuşi Domnul „m’a întâmpinat şi a căzut pe grumazul meu şi m’a sărutat”[1], şi m’a îndrăgit, şi nu a aşteptat de la mine să-I spun „Iartă”, aşa cum, în pilda Fiului Risipitor, acela a zis: „Iartă, tată, greşit-am la cer şi înaintea ta”[2] – de-abia după ce tatăl l-a cuprins în braţele sale. Eu mă învinuiam pentru toate, la Domnul însă nici un cuvânt de învinuire; se bucura doar că fiul acesta „pierdut era şi s’a aflat, mort era şi a înviat”[3]. Ce noapte a fost aceea – a povesti despre ea este cu neputinţă! Cât ne iubeşte Domnul!

Cu adevărat, singurul drept început şi temei al vieţii duhovniceşti este – pocăinţa. În pocăinţă cunoaştem noi nemincinos faptul că sântem fii ai lui Dumnezeu. În

[1] Cf. Lc. 15:20.
[2] Cf. Lc. 15:21.
[3] Cf. Lc. 15:24; 32.

mată mă încred, şi din dragoste nu-ţi pot ascunde ceea ce ascund de la ceilalţi. Cât despre însemnările mele, vom amâna cuvântul pentru altă dată.

Iar ceea ce ţi-am povestit nu este fără de primejdie a grăi celor ce nu au cunoscut duhovnicească viaţă, care nu ştiu să deosebească harul de rătăcire, cărora le place să li se explice „din punct de vedere ştiinţific”.

A povesti acestui fel de oameni că Domnul a iertat greşalele, sau ceva asemenea – este „a da cele sfinte câinilor”[1]. Cei ce nimic nu înţeleg în ce priveşte vederea Luminii (cea înţelegătoare, nu cea materialnică) şi celelalte manifestări ale vieţii duhovniceşti, ca de pildă plânsul, le hulesc şi le ocărăsc. Pe mată însă păzeasc-ăte Domnul de acest păcat.

Ţi-am povestit câte ceva despre mine, cu gândul ca şi matà, când vei merge la spovedania cea mare pentru întreaga viaţă, înaintea celui ce ţi-o va primi, să te învinuieşti întru toate; drept păcat, socoteşte nu numai păcatele vădite, dar şi faptele bune, în măsura în care nu deplin curat s’au săvârşit, urmând pravila: „TÕ kalÕn m¾ kalîj genÒmenon oÙk œsti

[1] Cf. Mt. 7:6.

kalÒn”[1]; sau mai bine zis, după prorocul, „toată dreptatea noastră înaintea lui Dumnezeu este ca o cârpă necurată (a femeii)”[2].

Ai obosit poate, citindu-mi scrisoarea, iar eu aş fi dorit să-ţi spun şi în ce constă „necredinţa” matale şi cum să te lupţi cu ea, dar şi pe aceasta o vom lăsa pentru altă dată, dacă va binevoi Domnul.

Scrisorii îi trebuie o săptămână să ajungă la tine. M’am gândit că, dacă voiu aştepta răspunsul matale la prima, ca să scriu după aceea, va trece mai mult de o jumătate de lună, iar în acest răstimp multe schimbări pot avea loc.

Am vorbit despre mată şi cu Părintele Siluan; el mult te iubeşte şi mult se roagă cu lacrimi lui Dumnezeu pentru mată. Mie îmi este o mare bucurie să ştiu că voi sânteţi atât de prieteni pentru Domnul.

Am auzit că se roagă pentru mată părintele ieromonah Pinufrie, părintele Luchian pustnicul, şi alţii; multora le-a rămas cea mai bună impresie despre mată. Pr. Vasilie, de pildă, tot mereu te pomeneşte.

---

[1] În lb. greacă: „Binele săvârşit nu în chip bun, nu este un bine” (Cuv. Simeon Noul Theolog, *Cuvântul 68*).

[2] Cf. Is. 64:6.

Timp de două zile ţi-am scris cu întreruperi această scrisoare. Până să mai primesc de la mată noi veşti (o, dea Domnul, bune!), nu-ţi voiu mai scrie.

Cel ce te iubeşte întru Domnul,
nevrednicul ierodiacon Sofronie

3

ÎNDOIELI

Despre biruinţa ispitelor. Despre „asprimea” cuvântului scris.

Athos, 12 August, 1932

Dragul meu, iubite întru Domnul frate,
Întrutot-cinstite părinte David,
Blagosloveşte!

Socoteam să nu-ţi scriu înainte de a primi de la matà noi veşti, însă, precum vezi, nu am fost în stare a aştepta. Atâta s’a mâhnit sufletul meu zilele acestea – aproape până la deznădejde.

Nu ştiu ce să spun. Mi-e teamă să nu-ţi îngreuiez sufletul cu vreun cuvânt sau cu vreun sfat. Un singur lucru – să nu te îndoieşti că hotărârea luată împreună este deplin în armonie cu voia lui Dumnezeu. Durerile, greutăţile, piedicile, în cazul de faţă nu fac decât să dea mărturie faptului că lucrarea începută este bineplăcută lui

Dumnezeu. Gândeşte-te cât de uşor ar fi fost să se facă toate în Serbia, la Varnava; sau în Franţa, la Mitropolitul Evloghie; sau în Cehia, la Episcopul Gorazd – aceasta însă nu ar însemna că aşa este mai bine.

Dacă vei ieşi acum biruitor, vei mulţumi tot restul vieţii lui Dumnezeu, Cel ce te-a îmbogăţit cu adevărată bogăţie, din carea vei dobândi sieţi şi celorlalţi mijloace de luptă cu vrăjmaşul până la mormântul însuşi.

Dacă ar fi fost cu putinţă, aş fi purtat pentru matà toate înjosirile şi scârbele de acum, pentru că Domnul mi-a dat prin cercare a cunoaşte folosul lor. Iartă-mă, rabdă încă puţin, nu mă lipsi de dragostea şi, deocamdată, de încrederea matale.

Îmi pare rău că sântem lipsiţi acum de putinţa de a comunica prin viu grai, iar în scrisori este atât de greu a te exprima; cuvântul scris, adesea pare „aspru” (Io. 6:60) şi de nerăbdat.

Zi şi noapte mă rog Domnului şi Maicii Domnului să-ţi dea bărbăţia să mergi cu noi la Cruce, la Golgotha, spre a dobândi apoi şi Învierea.

Roagă-te pentru mine; eu te iubesc, şi îţi sânt dăruit din tot sufletul.

Al matale nevrednic frate întru Hristos,

păcătosul diacon Sofronie.

*

P. S. Iartă-mă, dragă părinte David, că nebănuind dorinţa Părintelui Siluan de a-ţi scrie ceva, nu l-am întrebat la vremea potrivită şi de aceea nu ţi-am trimis scrisoarea lui împreună cu cea de-a doua a mea, deşi era cu putinţă în ce priveşte vremea. Acum îţi trimit scrisoarea lui din 31 Iulie.

PARTEA A DOUA

PRIMIREA ORTHODOXIEI

„...staţi în credinţă, îmbărbătaţi-vă, întăriţi-vă”.

(1 Cor. 16:13)

4

NOUL ÎNCEPUT

Adevărata împărtăşire a harului. Nobleţea cea după înţelesul omului. Trăirile lăuntrice în prezenţa harului. Despre darul erudiţiei. Harul la cel ascultător înlocuieşte pe Stareţ.

Athos, 3/16 Septemvrie, 1932

Fie Numele Domnului binecuvântat de acum şi până în veac!

Hristos în mijlocul nostru!

Adânc cinstite, dragă părinte David, iubite întru Domnul părinte şi fratele meu.

Binecuvintează-mă de acum cu deplină binecuvântare preoţească, după stăpânia dată matale de către Domnul, şi roagă-te pentru mine.[1]

Femeia când naşte întristare are, ... dară dacă naşte pruncul, nu-şi mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s'a

[1] La 12 Septemvrie, 1932, D. Balfour a fost primit în Orthodoxie, cu recunoaşterea preoţiei. Taina a fost săvârşită de Exarhul Patriarhiei Moscovei în Europa Occidentală, Mitropolitul Eleftherie.

născut om în lume (Io 16:21). Atenţia mea, mai curând rugăciunea, s'a concentrat tot mereu nu la a se săvârşi doar faptul adăugirii matale Bisericii formal, exterior – aceasta încă nu reprezintă un eveniment atât de mare – ci ca, după spovedanie, după primirea matale în sânul Sfintei Biserici, mai ales după Liturghie, să te împărtăşeşti de har în aşa măsură încât să te faci de acum puternic în duh şi neclătit în credinţă pentru totdeauna. Pentru aceasta, cu multă strădanie, cu durere, uneori cu amare lacrimi am îndrăznit eu, ticălosul, să stărui către bunătatea lui Dumnezeu zi şi noapte.

Mare milă a săvârşit cu noi Domnul, şi noi datori sântem a-I mulţămi. Cu toate acestea, în ciuda faptului că, precum zici, Domnul „mult te-a binecuvântat", eu, ca un fără de minte, nu pot încă deplin să mă liniştesc: aş dori mai mult, deoarece multe scârbe îţi stau nainte, care scârbe apar de unde nu te aştepţi şi pe care nu le bănuiai. Dar Domnul ştie: cui şi cât şi când poate să dea sau este nevoie să dea. Ultimele scrisori de la matà purtau multe veşti bune; iar eu mă bucur şi mulţămesc Domnului pentru milosârdia Sa pentru noi. Cu toate acestea, faptul că ţi-e milă de mine, încercările de a mă linişti, nu foarte mă mângâie; ele purced din nobleţea sufletului matale, însă nobleţe încă după om. Mai

bine mi-ar fi, şi poate şi matale, dacă deocamdată îmi vei scrie fără să-ţi ascunzi de la mine durerile. Socoteşti să mă „odihneşti puţin”, mie însă mi-e teamă să mă las în această odihnă. Sufletu-ţi deocamdată se află în starea în care iarăşi, şi nu numai o dată, se va supune clătinărilor chinuitoare şi dureroase. Ce să-i faci – trebuie răbdate toate, şi a ne smeri. Îndeobşte însă privesc cu linişte la viitorul matale, deoarece cred că „necăită este chemarea lui Dumnezeu” (Rom. 11:29), chemarea matale în Biserică, şi multe mărturii am pentru deosebita bunăvoire a lui Dumnezeu către mată. De la neapărata corespondenţă ce te aşteaptă cu foştii prieteni şi superiori catholici eu nu aştept vreo vătămare sufletului matale; vei avea clipe de grea luptă sufletească şi de amar, aşa cum s’a petrecut în legătură cu scrisoarea de la mama matale; dar toate acestea sânt încă ecouri ale vechiului om din trecut, care vor fi cu putinţă numai câtă vreme sufletul este încă sărac de har.

Cu har din belşug, alte simţiri stăpânesc sufletul; atunci inima se va frământa de dorirea ca, dacă este cu putinţă, toţi oamenii să cunoască pe adevăratul Dumnezeu şi calea către El. Când Domnul cercetează sufletul şi acesta

cunoaşte dragostea Lui, care după calitatea şi puterea şi dulceaţa sa, neamăsurat întrece toată altă iubire cu putinţă pe pământ, atunci el doreşte şi se roagă ca şi fraţii lui aşijderea să soarbă din paharul dumnezeieştii iubiri. Nu intra în corespondenţă cu ei – nu-i vei convinge. Destul va fi să-i informezi de faptul plecării de la ei, arătând, dacă vrei, pricinile care te-au silit către acest pas. Iar tot ce pot ei să ne spună, o ştim deja, ne este cunoscută şi cercată până la capăt. Despre toate acestea am stăruit către Domnul ani de zile, cu durere de moarte, cu suferinţe de nemărturisit, cu multe lacrimi, necontenit gata şi de moarte, pentru ca să ne spună unde este adevărul – şi Domnul nu a tăcut, Însuşi a venit şi ne-a mângâiat cu negrăită mângâiere, şi ne-a îndreptat viaţa după voia Sa. Iar acum oamenii, cu mintea lor împământenită, ce ne mai pot spune? Mila lui Dumnezeu ne-a izbăvit de muncile îndoielilor şi ale clătinărilor în privinţa credinţei, iar de acum nu se mai află în inima noastră loc pentru ele.

Păstrează, părinţele dragă, ceea ce ai primit; chiar dacă nu prea scump ţi s’a dat, nu defăima darul milosârdiei lui Dumnezeu. Bine faci că toată luarea aminte o îndreptezi spre propriul suflet; rugăciunea

şi trezvia te vor mântui de lume şi de „prieteni” şi de vrăjmaşi. Să-ţi dea Domnul ca rugăciunea minţii să se întărească după bogăţia milei Sale în omul cel lăuntric (Ef. 3:16 şi urm.). Nu te da însă peste măsură postului. Un post aspru nu-ţi este de neapărată trebuinţă; mai rău va fi dacă vei slăbi şi te vei descuraja. Până la o vreme nu hotărî singur problemele grele; şi dacă se întâmplă ceva, scrie (mai bine Părintelui Siluan), dar matà „nu primi şi nu lepăda” nimic, într’un caz îndoielnic, fără sfat!

Părintele Siluan mă îndeamnă să-ţi scriu despre un Stareţ pentru matà. El zice că, dacă vei fi ascultător, atunci nu vei avea trebuinţă de Stareţ, ci însuşi harul Domnului te va învăţa toate. Când însă va fi o nevoie neapărată de un Stareţ povăţuitor, atunci, fii sigur, Domnul ţi-l va trimite. Dacă vei fi dispus ca eu să-ţi scriu cândva mai amănunţit întrucâtva pe această temă, atunci pentru rugăciunile şi binecuvântarea matale voiu încerca să scriu ceva mai amănunţit despre ascultare şi despre Stareţ[1], dar deocamdată destul este sfatul Părintelui Siluan.

Tare mă bucur că a căzut problema în legătură cu Valaam. Era o ispită. Vlădica,

[1] Vezi Anexa I, 1: „Despre ascultarea în lipsa Stareţului”.

precum gândesc, s'a învoit la început cu propunerea matale, din simţământul omenesc de a ceda şi a face pogorământ, dar totuşi ai hotărât bine; adică, dacă Vlădica ar fi hotărât totuşi să te trimită acolo şi după ce l-ai înştiinţat că prietenii matale athoniţi sânt împotriva acestei călătorii, atunci ar fi trebuit să te duci.

Cu toate acestea, deoarece harul lui Dumnezeu ne-a îndreptat şi către Vlădica Eleftherie, şi către locul în care eşti, aşa ne şi vom ţine până la noi înştiinţări ale voii Domnului pentru noi (adică pentru matà, dar din pricina strânsei legături a sufletelor noastre în Hristos, eu tot mereu, fără să vreau, zic „noi", deşi este vorba numai despre matà).

Scurtimea vremii mă sileşte să mă grăbesc şi să scurtez scrisoarea. Despre multe aş fi dorit să vorbesc, dar, de va binevoi Domnul, altădată o vom face. Vorba este că, între multele gânduri bune pe care le ai despre Stareţi, despre purtarea matale cu viitorii fraţi de mănăstire, despre scârbe, despre nevoinţe şi altele, ai încă şi nişte înţelesuri şi reprezentări greşite despre aceste teme.

Multe amănunte din viaţa matale mă interesează, aşa că, dacă nu ţi-e greu, scrie-mi spre a mă mângâia. Astfel, de

pildă: este o biserică în „Gaijun”? În ce chip s’a săvârşit primirea matale, în biserică sau într’o simplă casă? Ai slujit Liturghia în acea zi? Şi, îndeobşte, ai posibilitatea de a sluji Liturghia la „Gaijun”? Spune-mi numele mamei matale; mai uşor te rogi când ştii numele. Inima mea înclină către mama matale, deşi nu o cunosc deloc. Şi în scrisori, şi în întrevederi personale cu ea poartă-te cu cea mai mare luare-aminte şi dragoste; în însăşi realitatea însă, nu ceda nici o iotă.

Când îţi citesc şi recitesc cu bucurie scrisorile, acolo mai cu seamă unde spui că eşti gata la dureri, la suferinţe, sufletul meu arde de dorinţa de a te îmbrăţişa şi de a te săruta cu sărutare sfântă ca pe un nesfârşit de preţios, de iubit frate al meu…

Din primele zile ale lui August mi s’a încredinţat o sarcină mare care îmi va lua aproape tot timpul liber; pe lângă că m’am îmbolnăvit puţin în ultimele zile (am răcit), ceea ce şi mai mult mă slăbeşte trupeşte.

Roagă-te pentru mine, iubite părinte David; roagă-te şi Domnului, şi Maicii Domnului, Stăpânei noastre. Şi eu, ca fratele matale mai mic în Hristos, nu încetez a mă ruga pentru matà.

Cel dăruit matale până în sfârşitul zilelor sale,

cel ce te iubeşte întru Domnul, nevrednic frate,

Ierodiaconul Sofronie.

*

P.S. Îţi adaug scrisorile părintelui Siluan şi părintelui Cassian

5

CALEA DE CRUCE A ORTHODOXIEI

Bucuria în întristări. Rugăciunea se naşte în încercări. Despre răstignirea Bisericii Dreptslăvitoare. Scârbele sânt pecetea alegerii de către Dumnezeu. De la sufletesc la duhovnicesc. Rugăciunea minţii şi dumnezeiasca slujire. Plânsul, şi cum trebuie a se apropia de Dumnezeu.

Athos, 16/29 Septemvrie, 1932

Hristos în mijlocul nostru!
Dragul, iubitul şi fratele meu întru Domnul, Părinte David, blagosloveşte!

Duminică am primit lunga ta scrisoare[1]. Rău îmi pare că sântem despărţiţi de o distanţă atât de mare: scrisorile fac o săptămână şi chiar mai mult. Îmi pare rău, pentru că aş dori ca scrisorile matale către mine, dar şi ale mele către matà să ajungă cât mai repede cu putinţă, să ajungă în clipa când sânt de cea mai mare trebuinţă,

[1] Scrisoarea nu s'a păstrat.

iar nu cu întârziere, grăind adesea despre cele trecute. Ultima mea scrisoare ţi-am scris-o în vremea când te chinuiai cel mai mult, şi însuţi îmi scriai scrisoarea cea lungă. Din păcate, nu mi-au rămas însemnări din scrisoarea mea către matà, şi nu mi-e limpede, din toate cele multe despre care aş fi dorit să-ţi spun, ce ţi-am scris şi ce nu am reuşit, din lipsă de timp. Toată luna August şi Septemvrie am fost nevoit să dau tot timpul liber unei lucrări importante pe care mi-a încredinţat-o Părintele Igumen, şi de aceea nu ţi-am putut scrie, oricât de mult am vrut. Ba şi acum sânt multe piedici. Luni, în ajunul Înălţării Sfintei Cruci, în vremea deniei (după ceasul nostru, trei dimineaţa), s'a produs un puternic cutremur, care continuă până acum, e drept, mai puţin puternic decât în prima clipă, dar totuşi puternic. Mănăstirea noastră a suferit deocamdată, din mila lui Dumnezeu, mai puţin decât altele, dar îndeobşte năruirile şi jertfele au fost mari, mai cu seamă în direcţia N-V dinspre Peninsula Athonului, unde, din auzite, s'a deschis chiar un crater, a curs lavă; şi acuma scriu, dar pământul se clatină şi toate zidirile se zgâlţâie. Aceasta mă lipseşte de liniştea şi de tăria de trebuinţă.

Sânt gata în toată vremea cu multă bucurie să-ţi scriu, întrucât aceasta îmi înlocuieşte într'o măsură convorbirea vie cu matà. Acum, legaţi fiind cu vecinicile legături ale dragostei în Hristos Iisus, Domnul nostru, acum când pe tot pământul nu-mi este suflet mai iubit, în măsura în care îmi ajută Domnul,[1] în duh rămân cu matà, dor cu durerile matale şi mă bucur cu bucuriile matale (care nu-ţi sânt multe deocamdată). Acum, iubite părinte David, eu păcătosul mă cuceresc înaintea matale din pricina scârbelor pe care le-ai trăit pentru numele Celui Preadulce, Preaiubit, Domnul nostru. Îmbărbătează-te, întăreşte-te cu inima, dragul meu, iubitul meu frate întru Domnul, părinte David. Domnul mult binevoieşte întru matà. Mai târziu vei cunoaşte adevărul acestor cuvinte. Omeneşte sânt gata să-ţi doresc izbăvirea din scârbele care te-au ajuns, duhovniceşte însă, chiar mă bucur. Îţi aminteşti de cuvintele Domnului către Apostolul Petru: „Mergi înapoia mea, satano, că nu cugeţi cele ce sânt ale lui Dumnezeu, ci cele ce sânt ale oamenilor"?[2] Cumplit, nebun

[1] Alt manuscris corectează: „îmi dă Domnul putere".
[2] Cf. Mt. 16:23.

cuvânt „mă bucur”, atunci când matà eşti într’o atât de mare durere.

Adevăr grăiesc, cunosc un om care de multe ori nu numai a căutat asupra înfricoşatului hău al iadului, dar a şi atârnat deasupra lui, ba chiar s’a pogorât oarecum într’însul, dar mâna lui Dumnezeu l-a scos de acolo. Mergea pe pământ şi oamenii vorbeau cu el, el însă nu simţea pământul sub picioarele sale, ci subt el se deschidea nesfârşita prăpastie neagră. Trupul îi era omorât de scârbe. A descrie groaza pre care sufletul o trăia în acea vreme este cu neputinţă. Vremea pentru el era numai, cum ar fi, un firişor de aţă de care era legat, şi deocamdată atârna deasupra hăului fără fund, iar împrejur vedea nesfârşitul, însă cel al pierzaniei – iadul, unde nu este sfârşit suferinţelor. Petrecând într’o astfel de nefericire, sufletul se învaţă adevărata rugăciune.

Ştiu că oricât de mari ar fi diferitele dureri ce te-au ajuns, totuşi cea mai mare constă în faptul că sufletul *nu-ţi este sigur* de adevărul căii pe care a păşit. Într’una din scrisorile matale îmi scriai că vrei să rabzi durerile, vrei să suferi, iar acum, că ţi-a revenit durerea – îmbărbătează-te; dar mai departe niciodată să nu „doreşti a suferi,” ci lasă-te în voia lui Dumnezeu.

Pentru aceasta, adică a nu căuta durerile cu de la sine putere, ci doar a fi gata a suferi toate durerile care ne vin, scrie, dacă îţi aminteşti, şi Sf. Ioan Gură de Aur, şi mulţi alţi Sfinţi Părinţi.

Crede-mă, frate drag, că dacă uneori îmi voiu îngădui a întrebuinţa numele de „catholici," „Catholicism," „catholic," însemnând neajunsurile lor sau greşalele, eu o voiu face nu spre a-i ocărî (fereascămă Domnul de aceasta!), ci numai spre a arăta simplu şi deschis, acolo unde se va dovedi a fi nevoie, punctul în care ei nu se află în adevăr. Iar în cazul de faţă îţi pot spune să nu te sminteşti cu sufletul văzând considerabila superioritate a Catholicismului în comparaţie cu Biserica Dreptslăvitoare în privinţa organizării exterioare şi a disciplinei (căci acestea sânt pământ). Nu te sminti, de asemenea, nici de faptul că, în vremea de faţă, Biserica Dreptslăvitoare este cu adevărat răstignită (acesta este pridvorul Cerului). Lituania, din punct de vedere duhovnicesc, niciodată nu s'a aflat la înălţime, iar matà să nu judeci Biserica Dreptslăvitoare după eparhia Lituaniană. Dar, nu ştiu de ce, despre aceasta îmi vine să amân întrucâtva cuvântul pentru viitor, chiar dacă este tocmai împrejurarea de care eşti ispitit.

Altceva mă preocupă acum: aş dori ca sufletu-ţi să se închidă în sine şi să zărească lucrul mare şi important ce se săvârşeşte într'însul.

Dar nu a venit vremea ca eu să mă amestec în analiza celor ce trăieşti; rog pe Domnul ca El Însuşi să te înveţe după harul Său, să-ţi dea înţelegere duhovnicească. Cea mai mare recunoştinţă trebuie să arătăm Domnului încă de acum, pentru că ţi-a şi dat să cunoşti că (precum însuţi scrii) „aceasta este viaţa reală, adevărata şi autentica fiinţare". Da, „trebuie să mulţămim Domnului că ne-a învrednicit să trăim astfel şi că nu ne-a lăsat în jalnicul miraj şi nălucirea şi iluzia vieţii obişnuite lumeşti". Pentru aceste cuvinte ale matale, altfel spus, pentru a le auzi de la matale, eu chiar mă rugam Celui Milosârd, Carele voieşte tuturor a se mântui.[1] Dar să ştii că toate acestea sânt numai povaţa preliminară a sufletului întru Împărăţia lui Dumnezeu.

Îmbărbătează-te, dragul meu, preaiubitul meu frate. Toţi Sfinţii noştri Părinţi ne învaţă că scârbele sânt pecetea alegerii de către Dumnezeu; scârbele, Domnul le trimite fiilor Săi, pe care îi primeşte şi de care se grijeşte, aşa cum nici

[1] Cf. 1 Tim. 2:4.

o mamă nu se grijeşte de pruncul său...[1] Încă nu observi că Duhul lui Dumnezeu odihneşte asupră-ţi, dar nu ai dobândit încă înţelegerea duhovnicească cea adevărată. De altfel, puţini sânt cei care o înţeleg. Însă dacă cineva primeşte şi mulţămeşte Domnului pentru scârbe, i se va da să cunoască tainele Împărăţiei Cereşti. Bucuria noastră este mai întâi de toate cea duhovnicească. Trupeşte însă (adică în privinţa tuturor celor ce ţin de lumea aceasta) sântem răstigniţi. „În Hristos Iisus *mie lumea s'a răstignit, şi eu lumii*" (cf. Gal. 6:14).

Acum începi să te apropii de ceea ce îţi scriam în prima mea scrisoare: „Şi aceasta va fi". Primindu-ţi primele scrisori, mult m'am neliniştit, în caz că aveai să răstălmăceşti cuvintele mele; iar acum, văzând cum te povăţuieşte harul lui Dumnezeu pe calea adevăratei înţelegeri, mulţămesc Domnului şi Maicii Domnului; cât despre mine, mă liniştesc întrucâtva, dar nu de tot.

Sânt încă anumite lucruri greşite în atitudinea matale, şi zi şi noapte mă tem ca nu cumva să te înşele vrăjmaşul. Mai cu seamă acum, când scrii că eşti atât de

[1] Alt manuscris adaugă: „Domnul bate pre tot fiul pre carele priimeşte" (cf. Evr. 12:6 ; Pilde 3:12).

ispitit de mânie. Să ai mai multă linişte sufletească, *nu aştepta* nimic, şi *nimic să nu primeşti* fără sfat, însă deocamdată nici să lepezi ceva ce-ţi pare îndoielnic, adică atunci când nu vei fi sigur de este oare harul sau înşelarea vrăjmaşului. Nădăjduiesc să înţelegi bine cele spuse: *a nu lepăda* când nu-ţi este limpede, dar şi *nimic a primi* fără sfat...[1]

Ajungând, cu harul lui Dumnezeu, la „unimea credinţei", credem că, prin împreună-lucrarea aceluiaşi har, vom ajunge şi la „cunoaşterea slavei Sale celei neapropiate."[2] Când mă gândesc la cele ce s'au petrecut cu matà, mă uimesc nesfârşit. La drept vorbind, mi-e şi frică să pomenesc (pentru a nu da prilej luptei cu slava

---

[1] Începutul Scrisorii a 5-a din 16/29 Septemvrie: „Iubite întru Domnul, fratele meu, părinte David, Blagosloveşte. Toată această săptămână mă bucur pentru matà şi mulţămesc Domnului şi Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarei. Cu gândul adesea te îmbrăţişez, cu simţământul liniştit şi bucuros al iubirii frăţeşti. Cât aş dori ca această dragoste a noastră să rămâie vecinic; să ne învrednicească Domnul ca în această dragoste a unuia către altul întru numele Său, la moartea noastră să stăm înaintea Sa, să ne închinăm Lui, să-I spălăm picioarele cu lacrimi de bucurie şi de mulţămită".

[2] Rugăciunea Ceasurilor.

deşartă sau cu mândria) cât de multe şi însemnate evenimente s'au petrecut în viaţa matale. Slavă şi mulţămită Domnului, Care ţi-a dat hotărârea să întâmpini toate aceasta! De obicei nu numai cei ce au trecut la Dreapta-slăvire din alte biserici, dar nici înşişi dreptslăvitorii nu înţeleg limpede dumnezeiasca măreţie a credinţei noastre, duhul vieţii dreptslăvitoare. De obicei, chiar şi trecând la Dreapta-slăvire, oamenii nu sânt în stare a se ridica de la pământ. De pildă, Englezii din Londra care au primit credinţa Dreptslăvitoare. În toate judecăţile lor, în toate opiniile lor asupra lucrurilor, asupra vieţii, asupra mântuirii, punctul lor de plecare este pământesc, omenesc, înţelegerea şi cugetul lor – trupeşti, sufleteşti, umanistice. În această privinţă, matale Domnul ţi-a ajutat să fii mult mai la înălţime, şi dorirea inimii mele este ca nu numai să te menţii la acea înălţime, dar şi să te înalţi mai sus, până la adevărata înţelegere duhovnicească. Nu vreau să mă avânt mai departe în laude, deoarece am simţit pe pielea mea vătămarea lor pentru suflet. Mai bine este nouă ca „cele dinapoi uitând, la cele dinainte a ne întinde".[1]

[1] Cf. Filip. 3:13.

Asigurat de faptul că nu te îndoieşti de dragostea mea în Hristos, mai mult înclin să-ţi vorbesc despre unele lipsuri şi abateri încă prezente, aşa cum mi se pare, de la adevărata înţelegere a unor lucruri. Ştiu că, făcând aceasta, eu ies din cadrul ce mi se cuvine şi risc să-mi dezvălui propria neînţelegere, dar „blândeţele lui David" (Ps. 131:1), binecuvântatul rob al lui Dumnezeu, îmi dau îndrăzneală să mă exprim în privinţa unor probleme unde părerile noastre se osebesc. Iartă-mă că scriu atât de neîngrijit, poate îţi va fi şi greu să citeşti; însă împrejurările mă silesc să mă grăbesc, iar pe lângă acestea, nici nu mă simt liniştit simţind tremurul sub pământ. Cred că nici nu voiu putea scrie de data aceasta multe dintre cele ce voiam. Ba nici nu am bănuit vreodată că voiu scrie ceva despre viaţa duhovnicească, şi de aceea mă aflu acum neputincios spre a-mi exprima gândurile pe scurt, dar în acelaşi timp limpede. Rogu-te să cauţi cu îngăduinţă către această neîndestulare a mea, precum şi asupra celorlalte.

Scrii că „ai hotărât să trăieşti cu *voinţa*, şi nu după înţelegere sau *simţământ*". Nu aşa, dragul meu. Aceasta nu te va duce la ceva bun. Voinţa să o socoteşti ca bărbăţia de a te da voii lui Dumnezeu, a crede

neîndoielnic în dragostea şi milosârdia Sa pentru noi; altfel, vrăjmaşul aşa te va dărâma, că nici oasele nu-ţi vom mai putea aduna apoi.

Scrie-mi, dacă poţi,[1] de când ai început să te îndeletniceşti cu rugăciunea minţii. Când „mai nainte" ţi-a fost greu să te îndeletniceşti cu această lucrare? De la cine ai învăţat-o? Ce cărţi ai citit despre ea mai nainte şi ce citeşti acum? Cum anume o faci îndeobşte? Iartă-mă, dragă părinte David, că îmi îngădui să te întreb despre acestea. Dacă ai avea lângă matà vreun om

[1] Alt manuscris îndreptează: „Voiam să-ţi scriu că bine ai hotărât să te dai voii Domnului; 'a fi cercat de Însuşi Domnul' este calea cea mai dreaptă şi de nădejde – 'trebuie numai învoirea de a răbda'. Dar iată că înainte de acestea scrii: 'Ştiu cât de greu şi aproape fără nădejde îmi este lupta, nevoindu-mă prin propria-mi îndreptare împrotiva relelor obişnuinţe'. Iată deja o înţelegere nedreaptă. În viaţa noastră este de neocolit nevoinţa, asceza neapărată – lupta cu patimile. Bunei atitudini – a se da întru toate voii lui Dumnezeu – neapărat trebuie să adăugăm şi silirea de sine întru toate. Însă acest lucru trebuie văzut puţin altfel decât o faci matà (doar dacă expresia aceea nu a fost rodul unei oarecari scăpătări, şi exprimă cu adevărat înţelegerea şi punctul matale de vedere). Dar nu este aşa de important. Mult mai esenţial este problema despre..."

care să fi ştiut măcar puţin despre subiectul cu pricina, eu nu aş fi îndrăznit să te întreb. Încă şi de aceea întreb, căci mi-e teamă că în sufletul matale mai trăiesc unele înţelesuri strâmbe despre rugăciune din viaţa din trecut; aşijderea, mi-e teamă şi de vreo vătămare sufletului matale din pricina unor deprinderi de mai nainte în rugăciune. Ultima scrisoare, din care mi s'a limpezit că nu ştii să te ţii cum trebuie în vremea dumnezeieştii slujiri, mă face să mă neliniştesc despre toate acestea. În vremea slujirii, îndreptează-ţi către Dumnezeu mintea şi sufletul, şi nu îţi lăsa atenţia la cum cântă, cum se roagă, cum se poartă ceilalţi. Niciodată nimănui să nu faci vreo observaţie în clipa înverşunării. Mai târziu, dacă starea duhului tău va fi veselă, vei putea spune cu luare-aminte ceva (şi chiar să dăruieşti ceva băieţaşului). Trebuie să te concentrezi pe sineţi, sau mai bine zis, pe Dumnezeu. Să nu te gândeşti la viitor; nu anticipa, chiar dacă unii oameni, asemenea mie, îţi vorbesc despre viitor. Mântuieşte-te pe sineţi mai nainte de toate. Despre aceasta bine mi-ai scris în ultima scrisoare.

Dragul meu, iartă, rabdă; îmi este cu neputinţă acum să-ţi scriu despre multe şi cât se poate de importante. În timp ce scriam aceste puţine pagini, deja de câteva

ori s'a clătinat întreaga clădire, cu vuiet subteran, cu urlet şi cu tremur. Dacă Domnul va da şi vom fii vii, vom vorbi despre toate, spre slava Sa.

În ce priveşte exagerata matale încredere în năzuinţa după plâns şi zdrobire de inimă: către Dumnezeu, care este „foc mistuitor,"[1] trebuie a te apropia cât mai lin, mai liniştit, mai cucernic. Întru totul trebuie a te păzi de orice provocare artificială a lacrimilor, nervoasă, *a sângelui*, şi de visătorie. Iartă, vorbesc preventiv, din dragoste pentru matà. Catholicii, după cum mi-a fost dat să aud, suferă anume de aceste neajunsuri. De aceea se observă la ei cazuri de stigmatizare şi de viziuni legate de simţuri (sau, mai bine zis, năluciri). Pe de altă parte, unii confundă planul duhovnicesc cu cel sufletesc, sau neînţelegând deloc pe primul, adică plânsul duhovnicesc, pe cel de-al doilea îl osândesc. Dea Domnul[2] să cunoşti adevărata nerătăcită rugăciune a minţii şi plânsul duhovnicesc. Îţi voiu spune doar că darul acesta foarte puţini (unicate precum Sfântul Siluan) l-au primit repede şi relativ uşor, pentru smerenia lor. Cei mai mulţi însă sânt nevoiţi să se trudească şi

[1] Evr. 12:29.

[2] Alt manuscris adaugă: „după negrăita Sa milă".

nevoiască până la moarte; multe sânt furtunile şi primejdiile şi scârbele pe calea aceasta. Cât despre plâns, nu năzui cu prea multă încăpăţânare, silindu-ţi inima. Dacă acum nu vine (căci inima nu este gătită prin suferinţe să-l primească) va veni mai târziu; va veni când ne vom cunoaşte sărăcia în nevoinţa postului, a ascultării şi a rugăciunii.

Citeşte Vieţile Sfinţilor, mai ales Vieţile Sfinţilor în slavonă, ale lui Dimitrie din Rostov. În legătură cu gândurile, mă faci adesea să-mi amintesc de viaţa Sfântului Marelui Mucenic Evstathie Plachida (20 Septemvrie). Citeşte scrierile Sfinţilor Părinţi. Când înaintea ochilor minţii noastre se arată chipul omului Evangheliei, aşa cum voieşte a ne vedea Domnul, când vom cunoaşte cu adevărat cât de neam prost sântem în comparaţie cu cel dumnezeiesc bun-neam, către care vrea Domnul să ne ducă, când vom vedea cât de departe sântem de la adevărata mântuire, atunci fără să vrem ne vom tângui, vom plânge amar, Domnul însă amarul degrab îl preschimbă în dulceaţă.[1]

[1] Alt manuscris îndreptează: „Când ochilor minţii matale va sta nainte chipul acelui om, aşa cum voieşte a ne vedea Domnul, când vom cunoaşte cu adevărat propria sărăcie şi neamul nostru

Aş fi dorit să-ţi spun câte ceva în privinţa iscodirilor matale referitor la cum să te raportezi la unele preziceri, dar vremea nu-mi îngăduie.[1] Vreau să vorbesc într'un duh pacinic şi liniştit. Eu şi acum, din mila lui Dumnezeu, sânt în pace, dar

---

prost, în comparaţie cu ceea ce ar trebui să fim prin harul lui Hristos, când vom vedea cât de departe sântem noi de la adevărata mântuire, atunci fără să vrem ne vom tângui amarnic, amarnic, Domnul însă amarul nostru îl preschimbă în bucurie."

[1] Alt manuscris adaugă: „Cât aş dori ca Domnul să-ţi dea a te împărtăşi cu adevărata viaţă *duhovnicească*. Dar El a şi binevoit către matà şi, neîndoielnic, cred că vei primi de la Domnul cea bogată milă, după cuvântul Său: „*Eu am venit ca viaţă să aibă, şi* ***de prisosit*** *să aibă*" (Io. 10:10). Dacă răbdarea matale nu s'a sfârşit, atunci mai rabdă încă o observaţie. Când auzi de la vreun om, către care harul lui Dumnezeu te-a înclinat, vreun cuvânt oarecare, nu-l iscodi de ce şi cum ţi l-a spus. Aşa că, auzind de la Părintele Siluan că Domnul îţi va trimite un Stareţ, îi ceri să-ţi spună dacă să primeşti cuvântul 'ca pe o neîndoielnică întărire' (altfel zis, prorocie), sau 'ca o simplă expresie a nădejdii şi dorinţei lui'. Iar aceasta nu este prima dată că o văd la matà. Mai bine fă cum făcea Maica Domnului – 'păstrează graiurile în inimă' (cf. Lc. 2:19). Sânt mai multe trepte de dar prorocesc. Dar sânt încă şi alte daruri de la Dumnezeu în legătură cu cuvântul. Astfel, harul

totuşi mă grăbesc să termin scrisoarea (este unu şi jumătate noaptea).

Dea Domnul să cunoşti că binevoitoarea voie a lui Dumnezeu te-a adus la „Gaijun”, la Mitropolitul Eleftherie. Să mulţămim împreună lui Dumnezeu. Ai nevoie să fii singur, iar aceasta n’ai putea-o dobândi nicăieri într’o aşa măsură, în vremea de faţă, ca la „Gaijun”. Cu oamenii care te înconjoară, chiar de sânt binecinstitori, nu vorbi despre ce grăim împreună.

Roagă-te, dragă părinte David, pentru mine, ocarnicul; stăruie către Domnul şi către Preasfânta Stăpână, să mă miluiască în ziua Judecăţii.

Binecuvintează-mă.

Al matale nevrednic, mai mic frate întru Domnul,

păcătosul ierodiacon Sofronie.

*

---

lui Dumnezeu pune în inimă un cuvânt, dar însuşi omul nu poate afirma exact ce şi cum va fi. Cred însă că şi dacă ar fi fost o descoperire limpede, chiar şi atuncea întrebarea matale, ca o iscodire, nu ar primi răspunsul dorit. Părintele nostru Igumen de foarte multe ori a şi prezis, a şi mai nainte văzut, dar când l-a întrebat unul din monahi cum o face, cum se încheagă la el o înainte-vedere sau o înainte-cunoaştere, el nu a putut răspunde.”

P.S. Eşti foarte drag şi prevăzător în propunerea matale de a ne trimite (părintelui Siluan şi mie) bani pentru cheltuielile poştale. Aceasta ne scuteşte de nevoia de a cere timbre de fiecare dată. Însă te rog mult: trimite-ne cea mai neînsemnată sumă, chiar numai cât este nevoie pentru timbrele poştale. Nu avem nici o altă nevoie.

6

DESPRE TEMEIURILE VIEŢII DUHOVNICEŞTI

Lucrarea lăuntrică – lucrul care „singur trebuieşte”. Despre bucuria duhovnicească şi cea trupească. Despre alegerea Stareţului. „Staţi în credinţă”. Despre ce este cu adevărat mare. Despre înţelegerea Crucii şi nevoinţa credinţei. Începutul vieţii duhovniceşti: lupta cu patimile. Despre cunoaşterea adevărului şi temeiul duhovnicesc al primirii ei.

Athos, 6/19 Octomvrie, 1932

Adânc preţuite părinte David,
Iubite întru Hristos fratele meu,

Începând această scrisoare, eu chem asupra ei binecuvântarea-ţi şi cer lui Dumnezeu ajutor mie, pentru rugăciunile matale.

În ultima lună, din pricina neîncetatei oboseli peste măsură, am ajuns până la o dureroasă istovire şi mult am suferit din această pricină. Astăzi mă simt ceva mai

bine şi de aceea am hotărât să încep o scrisoare către matà, pe care nu o voiu putea trimite mai devreme de Duminică (deoarece poşta merge o dată pe săptămână, tocmai Duminica). Dacă m'aş fi simţit mai zdravăn, de mult ţi-aş fi scris ceva, ca răspuns la scrisoarea matale cea mare[1], dar nici acum, din nefericire, nu mă simt în putere, nici cu dispoziţia şi chibzuiala de trebuinţă pentru a-ţi scrie în legătură cu anumite întrebări, cât se poate de grele, pe care le-ai atins în scrisoarea pomenită. În orice caz, am luat mai multă hârtie şi o să-ţi scriu punând claie peste grămadă, una după alta, în nădejdea că o să le legi pe toate în minte într'un singur tot.

În scrisoarea cea mare[2] scrii: „Eu sânt un mare realist, însetez după fiinţarea autentică; nu pot trăi cu fraze şi cu visătorii, sau dacă simt că trăiesc astfel, din neputinţă sau din nevoie, o trăiesc cu ruşine şi întristare". M'am bucurat citind aceste gânduri şi simţăminte, vrednice de un bărbat bineînţelegător.

---

[1] Scrisoarea nu s'a păstrat.

[2] Alt manuscris adaugă: „M'ai bucurat cu atitudinea serioasă pe care o ai faţă de acest lucru".

Dar mă uimeşte cum este cu putinţă ca în sufletul matale, alături de astfel de gânduri şi năzuinţe vrednice de laudă, să se împace nişte mişcări sufleteşti cât se poate de tinereşti. În ultima scrisoare scrii: „Îmi este aproape cu neputinţă să mă concentrez, să mă rog cu luare-aminte, *să simt* cine sânt eu, ce fac aici, şi celelalte”.[1] Ai şi uitat oare de ce ai venit aici? Adică în conştiinţa că faci aceasta după voia lui Dumnezeu – ceea ce scriai mai nainte. Da, iar această conştiinţă trebuie ţinută cu tărie în simţământul inimii[2], „a simţi cine sânt eu”! Un păcătos nevrednic; ce altceva putem simţi? Ai o oarecare iubire de sine cu slavă deşartă; trebuie să te lupţi cu aceasta, altfel vom ajunge într’o stare ridicolă şi prostească. „Ce faci aici?” Domnul îţi dă vreme pentru pocăinţă, un loc îndepărtat de deşertăciuni, o linişte de neapărată trebuinţă pentru rugăciune şi pentru cercare de sine. Domnul ţi-a dat şi mijloace materiale de viaţă, pentru ca, fără vreo deosebită preocupare pentru pâinea de toate zilele, să-ţi îndreptezi toată grija

---

[1] Scrisoarea lui D. Balfour către părintele Sofronie, din 27 Septemvrie/10 Octomvrie 1932.

[2] Alt manuscris adaugă: „în amintire sau în adâncul inimii; căci cu adevărat acest loc ţi-a fost arătat de către harul lui Dumnezeu”.

spre dobândirea Împărăţiei Cereşti. Iată ce trebuie să conştientizezi, şi altele asemenea, şi să mulţămeşti lui Dumnezeu pentru toate aceste binefaceri; dar a te întoarce spre sine privindu-te din afară, dintr'o deşartă iubire de sine, nicicum nu se cuvine. Chiar trebuie pocăinţă pentru aceasta înaintea lui Dumnezeu.

Dar nu ai încă nici o experienţă, nici chiar cunoaşterea a ceea ce trebuie să faci. Iată, cunoaşte-ţi această neputinţă. *Nelucrarea* vieţii pustniceşti este total dincolo de puterile matale. Te-ai obişnuit cu activităţi exterioare, iar viaţa lăuntrică îţi este total necunoscută. Trebuie să te înveţi întru ea, despre ea să gândeşti. Trebuie să ne învăţăm, mai bine zis deprindem, ca atenţia minţii să se îndrepteze spre a cerceta inima: ce se întâmplă în ea, ce gândeşte, cu ce simţăminte trăieşte, în ce stare se află, adică în armonie cu poruncile lui Dumnezeu sau înviforată de patimi (mânie, înverşunare, patima curviei, iubire de sine şi altele). Această neîncetată căutare în propria-ţi inimă *cu rugăciune* trebuie să ducă la starea în care mintea şi inima devin nedespărţite. Atunci vei cunoaşte[1] adevărata fiinţare după care îţi însetează

[1] Alt manuscris adaugă: „cu harul lui Dumnezeu".

sufletul.[1] Când te plimbi prin pădure şi te gândeşti, atunci păzeşte-te de visătorie. Este bine atunci să rosteşti cu gura rugăciunea lui Iisus şi să gândeşti despre Dumnezeu. Este bine şi atunci, şi în restul vremii, să-ţi analizezi sufletul, urmărindu-l.

Ştii bine că este o întristare „după Dumnezeu" (plăcută lui Dumnezeu) şi una lumească (potrivnică lui Dumnezeu), aşijderea şi bucuria sau veselia pot fi după lucrarea harului, însă ele pot fi şi *necuvântătoare* (fără sens, ¥logoj), de la vrăjmaşul. În ultima vreme mă întristează tocmai faptul că îţi pierzi seriozitatea în privinţa lucrării propriei mântuiri; te-ai înveselit de o oarecare veselie[2] trupească; aşa încât sufletul meu nici nu mai vrea să vorbească despre ceea ce ne este atât de esenţial şi de important.

Dragă părinte David, iartă-mă că sânt chiţibuşar, că îţi pândesc fiecare alunecare, însă o fac pentru că în viitor (poate unul nu foarte îndepărtat) s'ar putea să nu mai afli vreun om care, dintr'un simţământ de dragoste nemincinoasă, să-ţi arate greşalele, iar aceasta îţi este de atâta

---

[1] Alt manuscris adaugă: „şi vei scăpa de visătorie şi de tinereasca slavă deşartă, care îţi pricinuiesc simţământul de ruşine şi întristare".

[2] Alt manuscris îndreptează: „mulţămire de sine".

nevoie (adică cineva care, dintr'un bun simţământ, ne scoate la iveală neajunsurile). Acum ai nevoie să înveţi a te cerceta cu adevărat duhovniceşte – altfel cum vom ajuta pe alţii care vor dori să-i învăţăm această lucrare de neapărată trebuinţă pentru mântuirea noastră? Mult doresc, şi mă rog lui Dumnezeu şi Preasfintei Stăpânei noastre, ca să-ţi întărească simţământul duhovnicesc-nevoitor, ca să nu rămâi la nivelul obişnuit, mediocru, al înţelegerii sufleteşti a moralei creştine.

Să adăugim şi grija ca în noi să crească simţământul fricii lui Dumnezeu şi conştientizarea măreţiei chemării noastre creştine; să nu ne lăsăm stăpâniţi de un duh de veselie necuvântătoare, trupească[1]. Nu este cazul să glumim. Înaintea noastră se află sau mântuirea[2], către care duce calea strâmtă, cu dureri, cu lacrimi, sau iadul, către care se desfăşoară calea largă şi veselă. Nu trebuie să lăsăm frâul, ci dimpotrivă, mai tare să ne încingem mijlocul. Când vine gândul: „De ce sânt aici?", bine este să gândim că *nu avem acì*

[1] Alt manuscris adaugă: „mai cu seamă să ne temem a crede că vine de la har".
[2] Alt manuscris îndreptează: „Raiul".

cetate stătătore, ci pre cea viitoare căutăm[1].

Înainte scriai de dorirea matale de a afla cât mai repede un Stareţ. Dar înţelegi matà ce fel de Stareţ îţi trebuie? Pentru ca să se poată descurca cu matà, Stareţul trebuie să fie făcător de minuni, să aibă darul înainte-vederii şi al prorociei şi al învăţăturii, să fie întru toate desăvârşit, nepătimaş, asemenea Cuviosului Serafim. Dar dacă vei da peste un Stareţ care, în afara darului osebirii, nimic altceva mai presus de fire nu are, cu acela nu te vei împăca. Nu ai încă pregătirea psihologică şi simplitatea credinţei pentru aceasta. Ai nevoie să-ţi omori în chip binecinstitor nu numai voia, ci şi înţelegerea[2]. Nu ai nici încredere. Fierbi ca vinul nou. Între altele, bine ai făcut în privinţa mea că nu o dată m'ai iscodit de ce am spus asta sau aia; de pildă, „Pe ce temei ai *prezis* aceasta?", sau, „Să primesc cuvintele matale literal, sau nu?" Iar în alt loc: „Dacă nu eşti deplin încredinţat, *nu făgădui* nimic şi *nu prezice*; iar dacă eşti, atunci spune-mi mai *limpede*,

[1] Evr. 13:14.

[2] Alt manuscris adaugă: „ceea ce nu se poate face înainte ca cineva să-ţi dea o explicaţie deplin satisfăcătoare la multe din cele mai grele întrebări (theologice)".

dacă este cu putinţă”; şi mai cu seamă ţi-ai îndreptat luarea-aminte la următoarele mele cuvinte: *Nu la o vrednicie simplă şi obişnuită te cheamă Domnul, ci la mai multă slujire şi la mai multă nevoinţă decât de obicei.*

Dragul meu, aminteşte-ţi că eu sânt împreună-frate cu tine, şi pe deasupra mai mic decât matà; nu cere multe de la mine, că sânt sărac şi lipsit, şi cu dureri, şi nu sânt nimic. Faţă de cuvintele mele fii *mai simplu*, iertându-mi neputinţa[1]. Iar în viitor voiu ocoli un astfel de dialog cu matà, şi totdeauna, vorbind despre viitor, voiu adăuga *poate că*, iar dacă voiu uita să o fac cândva, adaugă-o matà. Încă într’o convorbire personală a noastră, la una din întrebările de acest fel, ţi-am răspuns adevărul, adică faptul că eu nu sânt proroc, nici înainte-văzător. Ci cred că prin harul lui Dumnezeu va fi aşa; adică va trebui să te osteneşti în ţarina lui Hristos, în sudoarea frunţii matale. Lăudându-ţi aşteptările în ce mă priveşte, eu îndeobşte nu sânt de acord cu ele atunci când e vorba

[1] Alt manuscris adaugă: „Cu toate acestea, eu însumi nu am făcut aşa în legătură cu nimeni, adică nu am cerut socoteală. Deşi nu îmi place visătoria, ci voiesc, şi întotdeauna am voit realitatea curată, nu fantezisme”.

de alţii. Nu faptul că mată cauţi prea departe în cuvintele ce ţi se spun, sau că dai cuvintelor mai multă importanţă decât se cade, ci îmi vine gândul că încă te grăbeşti şi nu cunoşti lucrurile cum s'ar cuveni.

Să nu crezi că mă apăr pe sinemi sau că îndrăznesc să mă compar cumva, dar în legătură cu cele spuse îmi vine gândul: Cât trebuie că nu iubeşte Părintele David *Apocalipsa* şi celelalte cărţi proroceşti, şi chiar unele locuri din Evanghelie şi Epistole, tocmai pentru imprecizia şi nelimpezimea lor, care face că adesea nu se pot interpreta. De acum „pune-voiu strajă gurii mele", pentru a-ţi satisface dorinţa, deoarece nu numai viitorul, dar nici prezentul nu-l cunosc limpede.

Mată scrii: „Dar dacă nu este aşa, dacă din pricina realismului meu, a setei mele pentru o experienţă duhovnicească nemijlocită eu citesc prea mult printre rândurile scrisorilor matale şi atribui cuvintelor matale mai multă importanţă decât trebuie, aceasta este atunci o înclinare foarte primejdioasă, în stare a mă duce sau în rătăcire, sau în dezamăgire şi la deznădejde". Păzească-mă Domnul, precum şi mai nainte ţi-am scris, de a pricinui vreo vătămare lucrării mântuirii

matale. Toată grija mea este să te îndrum pe calea către autentica fiinţare[1], pe cât este cu putinţă slabelor mele puteri şi înţelegeri, fiinţare către care te povăţuieşte harul lui Dumnezeu, iar eu însumi mă îndepărtez de această lucrare mai presus de puterile mele.

Când încă erai copil şi te-a cercetat harul lui Dumnezeu, eu în aceasta recunosc chemarea ta de către Domnul, şi cred că acum a doua oară te cheamă Domnul, de acum în chip final, pe calea plăcută Lui. Însă, dragul meu, nu înapoi trebuie acum a căuta, prin tărâmul cunoscut şi către ţelul cunoscut (precum scrii); lucrul ar fi întristător. Nu, matà trebuie să mergi pe o cale nouă (adică mai departe) şi către un ţel încă necunoscut matale (la care nu ai ajuns), şi printr'un tărâm încă necunoscut[2], o nevoinţă pe care încă nici nu ţi-o închipui. A te înşela nu ar avea pentru mine nici un sens; mult, foarte mult atârnă de credinţa matale. Când însă, cu harul lui Dumnezeu, vei înţelege despre cele ce eu, ticălosul, îţi vorbesc, atunci nu te vei mai clătina în

[1] Alt manuscris îndreptează: „spre a te îndepărta de la calea rătăcirii, către calea autenticei fiinţări".

[2] Alt manuscris adaugă: „total necunoscut, căci piciorul matale încă nu a păşit acolo".

credinţă, nici te vei mai sminti din pricina neorânduielii exterioare în viaţa Bisericii, şi altele. Atunci credinţa matale va începe a fi credinţa cunoaşterii (chiar dacă încă nedesăvârşită), iar nu „din auz" (vezi Rom. 10:17). Atunci, chiar dacă întreaga lume se va abate de la adevăr, nu te vei mai clătina, precum Avraam, care în vremea sa rămăsese aproape ultimul purtător al adevăratei dumnezeieşti cinstiri[1]; iar eu, nevrednicul, mă rog Domnului ca să-ţi întărească credinţa şi ca mai târziu să poţi ajuta şi pe alţii – fraţii matale, aşa precum unii ţi-au ajutat cu toată dragostea lor, şi cu multe rugăciuni şi dureri. Noi trebuie să

[1] Alt manuscris adaugă: „Iartă-mă, dragă părinte David, dar iarăşi doresc cu insistenţă să te sfătuiesc să ai înaintea ochilor pilda vrednică de urmat a persoanei lui Avraam. El fără de nici o împotrivire s'a supus poruncii lui Dumnezeu, şi s'a sălăşluit acolo unde i-a arătat Domnul. În credinţa sa, el nu s'a clătinat, măcar că întreaga omenire contemporană lui se abătuse de la adevărata cinstire de Dumnezeu. Probabil că el gândea: *„al Domnului este pământul şi plinirea lui, lumea şi toţi cei ce locuiesc întru dânsa*" (Ps. 23:1); *nu avem acì cetate stătătoare, ci pre cea viitoare căutăm* (Evr. 13:14). Aşa şi matà să gândeşti şi să te dai voii lui Dumnezeu, slujind Lui în tot locul unde voieşte Domnul – căci: *al Domnului este pământul şi plinirea lui, lumea şi toţi cei ce locuiesc întru dânsa".*

ne legăm cu cele preaputernice, nezdrobite legături ale dragostei lui Hristos, şi să ne ajutăm unul pe altul, necruţându-ne puterile, ba chiar nici sufletele. În această dragoste pentru fratele noi ştim că *am trecut din moarte la viaţă* (1 Io. 3:14), altfel spus, adevărata fiinţare.

Dragostea lui Dumnezeu cuprinde în sine totul, toate bunătăţile: şi înţelepciunea, şi cunoaşterea, şi bucuria, şi nemurirea, şi adevărata slobozenie. Ceea ce ai cunoscut în copilărie a fost harul chemării. Înmicşorezi ceea ce ai primit la Athos, pentru că încă nu ai adevărata înţelegere a ce este mai mare şi ce mai mic, a ce este mai înalt, şi ce mai prejos. Aminteşte-ţi vedenia proorocului Ilie: *Şi iată va trece Domnul, şi vânt mare şi tare, care va risipi munţii şi va sfărâma pietrile înaintea Domnului în munte, iar nu în vânt Domnul; şi dupre vânt, cutremur, iar nu în cutremur Domnul; şi dupre cutremur foc, iar nu în foc Domnul; şi dupre foc, glas de adiere subţire, şi acolò Domnul* (3 Împ. 19:11-12). Vezi ce fel de înşiruire. Adu-ţi aminte de cuvintele „Lumină lină a sfintei slave...”

Nu pentru a te convinge de ceva îţi vorbesc, căci înainte de a ne fi întâlnit, harul lui Dumnezeu te-a învăţat şi te-a

convins de multe, ci pentru a te preveni că încă multe avem nevoie a cunoaşte din cercare înainte de a urma hotărât propria judecată, care totdeauna trebuie să fie în împreună-glăsuire cu înţelesul Scripturii.

Mai spui: „Eu nu sânt fără experienţă în viaţa duhovnicească". Şi aceasta este adevărat, altfel nu ai fi răbdat cuvintele pe care tot mereu ţi le-am spus, dar totuşi experienţa matale este experienţa începătorului, şi nu se poate încă vorbi despre multe cu matà. Primeşti cu deschidere, cu bucurie cuvântul despre Cruce – iar aceasta este mare mila lui Dumnezeu către matà; dar îndrăznesc să gândesc că acea Cruce la care mă gândesc când vorbesc, încă nu ai înţeles-o, ba încă nici nu a venit vremea de a o înţelege; mai mult: poate niciodată nu ne vom învrednici nici noi, amândoi, de acea parte a celor aleşi ai lui Hristos, adică de a purta acea Cruce. Totuşi sufletul matale este binecuvântat, pentru că iubeşti a-ţi tăia voia.

Îndeobşte vorbind, adevărata viaţă duhovnicească poate fi începută numai atunci când omul se întăreşte în credinţă, şi chiar dacă este încă o credinţă nedesăvârşită, adică numai cea din auz, totuşi sufletul trebuie neapărat să primească

neîndoielnic învăţătura Bisericii şi sfinţilor ei Părinţi. Când însă sufletul, cu darul harului, simte adevărul, atunci el devine neclătinat în credinţă[1], iar însăşi credinţa atunci devine alta, adică una din cercare, una a cunoaşterii; dar şi aici există o anume înaintare treptată a suişului. Dar nevoinţa credinţei este rânduită până la însăşi moartea, pentru că ne este dat numai în parte să înţelegem, ne este dat acum (adică în acest veac) a vedea *ca prin oglindă în ghicitură* (1 Cor. 13:12). Şi nu ştiu în ce priveşte pe alţii, dar pentru mine problema, din mila lui Dumnezeu, este hotărâtă, iar eu cu bucurie primesc această nevoinţă a credinţei, uimindu-mă de înţelepciunea lui Dumnezeu Care cu atâta iscusinţă smereşte mintea noastră cea trufaşă. Când ochilor minţii matale se va descoperi, fie în parte, viziunea bogăţiei de neurmat a vieţii duhovniceşti, a acestei ştiinţe cereşti, atunci te vei ruşina de cuvintele spuse şi vei vedea că încă nici adevăratul început, cel al înţelegerii, nu l-ai pus.

Dă mai multă luare-aminte, şi acum, şi în viitor, vieţii duhovniceşti, lucrării

[1] Alt manuscris adaugă: „şi chiar de întreaga lume se va lepăda, el, asemenea lui Avraam, rămâne credincios”.

poruncilor, trezviei, rugăciunii, citirii scrierilor Sfinţilor Părinţi nevoitori, încuviinţaţi de Biserica Dreptslăvitoare, şi vei vedea că, în măsura îmbogăţirii sufletului matale în această privinţă, şi mintea va începe treptat să dobândească putere mare şi limpezime în gândirea după Dumnezeu, în rugăciune şi chiar în theologie şi înţelegerea Scripturii.[1]

Începutul vieţii duhovniceşti – este începutul luptei cu patimile. A birui patimile este lucrarea cea mai grea. Această biruinţă este cea mai mare dintre toate. Nepătimirea stă mai presus decât darul facerii de minuni. Patimile se biruie printr'o lungă, încrâncenată luptă, grea şi neîntreruptă, zi şi noapte, cu împreunălucrarea harului. Lupta cea dreaptă cu

[1] Alt manuscris adaugă: „Calea care ai urmat înainte – nu este roditoare. Noi nu avem nici o nevoie să ne batem capul cu informaţii neesenţiale şi care nu sânt de neapărată trebuinţă pentru mântuirea noastră sau chiar pentru împlinirea datoriilor cu care sântem însărcinaţi. Adică monahul, de pildă, poate total să se înstrăineze de lume şi să nu ştie nimic despre ea, să nu citească ziare niciodată. Episcopul însă are nevoie de a intra în acestea într'o mai mare măsură, pentru a cunoaşte nevoile, interesele şi, îndeobşte, viaţa celor păstoriţi de el".

patimile ne-o învaţă Sfinţii Părinţi. Dar matà încă nu ţi-ai cunoscut patimile – nici lupta cu ele; căci dacă le-ai fi cunoscut, ai fi ştiut ce să faci în tot locul şi în toate situaţiile, şi nu ţi-ar veni gândul: „De ce sânt aici sau acolo, ce fac eu aici?” Până şi îngropat sub pământ ai găsi ce să faci. Şi cu adevărat, cu nimic altceva nu ţi-ai fi putut exprima atât de limpede lipsa de experienţă, ca prin aceste două expresii: 1) „De ce sânt aici, ce fac eu aici?”, şi 2) „Eu nu sânt fără experienţă în viaţa duhovnicească”.

Nu este de mirare că, suferind de mânie, te-ai biruit de această patimă şi în zilele când ar fi trebuit să simţi o mare bucurie şi pace sufletească. Iar aceasta din pricina *necredinţei* matale. Nu este vorba de un băieţaş neascultător. Şi la noi, la monahi (munciţi de greutăţi peste puterile noastre, din pricina sărăciei materiale a mănăstirii), sânt unii nu foarte ascultători, şi uneori cântă tare urât şi în grabă; dar aceasta nu împiedică pe ieromonah să se roage şi să săvârşească în pace Liturghia, în afara cazurilor de grabă peste măsură.

Şi aşa, dragă părinte David, fie de mă crezi, fie de nu, dar îţi port mărturie că în zilele de 29 şi 30 August, şi Stareţul, Părintele Siluan, şi eu, păcătosul, ne-am

bucurat pentru mată; au fost zilele marii mile a lui Dumnezeu către mată. În acea furtună pe care ai trăit-o, multe ai învăţat; vor fi şi alte furtuni, dar cine a fost ispitit, acela poate şi pe cel ispitit să ajute. În toate acestea nu este nimic, ca să zicem aşa, neorânduit. Voiu spune totuşi: vrăjmaşul se luptă puternic împotriva matale. Cu câtă durere m'am rugat pentru mată în toate acele zile (până în noaptea de 29 August). Dar milostiv este Domnul, şi poate va creşte El pe pământ inima copacului matale, şi frunze în care îşi vor afla scăpare multe păsări ale cerului.[1]

Mie însumi de multe ori mi s'a întâmplat să trec prin asemenea furtuni-ispite. Totuşi între noi diferenţa este că de fiecare dată mergeam *cu încredere* oriunde mă duceam, muncit, ca şi mată, de setea adevăratei fiinţări. Cât n'am avut de suferit de-a lungul a zece ani din viaţa mea[2] (de la vârsta de 16 ani până la 26)! (Ba şi acum sufăr, dar deja în alt fel.) Însă Domnului celui milosârd i-a fost milă de mine, şi când mă întristam până la moarte mi-a cercetat

[1] Cf. Lc. 13:19.

[2] Alt manuscris îndreptează: „[anii] cei dinaintea acelor fericite zile când Domnul, făcându-i-se milă de mine, m'a izbăvit de căutări neroditoare, mi-a cercetat sufletul..."

ticălosul suflet care cu atâta înverşunare fugea de la Dânsul, bineînţeles din necunoaştere, şi m'a izbăvit de căutări neroditoare. După acestea, duhul dragostei a tăbărât asupra mea şi sufletul mi s'a aprins de dorirea, de râvna pentru mântuirea fraţilor mei. Nu propovăduiam, nu povăţuiam, nicăieri nu mergeam în astfel de scopuri, adică pentru a întoarce pe oameni la adevăr, ci doar mă rugam, stăruiam către Domnul ca şi altora să li se descopere. Până acum am impresia că amare lacrimi îmi curgeau în vremea rugăciunii, nu numai din ochi – din întreaga fiinţă. Întregul trup mi se umplea de o stranie dorinţă de a fi pironit, răstignit, doară de ar cunoaşte oamenii lumina vieţii în Hristos. (Nu-ţi povestesc totul.) Duhul neîndoielnic dădea mărturie pentru adevăr.

Cuviosul Grigorie Sinaitul scrie: „Prin cunoaşterea adevărului, înţelege în realitate simţământul haric al adevărului. Iar celelalte gânduri se cade a le numi oglindirea înţelegerii adevărului şi arătarea obiectului lui".[1] Toate acestea ţi le scriu

[1] Cuv. Grigorie Sinaitul, „Capete despre porunci şi dogme, înfricoşări şi făgăduinţe, încă şi despre gânduri, patimi şi virtuţi, şi despre neturburare şi rugăciune", cap. 3, în *Filocalia,* vol. VII, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1977, p. 92).

spre a lămuri ceea ce scriai, şi anume: „Deocamdată Domnul, nu ştiu de ce, nu mă luminează... O să fiu tot mereu ispitit împotriva Orthodoxiei sau împotriva *oricărei* credinţe în orice Biserică Adevărată. Şi poate continua ani de zile!... Eu nu am acea convingere liniştită pe care o văd în ceilalţi orthodocşi. Recunosc că Orthodoxia este adevărul ... dar de ce *în domeniul duhului*, iar nu al minţii?”

Aici ne întâlnim cu una din temele cele mai grele din viaţa duhovnicească, temă ce s’a arătat a fi piatră de poticnire multor înţelepţi ai acestui veac. Niciodată nu m’am gândit să pun în scris gândurile mele despre viaţa duhovnicească, cu atât mai puţin despre subiecte atât de grele legate de ea, conştientizându-mi ignoranţa şi lipsa de experienţă. De aceea rog pe Domnul să ne ajute – pe matà şi pe mine: pe matà, ca să înţelegi din jumate-cuvântul, şi să fii îngăduitor faţă de experienţa mea, iar pe mine, nepriceputul, spre a pune în cuvânt ceea ce este aproape de negrăit prin cuvinte, fiind viaţa duhului.

Credinţa este grea pentru tot omul obişnuit să trăiască raţional. Însă trebuie ştiut, studiindu-te cu luare-aminte, că mintea omenească este cât se poate de ţărmurită, nu poate de la sine pătrunde în

tainele dumnezeieşti.[1] Premerge credinţa, care[2] este neasemuit mai subţire şi mai desăvârşită şi mai neţărmurită decât mintea. De-abia apoi ajunge omul, prin duhovnicească cercare, ca şi mintea să înţeleagă adevărul. A o explica omului este cu neputinţă, în măsura în care nu cunoaşte viaţa duhovnicească. Astfel, iată că dumnezeiescul Grigorie Sinaitul zice că adevărul se cunoaşte *cu duhul*, cunoaşterea lui este simţirea lui harică, iar înţelegerea lui şi expresia în cuvânt sânt de acum urmarea acestui simţământ haric.[3] Iar matà, dragul meu, zici: „Recunosc că Orthodoxia este adevărul ... dar de ce în domeniul duhului, iar nu al minţii?” Iubite frate întru Hristos şi părinte al meu, crede acestui duh!

Ispita matale constă în faptul că vrăjmaşul îţi sugerează tot mereu gândul neapăratei trebuinţe a *însuşirii raţionale a adevărului*, căreia îi dă întâietate asupra credinţei – chipurile, oarbe – reducând importanţa acesteia aproape la zero. De

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Pentru aceasta există o altă rânduială, arătată de către Dumnezeu”.

[2] Alt manuscris adaugă: „fiind duh”.

[3] Vezi Cuv. Grigorie Sinaitul, „Capete despre porunci şi dogme,”, cap. 3, în *Filocalia,* vol. VII, ibid.

această piatră s'a poticnit aproape toată omenirea contemporană, dar matà nu te lăsa în seama acesteia, altminteri, precum ţi-am scris mai nainte, iar acuma însuţi o zici, vrăjmaşul ia de la tine toată credinţa. Nu-mi ajung nici puterile trupeşti, nici priceperea, nici vremea spre a-ţi scrie despre importanţa şi însuşirile credinţei, dar pentru matà nici nu este nevoie a o face; însuţi o ştii mai bine decât oricine altul. Vrăjmaşul te-a şi făcut să aluneci într'o înţelegere greşită: zici că ai hotărât „să trăieşti cu *voinţa*, iar nu după *minte* sau *simţământ*. Trebuie să trăim cu *credinţa* în Domnul, cu nădejdea în mila Lui, în dăruire voii Lui. Iar dacă cu voinţa, atunci doar în sensul în care credinţa noastră atârnă de alegerea noastră – de voinţă. Dacă altcumva – căderea este de neocolit.

Odată întărit în credinţă, vei afla apoi nesfârşite dovezi pentru adevărul Bisericii Orthodoxe şi al credinţei: şi 1) de tip theologic, şi 2) moral, ascetic, şi 3) istoric. Îţi va deveni neîndoielnic de limpede că Biserica Dreptslăvitoare se deosebeşte de toate celelalte în trei privinţe:

1) că ea singură este deplin adevărată în învăţătura sa theologică;

2) că ea singură cunoaşte în deplinătate taina vieţii harice, sfinte, şi păstrează harul în deplinătate;

3) că ea este cea mai veche în ce priveşte rădăcina, temeiul ei, şi de la ea s'au desprins, în diferite epoci, părţi mai mari sau mai mici.

Este a doua zi că scriu; mâna îmi oboseşte şi, îndeobşte, nu mă simt deplin sănătos. Roagă-te pentru mine, părinte David. Multă nădejde îmi pun în rugăciunile matale pentru mine; şi eu însumi mă rog pentru matà mai mult decât pentru toţi şi mai presus de toţi (deocamdată). Îţi făgăduiesc să mă rog pentru matà până la mormânt, iar de îmi dăruieşte Domnul un astfel de har mie, ticălosului, atunci şi după moarte mă voiu ruga pentru matà ca pentru cel mai preţios şi înfrăţit suflet.

*

Cu bucurie mă rog şi pentru mama matale suferindă, şi pentru sora – monahia. Cine ştie, poate că Domnul ne va bucura şi cu venirea lor către noi; însă lucrul acesta este mare, şi în mâinile lui Dumnezeu. Roagă-te pentru aceasta, chiar de nu te poţi ruga încă cu deplină încredinţare, dar aceasta să nu te turbure. Roagă-te şi pentru Rusia, roagă-te şi pentru întreaga

Biserică, şi pentru toţi oamenii. Iată chemarea matale, slujirea matale – preotul lui Dumnezeu – este de a aduce rugăciuni pentru lumea întreagă.

*

Îmi mai rămâne puţină hârtie; îmi adun puterile şi scriu în încheiere că, dacă ţi-a obosit sufletul cu certările mele şi multele mele nepricepute cuvinte, atunci să mă ierţi.

Cu rugăciune şi cu frica lui Dumnezeu socoteşte întrebarea: în ce constă în realitate adevărata (nu închipuita, nu visătoarea) viaţă duhovnicească. Trăind în trup, noi nu putem petrece necontenit într'un astfel de har încât să ne simţim nemuritori – preabiruitori asupra morţii, înviaţi înainte de a muri.

Noi trebuie să ştim când sântem cu Dumnezeu şi când ne îndepărtăm de la El; trebuie să ştim ce avem de făcut în fiecare zi spre a rămâne în Dumnezeu, spre a ne apropia de El.[1] Dea-ţi Dumnezeu să înţelegi că atunci când ne aflăm cu mintea în inimă în rugăciune, în pomenirea lui Dumnezeu, că acesta este darul harului lui Dumnezeu,

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Nevoinţa pentru credinţă, în vremea părăsirii de către har, este de neocolit. Credinţa noastră îndelung, îndelung va fi supusă încercării".

arvuna vieţii viitoare în afara materialităţii, în afara formei şi culorii.[1]

Duh este Dumnezeu (Io. 4:24), şi slujirea Lui este duhovnicească – adică străină materialităţii şi a ceea ce ţine de materialitate.

Iar pentru matà, deocamdată, cel mai bine este să ştii că atunci când ne smerim, când ne pocăim cu adevărat, când avem umilinţă[2], atunci, fără măcar să înţelegem,

---

[1] Alt manuscris cuprinde următorul fragment, fără dată sau numerotare, pe care l-am socotit un posibil adaos scrisorii de faţă: „Din scrisorile matale poate reieşi că în Catholicism ei numesc rugăciune a minţii îndreptarea gânditoare către Dumnezeu, fără expresia ei proforikîj – în cuvânt, aşijderea cugetarea despre Dumnezeu şi despre cele dumnezeieşti. Noi însă prin rugăciunea minţii înţelegem faptul de a sta cu mintea în inimă înaintea lui Dumnezeu, ceea ce se poate însoţi de simţământul de mulţămită, de slavoslovie sau de frică, de rugăciuni, de pocăinţe. Însă toată gândirea, toată filosofarea minţii este părăsită, iar mintea stă cu luare-aminte în inimă şi îi urmăreşte starea, să vadă ceea ce se petrece într'însa; astfel vede vrăjmaşul apropiindu-se, şi cu sabia ascuţită sau ca o flacără îl respinge cu Numele Domnului Iisus".

[2] Adică străpungerea inimii. Concept pierdut din cugetul, şi înţelesurile, şi din experienţa românească, din pricina voitei confuzii ce s'a făcut cu latinescul *humilitas*. Însă, precum

petrecem în omul lăuntric, atunci sântem în adevăr, în Dumnezeu. Şi dimpotrivă, când ne risipim cu mintea, este din lucrarea slavei deşarte, din uitare şi din neştiinţă, iar atunci ne îndepărtăm de Dumnezeu.

Mândria este rădăcina tuturor relelor. Teme-te de a te observa pe sineţi, căci ai acest obicei (patimă): „De ce sânt aici?", „Ce fac eu?", „Iată mă simt orthodox"

---

dovedesc toate textele bisericeşti timpurii (până la – şi inclusiv – Biblia Sinodală din 1914), termenul „umilinţă" provine din slavonul *umilenie* (înrudit cu cuvântul „milă"), şi traduce grecescul katɛnuxij sau latinescul *compunctio* – „străpungere". Este vorba nu de *smerenia* în sine, ci despre ***smerita străpungere*** a inimii, foarte adesea însoţită de o adâncă şi foarte specifică ***dulceaţă***, ce ţine de dragostea duhovnicească, de calitatea Dumnezeieştii iubiri. În vechile scrieri (şi în vechiul grai) se vorbea despre „slujbe umilincioase", „cuvinte umilincioase", adică unele ce aduceau sufletul într'o stare de rugăciune de o mai adâncă trăire decât o simplă „concentrare" a minţii, formală poate, drept încercare de a rămâne nerisipit în cadrele rugăciunii; propriu-zis, un început de pătrundere în lumea Dumnezeiască. Putea-vom oare, ca neam, măcar înlăuntrul Bisericii, reveni la un vocabular, şi deci la o gândire mai curat duhovnicească, „dreptslăvitoare", care să ne (re)pună pe făgaşurile cu adevărat ale mântuirii? Sau – Maranatha... (N. tr.)

(curând *poate* te vei simţi), „Uite cum sânt”, „Uite că vorbesc despre mine, scriu despre mine”, „Uite umbra mea”, „Uite ce fel de barbă am”, „Uite că sânt chemat” ş.a.m.d. Iartă şi nu te supăra pe mine pentru glumele mele.

Adesea cer Domnului şi Maicii Domnului să mă miluiască pentru rugăciunile matale, iar acum te rog să mă binecuvintezi cu dragoste.

Cel dăruit, fratele matale în Hristos, mai mic şi nevrednic,

păcătosul ierodiacon Sofronie

*

P.S. Cutremurele continuă încă. Este drept, clătinările de suprafaţă sânt mai rare şi mai puţin puternice, dar totuşi mai bine ar fi dacă Domnul ne-ar milui pe noi, păcătoşii, şi şi-ar întoarce de la noi dreapta mânie. Între altele, informaţiile pe care ţi le-am scris în scrisoarea dinainte par a fi neadevărate. Dar acum nu ştiu limpede nimic, ziarele nu le-am citit, iar auzeniilor călugăreşti nu te poţi încrede.

7

ŞTIINŢA ASCULTĂRII

Poticnirea în credinţă. Cum să afli un duhovnic şi cum să te raportezi la cuvântul lui (despre cuvântul după har, după cercare, şi cel de mângâiere). Pentru împlinirea cuvântului. Întărirea în Orthodoxie. Cuvânt despre cele trei cruci. „Ţineţi mintea în iad”. Despre harul cel mare.

Athos, 15/28 Octomvrie, 1932

Hristos în mijlocul nostru!
Mult cinstite părinte David, iubite întru Hristos frate al meu, binecuvintează-mă şi roagă-te pentru mine, păcătosul.[1]

De câte ori nu mi s’a întâmplat să ajung până la neputinţă, rugându-mă necontenit pentru matà. Doamne, cât de schimbăcios, nehotărât, neîncrezător este sufletul matale! Când te împotriveşti vrăjmaşului în gând, atunci chiar dacă este greu, cu

[1] Alt manuscris adaugă: „şi ajută-mă cu rugăciunile matale”.

nevoinţă, totuşi mă simt bine a mă ruga pentru matà; uneori însă, aproape că de bunăvoie înclini de partea vrăjmaşului şi te laşi dus în nu ştiu ce hău întunecat, şi atunci sufletul meu se scârbeşte şi inima mă doare. Este drept, uneori te afli în stări bune, iar atunci mă bucur pentru matà şi simt în suflet că te rogi cu dragoste pentru mine ca pentru un frate apropiat. În acest răstimp (din luna Aprilie până acum) ai trăit unele stări foarte bune – şi chiar înălţări duhovniceşti – dar, din nefericire, iarăşi ai căzut, te-ai afundat ca Apostolul Petru atunci când s'a îndoit văzând valurile zbuciumându-se în jurul lui; îndoitu-s'a Apostolul Petru, în ciuda faptului că Însuşi Domnul, poruncindu-i să meargă pe apă, i-a şi dat prin aceasta stăpânia sau puterea să meargă pe apă, pentru fierbintea credinţă a primei clipe, şi iată că îndoiala l-a lipsit de acel har.[1] Aşa şi matà: Când te ridici la înălţime prin credinţă, când din nou, din îndoială, cazi.

După ce ţi-am trimis scrisoarea dinainte, Duminică noaptea am plâns mult, gândindu-mă de ce îl necăjesc, şi îl scârbesc, şi îl mustru. Dacă fac acestea, cine îl va mângâia în scârbele pe care le rabdă; şi iată, începând scrisoarea de

[1] Cf. Mt. 14:28-30.

acum, din nou voiesc, dacă nu să te mustru, atunci a mă plânge de matà, de nehotărârea şi de îndoielnicia matale (Iac. 1:2-8).

O, dragul meu, dacă ai şti cât de grea îmi este, peste puterile mele, lupta aceasta! De-a lungul jumătăţii de an de când ne-am cunoscut, prin câte n'ai trecut (iar eu, necontenit cu matà în rugăciune, zi şi noapte, îţi împărtăşeam durerile şi bucuriile). Câte clătinări şi îndoieli, câte ridicări şi iarăşi căderi, câte ceasuri cu bucurie, dar mai multe cu scârbă, iar uneori chiar chinuitoare. Sufleteşte mă bucur să mă nevoiesc împreună cu matà, zice-voiu însă că îmi depăşeşte puterile. De multe ori m'am rugat ca Domnul şi Stăpâna să mă slobozească pe mine, neputinciosul, de jugul acesta, pentru că sufletul îţi este nestatornic, puţin-credincios. *Vrăjmaşul este puternic pentru că noi slăbim în credinţă*, iar dacă nu ar fi aşa, nevoinţa noastră ar fi nu numai fără trudă, ba chiar cu bucurie.

În scrisori nu poţi spune mare lucru, şi de aceea, când încep să-ţi scriu, nu ştiu de unde să pornesc, despre ce să-ţi scriu întâi, căci de pretutindenea se năruie lăcaşul nostru duhovnicesc. Iată, acum ştiu ce te-a poticnit, şi totuşi mi-e teamă să-ţi vorbesc

despre pricinile poticnelii, pentru a nu fi strâmb înţeles, căci vorbind despre aceasta mă pun într'o poziţie cât se poate de stânjenitore.

Eu nu îţi sânt duhovnic, nu îţi sânt părinte, ci numai frate; mă gândesc că în nemincinoasa mea grijă pentru matà, chiar dacă spun ceva neplăcut, matà, ca un bărbat înţelept, ştiind că mustrările sincere, vădirile celui ce iubeşte sânt mai bune decât sărutările mincinoase ale înşelătorului (cf. Pilde 27:6), vei trage folos din smeritele mele cuvinte.

În scrisoarea dinainte îţi spuneam, iar acum repet, că dacă nu vei observa şi nu vei îndrepta ceva în sufletul matale, nu vei afla nu numai un adevărat duhovnic-părinte, dar nici măcar un simplu povăţuitor; ba chiar de-i vei afla, ei înşişi te vor ocoli. De la un simplu împreună-vorbitor iresponsabil nu vei trage vreun folos; împreună-cuvântarea cu el nu va fi decât grăire în deşert. Mulţi dintre cei ce au trăit în mănăstire patruzeci de ani şi mai mult nu şi-au aflat nici măcar un prieten duhovnicesc. Astăzi duhovnicul este o mare raritate. Dacă doresc să-ţi spun ceva despre părinţia duhovnicească, în ce constă puterea ei, este cu scopul de a-ţi scurta amarnica experienţă pe calea noastră atât

de grea. Însă mai târziu. Deocamdată doresc să-ţi spun că acel oarecare entuziasm cu care primeşti la început cuvântul cuprinde în sine trăsăturile unei excitaţii nervoase a sângelui, după care neapărat va urma o reacţie. (Ispita aceasta l-a atins pe Apostolul Petru în noaptea când Domnul a fost vândut[1].) Apoi închipuirea îţi zugrăveşte chipuri şi gânduri şi simţiri care se vor înalte, dar care, din nefericire, nu corespund cu realitatea. Câtă vreme omul nu de la har s'a învăţat, inima şi mintea lui[2] nu sânt în stare a desluşi în ce constă măreţia slujirii lui Dumnezeu, în ce constă viaţa duhovnicească. Singur[3] Domnul este în putere a povăţui acestea, şi nicidecum oamenii. Oamenii însă pot ajuta întrucâtva pe această cale, pot povăţui într'o măsură, îndrepta, preîntâmpina *înşelarea care mai întâi de toate constă tocmai în faptul că omul îşi zugrăveşte în minte*[4] *chipuri sau se dedă entuziasmului sufletesc*. În râvna mea fără socotinţă, aş dori să-ţi fiu un prim ajutor pe această cale, deplin conştient de faptul că până şi ajutorul de a-ţi îndrepta primii paşi este pentru mine o sarcină care-

[1] Mc. 14:29.
[2] Alt manuscris adaugă: „lipsite de har".
[3] Alt manuscris adaugă: „harul lui Dumnezeu".
[4] Alt manuscris adaugă: „sau în suflet".

mi depăşeşte puterile. Nădăjduiesc însă că mai departe vei întâlni pe cineva care cunoaşte din cercare viaţa duhovnicească; acum doresc să-ţi spun ceva despre cum trebuie să fii faţă de el, dacă vrei ca să se învoiască cu bucurie (iar nu cu suspin) a-ţi purta jugul.

Mai presus de toate trebuie să te întăreşti în încrederea în el, şi prin încredere să devii nu uşor atins de sminteală[1]; să i te supui, să nu te năpusteşti, să nu te grăbeşti, să fii fără pretenţii, să fii faţă de el cu dăruire, cu dragoste, fără entuziasme, cu *simplitate*. Ucenicul trebuie să fie simplu, deschis, ascultător, fără iscodire.[2] Noi, în orice caz, aşa am trăit şi trăim. Când părintele nostru Igumen sau Duhovnicul spun ceva, noi nu iscodim de ce a zis aşa, ci pur şi simplu „punem în inima noastră graiurile lor" (cf. Lc. 2:19 şi 51). Noi ştim că ei grăiesc în trei feluri – uneori după har, din înainte-vedere

[1] Alt manuscris adaugă: „să te lupţi cu nestatornicia sufletului, să te lepezi de pretenţii şi de entuziasme, să nu te grăbeşti, să nu iscodeşti".

[2] Alt manuscris adaugă: „Înclinarea matale către smintire, deosebita nestatornicie a sufletului, puţina credinţă şi, în acelaşi timp, mândrele pretenţii fac ca orice povăţuire să fie cu neputinţă".

(în împrejurările de mai mare importanţă), uneori din cercare (în cele mai multe cazuri), uneori pentru mângâiere în dureri sau povăţuire şi înţelepţire. Cel deschis şi ascultător întotdeauna dobândeşte folos din ele (în toate cele trei împrejurări arătate).

În cazul oricărei alte relaţii sau înclinări, în nici una din acele împrejurări omul nu se foloseşte, căci mai curând sau mai târziu se va poticni (se sminteşte, se dezamăgeşte, şi altele asemenea).

Noi ştim că dacă Igumenul sau Duhovnicul ne-a spus ceva numai pentru mângâiere (de pildă: „mai fă răbdare”, „aceasta va trece degrab”, sau altceva asemenea), atunci chiar dacă ani îndelungaţi – de se întâmplă – nu primim uşurare, totuşi de fiecare dată ascultăm şi primim cu credinţă cuvintele lor.

Aşa s’a întâmplat şi cu mine. Mă duc la duhovnic să-i spun că dracii mă sâcâie noaptea, că m’au chinuit: mă bat, mă sugrumă, mă rup, mă îmbrâncesc din pat, urlă sălbatec, şi tot mereu îmi fac năpaste, încât noaptea nu numai că nu mă odihnesc, ci obosesc mai rău, iar când începe ziua de-abia mă mai mişc cu durere şi, bineînţeles, de-a lungul zilei trebuie să fac faţă la ascultări. Duhovnicul zice: „Nu-i nimic, mai

rabdă; va trece, Dumnezeu ţi-o îngăduie din pricina mândriei, ori că ai osândit, sau ai vrăjmăşuit cuiva". Iar eu cred şi mă duc. După câtăva vreme, când iarăşi mă simt la capătul răbdării, îi spun că nu numai că nu mi-e mai bine, dar că dracii mă atacă şi mai rău. „Nu-i nimic, mai rabdă, încredinţează-te voii lui Dumnezeu, smereşte-te, şi nu o să te mai chinuieşti. Nu-i nimic, de-acum nu va mai fi aşa; mergi în pace".[1] Uneori îmi citeşte rugăciunea de dezlegare sau dă vreo oarecare povaţă. Apoi două-trei zile uneori trec liniştite, şi iarăşi aceleaşi chinuri, şi astfel ani de zile; şi ce crezi? Pentru încrederea în duhovnic, sufletul se întăreşte de fiecare dată prin cuvântul lui, şi răbdând ani de zile, rezultatul este că se învaţă a se lupta cu dracii, devine mai bărbătos, primind adesea ajutor de la Dumnezeu pentru rugăciune, îşi cunoaşte propria neputinţă, se smereşte; iar smerenia este nebiruită biruinţă asupra dracilor: iar de cel care plânge pentru păcatele sale nici dracii, nici orice altă frică nu se pot apropia.

Atunci când ne vorbesc din cercare, în cazul când nu coincid cuvintele

[1] Alt manuscris adaugă: „Asta curând va trece; iaca, îmi zice, de acum ei nu vor mai fi aşa de obraznici".

duhovnicului cu ceea ce s'a petrecut, noi nu ne smintim, ci în toată simplitatea i-o spunem, iar el ne întoarce luarea-aminte la greşalele pentru care ni s'a întâmplat altfel de cum ne spusese el.

Când duhovnicul ne grăieşte hotărât şi cu autoritate ceva despre viitor, iarăşi, noi o primim oarecum altfel decât matà; mai întâi de toate primim mai simplu, cu credinţă, fără a iscodi răstimpurile, fără a pretinde ceva mai mult decât ni s'a zis; căci ştim că omul în sine nu poate cunoaşte viitorul; dacă el grăieşte acelea din darul harului, atunci ce s'a spus, s'a spus. Pe lângă aceasta, noi ştim[1] că şi prorociile, care vădit purced de la Dumnezeu, nu se împlinesc neapărat, ci foarte adesea circumstanţial, şi foarte adesea se şi exprimă circumstanţial – „*dacă*". [Exemplu:] Prorocul Ieremia 18:7-11.[2]

Noi ştim, învăţaţi de Sfânta Scriptură, că de nu luăm aminte sau de ne mândrim, atunci se vor lua de la noi cele bune

---

[1] Alt manuscris adaugă: „pe temeiul Sfintei Scripturi".

[2] Alt manuscris adaugă: „Prorocul Ionà; Fap. Ap. 27:23-24; iar după aceasta, cuvântul Sf. Pavel: *De nu vor rămânea aceştia în corabie, voi nu vă veţi putea mântui* (Fap. 27:31)".

făgăduite (precum de la Saul împărăţia[1]), şi dimpotrivă, dacă ne pocăim[2], atunci ne izbăvim de răul mai nainte vestit, asemenea Ninevitenilor (Ionà 3:10). Astfel, de fiecare dată, cu noi se întâmplă una şi aceeaşi, şi anume: *De Dumnezeu te teme, şi poruncile lui păzeşte* (Eccl. 12:13). Iată unde se află toată înţelepciunea. Iar ce va fi cu mine, fie bune, fie rele, toate sânt în mâna lui Dumnezeu.

Un ieromonah din mănăstirea noastră mi-a povestit despre sine. Odată dimineaţa, când era încă în pat, a venit în casa lui un oarecare bărbat binecinstitor şi nevoitor (ei se cunoşteau foarte puţin). Şi iată că nevoitorul se apropie de el, iar el se ridică, şezu pe pat, şi din turburare şi pentru a-i da bineţe, îşi înclină capul. Nevoitorul a început a-l „hirotoni” (i-a pus mâinile pe cap). Socotindu-se nevrednic de cinul preoţesc, cel care astăzi este părintele H. i-a îndepărtat mâinile, acela însă a doua oară a făcut la fel; atunci părintele H. s’a smerit – „Facă-se voia Domnului, nu se cade a te împotrivi”. După această „hirotonie” (totul s’a petrecut în tăcere), părintele H. a trăit în lume mai mult de douăzeci de ani, dar când, încă tânăr băieţandru fiind, poftea

[1] Cf. 1 Împ. 15:28.

[2] Alt manuscris corectează: „dacă ne îndreptăm”.

„să se distreze” asemenea tovarăşilor lui, se ferea totdeauna de toată mişcarea sau atingerea necuviincioasă, cu cuvintele: „Ce faci, doar vei fi ieromonah!” Iar aceasta s’a împlinit după patruzeci de ani şi mai mult. Acum este ieromonah.

Acum vreo douăzeci de ani a venit la Stareţul Siluan un monah de-al mănăstirii noastre, care de-abia ajunsese la Sfântul Munte, şi a început să-i spună că „Iată, soţia mea cere să mă întorc”. Părintele Siluan l-a întrebat: „Dar tu cum înclini în privinţa asta? Vrea inima ta să se întoarcă la ea, sau vrei să fii monah?” „Vreau să fiu monah”. Atunci Părintele Siluan i-a spus: „Apăi mergi în pace şi rămâi în mănăstire. Dumnezeu va rândui toate”. După câtăva vreme acel monah a primit veşti despre moartea soţiei lui, adică ceea ce i-a prezis Siluan. Dar toate acestea se petrec în chip simplu, cu rugăciune.

Astfel cel ascultător, deschis, se îmbogăţeşte cu experienţă, treptat se înalţă din putere în putere, se învaţă ca din toate să dobândească folos. Iscoditorul însă, cel înclinat a se sminti, cel neîncrezător, mai cu seamă cel mândru, nici de la proroc nu se va folosi, şi la făcătorul de minuni nimic nu va întrezări, şi va rămâne defăimat până în sfârşit. De astfel de oameni este şi

împovărător şi fără folos a te ocupa, şi toţi duhovnicii se leapădă a fi îndrumători unor astfel de ucenici.

Iar toate acestea le spun pentru experienţa matale. Mai târziu poate vei cădea de acord cu mine. Eu nu îţi reproşez, dragul meu, ci mai mult mă întristez împreună cu matà. Eu însumi, un începător, un necercat, nimic nu am, fără numai nefăţarnica dorire de a ajuta fratelui a se mântui. Sânt deplin conştient de ignoranţa mea înaintea matale, ştiu că nimic nou, nimic necunoscut nu pot să-ţi spun; şi totuşi, precum ne arată experienţa vieţii duhovniceşti în împrejurările de astăzi, adesea şi de la cel mai prejos de tine te poţi folosi, că noi toţi sântem mai înţelepţi în a sfătui decât în a săvârşi; cu toate acestea cerem lui Dumnezeu în rugăciune cuvânt după voia Sa pentru fiecare caz aparte[1].

La începutul primului volum al cărţii *Viaţa mea întru Hristos*, Fericitul Ioan din Kronstadt scrie: „Gândul nostru necontenit curge anume condiţionat de existenţa Duhului care gândeşte neţărmurit. Iată pentru ce apostolii zic: *Nu că prin noi*

[1] Alt manuscris adaugă: „În ce priveşte experienţa duhovnicească, a-ţi aminti de cuvinte din Scripturi la vremea potrivită poate fi de folos”.

înşine vrednici sântem a socoti ceva ca dela noi, ci vrednicia noastră este dela Dumnezeu (2 Cor. 3:5). Iată de ce şi Mântuitorul zice: *Nu vă grijiţi cum sau ce veţi grăi, că se va da vouă ... ce veţi grăi* (Mt. 10:19). Vezi, şi gândul, şi chiar cuvântul însuşi ne vine din afară. Aceasta totuşi în starea de har, şi în caz de nevoie”[1].

Spre a-ţi dovedi dragostea şi smerenia, părintele meu, îţi mărturisesc că deşi sânt mai prost şi mai neînţelept decât măgăriţa lui Valaam, totuşi, vorbind cu matà, mult mi-a ajutat împreună-lucrarea harului lui Dumnezeu, iar în parte am vorbit şi din experienţa mea, nepricopsitul. De asemenea şi în scrisori.

În prima-ţi scrisoare, în legătură cu întrebarea despre însemnările mele în clipele clătinărilor matale, iar acum cu întrebarea „Pe ce temei?” ş.c.l., m’ai silit, părinte drag, să mă arunc în tot ce-mi este mai greu; dar făgăduinţa matale de a păstra în taină toate acestea (iar eu te cred desăvârşit pe cuvânt) mi-a dat hotărârea, mie, nepriceputului, să-ţi fiu mai deschis decât oricărui altuia, iar aceasta în nădejdea de a putea eventual să-ţi fiu de

[1] Sf. Ioan Serghiev (din Kronstadt), *Viaţa mea întru Hristos*, vol. I, Moscova, 1894, p. 7 (în lb. rusă).

vreun folos, fie cât de mic, în calea către mântuire, către Hristos[1].

Chiar de nu-ţi sânt părinte duhovnicesc, totuşi îţi voiu spune că mulţămită întâlnirii noastre eu am cunoscut din cercare cele despre care scrie Cuviosul Simeon Noul Theolog, în Cuvântul al 11-lea, în legătură cu părintele şi fiul duhovnicesc. El scrie: „O, iubitul meu întru Domnul! Eu te-am priimit în sânurile mele când ai venit la mine, *cu fierbinte stăruinţă* ţi-am predat adevărata învăţătură, *cu nu puţină trudă* te-am închipat întru chipul lui Hristos prin pocăinţă, şi te-am renăscut prunc duhovnicesc *cu multă răbdare*, şi cu durere foarte, *şi lacrimi zilnice*, măcar că tu nu ai ştiut nimic din cele ce am cercat eu pentru tine. Şi nu este de mirare. Că nici copiii ce se află în pântecele maicii simt defel întristările mamei lor, nici durerile ce îndură în vremea naşterii”.[2]

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Nimeni pe pământ nu ştie despre mine mai mult decât matà, însă dragostea să nu mi-o răsplăteşti cu nerecunoştinţă, cu alte cuvinte, nu numai cât trăiesc, ci şi după moartea mea, nimănui să nu vorbeşti de convorbirile noastre duhovniceşti. (Bineînţeles, nu am în vedere legăturile noastre exterioare de prietenie, atunci când e nevoie, că aici nu este nimic de ascuns.)”

[2] Cuviosul Simeon Noul Theolog, *Cuvântul 11*.

Deşi eu nu îţi sânt mamă, că nu eu te-am născut întru viaţa duhovnicească, dar voiu spune că mulţămită întâlnirii noastre am cunoscut în parte puterea cuvântului Apostolului Pavel: *Feţii mei, pentru carii iarăşi bolesc întru naştere, până ce se va închipa Hristos întru voi* (Gal. 4:19).

Pentru trecerea matale la Dreapta-slăvire, desigur voiu avea a răspunde pentru matà înaintea Înfricoşatei Judecăţi. Îmi amintesc cum, la începutul primei noastre convorbiri în bibliotecă, aveai mai mult sau mai puţin următoarele gânduri; „Da, eu înclin către Dreapta-slăvire, dar dacă adevărul este în Catholicism, atunci trecând la Orthodoxie voiu cădea de la Hristos. Cum pot şti hotărât – unde este adevărul, cine are dreptate?" Dragă părinte David, dacă eu, mişelul, nu eram sigur că mântuirea îţi este în trecerea la Dreapta-slăvire, şi poate şi a multor altora, oare m'aş fi aruncat eu în toate aceste trude, şi cum m'aş fi hotărât să port o atât de înfricoşată răspundere înaintea lui Dumnezeu? Dar cuvintele mele către matà fi-vor oare convingătoare? Nu ştiu. Mă rog, şi simt uneori că îmi vărs puterea sufletului în nu ştiu ce hău. Iar atunci cu durere rog pe Domnul, ca El milostiv să-ţi arate pe altcineva, vreun rob al Său, care să poată a

te ajuta; iar eu, neputinciosul, nici propriu-mi jug nu pot purta, iar pe alţii nu pot decât să-i duc în smintire. Mai mult nu pot[1].

În viaţa după Dumnezeu începem să desluşim că sântem slobozi. Această slobozenie, Domnul nu o ia de la om în nici un caz, pentru a nu coborî zidirea Lui cuvântătoare la nivelul celor ce trăiesc subconştient. Apostolii se rugau pentru lumea întreagă, arzând de o râvnă înflăcărată de a o mântui – de a o întoarce către Hristos, dar nu au reuşit. Sfinţiţii – urmaşii lor, au făcut asemenea şi încă o fac, însă necredincioşi au existat şi încă există. Fiecare, precum vrea, aşa şi

[1] Alt manuscris adaugă: „Dacă ai avea simţul duhovnicesc dezvoltat spre a desluşi unde este Adevărul şi unde prefăcătoria şi înşelăciunea, atunci poate ai fi înţeles în inimă că eu nu te mint. Aşa cum uneori Domnul ne dă harul de a simţi neîndoielnic că El este Adevărul, când citim Evanghelia, cu precădere a Sf. Ioan. Cât este de mare bucuria şi fericirea în acel simţământ! Îţi voiu spune însă că numai cei ce vin din mare necaz cunosc acea bucurie. Astfel, fiind pe nicăieri, cel ce ieri şi-a părăsit păcatul şi încă nu s’a pocăit de el cum se cuvine, ba poate nici nu îl simte, de vrea să se afle la nunta Mielului, zadarnic doreşte. Îngerii nu-i vor îngădui intrarea”.

trăieşte. Iar eu, săracul şi lipsitul, ce voiu putea? Măcar eu însumi să nu pier.

*

Ştii, iubite părinte David, că dacă nu te întăreşti în credinţa în Biserica Dreptslăvitoare, şi tot mereu te vei lăsa dus de îndoieli şi de răzgândiri, niciodată nu vei cunoaşte adevărata viaţă duhovnicească. Spre a te întări, adu-ţi aminte de împrejurările şi de toate cele ce s'au petrecut cu matà în tot acest răstimp, şi poate îţi va deveni vădită pronia lui Dumnezeu. Dea-ţi Domnul să o vezi, iar apoi să-ţi aminteşti de ea cu tărie.

În clipa clătinării ridică-te la rugăciune şi zi Domnului, Celui ce cunoaşte inimile, că toate acestea le faci în căutarea Lui. El este Adevărul, El Dragostea. El, pentru a noastră mântuire, a răbdat Crucea – El nu va lăsa să rătăcească pe cel care cu adevărat nu vicleneşte înaintea Lui.

Matà mergi pe o cale neobişnuită. Ai nevoie ca, înainte de a-ţi începe viaţa duhovnicească în chip dreptslăvitor, să pătrunzi cumva în tainele Duhului, cele îndeobşte ascunse privirii oamenilor. Ascunse, că lumea *nu priimeşte cele ale Duhului lui Dumnezeu; că nebunie (mwr... a) sânt ei* (1 Cor. 2:14). Lumea zice pentru

cuvântul lui Hristos: *greu este cuvântul acesta* (Io. 6:60).

Cuviosul Serafim din Sarov opreşte de a vorbi cele duhovniceşti cu omul sufletesc[1]. În cazul de faţă pomeneşte învăţătura sfântului Dionisie Areopaghitul: *Tu vero, fili ... ipsemet divinus divina doctrina factus, atque animi secreto sancta recondens, tanquam uniformia, a profana multitudine conserva; neque enim fas est, ut Eloquia testamentur porcis projicere spiritalium margaritarium purum illum, ac lucidum pulchrificumque adornatum* (Mt. 7:6).[2]

---

[1] Cf. Cuv. Serafim din Sarov, *Învăţături duhovniceşti*, cap. 7, „Despre paza adevărurilor cunoscute", apud Protoier. K. Ivanovski, *Cuviosul Serafim, făcătorul de minuni din Sarov*, St. Petersburg, 1912, p. 14 (în lb. rusă).

[2] Vezi Dionisie Areopaghitul, *Despre Ierarhiile cereşti*, cap. 2, PG3, 145-146: „Tu dar, fiule, în împreună-glăsuire cu ce s'a hotărât de Sfânta Predanie a ierarhiei noastre, şi însuţi ascultă, precum se cuvine chipului sfânt, cele sfânt grăite, făcându-te de-Dumnezeu-însuflat, dintru cele de-Dumnezeu-însuflate, în înaintarea învăţăturii; şi în cele tainice ale minţii, păzeşte cele sfinte de la cele nesfinte, cele ce tu unul ai văzut, de către mulţime, căci nu se cuvine, precum grăiesc Scripturile, a arunca înaintea porcilor mărgăritariul cel înţelegător (Mt. 7:6), cu a sa neamestecată bună-alcătuire cu chip luminat, şi înfrumuseţătoare".

De aceea, urmând sfatul sfinţilor, mai apoi nu te grăbi a vorbi cu cei necercaţi despre cele ce sânt nesfârşit de preţioase sufletului nostru. Pe matà, dragul meu părinte David, eu nu te socotesc de tot necercat, dimpotrivă, ştiu că prin multe ai şi trecut şi multe înţelegi, şi că priveşti viaţa duhovnicească cu o cuviincioasă cucernicie.

Şi totuşi, cererii matale de a vorbi mai deschis despre cruce, în ciuda doririi mele, cumva nu mă hotărâsem să răspund până acum. Din cărţulia Episcopului Theofan vei putea să afli multe.[1] Crucile sânt de trei feluri. Dintre ele, primele două sânt de neocolit tuturor celor ce cugetă la mântuire; pe acelea le-ai şi cunoscut într'o măsură din cercare, în tinereţe, iar acum cu mai multă înţelegere. E prea devreme acum a vorbi despre a treia cruce, care este grea, după cuvântul dumnezeiescului Grigorie Sinaitul, până şi mucenicilor înşişi. Mă tem de osânda de a dori să vorbesc despre ceea ce nu săvârşesc. Dar, precum am spus mai sus, împrejurările mă silesc la ceea ce este mai presus de puterile şi de înţelegerea mea. Nu ştiu, oare primi-vei

[1] Cf. Theofan Vîşinskii (Zăvorâtul), *Trei cuvinte despre purtarea crucii*, Moscova, 1906, pp. 7 şi 15 (în lb. rusă).

cuvântul meu cu credinţă, sau te vei sminti şi mai mult. Totuşi sânt sigur că vei primi, căci nemincinos doreşti să trăieşti după Dumnezeu.

Adevăratul nevoitor al lui Hristos, pentru a se izbăvi de iad, face iad din viaţa ceasta, şi în cugetul său necontenit se pogoară în iad, pe cât îl lasă puterile de a o face. Chiar dacă ar face minuni, el îşi spune: „Ticălos om sânt, cu adevărat mai rău decât toţi, mai păcătos decât toţi.[1] Toţi se vor mântui, eu singur voiu pieri[2]. Încă puţin şi vine moartea, şi ticălosul meu suflet se va pogorî pe veci în iad la negrăite suferinţe”[3]. Şi astfel se ţine, cum ar fi, la limita deznădejdii (cf. *Scara*, „Cuvânt despre temniţă”[4]), cât îi ajung puterile sufleteşti.

În scrierile sale, pe care mi le-a dat Părintele Siluan (ţi-o spun pentru că îl cunoşti, dar altora nu pot să le vorbesc despre acestea, el m’a oprit) scrie: „Într’o

---

[1] Cf. Sf. Ignatie Briancianinov, *Patericul*, ediţia 1891, pp. 308-318 (în lb. rusă).

[2] Cuv. Antonie cel Mare, „Cuvinte”, *Filocalia rusă*, ed. a 3-a, Mocova, 1895, tom I, p. 136.

[3] Arhim. Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*. Cf. trad. rom., *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, op. cit., p. 196.

[4] Vezi Cuv. Ioan Scărarul, *Scara*, Cuv. 5, în *Filocalia,* vol. 9, op. cit., pp. 135-155.

noapte şedeam în chilie şi mă rugam (adică cu rugăciunea minţii – lămurirea mea), şi iată că dracii au venit şi mi-au umplut chilia. Iar eu am început să mă rog Domnului: Doamne, milostive, vezi că voiesc să mă rog ţie cu mintea curată; spune-mi ce trebuie să fac ca să mă izbăvesc de draci? – Şi aud de la Domnul răspuns în inimă: 'Ţine-ţi mintea în iad, şi nu deznădăjdui'. Am început să fac aşa, şi mintea mi s'a curăţit, şi am încetat a mai vedea draci".[1]

Sufletul, la aceste gânduri, se smereşte şi află odihnă, precum şi Domnul a zis: *Învăţaţi dela mine, că sânt blând şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre* (Mt. 11:29).[2]

Şi vremea a trecut, iar puterile mi s'au istovit. Pe apucate ţi-am scris zilele astea scrisoarea de faţă – ba ziua, ba seara, ba în bibliotecă, ba în chilie. Dacă Dumnezeu va

---

[1] Arhim. Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*. Cf. trad. rom., *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*, Ed. Deisis, Sibiu, 2000, p. 176.

[2] Alt manuscris adaugă: „Pimen cel Mare a răspuns ucenicilor săi la întrebarea: '...Nu cumva şi tu te temi de moarte?' Iar el: 'Credeţi-mă, fiilor, unde este satan, acolo şi eu mă voiu munci'." (Citat din *Patericul* Sfântului Ignatie Briancianinov).

rândui să mai vorbim încă, şi dacă vei dori aceasta, eu mă voiu bucura.

Acum voiu mai adăuga numai că, în nevoinţa de zi cu zi, atitudinea noastră trebuie să fie dezinteresată, adică deşi sensul vieţii noastre este în a dobândi Sfântul Duh, totuşi de fiecare dată când ne nevoim a păzi poruncile lui Dumnezeu noi nu trebuie să aşteptăm răsplată, ci să lăsăm toate acestea rânduielii bunătăţii lui Dumnezeu. Experienţa însă arată că harul vine la noi atunci când îl aşteptăm cel mai puţin, când ne socotim nevrednici de el, ba chiar de însăşi mântuirea. Dar toate acestea într'o măsură. Mai nainte nu m'aş fi avântat să-ţi vorbesc despre ele, iar aceasta pentru că ar fi nevoie cumva să te întăreşti întâi în înţelegerea că, trecând la Orthodoxie, tocmai de iad te-ai izbăvit; ar trebui întâi să cunoşti dulceaţa Raiului, pentru ca amintindu-ţi de ea să te întăreşti în credinţă şi în nădejde pentru tot restul căii crucii. Matà însă, dragul meu, în parte ai şi cunoscut-o; din nefericire, de fiecare dată îndoiala nu ţi-a îngăduit să ajungi la o măsură mai mare.[1] Noi ştim dintr'o

[1] Alt manuscris adaugă: „Acel har care te-a cercetat după prima noastră convorbire în bibliotecă nu a fost unul mic. Gândesc că a fost mai înalt decât cel pe care l-ai cunoscut în

statornică experienţă (nu a unuia, ci a monahismului îndeobşte) că la pocăinţă, la tundere, la hirotonie (uneori la împărtăşanie) un mare har cercetează omul.

Vrăjmaşul, prin îndoială, ţi-a turburat inima şi a făcut-o neputincioasă spre a primi harul[1]. Dar să nu deznădăjduieşti. N'am atins-o astăzi – o vom atinge mâine. Poticnelile sânt şi ele de folos – ele ne îmbogăţesc experienţa. Pe deasupra, voiu mai spune că în cercarea unui mare har

---

copilărie, al cărui ţel fusese de a te smulge din lume şi a te păzi de stricăciune. Însă din pricina faptului că lucrarea lui acuma a fost de scurtă durată, şi subt înrâurirea multor scârbe, amintirea lui s'a cam şters din mintea matale. Precum şi acel har care te-a cercetat în ultimele trei sau patru zile înaintea plecării. În vremea ... când erai în Lituania, iarăşi te-ai înălţat duhovniceşte de câteva ori, în clipele când îţi creştea credinţa şi încrederea, dar înclinat fiind a te sminti şi a te îndoi, acestea nu şi-au atins deplina putere. Dar dacă te-ai fi încredinţat hotărât povăţuirii către care te ducea dumnezeiescul har, atunci mai întâi ai fi mulţumit nesfârşit lui Dumnezeu, iar al doilea – ai fi primit un har neasemuit mai mare".

[1] Alt manuscris adaugă: „Dovada acestui fapt a fost înverşunarea ce te-a cuprins în acele zile când sufletul trebuie să se bucure şi să iubească pe toţi şi să mulţămească".

sânt multe primejdii, şi de aceea rari sânt cei cărora Domnul li-l dă dintru început. Vorba este că noi nu sântem în putere a purta un mare har, petrecând în sălaşul nostru trupesc. Dar sufletul care a cunoscut harul, mai pe urmă pierzându-l, petrece în necaz de moarte şi caută ce a pierdut, cu multă trudă şi cu durere şi cu plânset. Cei mai mulţi nu pot răbda o astfel de nevoinţă. Aminteşte-ţi de cele o mie de zile şi de nopţi pe piatră din viaţa Cuviosului Serafim, citeşte din nou „Cuvântul despre temniţă” al Sfântului Ioan Scărarul, şi altele.

Iartă-mă pentru toate cu care te-am supărat, binecuvintează şi roagă-te pentru mine, păcătosul.

Nevrednicul Ierodiacon Sofronie.

8

LUCRAREA MINŢII

Corespondenţa îngăduie să ocoleşti asimilarea superficială. Sfatul Stareţului Siluan – mai bine rugăciunea curată. Lucrarea minţii. Sfatul Stareţului Siluan în legătură cu ce să spui familiei. (Acelaşi, despre muzică.)

Athos, 23 Octomvrie/5 Noiemvrie, 1932

Hristos în mijlocul nostru!
Adânc-preţuite părinte David, iubite întru Hristos fratele meu,
Blagosloveşte.

Deşi în corespondenţa noastră uneori ne-am preîntâmpinat, iar alteori vorbim despre câte ceva cu întârziere, totuşi, după buna pronie a lui Dumnezeu pentru noi, o anume înşiruire iese la iveală, pe care, chiar dacă nu o putem îndreptăţi deplin, totuşi o putem îngădui. În depărtarea noastră unul de altul aflăm şi o latură pozitivă, şi anume faptul că, vrând-nevrând, din pricina împrejurărilor grele ale corespondenţei, înaintăm cu o oarecare

încetineală de neocolit. Dacă am trăi alături unul de altul nu ne-am putea împotrivi dorinţei tot mereu de a discuta până la capăt, de a nu ne despărţi, pe cât se poate, unul de altul, până când ne-am împărtăşi tot ce ne-am putea spune. Iar aceasta nu ar fi de folos, pentru că, în viaţa duhovnicească, singură asimilarea superficial intelectuală a ceva nu este atât de preţuită precum ceea ce s'a întărit treptat, paralel cu experienţa vieţii. Ţin seama de faptul că ai putea încă avea multe nedumeriri în privinţa scrisorilor noastre (ale părintelui Siluan şi ale mele), dar întrezăresc pe viitor că în mod firesc vom ajunge a-ţi lămuri toate, iar matà a le înţelege cum se cuvine.

Ultima scrisoare de la matà[1] adânc şi foarte mult m'a bucurat. Lucrul cel mai important este faptul că „intenţionezi să ţii Dreptslăvitoarea Credinţă, cu ajutorul lui Dumnezeu, trecând peste toate încercările, până la moartea însăşi". Aceasta ne dă putinţa liniştit să urmăm înaintarea, neapărat treptată, în tărâmul încă necunoscut matale, precum încă o dată se poate vedea şi din ultima scrisoare.

Repeţi că toate acestea îţi sânt încă nelimpezi şi că *însănătoşirea*

[1] Scrisoarea aceasta nu s'a păstrat.

duhovnicească (eu însă mai curând aş zice începutul *însănătoşirii*) prea puţine îţi limpezeşte deocamdată ... şi crezi că, întru sfârşit, Dumnezeu, cu judecăţile care le ştie, te va lumina. Şi iată, iubite părinte David, şi eu din nou repet cu adâncă credinţă că „*fi-va*", însă cum – nu o pot spune.

„Ceea ce se petrece cu mine acum s'ar putea petrece şi în sânul Catholicismului" (din scrisoarea matale). Aceasta nu voiesc să o neg, dar sânt convins că mai departe vei vedea că ai păşit pe calea cea adevărată şi desăvârşită, dar cât vei reuşi să străbaţi din ea este în mâinile lui Dumnezeu; aceasta atârnă de asemenea de credinţa noastră şi de măsura smeritei nevoinţe.

Îmi propui cu mult drag, spre a-ţi putea înţelege mai adânc luptele sufleteşti, să fac cunoştinţă mai îndeaproape cu vieţile unor sfinţi ai Bisericii Catholice de curând canonizaţi. În general, poate nu aş refuza-o, dar în prezent pentru mine este cu neputinţă de înfăptuit, căci fiind îndeobşte cât se poate de şubred cu sănătatea, acum sânt şi mai neputincios şi nu mai am putere pentru nimic, decât pentru a sluji Liturghia şi a-mi împlini ascultările. Restul timpului îl petrec în pat şi în neputinţă. Dar

nădăjduiesc în mila lui Dumnezeu că iarăşi mă voiu ridica.

Acum să trecem la ceea ce îţi este de neapărată trebuinţă. Scrisoarea matale, Stareţul Siluan a ascultat-o cu multă bucurie şi luare-aminte. Citirea ei (cu explicaţii) a luat două ceasuri. El se ruga pentru matà. Seara, cu o hotărâre care nu îngăduia împotrivire, mi-a poruncit să-ţi scriu că pentru moment este cu desăvârşire nefolositor a-ţi ocupa mintea cu gânduri privind diferenţele şi divergenţele între Bisericile Dreptslăvitoare şi Catholică, ci lepădând toate gândurile în această privinţă, *să-ţi ai mintea curată în Dumnezeu*. Eu însumi n'aş fi îndrăznit încă să-ţi vorbesc despre aceasta, dar dacă Stareţul Siluan a poruncit-o, m'am socotit dator să o fac.

Citind cu luare-aminte toate cele ce ai scris în legătură cu rugăciunea, noi am putut vedea că nu ai încă înţelegerea *rugăciunii minţii*. Eu m'am uimit întrucâtva, căci din cărţile pe care le ai (*Scara*, Isihie al Ierusalimului, Nil şi Filothei Sinaiţii) ai fi putut până acum înţelege multe; dar ori nu le-ai citit cu luare-aminte, ori nu le-ai înţeles (şi una şi alta sânt cu putinţă).

Lucrarea minţii este centrală în adevărata viaţă monahală. Din cea mai mare nefericire, ea se află acum într'o cumplită decădere. Nu există o lucrare duhovnicească mai înaltă şi mai desăvârşită dar, tocmai de aceea, nici nevoinţă mai grea. Este o cruce grea până şi pentru cei puternici (dar şi una fericită). Rugăciunea duhovnicească – după cuvântul Cuviosului Nil Sinaitul (§50) – este lucrul pentru care se desfăşoară întreaga luptă între noi şi diavoli[1]; tot el (în §146) o numeşte *înfricoşată şi mai presus de fire*, rugăciune în duh şi adevăr, şi zice că minţii pătimaşe şi necurăţite nu-i aduce nici un folos a se încorda sau a încerca a se potrivi cu ea. Cu toate acestea, aşa cum ţi-am scris mai nainte (în cealaltă scrisoare), particularitatea poziţiei matale ne sileşte întrucâtva spre un astfel de salt înainte, care în fireasca rânduială este neîngăduit. După sfatul Sfântului Grigorie Sinaitul, cel

[1] Cf. Cuv. Nil Sinaitul, „153 capete pentru rugăciune", cap. 50, în *Filocalia de la Prodromu*, vol. 1, Ed. Universalia, Bucureşti – New York, 2001, p. 177: „Tot războiul carele împreună se ridică între noi şi necuratele duhuri, nu pentru altceva se face, fără decât numai pentru rugăciunea cea duhovnicească. Pentru că foarte protivnică este lor şi prea urâtă, iară nouă mântuitoare şi prea iubită".

mai bine este a se ţine de calea de mijloc, adică toate cu măsură, treptat şi la vremea lor.

Ţi-am şi scris câteva cuvinte despre lucrarea minţii. Este faptul de a alipi mintea, luarea-aminte, de omul lăuntric, de inimă, de adâncul ei. Acum adaug (ca să înţelegi mai limpede cuvintele Stareţului Siluan despre mintea curată) că această alipire se săvârşeşte prin repetarea necontenită a uneia şi aceleiaşi rugăciuni a lui Iisus: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte pre mine, păcătosul”, iar mintea se pogoară în adâncul inimii, timp în care ea trebuie să fie desăvârşit slobodă (curată) de tot gândul, de toată închipuirea, de tot ce este materialnic (obiecte, culori, forme).

A scrie în scrisoare despre rugăciunea minţii este, bineînţeles, cu neputinţă. În primul rând pentru că volumul scrisorii nu îngăduie a vorbi amănunţit despre această nesfârşită lucrare. În al doilea rând, nu am nici vreme, nici putere; dar nici nu e nevoie, căci sânt cărţi închinate ei, scrise de oameni care au atins această lucrare, oameni purtători de duh, care au ajuns până la ultimele culmi cu putinţă omului în această lume.

Cel mai bine deocamdată va fi a urma sfatul Cuviosului Ioan Scărarul: să-ţi ţii, să-ţi încui mintea în cuvintele rugăciunii[1]. Aceasta o şi cunoşti, ai şi făcut-o, şi fă-o mai departe, cu Dumnezeu. Este calea cercată şi neîndoielnică pentru începători. Încearcă să-ţi păzeşti mintea de risipire. La cele ce urmează, Dumnezeu binevoind şi împreună-lucrând, vom ajunge şi la ele.

Pentru a uşura truda minţii în vremea rugăciunii – pentru a fi surd şi mut şi nelucrător (cum ar fi) – pentru aceasta trebuie să te fereşti de toate impresiile de prisos.

Cred că îţi va fi de neapărată trebuinţă să mai dobândeşti câteva cărţi, pe lângă cele ce ai. Dintre ele, pe primul plan sânt scrierile episcopului Ignatie Briancianinov. (De neapărată trebuinţă, pentru faptul că acest episcop-nevoitor a cercat practic lucrarea rugăciunii minţii, a fost multora un povăţuitor, şi în scrierile sale întemeiate pe Sfinţii Părinţi înfăţişează lucrarea rugăciunii minţii cu o înşiruire şi cu amănunte deplin satisfăcătoare.)

2) Unele scrieri ale Episcopului Theofan.

---

[1] Cf. *Scara* 28:16, în *Filocalia,* vol. 9, op. cit., p. 406.

Apoi vei putea trece la scrierile înşişi Sfinţilor Părinţi.

3) Ale Cuviosului Isaac Sirul.

4) *Filocalia* (cele cinci volume, în traducerea Episcopului Theofan).

În ele vei afla o nesfârşită şi nepreţuită comoară, şi te vei uimi cum este cu putinţă ca întreaga lume să rămână afundată în întunerec, când este cu putinţă a atinge o atât de minunată viaţă, cu adevărat cerească, dăruită nouă de Domnul nostru Iisus Hristos.

5) Scrierile Cuviosului Simeon Noul Theolog (150 de Cuvinte). Acest dumnezeiesc Părinte stătea la o înălţime mai presus de fire, astfel că până şi mulţi nevoitori nu-l pot citi, căci cad în deznădejde văzându-şi neputinţa şi cât de departe sânt de înălţimea la care se afla el şi despre care scria ca fiind starea *firească* a omului.

Îţi va fi de folos să-l citeşti, căci el scrie cât se poate de chibzuit şi de amănunţit despre multe teme care te interesează, atât theologice cât şi ascetice.[1]

---

[1] Alt manuscris adaugă: „[El] scrie şi despre har, şi despre păcat, şi despre plâns, şi despre contemplaţie, şi despre rugăciune, şi despre vedenii, şi altele. Catholicii nu numai că nu-l socotesc sfânt, dar chiar îl socotesc împreună cu

6) Cuviosul Petru Damaschin.

7) Viaţa şi scrierile lui Paisie Velicikovski – editura Mănăstirii Optina.

Şi destul deocamdată.

În cărţile de mai sus vei afla cel mai desăvârşit răspuns la întrebările care te interesează: despre har, despre rugăciune, despre contemplare şi celelalte. Iar pentru mine, a scrie despre toate aceste teme, când se găsesc astfel de cărţi, este total de prisos; mai cu seamă că sânt cu totul neîndestulat – mai bine zis ignorant în privinţa tuturor acestora.

*

Nicicum nu intenţionam să-ţi scriu atât de curând, însă scriu pentru a-ţi exprima pe de-o parte recunoştinţa pentru truda asumată, ca să-mi aduci mare bucurie şi mângâiere cu o descriere mai amănunţită a stării în care te afli, şi pe de alta, ca să te mângâi şi eu la rândul meu cu cuvintele Stareţului, părintele Siluan, în legătură nu numai nemijlocit cu matà, ci şi cu mama şi sora matale. Dar în parte şi pentru a alina întrucâtva acea îngreuietoare impresie pe

---

începătorii ‘ereziei isihaştilor’, dar matà dă la o parte toate gândurile în legătură cu ce zic despre el neorthodocşii, şi cu multă rugăciune către Domnul şi Maica Domnului şi către Sf. Cuv. Simeon, citeşte scrierile lui”.

care probabil ţi-au lăsat-o ultimele mele scrisori, cu firea mea cicălitoare (poate ai observat că şi mai nainte te-am judecat peste măsură de aspru). Iartă-mă.

Scrisoarea matale a pricinuit Stareţului Siluan multă grijă în privinţa mamei şi surorii. Mi-a poruncit să te sfătuiesc să le scrii drept mângâiere (mai mult sau mai puţin, redau sensul) următoarele: „Vă îngrijoraţi pentru mine şi vă întristaţi, căci mă socotiţi acum căzut de la Biserică şi de la mântuire. Durerea voastră vă exprimă dragostea pentru mine; eu însă vă voiu spune, deplin conştient de măreţia milostivirii lui Dumnezeu faţă de mine, că nu am căzut de la Biserică, de la Hristos, ci m'am apropiat de El; nu am căzut de la calea mântuirii, ci am păşit pe adevărata şi desăvârşita cale. Vecinica mea mântuire îmi este prea preţioasă pentru a putea face acest pas fără chibzuială, pe negândite sau dintr'o atitudine lipsită de cinstire. Cu toate acestea, nu socotesc de cuviinţă în momentul de faţă a vă convinge despre aceasta, ba chiar nici nu am nădejdea că mă veţi crede; dar iată soluţia pentru voi: Rugaţi-vă cu stăruinţă Domnului, şi El vă va descoperi adevărul pentru mine. Rugaţi-L să vă lumineze cu înştiinţarea – unde m'am dus: în pierzanie sau către mântuire. Vă

doresc pacea sufletului, mă doare că v'am pricinuit scârbă, mă rog pentru voi". (Prin cuvintele mele am redat gândurile părintelui Siluan, pe care mi le-a înfăţişat în convorbirea când mi-a cerut să-ţi scriu.) Şi eu mă rog lui Dumnezeu pentru mama şi pentru sora matale. Citind extrasul din scrisoarea mamei m'am gândit că dorinţa ei de a muri, dacă este reală, aşa cum scrie, nu este una bună, nici mântuitoare. Durerile ei nu îmi par de nevindecat. Şi bine i-ar fi de s'ar vindeca de ele înainte de a muri.[1]

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Din partea mea, dragă părinte David, sfătuiesc ca neapărat să scrii mamei că, dacă are cu adevărat dorinţa de a muri curând, pentru a nu-şi prelungi peste măsură suferinţele aici, să părăsească aceste gânduri nu bune. Suferinţele ei nu sânt de nevindecat. Şi bine i-ar fi de s'ar vindeca de ele înainte de a muri. În ce priveşte scârba ei în legătură cu 'căderea' matale, şi în aceasta liniştеşte-o. Pare-mi-se că acì se vădesc anumite influenţe ale educaţiei Apusului în general şi ale Catholicismului în particular, care au stârnit atitudinea de dispreţ faţă de Orthodoxie. Greutatea situaţiei se accentuează şi prin faptul că nici matale multe lucruri nu îţi sânt limpezi deocamdată, şi totodată pentru că ţi-ar priii să fii mai liniştit sufleteşte şi să nu ai nici griji, nici gânduri".

Când pentru prima oară m’am rugat pentru dânsa, m’a durut inima, dar rugăciunea pentru ea mi-a fost neasemuit mai uşoară decât pentru matà la început. Ar fi un lucru foarte bun dacă i-ai împăciui inima în ce te priveşte; dar treaba se complică prin faptul că nici matale deocamdată multe lucruri nu îţi sânt limpezi şi este nevoie ca însuţi să fii împăciuit sufleteşte şi a nu avea nici griji, nici gânduri [turburătoare, *n. tr.*].

Când scrii că ai dori să trăim împreună, eu mai presus de toate mă bucur că binevoieşti către mine pentru Domnul; când mă numeşti părinte şi îndrumător, eu mă bucur văzându-ţi smerenia. Am pomenit dorinţa matale Stareţului Siluan şi părintelui Igumen, spre a afla voia lui Dumnezeu pentru noi. Mie nu mi se cade a părăsi Athosul sau mănăstirea. Dacă mă izgonesc Grecii sau alte împrejurări, atunci multe s’ar schimba; dar nădăjduiesc că Domnul şi Maica Domnului ne vor păzi de această năpastă. Dar dacă ai veni matà la Sfântul Munte? Părintele Igumen şi părintele Siluan consimt îndeobşte pentru aceasta, dar nu ştiu în ce măsură se poate înfăptui. Am întrebat Igumenul dacă nu ar fi de acord să ne dea, matale şi mie, una din Chiliile mănăstirii noastre (Chilii,

precum ştii, cu paraclis[1]). Igumenul spune că trebuie să hotărască această problemă în Sobor. Bineînţeles, spre a trăi după pravila Sfinţilor Părinţi: „a trăi în liniştire doi sau trei”. A fi duhovnic, eu nicicum nu pot. Dar a trăi alături de mată ca frate, în general vorbind, înclin sufleteşte. Dar să căutăm voia lui Dumnezeu – în ea constă mântuirea noastră, iar nu în bunele noastre înclinaţii.

Părintele Siluan însuşi mi-a adus scrisoarea sa către mama şi sora matale, şi tare mă bucur.

Dacă va binevoi Domnul să-mi dea degrab putere şi putinţă, îţi voiu scrie din nou curând, îţi voiu răspunde la toate punctele din scrisoarea matale.

*

În ce priveşte muzica, Stareţul Siluan nu numai nu se împotriveşte, dar chiar a spus că nu-i lucru rău. Cântă deci ca şi mai nainte.

*

Îngreuiat şi zdrobit cum eram de boală, cu scrisoarea matale m’am înviorat. Am vrut să-ţi liniştesc mintea şi sufletul scriindu-ţi în ce constă diferenţa între

[1] La Athos, Chilie se numeşte şi un mic aşezământ semipustnicesc, în care pot vieţui până la şapte monahi. (n. tr.)

Biserici, dar după cuvântul hotărât al Stareţului nu voiu scrie, în nădejdea că problema ţi se va limpezi curând de la sine.

Iartă.

Al matale pentru Domnul,
mai mic frate,
nevrednicul ierodiacon Sofronie.

9

MONAHISMUL ŞI DUREREA MAMEI

Despre ranele inimii de mamă. Cum să vorbeşti cu mama. Despre hotărârea Vlădicăi.

Athos, 28 Octomvrie/10 Noiemvrie, 1932

Adânc-cinstite părinte David,
Blagosloveşte.

Iubite în Hristos fratele meu, pe care Dumnezeu mi te-a dat spre bucurie vecinică, în dragostea Domnului Iisus, pacea sufletului şi bucuria în Duhul Sfânt fie cu matà.

(...) Cât se poate de neaşteptată mi-a fost scrisoarea din Paris[1]. N'am deschis-o imediat; m'am rugat. Sufletul îmi era liniştit. Gândesc: Nu este nici o veste rea. Şi într'adevăr – *nici o veste rea*. N'ai săvârşit nici un păcat. Fără pricină te-ai turburat duhovniceşte. Ţi-ai socotit iniţiativa a fi nelegiuită (din punct de vedere duhovnicesc, mai bine zis *monahicesc*), dar sufletul meu se bucură

[1] Scrisoarea nu s'a păstrat.

pentru matà[1]. Îndeobşte, în ultima vreme mult mă bucur în privinţa matale, atunci când înainte mult mă întristam. Sufletul meu simte că te rogi pentru mine, iar eu mă rog Domnului să mă miluiască pentru rugăciunile matale.

Iubite părinte David, mi-au venit gânduri în legătură cu viitoarea întâlnire cu mama şi îmi amintesc că ţi-am scris ca şi în scrisori, şi în întrevederea cu ea să-i arăţi toată dragostea şi atenţia, şi să încerci să-i liniştească sufletul.

Ranele inimii de mamă sânt adânci şi dureroase. Nu este pe pământ o dragoste omenească mai puternică şi mai statornică decât cea a mamei. Dacă noi trebuie să năzuim a împăciui pe tot omul, atunci cu atât mai mult trebuie să o facem faţă de părinţi, după porunca lui Dumnezeu. Trebuie să înţelegem şi poziţia ei. Desigur, mama matale, o doamnă mai în vârstă, nu poate trăi în deplină însingurare. Pe lângă aceasta, întristarea ei este cu atât mai mare cu cât socoteşte că te-ai avântat pe o cale nu dreaptă. Cu toate acestea, trebuie să ne străduim ca şi ea să înţeleagă şi *să primească faptul* că matale, monahului, nu-

[1] Alt manuscris adaugă: „Eu înţeleg pricina turburării matale şi mă bucur de aceasta. Dar nu te teme, dragul meu, întru nimic n’ai scârbit pe Domnul”.

ţi este cu putinţă să vieţuieşti îndelung lângă ea. Aceasta ţi-ar turbura fundamental viaţa. Monahismul nu ne îngăduie să trăim cu părinţii. Iar aceasta *ea însăşi o conştientizează*.[1]

Înţeleg deplin pricina turburării matale şi mă bucur că eşti gata, pentru dragostea lui Dumnezeu, să primeşti a te jertfi. Dorinţa de a jertfi pentru Dumnezeu dragostea mamei ţi-a născut lăuntric altă dorinţă: de a auzi o hotărâre aspră, neclintită, aşa încât chiar *te temeai* că Vlădica Eleftherie, din blândeţea inimii, va face prea mult pogorământ în această privinţă. „*Teama*" pogorământului din partea Vlădicăi te-a dus la greşala pe care

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Când mă rog pentru mama matale (mai mult decât pentru sora), inima tare mi se îndurerează în rugăciune şi nu văd ieşire din problemă. Am impresia că ea are dragoste de Dumnezeu, dar că dragostea aceasta e mai slabă decât înrâurirea veacului acestuia. Astfel încât socotelile curat lumeşti se vor arăta a fi o piedică mai mare, mai greu de înlăturat, pentru ca ea să primească Orthodoxia. Vieţuirea în Paris îţi oferă avantajul că vei putea afla acolo oameni, printre Ruşii dreptslăvitori, pricepuţi, în contact cu care te vei putea folosi. În Nissa, în schimb, cred că vei afla condiţii duhovniceşti mai puţin prielnice. Deocamdată nu vom hotărî de la noi înşine nimic. În orice caz, mie nu-mi prea vine nici un fel de hotărâre."

încerci să o îndreptezi. Lămureşte-i neapărat starea duhovnicească în care te afli şi pricina nedeplinei încrederi faţă de hotărârea dânsului, altfel se va întrista de faptul că ai preferat hotărârea Stareţului Siluan hotărârii lui, şi atunci dragostea lui pentru matà va putea să se clatine întrucâtva.

Povestea cu Valaamul[1], în primul rând, nu este de aceeaşi natură, iar în al doilea rând, ţi-am scris atunci că drept hotărâseşi să te pleci hotărârii lui, dacă după explicaţiile matale în privinţa noilor împrejurări avea să socotească trebuincios a te trimite acolo. Dar despre acestea – altă dată. În legătură cu ele, am nişte observaţii importante, pe care, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, le vom discuta mai târziu.

În ciuda acestei mici greşeli şi în ciuda faptului că ţi s'a stricat însingurarea şi celelalte, eu mă bucur că ţi s'a aprins în suflet focul, şi dea Domnul ca începutul acestui foc, pe care Domnul a venit să-l arunce în inimile noastre[2], să se aprindă până la deplinătate.

Nu te teme, urmează cu deplină încredere hotărârii Vlădicăi Eleftherie – binecuvântarea sa te va păzi de toată

[1] În acea vreme, celui nou-tuns, D. Balfour, i se ivise dorirea să se nevoiască la Valaam.
[2] Cf. Lc. 12:49.

vătămarea, astfel încât, în ciuda condiţiilor exterioare neprielnice, flacăra din suflet ţi se va întări.

Dacă-mi îngădui, voiu spune că tare aş dori ca în relaţiile matale cu mama (bineînţeles, şi cu toţi ceilalţi, dar mai cu seamă cu ea) să fii blând, paşnic, liniştit. Nu te lăsa supărat de nimic, vorbeşte liniştit, nu lăsa să-ţi scape cuvinte care ar putea răni; pentru fiecare cuvânt, pentru fiecare lucru cât de mic al gândului cere din inimă ajutor de la Dumnezeu şi luminare. Cu mintea, aceasta este cu neputinţă, dar în simţământul inimii nu uita pe Dumnezeu nici pentru o clipită. Credinţa mărturiseşte-ţi-o tot aşa, „cu blândeţe (fără patos) şi cu frică" (1 Pt. 3:15), dar şi cu neclătinare în suflet. Mi-am îngăduit să-ţi pomenesc acestea temându-mă că te-ai putea întrucâtva îndepărta de la dispoziţia blândă şi paşnică, şi să laşi mânia şi nerăbdarea să-ţi cuprindă vremelnic sufletul.

E bine să te rogi lui Dumnezeu pentru întoarcerea mamei matale la Dreapta-slăvire, dorind mântuirea ei, dar nu se cuvine a cere semne. De asemenea, nu se cuvine să-i propovăduieşti, să o convingi să primească Orthodoxia. Acestea, Domnul Însuşi le face, când află inima omului

dispusă. Dar de însemnătate este şi faptul că, precum scrii, după ce s'a rugat la Dumnezeu pentru mată, s'a liniştit. Însă Domnul nu i-ar fi dat acea liniştire a sufletului dacă mată te-ai fi îndepărtat de El.[1] Dacă mama ar şti că Domnul te-a ales spre a sluji Lui, nu numai că nu s'ar turbura, ci s'ar bucura pentru mată; nu numai nu ar încerca să te întoarcă de la calea ce ai ales, dar te-ar şi binecuvânta din toată inima pentru nevoinţa grea, dureroasă, plină de necazuri, dar totuşi

[1] Alt manuscris adaugă: „Liniştirea ei este o înştiinţare de la Dumnezeu că îi este plăcută calea matale. Fii cu pace, lasă-te în mâna Lui. Domnul se grijeşte de mată ca niciodată alt-cândva. Acum „şi perii capului îţi sânt număraţi" (vezi Mt. 10:30). Curând-curând Domnul îţi va rândui toate. Păstrează pacea sufletească. Toate acestea ţi se vor întoarce spre folos. Părintele Siluan şi mată îmi sânteţi acum apropiaţi mai mult decât cei apropiaţi mie, până şi familia. A iubi pe Dumnezeu, după porunca lui Hristos, sântem datori a o face, mai mult decât pe oricine dintre oameni... Nu eşti încă monah, că încă nu ţi s'a făcut tunderea, dar în suflet acum eşti deplin monah. Nu te grăbi foarte, cu alte cuvinte, nu încerca a săvârşi acest lucru cu urgenţă; fă-l, dar cu binecuvântarea Vlădicăi Eleftherie. Cere-i să-ţi spună ce să faci, şi precum va spune, aşa va fi bine, dar roagă-te lui Dumnezeu ca El să-ţi descopere prin Vlădica voia Sa".

fericită, a vieţii creştine cu adevărat desăvârşite. Însă va crede ea oare că aceste cuvinte se rostesc *nu din ghicitură, nu după credinţa din auz, din învăţătura omenească, ci după povăţuirea de la Duhul Sfânt*? Va crede ea oare că nu te-ai îndreptat către dezmăţul vreunei secte, matà, iubitul ei fiu, ci Dumnezeu te-a chemat la calea de cruce? De fapt, noi am murit o mie de morţi, şi încă murim. Unul de-inimi-Cunoscătorul, Domnul, ştie nenumăratele necazuri ale inimii noastre. Dar dacă nu Duhul lui Dumnezeu învaţă pe om, cuvântul omenesc rămâne neputincios a explica această viaţă.

Să se roage lui Dumnezeu şi Maicii Domnului, să le ceară înştiinţări în privinţa ta. Pacea din inimă este înştiinţare de la Dumnezeu. Dacă acum mama matale ar putea afla putere în sine să jertfească pentru Dumnezeu dragostea ce-ţi poartă şi te-ar binecuvânta (cere-i aceasta), ea nu s'ar lipsi de răsplată în vecinicie.[1]

[1] Alt manuscris adaugă: „Socotesc nelalocul lui a mă adresa nemijlocit mamei matale, ba chiar şi prin intermediul matale îmi este greu s'o fac, deoarece doresc să rămân în umbră, iar aceasta, bineînţeles, nu din frica răspunderii...

Însemnare către mama părintelui David

Înainte-ţi se află acum o foarte grea lucrare duhovnicească. Pe de-o parte – frica de a scârbi pe Dumnezeu, pe de altă parte – de a pricinui scârbă mamei. Eşti gata asemenea lui Avraam a jertfi, dar totuşi roagă-te ca Domnul să-ţi dea ajutor să înclini pe mama să te slobozească în pace, cu dragoste, şi bine ar fi şi cu binecuvântare. Când toate cele cu putinţă

Nu numai nu vă turburaţi şi nu vă întristaţi pentru fiul dumneavoastră, căci Domnul l-a ales spre a-I sluji, nu numai nu încercaţi a-l îndepărta de la calea pe care a păşit, ci din toată inima binecuvântaţi-l pentru această nevoinţă grea, dureroasă şi plină de necazuri a vieţii creştineşti cu adevărat desăvârşite. Cuvintele de faţă sânt spuse nu după învăţătura omenească, ci după învăţătura de la Duhul Sfânt. De altfel, noi o mie de morţi am murit şi murim. Nu către dezmăţul vreunei secte s'a îndreptat fiul dumneavoastră, ci de Dumnezeu chemat, pe calea Crucii. A lămuri aceasta prin cuvânt este cu neputinţă. Ci rugaţi-vă Domnului şi Maicii Domnului, iar Domnul, Cel ce este Adevărul, vă va înştiinţa. Pacea inimii este înştiinţare de la Dumnezeu. Noi ştim, din rugăciunea pentru dumneavoastră, că iubiţi pe Dumnezeu şi credeţi în El. Ştim de asemenea că sânt multe piedici din afară pentru a ne înţelege, pentru a conglăsui cu noi: însă precum fiul dumneavoastră aduce jertfă lui Dumnezeu dragostea ce vă poartă, după porunca lui Dumnezeu, faceţi şi dumneavoastră aşijderea".

matale vor fi duse până la capăt, *de-abia atuncea* ni se cade a ne îndepărta de părinţi, încredinţându-i voii lui Dumnezeu. Nu din ură pentru ei (să nu fie!) ne îndepărtăm de ei, ci dragostea lui Dumnezeu, care este mai puternică, şi porunca Lui ne silesc a o face.

Iartă, dragă părinte David, toate acestea le scriu în nădejdea că, pomenindu-ţi-le frăţeşte, te vor întări să te păzeşti cu mai multă luare-aminte de toată mânia şi turburarea şi zbuciumul. Păzeşte din toate puterile pacea sufletească în ziua ispitei. Rosteşte rugăciunea lui Iisus, şi uneori în minte, neschimbând rugăciunea, adaugă diferite gânduri în legătură cu nevoile ce se ivesc. În vremea călătoriilor, pe stradă şi în alte împrejurări este bine să faci aşa.

Am scris noaptea. Mâine voiu întreba pe părintele Siluan dacă nu va voì să-ţi scrie ceva de la sine.

Cel ce te iubeşte întru Domnul, nevrednic frate,

păcătosul ierodiacon Sofronie.

10

AJUNUL TUNDERII

În legătură cu tunderea. Despre ascultarea faţă de Vlădica.

Athos, 30 Octomvrie/12 Noiemvrie, 1932

Dragă părinte David,

Fii liniştit, lasă-te în mâinile lui Dumnezeu. Domnul se grijeşte de matà acum mai mult decât orişicând altcândva. Acum (cu precădere) şi perii capului îţi sânt număraţi. Păstrează pacea sufletului. Totul se va întoarce spre bine. Domnul curând îţi va rândui toate.

(...) Mâine voiu întreba pe părintele Siluan în legătură cu tunderea matale. Cât despre mine, gândesc că să nu te grăbeşti prea mult, adică nu fă lucrul *de urgenţă*. Fii sigur că înaintea lui Dumnezeu – eşti monah. Monahismul îţi este în inimă, mai nainte de toate. Zicând acestea, nu voiesc să dezmint desăvârşit folosul şi însemnătatea tunderii însăşi, însă nu este cazul să exagerăm nimic. Făgăduinţele matale sânt deja date Domnului; Domnul te păzeşte. Grija mea este să-ţi spun ca

sufleteşte să fii *liniştit* în privinţa tunderii. Nu zic să o amâni, dar nici nu te grăbi. Lasă Vlădicăi Eleftherie grija aceasta, el, ca părinte, se va îngriji de matà.

Când vei dori să-l întrebi despre câte ceva important, spune-i cam în felul următor: „Preasfinţite Părinte, rugaţi-vă lui Dumnezeu, şi precum vă va însufla Domnul, aşa voiu face, cu binecuvântarea voastră". În acest caz poţi să-i dezvălui (la început) gândurile şi doririle sau socotelile proprii, dar nicicum să insişti asupra lor.

Este uşor şi destul de simplu să devii monah în cele din afară, însă a atinge adevăratul monahism lăuntric, *rar cine ajunge la el*. Iată, pentru aceasta trebuie a ruga pe Domnul, pentru ca El să ne aducă la un astfel de monahism.

*

Stareţul Siluan spune că întru toate conglăsuieşte cu mine, zice că toate sânt cum trebuie, doar se teme în legătură cu trimiterea banilor într'o simplă scrisoare, dacă nu este cumva *ilegal*. Eu nu cunosc legile, dar am scris aşa, ca nici matà, nici noi să nu avem multe încurcături. Trimite-ne, dragul meu, încă câţiva franci pentru timbre, altfel iarăşi vom rămâne puţin datori din pricina trimiterii telegramelor. Iartă-ne pe noi, săracii.

*

Cel ce te iubeşte întru Domnul, schimonahul Siluan[1]. (...)

[1] Semnătura cu mâna Cuviosului Siluan Athonitul.

11

DESPRE STAREŢUL SILUAN

Paza tainelor vieţii duhovniceşti. Cum se cade a vorbi cu oamenii. Ştiinţa şi cultura contemporană – de importanţă secundară. Despre rătăcirile ecumenismului. „Mai bine ceea ce conglăsuieşte cu voia lui Dumnezeu”. Despre Stareţul Siluan. Cercetările harului. Taina creştinismului. Despre smerenie, ascultare şi necazuri. Cum trebuie trăit darul preoţiei. Despre împuţinarea harului credinţei. Despre gânduri. Despre rătăcirile catholicilor. Dragostea lui Dumnezeu şi dreptatea. „De Dumnezeu te teme, şi poruncile lui păzeşte” – ca „mistică” orthodoxă. Despre faptul că toate „sânt pe dos” în creştinism.

Athos, 3/16 Decemvrie, 1932

Cu durere şi cu luptă sufletească îţi trimit scrisoarea de faţă, dar fie voia Domnului.

Adânc-cinstite părinte David,
Blagosloveşte.

Preaiubite întru Hristos fratele meu, Domnul, Care atât de nesfârşit ne iubeşte cu o anume dragoste aparte, o dragoste de neînţeles, pe lângă celelalte bunătăţi ne-a dat şi această mare bunătate: a ne ruga unul pentru altul. După marea sa milosârdie pentru noi, eu uneori simt sufletul celui pentru care mă rog, şi legat de aceasta, sau mă bucur, sau mă întristez. Aşa şi pentru matà, când mă rog (şi poate mai mult decât pentru oricare altul) îţi simt starea sufletului. Mulţămită celor spuse, în ultima lună, în ciuda absenţei veştilor, am fost foarte împăciuit sufleteşte pentru matà, neîntrerupt simţind o liniştită bucurie în inimă şi rugând pe Dumnezeu să mă miluiască pentru rugăciunile matale. Ştiam şi fără să mi-o spui că mult te rogi pentru mine, şi cu dragoste. Şi totuşi nu vreau să mă încred propriilor simţăminte, şi de aceea mă bucur totdeauna atunci când primesc o scrisoare care neîndoielnic îmi mărturiseşte pentru matà, despre starea şi împrejurările în care te afli.

*

Dragul meu părinte David, caracterul excepţional al împrejurărilor m’a

determinat să-ţi spun despre mine ceea ce nimănui altuia nu am povestit. Acele mici sau mari ce mi-a fost dat să le trăiesc sânt darul lui Dumnezeu către mine, mai-prăpăditul dintre toţi oamenii, şi socotesc de absolută trebuinţă să le păstrez, ca fiindu-mi nesfârşit de preţioase, de la ochii altora, ca să nu fiu furat, pentru care pricină te-am şi rugat să nu vorbeşti cu nimeni despre mine. Însă a te lega cu această făgăduinţă voiesc numai în măsura în care să-ţi rămână posibilitatea ca, în caz de îndoială sau nevoie reală, să verifici cele spuse de mine în vreo convorbire cu cei cercaţi în viaţa duhovnicească; însă cu condiţia de a-mi dezvălui gândurile fără a te referi la mine. Poţi vorbi despre toate care ai nevoie; dar şi aceasta, rogu-te, fă-o cu multă luare-aminte şi cu discernământ. Înţeleg că într'o oarecare măsură ai fost nevoit să vorbeşti despre legătura noastră cu Vlădica Eleftherie, ca fiindu-ţi părinte duhovnicesc, şi cu mama.

Nici Vlădica, nici mama matale nu mă cunosc, precum nici eu nu-i cunosc personal (deşi ştiu câte ceva sufleteşte, rugându-mă pentru ei adesea), şi nu mă aştept la vreo pagubă de la faptul că le-ai povestit ceva despre cineva de peste mări, un monah care trăieşte în munţi. În ce

priveşte alte persoane, nu am nimic împotrivă dacă nu le ascunzi faptul că ne cunoaştem, dar foarte bine faci că nu dezvălui nimănui mai îndeaproape legăturile noastre.

Poate că deja ai observat că încerc să nu întreţin cu nimeni o corespondenţă, şi numai în cazuri extreme, spre a nu răni pe cineva, răspund la scrisori, dar şi atunci cu rezervă, şi nu pentru că nu-i iubesc sau nu-i cinstesc, dar (o ştii şi matà) pentru că monahul nu poate trăi altfel decât îndepărtându-se cât mai mult cu putinţă de toate cunoştinţele şi legăturile ce nu sânt neapărat trebuincioase, ca să nu zic de prisos...

În particular, P. Fidler; l-am cunoscut când nu era încă orthodox; când ne întâlneam noi, vorbeam în toată libertatea despre multe teme legate de credinţă, dar niciodată nu l-am îndemnat să treacă la Orthodoxie, deşi el îmi atribuie, nu ştiu de ce, un oarecare rol în legătură cu trecerea sa (mai ales rugăciunii mele), lucru pentru care mi-a şi scris aici la Athos. Scrisoarea pe care ţi-a arătat-o a fost singura pe care i-am trimis-o, şi i-am scris-o, între altele, numai pentru că îmi era ruşine, după mai multe scrisori din partea lui, să nu răspund cererii lui pentru nişte cărţi. Mă uimeşte

că-mi păstrează încă scrisoarea. Este vorba de faptul că el nu cunoaşte tainele sufletului meu, precum nici toţi ceilalţi de acolo, de aceea, rogu-te, nu vorbi despre mine nici lui, nici celorlalţi, deşi mi-au fost prieteni. Cred că el, ca şi mulţi alţii, îşi face despre mine nişte idei şi nimic mai mult. Astfel, în 1927 a venit aici D-nul K., cu intenţia de a ne convinge, pe părintele Vasilie şi pe mine, să ne întoarcem în Franţa, şi în acelaşi timp ne-a povestit foarte deschis presupunerile Parizienilor (Ruşi) în legătură cu pricinile fugii mele la Athos, le-a găsit a fi lipsite de cinstire, a făgăduit să „pună toate la punct" şi chiar şi-a luat asupră-şi grijile materiale pentru mine, doar-doar mă voiu întoarce la Paris.

Cât despre noile matale întâlniri cu Ruşii, voiu zice că, îndeobşte, le socotesc foarte bine venite, voiesc doar să te previn (deşi socotesc că aceasta, în cazul matale, este de prisos) ca în legăturile cu ei să te fereşti de convorbiri libere şi fără frică despre viaţa duhovnicească. Mare pagubă suferă sufletul totdeauna ca urmare a discuţiilor fără teamă despre orice temă în legătură cu Dumnezeu. Semne ale folosului dintr'o convorbire cu cineva sânt sau frica lui Dumnezeu, sau simţăminte de pocăinţă,

de smerenie, pomenirea morţii sau, în sfârşit, dragoste de Dumnezeu, umilinţă.[1]

*

Vreau să repet, încearcă să te obişnuieşti ca în fiecare convorbire cu oamenii să te rogi lui Dumnezeu în gând (dacă e cu putinţă, în inimă) pentru luminare, ce să spui, cum să te porţi. Şi iată o temă pentru tine: *Urmăreşte neapărat* cum se schimbă simţământul inimii, iar apoi gândul şi cuvântul, atunci când, înainte de a rosti cuvântul sau gândul care sânt gata să izbucnească, te vei ruga lui Dumnezeu pentru luminare, îndreptându-ţi, dacă vei şti cum, atenţia minţii către inimă. Descrie-mi ceea ce observi (dacă nu ţi-e prea greu), iar eu la rândul meu îţi voiu împărtăşi ceea ce Domnul, prin robii Săi, m'a învăţat şi pe mine, îndobitocitul. Cu o astfel de lucrare *nu* te grăbi, mai bine acordă-i mai multă luare-aminte.[2]

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Convorbirea slobodă despre înalte lucrări sau stări, nu numai nu este folositoare, ci chiar foarte vătămătoare".

[2] Alt manuscris adaugă: „Lucrarea aceasta este *una mare*, iar matale ca preot, ca păstor, îţi este de neapărată trebuinţă. Pe alţii nu-i povăţui către ea (deocamdată, până într'un viitor îndepărtat, sau poate nu foarte îndepărtat, când vei avea răspunderea de a învăţa o astfel de lucrare pe cei

(...) Poate că Domnul îţi va da nişte întâlniri care, după părerea mea, îţi vor fi mult mai folositoare. Acelor împrejurări deosebit de favorabile vieţii duhovniceşti, în care se află în vremea de faţă tineretul Rus[1] – şi anume, sărăcia (mai mult sau mai puţin), prigoană, înjosiri, lipsă de drepturi

credincioşi). De obicei nu trebuie spus tuturor că e nevoie să ceri de la Dumnezeu ajutor pentru tot lucrul, şi chiar cuvântul. Dar ceea ce ţi-am spus, însuţi o fă cu frică şi cu smerenie; ştiu că nu dintr'o dată vei înţelege în ce constă lucrarea, în ce *măreţia*, în ce netainica taină. Este una a adevărului, căci în viaţa noastră după Dumnezeu nu există taine ca, de pildă, la masoni, şi Însuşi Domnul nimic nu a grăit în taină; dar taină, căci puţini sânt cei care ajung, pentru smerenia lor, din darul harului, să înţeleagă despre ce este vorba acì. Trebuie însă ca în toate să păstrăm măsura; şi chiar matà, încearcă mai mult să petreci într'o rugăciune obişnuită, de care toţi sântem datori, pentru ajutor şi luminare; nu te încorda peste măsură să atingi cele despre care ţi-am spus mai sus, adică cu atenţia minţii să ajungi până la inimă şi să urmăreşti schimbările gândurilor şi simţămintelor legate de rugăciune. Iar aceasta, în vremea rugăciunii făcute anume pentru convorbiri şi citirea Scripturilor, iar nu în vremea rugăciunii îndeobşte. În orice caz, când cineva îţi cere mai cu seamă un sfat sau o lămurire, neapărat încearcă, mai nainte de a începe a vorbi, ca în gând să te întorci către Dumnezeu – poate că este de prisos să ţi-o spun.

(mai mult sau mai puţin), neaşezare şi altele, pe de-o parte, pe de alta, putinţa de a face îndeaproape cunoştinţă cu realizările culturii Apusului – urmările sânt că unii dintre ei, din pricina necazurilor pe care le îndură şi a suferinţelor pentru credinţa în Dumnezeu au primit un har îmbelşugat; unii dintre ei nu numai în simţirea inimii, a sufletului, dar şi ca urmare a unei convingeri serioase, adânc înţeleasă, au cunoscut că ştiinţa şi toată cultura contemporană din viaţa omenirii îndeobşte trebuie să ocupe un loc secundar, supus şi slujitor; mulţămită acestui fapt ei au şi biruit într'o oarecare măsură ispita care creşte din an în an în lumea întreagă şi care, în esenţă, se aseamănă întrucâtva cu a doua ispitire a Domnului de la satana în pustie (Lc. 4:5-8).

Iartă-mă, poate că toate acestea sânt de prisos, dar aş vrea să spun acì ceva despre faptul că în vremea de acum o mare parte a creştinismului din lume înclină a primi una din cele mai primejdioase erezii, ce pretinde că în zilele noastre nu mai este o singură Biserică ce să fi păstrat deplin adevărul învăţăturii lui Hristos, care

---

Poate că o şi faci. Dar nu-i nimic, a ţi-o aminti nu-ţi va aduce nici o vătămare".

[1] Este vorba de cei din pribegie în Apus. (n. tr.)

stăpâneşte deplin cunoaşterea tainei sfintei vieţi harice în privinţa moralei-nevoinţei, erezie care socoteşte că multe din bisericile care se numesc ale lui Hristos au har egal, şi deci trebuie să facă o unire a bisericilor într'un oarecare program de obşte al tuturor. Una din cele mai des întâlnite întrebări este – cine se mântuieşte şi cine nu se mântuieşte. De obicei aceştia cred că se mântuiesc nu numai dreptslăvitorii (după învăţătura Bisericii Dreptslăvitoare) sau numai catholicii (după învăţătura Bisericii Catholice), dar îndeobşte toţi cei care trăiesc virtuos şi care cred în Hristos. Această opinie din partea protestanţilor a trecut şi la credincioşii celorlalte biserici; şi mulţi dintre orthodocşi susţin această părere. Unii cred că nici una din bisericile care sânt acum nu pot fi primite ca având deplin cunoaşterea şi harul, deoarece fiecare dintre ele, într'o anume măsură, s'a îndepărtat de la adevăr; că ei (aceşti înţelepţi) de-abia acum, „în sfârşitul veacurilor", au dobândit deplin duhul învăţăturilor lui Hristos, iar până acum întreaga lume creştină, de-a lungul atâtor veacuri, rătăcea; că acum a venit vremea când trebuie să se unească toate părticelele dezbinate, întru una sobornicească şi apostolicească Biserică, ce va fi

adevărată în toate privinţele dacă unirea sus-zisă va fi primită numai pe baza a ce este de obşte tuturor bisericilor. Unii gândesc în inima lor – ceea ce este şi mai rău! – despre o anume deosebit de înalt-mistică înţelegere a unei religii creştine mai presus de biserici, care... – nu voiu mai vorbi despre toate acestea. Mi-am îndreptat cuvântul către cele de mai sus numai pentru a-ţi spune că mult aş dori (şi mă rog lui Dumnezeu) să nu te laşi înşelat de ele, ci să fii adânc convins în inimă şi în minte că există pe pământ acea *una adevărată Biserică* pe care Domnul a întemeiat-o, că acea Biserică păstrează nestricată învăţătura lui Hristos, că ea în întregul ei (iar nu în vreunul din mădularele ei) deţine deplinătatea cunoaşterii şi a harului şi este negreşal-nică. Că ceea ce unora li se pare a fi ne-deplinătate a învăţăturii nu este altceva decât nesecată şi nemărginită bogăţia ei, care lasă încă putinţa unei elaborări ştiin-ţifice[1], ceea ce însă nicidecum nu

[1] Se are în vedere ştiinţa ascetic-theologică a marilor Părinţi, Cappadokienii, Athanasie cel Mare, Simeon Noul Theolog, Grigorie Palama şi alţii, care de-a lungul veacurilor au tot scos la iveală, la nivel de concept şi de dogmă, trăiri cunoscute încă de Apostoli şi de primii creştini şi,

contrazice cele spuse mai sus în privinţa faptului că deţine deplinătatea cunoaşterii. Cele rostite în Soboarele a toată lumea, ca formă finală a învăţăturii Bisericii, nu pot fi supuse nici unei schimbări, toată elaborarea ştiinţifică ce urmează trebuind neapărat să se acorde cu ceea ce a fost deja dat de dumnezeiasca descoperire şi de învăţătura Bisericii Sobornicești a toată lumea. De asemenea, şi în legătură cu harul, deplinătatea harului o poate avea numai Biserica cea una, toate celelalte având har pentru credinţa în Hristos, însă nu în deplinătate. Putem crede că până şi în vremea noastră sânt oameni care, prin harul Sfântului Duh, sânt deopotrivă cu marii sfinţi din vechime (vorbesc în legătură cu faptul că mi s'a dat să aud despre câţiva în Rusia)[1], căci „Hristos ieri şi astăzi acelaşi, şi în veci"[2]. Acestea toate sânt adevărul. Cel ce se va îndepărta de la o astfel de credinţă, acela nu va putea sta.[3]

în parte, şi de cei din vechime, Moisì şi prorocii, de pildă. (n. tr.)

[1] Părintele Sofronie are în vedere nu numai pe cei din Rusia, ci şi pe însuşi Siluan, însă nu-l pomeneşte, pe de-o parte din modestie, pe de alta, pentru că era încă în viaţă. (n. tr.)

[2] Evr. 13:8.

[3] Ceea ce se avea să se întâmple şi cu D. Balfour mai târziu. Cf. „Introducere". (n. tr.)

Cât despre mama matale, adesea mă rog pentru ea; nu ştiu desăvârşit ce luptă sufletească şi ce întristări trăieşte ea, dar ştiu (din rugăciune) că suferă cu adevărat. Îmi vine să mă rog pentru ea; ca de obicei, doreşte sufletul a se ruga pentru tot cel ce se mâhneşte. Sora se află mai departe de noi în duh, şi mă rog pentru ea numai pentru că o pomenesc în mintea mea; fratele, cel din China, este departe de noi, şi nu numai trupeşte. Bine ai făcut că ai convins pe mama să nu meargă în China; eu, de când am primit veştile despre dorirea ei de a merge acolo, m'am neliniştit şi m'am temut.

În ce priveşte invitaţia de a merge în Anglia spre a sluji în noua biserică din Londra, am vorbit cu părintele Vasilie. M'a încunoştinţat despre conţinutul scrisorii D-lui Shelly, mi-a povestit îndeobşte şi despre biserica din Londra. Totuşi informaţiile lui nu sânt aşa de lămuritoare. Ştii că (vorbesc, bineînţeles, nu sub formă de hotărâre, care, desigur, aparţine Vlădicăi Eleftherie) nimica rău sau primejdios pentru sufletul matale nu văd în aceasta. Sufleteşte îndreptează-te numai spre a dobândi harul Sfântului Duh, *„şi mai mult nimic*". Dea Domnul ca de acum înainte această dorire a inimii să ţi se păstreze

neschimbată, ba chiar să crească; însă de fapt noi nu primim harul pentru nevoinţele noastre – liniştire, post, rugăciune ş.a., ci mai cu seamă pentru împlinirea voii lui Dumnezeu. L-am întrebat odată pe Vlădica Veniamin, când eram încă în Institutul Sf. Serghie din Paris: „Vlădica, ce este mai bine: a tăcea sau a vorbi?” Şi Vlădica, înţelept, mi-a răspuns: „Mai bine este ceea ce corespunde cu voia lui Dumnezeu. Dacă Domnul voieşte să vorbeşti, atunci pentru cuvânt vei primi har; dar dacă Domnul voieşte să taci, atunci pentru tăcere El îţi va da har; şi dimpotrivă, dacă Domnul voieşte ca tu să vorbeşti, dar tu te vei linişti, atunci în zadar te vei trudi, nimic nu vei primi”. Fereşte-te de poticneli cu femeile – lucru pe care să-l ai în vedere mai ales în privinţa Londrei. Dar despre aceasta, la vremea sa.

Iar acum, din socoteala mea, nu este nevoie să te fereşti deplin de corespondenţa cu cei din Londra. Mai bine chiar dacă îl vei înştiinţa pe D-nul Shelly că i-ai primit scrisoarea. Spune-i că nu matà vei hotărî aceasta şi că hotărârea aparţine altora. Făcând aşa, te vei izbăvi de tot felul de gânduri, de îndoieli şi de slavă deşartă. Iar când vei fi la Londra, neapărat va trebui să-i ajuţi (cf. Fap. 16:9). Ai dreptate

presupunând că „Englezii orthodocşi nu caută prea adânc către Orthodoxie”, dar aceasta nu trebuie luată ca pricină de a ocoli nevoinţa de a le sluji. Dar poate vom mai vorbi despre cele spuse la vreme potrivită, dacă, bineînţeles, Vlădica Eleftherie se va hotărî să-ţi propună a te duce acolo. Nu voiu zice nimic hotărâtor pe tema aceasta, pentru că nu ştiu concret voia lui Dumnezeu. Vorbesc din socoteală omenească, adică din mintea mea.

Îţi trimit împreună cu scrisoarea de faţă scrisorile părintelui Siluan. Voiu spune ceva şi despre el. Din primele zile după ce am venit în mănăstire sufletul s’a cucerit înaintea lui mai mult decât înaintea oricărui altul dintre cei pe care i-am cunoscut sau pe care i-am întâlnit. Sufletul cumva întotdeauna se smerea în prezenţa sa.[1] De multe ori mi-a dat Domnul să mă întâlnesc cu el, iar uneori să vorbesc cu el, când faţa lui strălucea cu o lumină şi o

[1] Alt manuscris adaugă: „Niciodată în viaţa mea nu am simţit atât de puternic ruşine chiar pentru cele mai mici gânduri rele, pentru fiecare mişcare lăuntrică, aşa cum o simţeam de obicei în prezenţa lui. Iar aceasta, din primele zile ale monahismului meu, când nu-l cunoşteam decât după faţă”.

frumuseţe inexplicabile[1]. Mi s'a întâmplat să văd şi alţi monahi într'o astfel de stare, când faţa lor părea a fi asemenea îngerilor (dar nu deseori, uneori la împărtăşirea celor bolnavi, sau la tunderea în shimă), cu toate acestea niciodată nu am văzut pe cineva asemenea acestui om simplu. Ştiu că zi şi noapte petrece în rugăciune; Domnul i-a dăruit aşa un har, încât nici în prezenţa oamenilor nu i se întrerupe rugăciunea, adică nu-l distrag peste măsură ci, din dragoste pentru oameni este chiar deschis şi călduros. În orice caz, nu-l împovărează prezenţa oamenilor, fapt prin care se deosebeşte de ceilalţi nevoitori care, pentru a petrece în rugăciune, au nevoie de condiţii liniştite şi de însingurare.

L-am cunoscut îndeaproape de foarte puţină vreme, de mai puţin de un an. Mai nainte nu mi s'a întâmplat să vorbesc cu el pe îndelete, ci doar în ascultările de obşte (poate după legea atragerii sufleteşti) smulgeam puţină vreme pentru vreun cuvânt, mai mult despre ascultări, despre

[1] Alt manuscris adaugă: „De multe ori mi-a dat Domnul să-l văd într'o astfel de stare de har, încât uneori nu-mi ajungeau puterile să caut către faţa lui... Nu pot explica ce este acea lumină, sau ce este acea frumuseţe".

rugăciune. La începutul anului curent Dumnezeu mi-a dat să vorbesc cu el mai pe deplin, iar de atunci ne-am apropiat duhovniceşte, el a înclinat către mine, iar eu mult, mult am mulţămit lui Dumnezeu pentru a-mi fi dat bucuria de a vorbi împreună cu alesul Său. Mult mi-a ajutat; mi-a spus lucruri, călugăreşte vorbind, „spre folos”.

În convorbire, fiind un om aproape fără carte, el este aşa de simplu, şi ca atare nu poate să-ţi înfăţişeze înaltele sale gânduri cu rigoare logică (pornind de la cele de jos până la cele înalte), ceea ce îl face foarte greu de înţeles pentru majoritatea oamenilor; cât despre ceilalţi, ei nicidecum nu pot înţelege şi preţui înţelepciunea-i de Dumnezeu dăruită.[1] Învăţătura lui este în nu multe cuvinte, dar pentru a o însuşi în actul vieţii este nevoie de o mare trudă pentru mulţi ani, e nevoie de a vărsa multe lacrimi şi de a trece prin multe, şi de a răbda multe ispite de neocolit, iar atunci printr’o neîntreruptă rugăciune şi multă

[1] Alt manuscris adaugă: „Nu poate să-ţi lămurească riguros ce şi cum, şi de aceea în cele mai multe cazuri oamenii nu-l înţeleg, însă Domnul mi-a dat cumva ca eu să-l înţeleg şi să primesc de la el mult folos. Nu-ţi ascund nimic, îţi voiu spune toate, dar nu dintr’o dată, ci treptat”.

smerenie poate va ajunge omul la primele trepte ale acelor virtuţi despre care vorbeşte.

Din pricina necontenitei petreceri în rugăciunea minţii (paza minţii curate în Dumnezeu) este foarte uituc. I se întâmplă să uite atât de deplin ceea ce a zis, că şi atunci când îi aminteşti, nu-şi poate aduce aminte dacă fusese vorba de acel lucru sau nu. Aşijderea şi în scrierile sale, uită ce a scris şi ce nu a scris, şi de aceea adesea se repetă.

Amintindu-şi de mată, el se roagă, ba uneori îţi şi scrie scurte scrisori pe care mi le dă spre a ţi le trimite. Acum mi s'au adunat câteva şi ţi le trimit. Toate sânt fără dată, dar eu, pentru înlesnirea ta, le-am pus data în ordinea în care le-am primit.[1]

Convorbirile noastre despre mată, faptul că mi s'au încredinţat scrisori – de la mată spre a i le citi, de la el, ca să ţi le trimit – ne-a apropiat şi mai mult. Un singur lucru nu-mi place: i-a sfătuit pe unii să vorbească cu mine, ştiind că le pot tâlcui şi dezvolta cuvintele lui şi sfaturile lui mai

[1] Alt manuscris adaugă: „Dându-mi scrisorile, bineînţeles, nu ştie că nu ţi le-am trimis încă pe cele dinainte, dar totuşi le iau şi nu încerc să-i explic că nu ţi le-am trimis nici pe acelea, pentru că nu-ţi aveam încă adresa".

amănunţit şi mai legat. Eu m'am împotrivit, dar până acum fără rezultat.[1]

Voiu răspunde la şapte puncte din scrisoarea matale.

1) Îmi amintesc că am amânat cuvântul în legătură cu însemnările mele „pentru altă dată", căci nu voiam atunci, în ceasul

[1] Alt manuscris adaugă: „Da, iată, mulţumită întâlnirii cu mată, relaţiile mele cu dânsul au devenit mai apropiate, fapt pentru care a început să-mi încredinţeze nu numai matale să-ţi trimit scrisori, ci şi altor persoane care i s'au adresat, ba chiar uneori mi-a încredinţat să scriu în numele lui. Aceasta nu ar fi încă nimic, însă din pricina bunăvoirii lui către mine îndeamnă pe unii să mi se adreseze, ceea ce mă pune într'o poziţie foarte stânjenitoare. Astfel, în August ... l-a sfătuit pe un tânăr Rus – Roman – să facem cunoştinţă. Pe acest Roman, părintele Vasilie, care şi el foarte mult îl cinsteşte pe părintele Siluan, l-a adus la dânsul. Roman, chiar de la primele cuvinte, s'a legat sufleteşte de Stareţ, căci cu o exactitate uimitoare pentru Roman i-a descoperit unde sânt bubele sale sufleteşti, şi de la primele cuvinte a început să-i vorbească despre cele mai importante lucruri pentru el. Apoi Stareţul l-a sfătuit să facă cunoştinţă cu mine. Toate încercările mele de a ocoli aceasta nu au dus nicăieri. Roman m'a rugat prin părintele Vasilie a mă învoi să vorbesc cu el; eu am refuzat, întemeiat pe rânduiala care ne opreşte pe noi, monahii, în afara unor anumite persoane deosebi rânduite pentru aceasta, ca de

ispitelor, să te amărăsc cu atenţionări, că nu am dat nici un prilej de a vorbi despre ele, precum mi se pare, ci doar ţi-am pomenit în convorbire că am nişte însemnări în legătură cu cele trăite de mine din darul milei lui Dumnezeu. Ba şi a vorbi despre ele, nicicum nu aş fi vrut, dar apoi am fost nevoit, prin faptul că, pentru cuvântul meu, te-ai hotărât să faci un *pas de cea mai mare importanţă*, ceea ce mi-a şi adăugit o deosebită răspundere înaintea lui Dumnezeu pentru matà. Acum trebuie să adaug că multe elemente esenţiale ţi-am şi înfăţişat pe scurt în scrisorile mele. Dacă se va ivi cândva nevoia, nu-ţi voiu ascunde nici celelalte; dar poate că va veni de la sine, în chip firesc, în legătură cu teme din viaţa duhovnicească: M¾ gnètw ¹ ¢rister£ sou t… poie‹ ¹ dexi£ sou[1] (Mt. 6:3).

Iată pricina pentru care nu se cade a povesti altora despre sine până când nu se întăreşte sufletul desăvârşit în smerenie iar

---

pildă părintele Vasilie, să intrăm în vorbă cu vizitatorii mănăstirii. Mai târziu mi-a cerut-o personal, eu am refuzat, pe acelaşi temei. Atunci el s'a dus la Igumen, care l-a binecuvântat, şi astfel acum mi-e cu neputinţă să-l ocolesc mai departe, întemeindu-mă pe opreliştea rânduielii. Dacă ai şti cu ce grijă m'a încărcat Domnul!"

[1] „Să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta" (gr.).

inima se face nu uşor de clătinat, dacă nu de neclintit, de mândrie şi de slavă deşartă.

Îmi amintesc că de două ori (la Paris) un har minunat m'a cercetat; dar eu n'am priceput la început că era harul şi credeam că ce trăiam era în firea lucrurilor, firesc, că acea stare avea să fie o stare aproape continuă. Dar iată că, nu mult după a doua cercetare a lui Dumnezeu mi-au picat în mână scrierile Cuviosului Simeon Noul Theolog, în versuri, şi citesc acolo descrierea a ce se întâmplase cu mine. Atunci mi s'au deschis ochii; dar mai bine ar fi fost de nu s'ar fi deschis... După aceea harul nu m'a mai cercetat cu aşa o minunată putere.

Alt caz. Odată vorbeam cu părintele Iuvenalie (la Athos), şi în convorbirea noastră, fără a mă referi la sinemi, astfel încât părintele Iuvenalie să nu poată nicicum bănui ceva, adică să creadă că vorbesc nu pur şi simplu din înţelegerea mea a ceva ce am citit, ci dintr'o trăire personală, i-am vorbit despre cum trebuie a înţelege cuvintele Sfinţilor Părinţi despre lumina minţii. Şi ce crezi, în ciuda faptului că nicicum nu m'am referit la sinemi, din acea zi am încetat să văd Lumina, dar până atunci Domnul adesea îmi dăduse să contemplez lumina înţelegătoare a Soarelui Dreptăţii. Trebuie să spun că acea vedenie

este atât de plăcută minţii (şi sufletului), încât atunci când, după rugăciune sufletul din nou îşi aminteşte că neapărat trebuie să se întoarcă în lumea aceasta şi să vadă lumina soarelui materialnic, el cu durere primeşte acest imperativ. Ar vrea să petreacă la nesfârşit în contemplarea luminii minţii, luminii nematerialnice. Atât de treptat intră sufletul într'o astfel de vedenie, că la început (aşa se petecea cu mine) eu nu eram conştient de ceea ce se petrecea; dar când stânga mea a prins de veste ceea ce făcea cu mine dreapta lui Dumnezeu, atunci vedenia s'a curmat. Şi astfel de cazuri am cunoscut de mai multe ori.

Iată de ce, dragă părinte David, atât de mult doresc să nu vorbesc oamenilor despre acestea; când am fost nevoit să mă deschid înaintea matale, ţi-o spun fără ocol, nu fără luptă m'am hotărât să o fac, zicându-mi: Fie ca pentru folosul fratelui meu să rabd o pierdere. Şi m'am hotărât la acea jertfă din dragoste pentru matà. Îţi vorbesc de jertfă nu ca să pretind vreun oarecare merit înaintea matale, ci simplu, ca unui frate, de-a pururea îmi deschid sufletul. Şi rogu-te, frate iubit al meu, roagă stăruitor pe Domnul să-mi cerceteze din nou sufletul; căci mă chinuiesc negrăit, de

mult nevăzând pe Domnul. Nu este pe pământ durere mai apăsătoare decât durerea sufletului când pierde harul.

Încă-ţi voiu spune să nu te aprinzi de închipuire în legătură cu cele de care ţi-am vorbit; toate sânt, pe de-o parte, atât de minunate, că nu sânt cuvinte a le înfăţişa, iar pe de alta, lucrurile se petrec în chip atât de firesc, atât de simplu, de limpede, că orice expresie bombastică se va afla mincinoasă. Omul se înalţă (mai bine zis, este călăuzit de har) până la vedenie treptat, fără ca el însuşi să-şi dea seama.

Dar, în legătură cu toate acestea, îţi voiu spune taina vieţii în Hristos. Iar taina aceasta este netainică, nu este una nouă, descoperită de mine, ci veche pe cât este învăţătura lui Hristos. Taina vieţii în Hristos este – dragostea, nedespărţit legată de smerenie. Dacă omul nu se smereşte până în sfârşit, până a se socoti mai prejos decât dobitoacele necuvântătoare, niciodată nu va înţelege taina vieţii duhovniceşti, nu va vedea lumina lui Hristos. Iar acesta este începutul smereniei. Dragostea însă este esenţa vieţii creştineşti; dragostea este temeiul theologiei. Există diferite înţelegeri şi păreri asupra multor teme şi fenomene ale vieţii duhovniceşti; însă adevărat până în

sfârşit este acela care are la temei dragostea lui Dumnezeu (pentru noi; iar apoi a noastră pentru Dumnezeu).

De pildă, unii privesc ascultarea ca pe o jertfă a propriei voiri adusă de om lui Dumnezeu, care voire, bineînţeles, este mai preţioasă decât toate omului. În realitate însă, altfel trebuie înţeles lucrul. Ca jertfă lui Dumnezeu, omul ce poate aduce? Dumnezeu de nimic nu are nevoie; jertfă nu doreşte, ci a-şi arăta mila către noi – iată ce doreşte (Mt. 9:13; 12:7). Când ne lepădăm de voia noastră trupească pentru a face ascultare lui Dumnezeu, pentru a împlini voia Sa, atunci, prin împlinirea voii Lui noi ne facem părtaşi dumnezeieştii vieţi, iar actul lepădării de bunăvoie a voirii noastre face ca înălţarea noastră să fie o manifestare înţelegătoare a dragostei noastre pentru Dumnezeu. Iar această putinţă a unei înălţări slobode, înţelegătoare, bineînţeles, cu împreună-lucrarea harului, este o binefacere pentru noi, iar nu jertfa noastră lui Dumnezeu. Dar prin aceasta nu se epuizează tot ceea ce trebuie sau ceea ce se poate spune despre ascultare. A înţelege taina ascultării sau a lepădării voii proprii este foarte important pentru înălţarea (treptată) în viaţa duhovnicească.

Aşijderea şi pentru necazuri. Cum s'ar exprima, sau din ce am cunoaşte noi propria libertate, dacă pentru a ne înălţa către Dumnezeu nu s'ar cere o nevoinţă împletită cu dureri, cu greutăţi şi altele? Ci Dumnezeu ne-a dat slobozenia, ne-a dat şi putinţa a ne cunoaşte ca fiind hărăziţi, dăruiţi cu un dar atât de mare; datu-ne-a împreună cu acestea şi putinţa de a ne arăta slobozenia, care se exprimă în răbdarea de bunăvoie a scârbelor. Astfel încât sufletul înţelegător, cunoscându-se dăruit, hărăzit de la Dumnezeu în cel mai înalt înţeles duhovnicesc, se bucură în scârbe şi mulţămeşte lui Dumnezeu, şi scârbele de bunăvoie le socoteşte mai de dorit decât bucuriile fără de voie (şi Vasilie cel Mare scrie aşijderea)[1]. Ultima şi cea mai înaltă treaptă a acestei înălţări omul o poate arăta prin propria sa moarte. Fericitul Diadoh vorbeşte despre ea astfel: „Hotarul prefacerii celei desăvârşit, întru cea dulce gustare a lui Dumnezeu, este bucurie a socoti mâhniciunea morţii"[2].

---

[1] Cf. Cuv. Ioan Scărarul, *Scara* 2:17, PG 88, 657C; Sf. Vasilie cel Mare, *Cuvânt pentru mucenicul Gordie*, PG 31, 505C.

[2] Fericitul Diadoh al Fotikeii, „Arătarea ultimelor hotărniciri ale desăvârşirii virtuţilor de căpetenie", cap. 10. Cf. *Filocalia de la Prodromu*,

Astfel, sufletul care iubeşte pe Dumnezeu, înţelegând cum se cuvine ceea ce se săvârşeşte cu el într'un anume chip de negrăit, se veseleşte nespus şi se bucură până şi în agonia morţii, iar Dumnezeu, pentru nemărginită bunătatea Sa şi dragostea de om, pentru această bună înţelegere, iar nu jertfă, ne dăruieşte pe deasupra cu darul nemăsurat de mare de a ne împărtăşi cu dumnezeiasca Sa viaţă. Făcător este singur Dumnezeu, dar ne dă şi nouă putinţa unei oarecari părtăşii în lucrarea facerii, lucrare ce în esenţă aparţine numai Lui. Începătura manifestării celor zise constă în faptul că noi primim cea mai intimă părtăşie în lucrarea renaşterii noastre, a reînfăptuirii, sau a celei de-a doua, sau cea mai înaltă rezidire a noastră cu harul dumnezeiesc. Despre treptele şi formele ce urmează mai departe ale acestei părtăşii nu vom vorbi. Vom însemna numai că darul lui Dumnezeu către matà – preoţia – îţi dă putinţa, ba chiar îţi impune datoria unei mari nevoinţe – slujirea aproapelui. În această slujire este nevoie să te conştientizezi cu frică şi cu smerenie ca părtaş în lucrarea dumnezeieştii mântuiri a oamenilor. O astfel de slujire îţi oferă multe posibilităţi

---

vol. 1, p. 220; *Flocalia* vol. 1, Ed. Harisma, Bucureşti, 1992, p. 389.

de a-ţi arăta dragostea către aproapele, mai cu seamă în duhovnicie, în spovedanie şi în îndrumare. Adesea ţi se va da putinţa de „a-ţi pune sufletul pentru oile tale”[1], mai bine zis oile lui Hristos, şi prietenii şi fraţii noştri.

Prea mult m’am îndepărtat de la temă, împins fiind de dorinţa de a cugeta la faptul că atât de nesfârşit ne iubeşte Dumnezeu, că tot ce se întâmplă cu noi putem şi trebuie să primim şi să înţelegem ca fiind milostivirea şi binefacerea Lui, şi de aceea totdeauna şi pentru toate ar trebuie să mulţămim şi să ne bucurăm (1 Thes. 5:16 şi 18).

2) În ce priveşte „necredinţa” matale, îmi amintesc că vroiam să-ţi spun că, din pricina perioadei de „necredinţă” pe care ai trăit-o, sufletul, şi acum şi mai târziu, cu slăbirea lucrării harului poate relativ uşor a se reaşeza în felul lui de a fi cu care este obişnuit, în simţământul lui de îndoială şi de necredinţă; dar nu da acestora multă importanţă şi nu te turbura, ci doar să ştii că necredinţa îţi este superficială şi dovedeşte numai împuţinarea harului şi răcirea inimii. În acele cazuri bine este să te rogi până când se încălzeşte din nou inima, până când se biruieşte sentimentul

[1] Cf. Io. 10:11.

răcelii şi al necredinţei. Îndeobşte, plăcut Îi este lui Dumnezeu ca noi să-I cerem în rugăciune tot darul harului: credinţa, smerenia, răbdarea şi celelalte. Ele toate sânt date sufletului la început, a se gusta în dar, însă apoi harul se ridică (în primul rând din pricina înălţării de sine şi a mândriei), iar atunci omul este nevoit să le caute cu trudă, spre a le primi din nou în chip mai statornic printr'o conştientă atragere către ele şi o însuşire înţelegătoare.

Ultimele scrisori de la mata[1], în care începuseşi să te exprimi cu atâta luare-aminte şi cugetat în privinţa fiecărui lucru m'au făcut să mă ruşinez pentru faptul că mi-am îngăduit cumva să te corectez, şi chiar acum mă întreb dacă este atâta nevoie să-ţi vorbesc despre toate cele de mai sus. Judecăţile matale în privinţa multor teme ale vieţii duhovniceşti sânt atât de înţelepte, că nu au nevoie de nici un adaos sau îndreptare. Citirea cărţilor îţi va da neasemuit mai mult decât ce pot eu să-ţi dau. Slujirea mea pentru tine se apropie de sfârşit.[2]

---

[1] Scrisorile nu s'au păstrat.

[2] Alt manuscris adaugă: „În legătură cu remarca matale că, «cunoscându-o mai îndeaproape, bunăcinstirea exterioară a 'orthodoxiei trăite'

3) În privinţa gândurilor, vei afla toate din cărţi. De altfel, ştii că porunca de a iubi pe Dumnezeu din toată inima, din tot cugetul, din toată mintea, vorbeşte tocmai despre faptul că atunci când cu mintea ne îndepărtăm de Dumnezeu, prin aceasta greşim faţă de prima poruncă. De aceea

---

este o cumplită nulitate», mi se pare la locul lui a spune acì că, precum ‘necredinţa’, aşa şi simţământul ‘nulităţii’ purced de la una şi aceeaşi, adică sânt urmarea împuţinării harului în noi. Aceasta poate merge până acolo unde în însăşi Dumnezeiasca Slujire omul nu mai întrezăreşte duhul, ci chinuitor va simţi ‘nulitatea’ şi ‘exterioritatea’. În realitate însă rânduielile, obiceiurile şi datinile vieţii bisericeşti primite de conştiinţa de obşte a Bisericii sânt, cum ar fi, simboluri vii, vase în care se păstrează duhul bună-cinstirii părinţilor noştri. Nu voiesc să le exagerez importanţa, dar nici nu le pot privi ca pe o nulitate. De o deosebită importanţă ne este să simţim înţelesul lor în taine, unde formele exterioare, acţiunile, sânt simbolurile celor nevăzute. Acestea toate îţi sânt cunoscute, dar voiesc să spun numai că atunci când harul este cu noi, totul devine plin de viaţă şi de adânc înţeles, dar când ne lipseşte un astfel de simţământ, înseamnă că atuncea pierdem harul şi avem nevoie ca, prin rugăciune şi luare-aminte lăuntrică, din nou să-l dobândim. În ce priveşte dorirea-ţi de ‘a trăi acolo unde Dreapta-slăvire este sănătoasă şi vie’, cine dintre noi nu şi-ar dori aceasta când în sufletul nostru se iveşte

noi, neputincioşii de a ne ruga neîntrerupt, darămite curat, trebuie astfel să ne rânduim viaţa, să ne-o clădim, să ne rostuim vremea, încât necontenit, de este cu putinţă, să plutim într'o atmosferă duhovnicească: rugăciune, citiri, slujbe,

---

simţământul viu al fricii lui Dumnezeu şi o mai sinceră dorire de a sluji lui Dumnezeu, când, în plus, conştientizăm propria neputinţă şi bolnăviciozitatea duhovnicească. Adevăr îţi spun, că atunci când mi s'a aprins inima, chinuit însetam de a trăi acolo unde să fiu înconjurat de sfinţi, căci simţământul binecinstitor al fricii lui Dumnezeu face să-ţi fie chinuitor spectacolul vieţii necucernice (vezi ce zice Apostolul: 2 Pt. 2:8). Îţi împărtăşesc deplin dorirea, dar trebuie spus că nici aici la Athos nu am aflat deplina împlinire. Iar soluţia, acì, mi-a arătat-o părintele Siluan, şi nu ţi-o ascund, în nădejdea că, dacă nu acum, poate mai târziu vei preţui la adevărata sa valoare sfatul Stareţului. El zice că Prorocul David în Psaltire scrie: *Cu cel cuvios, cuvios vei fi ... şi cu cel îndărătnic vei îndărătnici* (Ps. 17:26-27). Adică noi ne folosim de a trăi împreună cu cei ce se tem de Dumnezeu, învăţându-ne şi noi de la ei frica lui Dumnezeu, şi invers. Dar deoarece cei ce se tem cu adevărat de Dumnezeu devin un fenomen tot mai rar, atunci, spre a nu suferi vătămări sufleteşti, trebuie a ne ruga pentru fratele care păcătuieşte. Atunci harul va rămânea cu noi".

cugetare despre cele dumnezeieşti şi altele, schimbând şi alternând facerile.[1]

4) În legătură cu ascultarea şi povăţuitorul. Scrisoarea prea s'a lungit, aşadar şi de această dată sânt nevoit să amân discuţia, deoarece, deşi aş dori nu multe să-ţi spun, totuşi voiu avea poate nevoie de o pagină sau două[2], dar doresc să termin scrisoarea de faţă, căci nu mai dispun de mult timp.

5) Despre „iscodire". Iartă-mă, deja ţi-am vorbit despre ea, şi pare-mi-se într'o formă prea grosolană, încât mă temeam a te fi întristat.

6) Pe tema aceasta nu intenţionez să vorbesc îndelung, dar voiu spune că nu gândesc nicicum să socotesc Biserica Catholică „o organizaţie oarecare, lumească, pământească", iar dacă zic despre ei că s'au „împământenit", este în comparaţie cu ceea ce mi-a dat Domnul să zăresc în Dreapta-slăvire; nădăjduiesc că Domnul îţi va da şi matale să cunoşti că ei

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Despre gânduri, foarte bine şi amănunţit scrie Episcopul Ignatie Briancianinov, şi cu o lungă înşiruire logică. Multe poţi afla despre aceasta şi la Avva Varsanufie – şi la alţi Sfinţi Părinţi".

[2] Cf. Anexa I, 1, „Despre ascultare în lipsa duhovnicului".

s'au „împământenit".[1] Acest „pământesc" sau „omenesc" a pătruns în întreagă viaţa Bisericii Catholice. Despre acestea nu vom vorbi, căci neapărat vom intra în a ne socoti cu ceea ce mulţi deja au socotit şi au aşternut pe hârtie cu deplină amănunţire şi ceea ce cu siguranţă ai citit. Nu se cuvine ca, în apărarea propriei Biserici cineva să învinuiască pe cealaltă de lucruri trecătoare şi neesenţiale, ca de pildă neajunsuri în viaţa clerului, în rânduiala slujbelor şi altele asemenea. Dar în Catholicism (în comparaţie cu Orthodoxia) sânt multe greşeli esenţiale, precum în dogmatică, aşa şi în duhul vieţii bisericeşti (duhovniceşti). Părerea asupra pocăinţei şi a practicii spovedaniei nu sânt în armonie cu duhul lui Hristos (aşa cum înţeleg eu), iar aceasta în legătură cu greşita înţelegere a lucrării răscumpărării omului. Atitudinea este oarecum „pământească", „juridică" în rezolvarea acestor probleme. Greşalele, ba chiar pur şi simplu rătăcirile grosolane în ce priveşte viaţa moral-ascetică se socotesc a fi harice, canonizate ca atare (de pildă stigmatizarea), atunci când lucrarea minţii nevoitorilor dreptslăvitori este călcată în picioare, batjocorită şi lepădată, iar unii

[1] Alt manuscris adaugă: „când vei fi trăit după învăţătura Bisericii Dreptslăvitoare".

Sfinţi Părinţi, cei care au propăşit mai mult în acea lucrare a minţii, sânt luaţi drept eretici, deosebit de vicleni (de pildă, dumnezeiescul Grigorie Palama).

Dar vei vedea că lucrarea minţii, despre care învaţă ascetica dreptslăvitoare a existat în Biserică în toate veacurile, şi mulţi din sfinţii vechii Biserici înaintea despărţirii scriau despre rugăciunea minţii, dar şi mai mulţi dintre ei se îndeletniceau cu ea şi se înălţau până la ultimele stări harice ce pot fi atinse pe pământ: Sfântul Ioan Gură de Aur, Grigorie de-Dumnezeu-cuvântătorul, Isihie al Ierusalimului (ucenicul lui Grigorie de-Dumnezeu-cuvântătorul, la începutul veacului al V-lea (+433) *se plângea deja de „împuţinarea şi părăsirea lucrării minţii”*[1]), Ioan Scărarul, Varsanufie cel Mare, Avva Dorothei şi alţii.

Părintele Siluan ne opreşte a ne ocupa mintea cu analiza învăţăturii Bisericilor Dreptslăvitoare şi Catholică şi cu comparaţia lor; spune că avem mai multă nevoie a ne ruga cu mintea curată şi că ne este mai de folos. Îndepărtându-mă într’o oarecare măsură de la sfatul lui, greşesc,

---

[1] Vezi Cuv. Isihie Ierusalimneanul, „Către Theodul, cuvânt de suflet folositor şi mântuitor, pentru trezvie şi rugăciune cu liniştire”, cap. 1, *Filocalia de la Prodromu*, vol. 1, op. cit., p. 145.

dar voiu mai adăuga că poate vei avea putinţa să faci cunoştinţă cu învăţătura despre Lumina nezidită. Ziceam ce mi-a venit în minte dintre cele ce mi s'au părut mai esenţiale şi puţin pomenite de apologeţii Bisericii.

Iartă-mă, iubite părinte David, că nu voiu putea să-ţi spun multe, pentru că nu am destule cunoştinţe în privinţa acestei teme, adică nu pot să spun nimica nou. Pentru mine chestiunea Bisericilor este hotărâtă definitiv, însă nu pe calea cercetării amănunţite şi a comparaţiei, ci pe calea rugăciunii. Cum m'am rugat pentru aceasta, singur Domnul ştie. Totuşi şi în ce priveşte convingerea minţii, acum înclin deplin către Biserica Dreptslăvitoare, dar nu este deloc nevoie să vorbim despre aceasta în amănunt.

Sufletul meu a cunoscut pe Dumnezeu că „El Dragoste este"[1], şi dragoste negrăită, nespusă, neînţeleasă, neostoită, nemărginită, preacurată, preasfântă, de negândit în desăvârşirea ei, preadulce, puternică, vecinică, şi ce vom mai spune încă? – *Dumnezeu Lumină este, şi nici un întunerec întru El este*[2] (nici pată, nici prihană). Când prin darul milostivirii lui

[1] Cf. 1 Io. 4:8.
[2] Cf. 1 Io. 1:5.

Dumnezeu sufletul se învredniceşte a zări Sfinţenia şi Dragostea lui Dumnezeu (nu vorbesc despre dreptate care, într'un anume sens, nu este de gândit în legătură cu nesfârşita dragoste a lui Dumnezeu), atunci fără să vrea, într'o oarecare uimire, o minunare de netâlcuit, zice: „O, cum este Domnul nostru!" Iar de acum sufletul în toate cugetările şi judecăţile sale se întemeiază pe acea cunoaştere de care s'a învrednicit, adică: *Dumnezeu Dragoste este.*

De aceea nu este de gândit dreptatea în legătură cu Dumnezeu, căci până şi omul în starea harului este pus mai presus de legea dreptăţii,[1] se învaţă a iubi şi a se ruga cu plâns neostoit, nu numai pentru prieteni, ci şi pentru vrăjmaşi, şi se umple de milă şi de împreună-pătimire pentru toată făptura. În rugăciunea pentru cei apropiaţi omul ajunge a fi gata a-şi pierde sufletul, nu numai vremelnic, ci şi în vecinicie, doară de ar cunoaşte pe adevăratul Dumnezeu, de ar sorbi din paharul dragostei Sale. Atunci Duhul mărturiseşte neîndoielnic pentru adevăr. Inima rănită de dragostea dumnezeiască uneori doare, ca şi cum cineva ar fi străpuns-o cu o sabie înroşită în

[1] Alt manuscris adaugă: „omului îi este dată porunca iubirii, care depăşeşte dreptatea".

foc, însă durerea aceea este netâlcuit de dulce. Din dulceaţa iubirii de Dumnezeu omul poate uita întreaga lume.

Domnul să mă miluiască pentru rugăciunile matale. Doresc să ţi se săvârşească în suflet o hotărâtă cotitură, spre a nu te mai preocupa şi a nu te mai distrage de la mersul tău înainte – întrebarea unde este adevărata Biserică şi dacă aşa ceva există. Întrebarea se afla şi în scrisoarea de la Paris[1], unde scriai că sufletul îţi era atras de Orthodoxie ca şi către ceva înrudit, iar de la Catholicism se îndepărta ca de la ceva străin, dar că, „bineînţeles, aceasta nu este totul". Şi eu am avut aceleaşi simţăminte: dar, „bineînţeles, aceasta nu este totul". Şi totuşi cred împreună cu matà că Domnul îţi va da să cunoşti adevărul. *Ţineţi-vă bine când se schimbă vânturile*.

Îţi aminteşti că, într'una din scrisorile mele, ţi-am citat cuvântul Cuviosului Grigorie Sinaitul, că prin cunoaşterea adevărului trebuie înţeles simţământul haric al lui[2]; cu adevărat aşa este... Apoi omul va vorbi despre Dumnezeu căutând către inimă şi amintindu-şi de simţământul harului pe care-l cunoscuse. Însă iarăşi

[1] Scrisoarea nu s'a păstrat.
[2] Vezi Scrisoarea a 6-a.

repet – nu te aprinde cu închipuirea. Toată această minune de negrăit este în acelaşi timp atât de *simplă* şi *firească*, încât acì nu este nimica „mistic”. Calea către mântuire începe cu frica lui Dumnezeu şi se săvârşeşte într’o fricǎ ce poate ajunge până acolo unde omul se simte cu adevărat pironit pe cruce. Trebuie să iubeşti simţământul fricii lui Dumnezeu şi să îl păzeşti. Iar dragostea trebuie să se arate, după cuvântul Domnului, în paza poruncilor. Iar în: „De Dumnezeu te teme, şi poruncile lui păzeşte” se cuprinde toată înţelepciunea, toată mistica-taina. Viaţa creştină este simplă, şi noi toţi trebuie în viaţă să fim simpli, ca şi cum nu ar fi nimic, şi cu adevărat, în acest fel totul este pe înţeles şi limpede.

O femeie cu puţină carte din Rusia a scris părintelui Pinufrie (mi-a dat să-i citesc scrisoarea anul trecut). Într’o scrisoare destul de lungă ea descrie cât de greu le este credincioşilor să trăiască în Rusia, prigoanele, deportările, asupririle, aresturile, taxele speciale şi altele, astfel încât, după cuvintele ei, „te scoli şi nu ştii ce îţi va aduce ziua, iar când te culci nu ştii de te vor lăsa să dormi – de nu vor veni noaptea să percheziţioneze sau să te aresteze”, şi altele; şi după descrieri adaugă: „Şi aşa ai

dori să alergi după ei, să-i apuci de haină şi să le spui: ‘Gândeşte-te, dragul meu, ce faci, unde te duci, desigur în pierzanie vecinică’.” Şi astfel, durerilor se adaugă în chip *firesc* durerea pentru vrăjmaşi-fraţi, că pier.

Dar cu tot firescul ei, trebuie spus că viaţa în Hristos este, pentru om, mai presus de fire, şi este un dar al dumnezeiescului har; viaţa este de netâlcuit cu limbă omenească; de aceea dumnezeiescul Pavel şi vorbea toate într’o limbă neînţeleasă minţii omului cea obişnuită, cea fără har.

Măreţie în smerenie, putere în neputinţă, în blândeţe, înţelepciune în nebunie, libertate în libera robire de sine, bogăţie în sărăcie, ş.a.m.d. Pierzându-ne sufletul – îl mântuim. Totul, cum ar fi, pe dos, în comparaţie cu înţelegerea obişnuită a omului. Bucurie în scârbe, milă şi binefacere vrăjmaşilor, răsplătirea răului cu bine, conştiinţa propriei ignoranţe, întru bogăţie de cunoaştere. Şi cu adevărat aşa este, deoarece cu cât mai adânc încearcă omul să pătrundă, cu atât mai mult, mai limpede îşi conştientizează îndepărtarea de ţel; fiecare nouă agonisire în ce priveşte cunoaşterea nu face decât să descopere minţii noastre, în realitate, existenţa unui nou tărâm necunoscut, pe care nu ţi-l face

cunoscut, dar în acelaşi timp te face să cugeţi că dincolo de hotarul cunoaşterii relative se află un nesfârşit şir de cunoaşteri despre care nu avem nici cea mai mică închipuire.

Mai sânt încă nişte întrebări despre care nu mai este vreme să vorbim. Cu toate acestea, atât de mult am şi scris, că poate îţi va părea rău de vremea pierdută citindu-mi scrisoarea. Dar încă nu mă pot reţine de a-ţi spune: Bucură-te, căci Domnul te-a adus la cunoaşterea adevărului. Însă bucuria începe-ţi-o cu mare frică, amintindu-ţi în suflet cuvintele Domnului: *Strâmtă este poarta şi îngustă calea ce duce la viaţă, şi* ***puţini sânt carii află*** *pre ea* – adică această cale strâmtă (Mt. 7:14). Să ne ajute Domnul ca treptat (sau cum Îi este Lui bineplăcut) să ne smulgem sufleteşte din lumea aceasta, adică de la patimi şi de la viaţa cea în chingile materialităţii, spre a ne învrednici noi de o altă viaţă, nematerialnică, în lumina Feţei lui Dumnezeu.

Iartă-mă, iubite părinte David, şi blagosloveşte. Rugându-te lui Dumnezeu pentru mine, păcătosul şi nevrednicul frate, roagă-te şi Maicii Domnului, şi dacă este cu putinţă depăşeşte în rugăciune toată piedica, pe cât vei avea puteri; mă voiu

socoti răsplătit pentru dragostea către mată dacă voiu avea în persoana matale un rugător pentru sufletul meu păcătos.[1]

Cel dăruit matale, ce te iubeşte întru Domnul,

nevrednicul Ierodiacon Sofronie.

[1] Pentru anexa scrisorii, conform altui manuscris, vezi Anexa I, 2: „Despre har şi despre sufleteşti-duhovniceşti”.

12

POCĂINŢA – TEMEIUL LUCRĂRII DUHOVNICEŞTI

Despre dumnezeiasca superioritate a Bisericii Dreptslăvitoare. Pocăinţa – singura cale către dumnezeiasca înfiere. Despre pravila rugăciunii. Despre asemănarea cu Hristos în viaţă şi despre cele exterioare.

Athos, 12 /25 Decemvrie, 1932

Adânc-preţuite părinte David,
blagosloveşte.

(...) Mult îţi mulţămesc pentru dragostea ce-mi porţi şi pentru rugăciuni. Nu m'aş fi pus să-ţi scriu iarăşi atât de curând, dar acum, dacă am primit de la matà şi scrisoarea cu multe şi foarte importante întrebări, şi cartea *Abregé de toute la doctrine mystique de St. Jean de la Croix*[1], m'am hotărât să-ţi scriu, fie şi puţin,

[1] Ioan al Crucii (1542-1591), unul dintre cei mai renumiţi mistici apuseni, reprezentant al ordinului carmeliţilor. Între creştinii apuseni tratatele lui ce se bucură de popularitatea cea mai mare sânt *Cântul duhovnicesc, Suiş în*

în nădejdea că aceasta te va linişti întrucâtva.

Înaintea mea stă o sarcină care îmi depăşeşte puterile în legătură cu matà. Zi şi noapte am la inimă grija ca Domnul să dea sufletului matale siguranţă neîndoielnică, convingerea (nu numai credinţa) în faptul că acum ai păşit pe calea cu adevărat desăvârşită şi dreaptă[1]; ca nu numai într'un simţământ al inimii, încă nu deplin limpede, să o conştientizezi, ci şi cu mintea să o vezi; ca, asemenea Apostolului Petru, să-ţi poţi spune lăuntric: „Nu este sub cer altă cale către mântuire cunoscută oamenilor", mai desăvârşită decât cea pe care Dreptslăvitoarea Biserică o învaţă (Fap. 4:12).

Pe de altă parte, doresc ca viaţa noastră duhovnicească să se desfăşoare firesc, pe calea legiuită a treptatei înălţări a sufletului către Dumnezeu.

Astfel, cea dintâi mă îndeamnă să vorbesc despre cele înalte ale vieţii duhovniceşti, cea de-a doua – despre cele începătoare, corespunzătoare stării noastre. Vorbesc astfel nu pentru că m'aş îndoi de matà, nu, dar pentru că încă nu văd în sufletul matale lucrul de care am

---

Muntele Carmilului şi *Flacăra vie a dragostei*.

[1] Alt manuscris adaugă: „că Domnul te-a adus la adevărul *desăvârşit*".

pomenit mai sus, adică o conştiinţă limpede a dumnezeieştii superiorităţi a Bisericii noastre asupra tuturor celorlalte. Este foarte important să dobândeşti aceasta. Atunci sufletul, cu desăvârşită linişte şi pace şi credinţă va petrece în lucrarea corespunzătoare puterilor lui, fără a se mai frământa că poate undeva s'ar învăţa o cale, chipurile, mai desăvârşită, o lucrare mai înaltă. Iată acum ce s'a întâmplat. Ai dat peste cartea lui *St. Jean* şi crezi că ai aflat soluţia întrebării ce-ţi stă înainte – cum trebuie să te rogi.

Eu cu scrisorile mele te-am zăpăcit cu explicaţiile. Matà nu ai înţeles nimic şi te-ai aflat în nedumerire, iar eu tocmai aceasta şi voiam; trebuie să-ţi conştientizezi necunoaşterea, trebuie, pe de-o parte, să stai tare pe temeiul credinţei neîndoielnice, pe de altă parte, să calci în picioare tot ce este temei. Trebuie să te chinui cu nedumerirea şi cu frica.

St. Jean învaţă în cartea sa despre „liniştirea minţii" – cea mai înaltă lucrare duhovnicească – despre contemplare şi dragostea dumnezeiască, iar matà, citindu-i cartea, şi ca unul dezvoltat intelectual, ţi-ai însuşit o parte din ideile lui şi ai fost atras către „nunta Mielului" (Apoc. 19:7), fără a-ţi fi spălat faţa mai nainte. Creştinii se spală cu nimic altceva decât cu plânsul.

Crede-mă, iubite părinte David, chiar dacă sânt un ignorant, că drumul către contemplare[1] şi dumnezeiasca dragoste este unul singur: pocăinţa (ea constă în frica lui Dumnezeu, căinţă pentru păcate şi năzuinţa ca, după putere, a nu mai mâhni pe Dumnezeu prin repetarea greşalelor de care ne căim); iarăşi zic: „De Dumnezeu te teme, şi poruncile lui păzeşte”.[2]

Pocăinţa trebuie să fie începutul vieţii noastre duhovniceşti; ea, ca un fir de aur, trebuie să treacă prin toată viaţa noastră până la mormânt. Iar dacă lui Dumnezeu îi va fi plăcut să răpească pe om la vedenie, aceasta ţine numai de judecata şi de binevoirea Sa către cel ce *se pocăieşte*; noi nici un gând nu ar trebui să ne îngăduim în această privinţă, nici dorire, căci însăşi *dorirea* noastră, după cuvântul Cuviosului Isaac Sirul, este prima piedică spre a ajunge la vedenie. Astăzi, foarte des se vorbeşte despre dumnezeiasca înfiere, însă puţin se zice despre calea către ea. Iar calea este *pocăinţa*. Nicăieri nu cunoaşte sufletul nostru pe Dumnezeu ca Tată, atât de limpede ca în pocăinţă. Pe cel ce se pocăieşte, Dumnezeu îl primeşte ca pe fiul risipitor, şi se bucură de el, că era mort şi

---

[1] Alt manuscris adaugă: „nerătăcit”.
[2] Eccl. 12:13.

trăieşte, pierdut era şi s'a aflat[1]. Rugăciunea noastră întotdeauna trebuie adusă lui Dumnezeu în conştiinţa că se aduce „din buze spurcate, din inimă pângărită, din suflet spurcat". „De-a lungul întregii tale vieţi, fiul meu, roagă-te ca păcătos, zicând în toată vremea: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte pre mine, păcătosul".[2] Caută la sfârşitul cărţii lui Varsanufie şi Ioan – învăţătura Sfântului Nifon, Episcopul Constanţiei, contemporan cu Athanasie cel Mare (prima jumătate a veacului al IV-lea). Toată această învăţătură este cea mai bună ce putem obţine drept povăţuire în vremea de acum.

Deocamdată părăseşte cu totul, şi de este cu putinţă, uită cele ce ai citit în cartea lui *St. Jean de la Croix.* Problema rugăciunii, în momentul de faţă, te preocupă mai mult decât celelalte, de aceea mi-am şi îngăduit să-ţi vorbesc despre ea, şi mă grăbesc să trimit scrisoarea cu poşta următoare, doar dacă n'am întârziat iarăşi.

---

[1] Cf. Lc. 15:32.

[2] Cuvioşii Varsanufie şi Ioan, „Îndrumare spre viaţa duhovnicească prin răspunsuri la întrebările ucenicilor", în *Filocalia*, vol. 11.

În ce priveşte sarcina ce ai pus asupra mea, „să-mi exprim părerea în privinţa cărţii lui *St. Jean,* să-i vădesc care sânt denaturările şi abaterile ei”, trebuie să-ţi spun mai nainte de toate că ea atâta îmi depăşeşte puterile, încât m’aş simţi constrâns în mod absolut să dau înapoi, de nu m’aş teme că amintirea celor ce ai citit cu atenţie atât de încordată te va împiedica să primeşti convorbirile noastre din viitor, de va binevoi Dumnezeu, despre rugăciune, cu simplitate şi încredere. Vorba este că, dacă *St. Jean* învaţă cum trebuie „lucrarea minţii”, totuşi nici atunci cele despre care vorbeşte nu ni se aplică. Încă nu am tăiat paginile cărţii; m’am uitat numai în *Préface*. Te rog, nu te grăbi, şi nici pe mine nu mă grăbi cu acest lucru; atât de puţin timp pot da citirii în general, iar uneia aşa de serioase cu atât mai puţin. Greutatea în a citi cartea, pe lângă faptul că prea puţin cunosc terminologia ascetică în limba franceză, constă cu precădere în faptul că pentru cerinţele matale sânt nevoit să-i privesc conţinutul cu un ochi critic şi să verific unde autorul ei învaţă drept şi unde rătăceşte, dacă rătăceşte. Eu nu înclin deloc să mă raportez scrierii lui *St. Jean* cu dorinţa preconceptă de a afla în ea „denaturările şi abaterile”, sau să mă leg chiţibuşar de lucruri neesenţiale, sau să mă

opresc asupra celor vădite şi cunoscute îndeobşte, adică diferenţele în ce priveşte dogmatica. Dimpotrivă, rog pe Domnul şi pe Maica Domnului ca de data aceasta să-mi dea mie, nepriceputul şi ignorantul, înţelegere şi judecată spre a înţelege elementul esenţial al învăţăturii lui despre „liniştirea minţii". Vorba este că sânt şi feluri greşite de a-l înţelege.

Roagă-te şi matà, iubite părinte David,[1] ca Domnul să mă ajute. În perioada Crăciunului, de va binevoi Dumnezeu, voiu citi cartea cu frică, şi cu rugăciune, şi cu luare-aminte. Apoi îţi voiu scrie. În rândul relelor însuşiri ale ignoranţei este că ea sileşte uneori pe cei ce o posedă la fapte care vădit le depăşesc puterile şi înţelegerea.

Despre pravila rugăciunii matale. Dacă ţi-aş fi duhovnic, aş îndrăzni, în cazul matale (iar nu îndeobşte), să-ţi înlocuiesc citirea canoanelor şi a troparelor şi a stihirilor, cu rugăciunea pe mătănii, în funcţie de timp. Dacă ar fi să înlocuim canoanele cu numărul corespunzător al rugăciunii lui Iisus (după tipic – pentru

[1] Alt manuscris adaugă: „şi pentru ca să nu greşesc în ce este mai esenţial pentru noi în cazul de faţă (lăsând, bineînţeles, deoparte tot ce este evident şi îndeobşte cunoscut, adică diferenţele dogmatice)."

fiecare canon, trei sute), vom lungi considerabil pravila, deoarece a citi canonul este mult mai uşor şi mai scurt decât a zice trei sute de „Doamne Iisuse”. (Pentru Maica Domnului nu este greu, căci rugăciunea e mult mai scurtă.) Rugăciunile înainte de împărtăşanie se înlocuiesc, după tipic, cu 12 şiraguri [de câte 100, *n. tr.*]. Aceasta cere cel puţin un ceas, atunci când citirea se poate face în 25 de minute (rugăciunile fără canoane – 12 şiraguri; canoanele Mântuitorului, Maicii Domnului, Îngerului Păzitor, ale Împărtăşaniei – 10 şiraguri; în total 22 de şiraguri). Monahii o fac, însă matà nu vei putea petrece atâta timp în rugăciune. Pot a nu-şi împlini această pravilă doar cei cărora „legea nu li se aplică”, adică cei ce petrec necontenit în rugăciune.

În zilele de rând, când nu slujeşti liturghia, mi se pare cu putinţă să înlocuim pravila cu rugăciunea, în funcţie de *timp* (cum îţi doreşte sufletul: după cărţi, sau cu mătăniile, sau cu propriile cuvinte): pentru Vecernie – 45 de minute, pentru Pavecerniţă, înainte de a dormi – 45 de minute, pentru Utrenie – două ore; în total trei ore şi jumătate. În parte după cărţi (Psaltirea, Ceasurile, Canoanele), în parte pe mătănii, în parte de la sine. Neapărat trebuie să iei aminte ca această libertate să

nu dea minţii prilej să hoinărească în toată lumea, ci numai să dea libertate sufletului să se roage cu rugăciune mai concentrată, din inimă. Dacă însă mintea hoinăreşte, atunci trebuie învăţată cu rugăciunea, sau cel puţin înfrânată de la a hoinări. Încearcă să-ţi închizi mintea în cuvintele rugăciunii. Îndeobşte, voiu spune că este chiar bine să te chinui şi să te munceşti cu problema aceasta, căutându-i soluţia nemijlocit de la Dumnezeu: *arată mie, Doamne, calea în carea voiu merge*[1] *... învaţă-mă să fac voia Ta*[2] *... învaţă-mă îndreptările Tale*[3], şi altele: cititul cărţilor şi convorbirea cu unii (nu mulţi) oameni. Cere Vlădicăi să te blagoslovească să înlocuieşti pravila după cărţi cu rugăciunea *în funcţie de timp*, adică acel timp care îţi trebuie spre a-ţi citi pravila (nu repede, nu zăbavnic – potrivit), îl vei întrebuinţa pentru rugăciune, fie pe cărţi cu o citire mai zăbavnică şi mai multă atenţie, fără a te teme să-ţi prelungeşti pravila câteva ceasuri, terminându-o când a trecut vremea ce i-ai acordat, oriunde ai fi ajuns, fie pe mătănii, fără a te grăbi, ci luând aminte la rugăciune, fără să iei seama la numărul şiragurilor, fie atunci când sufletul va voi să se roage, roage-se

[1] Ps. 142:8.
[2] Ps. 142:10
[3] Ps. 118:12.

liniştit, fără teamă că rugăciunea nu ţi se va socoti drept pravilă, şi că deci la sfârşit va trebui să citeşti şi canoanele, ceea ce nu-ţi va fi decât o povară. Într'un cuvânt, sufletul trebuie să-şi ia libertatea faţă de cărţi, însă libertatea de a se ruga, iar nu a visa cu mintea. Iar dacă mintea se va lenevi a lua aminte la rugăciune, atunci trebuie să revii la cărţi şi la pravila bisericească.

Adevărat binecinstitoarea viaţă a creştinului îi face faţa asemănătoare cu a lui Hristos (în ciuda felurimii însuşirilor şi trăsăturilor individuale). Tare m'am bucurat să-ţi văd portretul. Ai devenit un dreptslăvitor. Mila lui Dumnezeu odihneşte peste matà. Stareţul Siluan, de asemeni, mult îţi mulţămeşte pentru fotografie; cu drag ţi-a privit faţa; se bucură că bine-făcătoarea schimbare a vieţii matale se răsfrânge până şi în afară.[1]

Nevrednic ierodiaconul Sofronie,
care te iubeşte întru Domnul.

[1] Pentru continuarea scrisorii vezi Anexa I, 3: „Despre dumnezeiescul har şi libertatea omului".

13

SPORIREA DUHOVNICEASCĂ

Despre rugăciunea cu mintea curată; cărţile despre lucrarea minţii. Despre rânduiala în dezvoltarea duhovnicească a omului. Despre îndrumători. Trebuie să ne pogorâm pe noi înşine în iad. Despre inima trupească şi cea duhovnicească, şi calea către aceasta. Duplicitatea. Nu trebuie să tânjim către vedenii.

Athos, 14 /27 Decemvrie, 1932

Adânc-preţuite părinte David,
Blagosloveşte.

Iubite întru Hristos frate, primeşte de la mine urările şi bunele doriri de praznicul Naşterii lui Hristos.

*

Ieri ţi-am trimis scrisoarea şi credeam că nu-ţi voiu mai scrie multă vreme. Dar amintirea, ca să nu zic grija pentru matà nu mă părăseşte nici ziua, nici noaptea, şi iată

că astăzi, recitindu-ţi scrisorile din Nissa[1], am hotărât iarăşi să nu amân a-ţi scrie, deoarece multor probleme care în mod deosebit te interesează în vremea de faţă, şi anume despre rugăciune, încă nu le-am dat aproape nici un fel de răspuns pozitiv.

„A mă ruga, a atinge adevărata rugăciune; a mă sârgui în rugăciune după metodele corecte – iată acum grija mea de căpetenie. Rogu-te, scrie-mi tot ce poţi în legătură cu aceasta".

Rugăciunea este lucrul îngerilor, hrana tuturor celor fără de trup, veselia viitoare, *nesfârşită lucrare*[2]. În scrisoarea care s'a pierdut îmi amintesc că-ţi scriam câte ceva despre rugăciune, ca răspuns scrisorii tale celei lungi din Lituania.

Când am citit acea scrisoare părintelui Siluan, el a tăcut destul de multă vreme, iar apoi a zis că nu-ţi este de folos să-ţi ocupi mintea cugetând în privinţa credinţei şi a

[1] Scrisorile nu s'au păstrat.

[2] Cf. Cuv. Ioan Scărarul, *Scara*, cap. 28:1, în *Filocalia,* vol. 9, op. cit., p. 403. Alt manuscris adaugă: „A-ţi scrie despre rugăciune prin scrisoare, mă gândesc că este de prisos, atunci când există atâta belşug de scrieri, şi la Sfinţii Părinţi, şi în unele din scrierile nevoitorilor celor mai recenţi, toate acestea primite şi cercate şi îmbunătăţite de generaţii de nevoitori ai acestei lucrări".

Bisericilor (în scrisoare, multă atenţie acordai acestor întrebări şi-mi cereai să-ţi răspund la multe), ci că ceea ce îţi trebuie este **a te ruga cu mintea curată.**

Nu-mi amintesc acum exact împrejurările convorbirii mele cu dânsul; îmi amintesc doar că a răspuns apăsat şi cât se poate de hotărât să-ţi scriu despre ce a zis şi că matà să iei foarte în serios sfatul lui. După acele cuvinte din scrisoare, îmi amintesc că ţi-am scris puţin ce înseamnă „a se ruga cu mintea curată". Pomeneam de asemeni şi faptul că această lucrare este una *mare şi înfricoşată*, şi că a te apropia de ea trebuie să o faci cu multă luare-aminte şi cu frica lui Dumnezeu, căci Sfinţii Părinţi ne previn că o nevrednică apropiere de o astfel de rugăciune **mai presus de fire** îşi atrage numai mânia lui Dumnezeu.[1]

---

[1] Cf. Cuv. Nil Sinaitul, „153 capete pentru rugăciune", cap. 145-146, în *Filocalia de la Prodromu*, vol. 1, op. cit., p. 183. Alt manuscris corectează: „Ţi-am mai scris şi despre faptul că rugăciunea duhovnicească este cea mai înaltă lucrare şi că, după cuvântul Cuviosului Nil Sinaitul, îndărătul ei se află toată lupta omului cu diavolii, şi că tot cel ce năzuieşte nu după lege a se apropia de o astfel de rugăciune **mai presus de fire** îşi atrage mânia lui Dumnezeu, iar a năzui către ea aşa cum gândeai matà, fără ce mai mică limpede înţelegere, ar fi, de acum, curată

În aceeaşi scrisoare îţi spuneam că socotesc cu totul de prisos să-ţi scriu despre rugăciune, atunci când există un atât de mare belşug de scrieri ale Sfinţilor Părinţi şi ale unora dintre cei mai recenţi scriitori-nevoitori, închinate exclusiv lucrării minţii, şi îţi propuneam să-ţi dobândeşti următoarele cărţi:

1) *Filocalia*. Cred că cel mai bine ar fi să obţii *Filocalia rusă* (tradusă de episcopul Theofan Zăvorâtul), căci pe lângă superioritatea ei asupra celei greceşti în ce priveşte bogăţia scrierilor ascetice ale Sfinţilor Părinţi, este fără îndoială mai pe înţeles decât originalele greceşti, unde adesea întâlneşti locuri nelimpezi, adică cu anevoie de înţeles, care în traducerea rusească sânt mai mult sau mai puţin prelucrate şi înţelesul lor aflat. (Deşi şi în ea găseşti ici-colo locuri nu chiar corect traduse, însă nu lucruri esenţiale). Întreaga *Filocalie rusă* conţine cinci volume. Al patrulea, închinat în întregime Cuviosului Theodor Studitul, gândesc că nu ţi-e de folos. Cele despre rugăciune şi trezvia minţii sânt adunate cu precădere în volumul al 5-lea; sânt multe şi în al 3-lea,

---

nebunie (iartă-mi îndrăzneala). Adaug citatul din Sf. Isaac Sirul”.

astfel încât volumele 5 şi 3 sânt cele mai importante celor interesaţi de rugăciune.

2) Pe lângă *Filocalia,* neapărat trebuie să ai cărţile Cuviosului Isaac Sirul,

3) ale sfântului Petru Damaschin,

4) ale Cuviosului Simeon Noul Theolog – sau textul grecesc (greacă nouă), sau traducerea rusă a Episcopului Theofan Zăvorâtul (în traducerea rusă scrierile Sfântului nu sânt sub formă de stihuri).

Dar nu este destul. Socotesc că, pentru a te familiariza cum trebuie şi sistematic cu esenţa şi metodele rugăciunii minţii, de folos îţi va fi, la început, a cunoaşte scrierile

5) Episcopului Ignatie Briancianinov. Acest episcop-nevoitor din cercare a cunoscut lucrarea rugăciunii minţii, şi în articolele sale el aşterne cu o înşiruire logică şi amănunţime şi limpezime deplin satisfăcătoare învăţătura Sfinţilor Părinţi despre rugăciunea minţii, rugăciunea lui Iisus. Citirea lucrărilor lui îţi va scurta considerabil truda de a te orienta prin scrierile Sfinţilor Părinţi, îţi va da dintru bun început dreapta lor înţelegere, precum şi cea a nevoii treptatei înălţări care, chiar dacă nu se impune tuturor, este totuşi de folos ca toţi să ştie despre ea.

6) Viaţa şi scrierile Stareţului Paisie Velicikovski. Carte foarte de folos.

7) Poţi să obţii, dacă vrei, *Pelerinul Rus*, şi

8) Unele mici alcătuiri ale Episcopului Theofan Zăvorâtul – în cărţile pomenite vei afla o nesfârşită, nesecătuită bogăţie. A le citi, aduce sufletului o netâlcuită îndulcire. Scrise subt însuflarea Sfântului Duh, prin singură citirea lor *sfinţesc mintea*. Munceşte-te, trudeşte-te, mâhneşte-te, roagă-te, plângi pentru sufletu-ţi, citindu-le.

Iubite părinte David, oare ce mă sileşte să-ţi scriu, atunci când avem Sfintele Scripturi, când există o atât de mare bogăţie de scrieri ale Sfinţilor Părinţi, pe care nu poate decât să se întemeieze tot cel ce va scrie în vremile noastre (după poruncile Sfinţilor Părinţi, care au spus: Nimeni să nu îndrăznească a învăţa *de la sine*)? Nimic altceva, decât faptul că sânt gata, pentru dragostea lui Hristos, să-ţi slujesc în măsura în care pot. „Ştiinţa ne scurtează experienţa repede-curgândei vieţi”[1]. Iată dorirea mea: să-ţi scurtez cheltuiala trudei şi a vremii, spre a dobândi experienţa şi cunoaşterea celor duhovniceşti, şi să te *îndreptez* pe calea

[1] A.S. Puşkin, *Boris Godunov*.

adevărată şi nerătăcită (să te îndreptez, nu să te povăţuiesc), în măsura în care pot.[2]

Recunoscându-mi propria neîndestulare, mult m'am rugat lui Dumnezeu şi Maicii Domnului să mă slobozească de la lucrarea ce-mi depăşeşte puterile, de a-ţi fi cumva sfetnic duhovnicesc, dar până acum nu a fost bunăvoirea lui Dumnezeu să mă sustrag de la această trudă, şi de aceea, cu mâhnire şi cu durere şi cu lacrimi, am purtat cât am putut acest jug. Gândurile necontenite pentru matà, scrisul scrisorilor noaptea, după o istovire limită în urma privegherilor de noapte, mi-au sfâşiat de tot liniştirea. Este greu să fii povăţuitor şi pentru un om simplu, neiscoditor, încrezător, darămite unui om cult şi cu un intelect deosebit de dezvoltat.

În viaţa duhovnicească există o anume rânduială de care trebuie neapărat a se ţine cont, pentru o dreaptă dezvoltare a omului. Există şi cazuri aparte, însă atunci toate se săvârşesc de către Dumnezeu, fără participarea călăuzirii sau voii omeneşti; dar de cum se întâlneşte călăuzire, sau

[2] Alt manuscris adaugă: „După negrăita pronie a lui Dumnezeu pentru mine, Domnul mi-a dat a cunoaşte începutul adevăratei căi întru mântuire".

voinţă, sau conştientizare în alegerea lucrării, de îndată se impune o altă rostuire a lucrurilor. Nu poţi ca, sărind peste treptele mai de jos, să păşeşti dintr'o dată pe cele de sus. Când unui astfel de om îi vorbeşti de înfăptuirile începătorilor, care în multe privinţe pot fi nedesăvârşite, atunci el, citind undeva despre cele mai desăvârşite şi înţelegându-le intelectual, începe şi tânjeşte către acea desăvârşire în chip **nelegiuit**.

Neapărat trebuie a ascunde multe-multe de la ucenic, pentru ca mai târziu, la vremea sa, el să le recunoască prin însăşi viaţa, iar nu în chip abstract, numai cu mintea – ceea ce nu-i va aduce folos, ba mai curând chiar vătămare. Vrăjmaşul îl va aprinde către nevoinţe care nu-i corespund puterilor, iar pe lângă aceasta îi şopteşte: Uite-o – asta-i; uite harul, uite desăvârşirea, uite acel întunerec, sau lumină, sau adevăr, ş.a.m.d., şi astfel îl duce desăvârşit la pierzanie, strecurându-i înşelare în loc de adevăr sau îi umple mintea şi inima de trufie şi îl face incapabil de a primi harul lui Dumnezeu, cel pururea gata a ne cerceta.

Atunci când îţi vorbesc despre ceva, matà, deşi dintr'o bună dispoziţie vrednică de laudă de a **înţelege**, supui totuşi

cuvintele mele unei analize care neapărat întrece măsura cuvenită. Pentru a-ţi lămuri toate neînţelegerile se cere multă vreme, căci ba vei aluneca spre dogmatică, ba vei vedea contraziceri acolo unde de fapt nu sânt, ci numai diferenţe între structura şi nivelul celor ce dau sfaturi ş.a.m.d. La unele din întrebările matale voiu încerca să răspund curând, iar celelalte se vor limpezi de la sine.

Iar acum socotesc mai important a-ţi explica, în continuarea ultimelor mele scrisori, că cele zise de mine, uneori mai înalte, alteori mai simple, fac parte dintr'un context care, după socoteala mea, ar trebui să te conducă pe de-o parte la credinţa şi conştiinţa că acea cale pe care încerc să ţi-o zugrăvesc este cea adevărată, pe de alta, să te reţină în limitele celor care-ţi sânt pe măsură, şi după puteri, şi *legiuite*.[1]

Îţi vorbesc de ceea ce sânt sigur, ceea ce am trăit eu însumi; dar vreau să contenesc de a mă referi la experienţa mea de nimica. Ştiu că nu mă judeci pentru aceasta, dar totuşi nu se cuvine a vorbi despre sine. Cât de mult a trebuit să sufăr că nu am avut un adevărat îndrumător, mai bine zis, unul care ar fi putut să mă ţină în

[1] Pentru adaosul din alt manuscris vezi Anexa I, 4: „Despre pocăinţă".

mâinile sale, să-mi împlinească într'o oarecare măsură cerinţele sufleteşti sau intelectuale. Eu m'am supus până la limita lepădării a tot ce este al meu, în ciuda faptului că, din partea povăţuitorului meu auzeam şi vedeam lucruri prea simple şi elementare, care ar fi putut mulţumi numai pe unul fără carte sau greoi în gândire. Am fost nevoit să mă îngrop în pământ, să mă smeresc, poate mai prejos decât se cuvine. Când însă gândeam la lucruri mai înalte eram nevoit să lucrez întemeindu-mă pe presupunerile mele, şi dacă ai ştii de câte ori m'am poticnit, şi până acum mă poticnesc, iar uneori cumplit, aproape mortal. De sute de ori m'am aşteptat să mor; adesea m'am aflat în bolniţă, adesea în chilie zăceam cu lacrimi de durere, aproape fără nădejdea de a-mi reveni cândva. Doream măcar puţintel să te ocrotesc, la începutul căii, de unele lucruri care mie mi-au pricinuit vătămări, poate de neîndreptat. Petrec printre oameni şi am aerul vesel, dar sufletul meu se scârbeşte dureros; aş dori să plâng, aruncându-mă cu faţa la pământ, şi să nu mă mai ridic până în ziua slobozirii mele sau a judecăţii, dar din cauza plânsului curând mă istovesc.

De câte ori am plâns aşa încât mi se părea că pântecele meu arzând se revărsa

în lacrimi, dar nici până acum nu văd sporire, nu mă pot îndrepta nici cu o iotă. Un singur lucru am cunoscut, că omul nu trebuie niciodată să năzuiască spre vedenie, spre contemplare, spre înalte izbânzi – toate acestea sânt calea înşelării. Calea către Împărăţia Cerească trece prin iad. Trebuie ca din toate puterile, conştient, să-ţi pogori mintea în iad, adică să te socoteşti blestemat, nevrednic de milosârdia lui Dumnezeu, vrednic, pentru propria-ţi răutate, pentru toată ticăloşia, pentru a te fi împotrivit lui Dumnezeu, de vecinicile munci în iad; doar când nu mai poate sufletul din pricina unei astfel de conştiinţe – de-abia atunci poţi nădăjdui la mila lui Dumnezeu pentru a nu deznădăjdui.[1]

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Cuvântul meu, că nevoitorul, în conştiinţa sa, neîntrerupt se pogoară în iad ... pe cât are putere sufletească să o facă..., matà *nu* l-ai înţeles. Îţi voiu spune că *da, cu conştiinţa*, cu simţământul inimii. Nu este vorba de hăul *negândirii*, de starea fără lucrare a minţii, ci tocmai de lucrare, de o stare activă, săvârşită, cu toate acestea, desăvârşit slobod de toată închipuirea simţurilor; se reduce, cum ar fi, la faptul că omul se conştientizează a fi păcătos, a fi scârbit pe Dumnezeu, a se afla vrednic de iad şi nevrednic de Rai. Şi *trebuie* să faci aceasta – zadarnic te-ai dat gândirilor nefolositoare. Matà

A se pogorî pe sine în iad este de trebuinţă, însă repet, aceasta înseamnă a se socoti vrednic de iad; dar, în acelaşi timp, a-ţi închipui ceva anume nu are nici un rost (căci de ce să-ţi închipui, atunci când iadul este în suflet?). Cuvintele mele despre iad ţi-au adus nedumerire, ba şi multe altele te aduc în stare de nedumerire, şi ai făcut atâtea bileţele din scrisorile mele, că nici nu ştiu la ce să-ţi răspund; între altele, am impresia că nici nu se leagă unele de altele. Nu înţeleg, de pildă, de ce după: „noi trebuie să ne obişnuim a ţine atenţia minţii în inimă", îmi pomeneşti cuvintele: „înşelăciunea, mai nainte de toate, constă în faptul că omul îşi zugrăveşte chipuri în minte sau se dedă entuziasmelor sufleteşti", iar apoi: „păzeşte-te de visătorie", o legi de „simţă-mântul" fricii lui Dumnezeu sau de măreţia chemării noastre creştine. Nu înţeleg ce te nelămureşte.

---

crezi că dacă îţi vorbesc despre viaţa nematerialnică am în vedere acest 'hău'. Nu, dragul meu. Şi la Sf. Dionisie Areopaghitul, nu este vorba de 'hău', ci de cea mare şi negrăită plinătate a luminii gândirii. Dar despre aceasta altădată. Nu mi-ai înţeles cuvântul despre iad. Dar cândva, cu voia lui Dumnezeu, vei înţelege".

A sta cu mintea în inimă înseamnă a-ţi concentra atenţia minţii în acel loc (acea regiune fizică) unde se află inima noastră (trupească, adică ceea ce bate în pieptul nostru). A-ţi zugrăvi în acelaşi timp vreun chip oarecare – nu se cuvine, nici însăşi inima nu trebuie a-ţi închipui; ci trebuie să stai cu mintea despuiată (de orice gânduri *străine*), gândind despre Dumnezeu (fără înfăţişare, fără chip), şi chemând dumnezeiescul nume al Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.[1] Ce se va întâmpla mai departe – vei vedea, iar apoi vom putea vorbi şi despre acelea; iar aceasta este una. Cealaltă – a se deda visătoriei pe de-a-ntregul – trebuie neapărat ocolită.[2]

---

[1] Alt manuscris adaugă: „A sta cu mintea în inimă este una; a-ţi zugrăvi chipuri în minte şi visătoria, sânt cu totul altceva. Cele dintâi sânt bune, celelalte trebuie ocolite”.

[2] Alt manuscris adaugă: „Trebuie să faci aşijderea şi celălalt lucru pe care ţi l-am – iartă! – sfătuit: adică a-ţi obişnui atenţia minţii să se îndrepteze către inimă. Iar aceasta întotdeauna se însoţeşte de rugăciune, a Numelui lui Iisus cu precădere. De câte ori îţi aminteşti – fă-o, dar nu cu închipuiri, fără silire şi fără vreo deosebită încordare, în pace, simplu. Mai târziu îţi voiu lămuri de ce este de trebuinţă a face astfel”.

De asemenea, mi se pare de prisos să cauţi înţelesuri **metafizice** ale inimii[1]. Între altele, oare toate astea ţi s'au ivit pentru că *St. Jean de la Croix* învaţă contrariul? Să ştii însă, dragul meu, că dacă el învaţă *drept* despre „liniştirea minţii", atunci între noi nu va fi nici o contradicţie. Ci pur şi simplu ai alergat mai nainte de vreme acolo unde încă nu urmează să pătrunzi, şi pare-mi-se că încă nu ai *înţeles* deplin, deşi scrii în scrisoarea matale că totul îţi este *foarte limpede*. Totuşi om sânt, şi poate mă înşel eu, nu matà, iar atunci te rog să mă îndreptezi. În ultima scrisoare îmi scrii aşa: „Mie mi se pare că prin cuvântul *inimă* orthodocşii înţeleg acel *vide des puissances*[2] despre care scrie *St. Jean,* deşi după înţelesul obişnuit contemporan (laic) conceptul inimii înseamnă tocmai o bogăţie de simţăminte şi de conştientizări ... iar 'mintea în inimă' este deja urmarea cunoaşterilor harice în 'întunerec'". Din cuvintele matale, nu este greu de înţeles unde înclină simpatiile *inimii* de care vorbeşti – către cele dintâi, bineînţeles, iar celelalte le judeci chiar ca nefiind duhovniceşti. În

[1] Pentru adaosul din alt manuscris vezi Anexa I, 5, „Cum trebuie să ne nevoim cu mintea".

[2] „Vidul puterilor (sufleteşti)" (în lb. franceză în text).

socotelile mele ce urmează mă voiu întemeia nu pe o anume învăţătură a asceticii dreptslăvitoare, ci cu precădere pe presupunerile mele, astfel încât, dacă voiu rosti ce nu se cuvine, să nu atribui acestea nimănui altcuiva decât mie.

Problema privind inima te interesa şi mai nainte. Îmi amintesc că în convorbirea noastră personală îmi povesteai că puseseşi întrebarea: „Ce trebuie să înţelegi prin inimă?”, părintelui Theodosie, la Karulia deja, şi că el ţi-a răspuns nu-mi aduc aminte exact ce, îmi amintesc doar că te-a mulţumit întrucâtva răspunsul său pentru că dădea inimii o definiţie metafizică. Eu însă vreau să-ţi propun, pentru o viaţă duhovnicească practică, lucrătoare, ce corespunde nivelului sau stării noastre duhovniceşti, a nu te lăsa deocamdată atras în a specula asupra conceptelor metafizice ale inimii, ci a aborda mult mai simplu soluţionarea problemei, ceea ce te va duce mai sigur la adevăr la vremea binevoită de Dumnezeu. Uneori oamenii devin „duhovniceşti” peste măsură. Astfel de „înduhovniciţi peste măsură” erau luptătorii împotriva icoanelor, cărora li se părea că un cuget ca al orthodocşilor în privinţa icoanelor era neduhovnicesc, trupesc. Aşijderea şi în privinţa inimii, mi

se pare. Ţi-ai făurit în minte o închipuire „peste măsură de duhovnicească”, care poate dăuna lucrării rugăciunii minţii. Teamă mi-e că socotelile mele acum ţi se vor părea trupeşti, mireneşti; teamă mi-e că vei concluziona că vorbind despre simţăminte (al fricii lui Dumnezeu, şi alte *simţăminte* duhovniceşti), eu am în vedere ceva de-al *simţurilor*; ci nu, ar fi greşit din partea matale a presupune astfel. (Dacă voiu ajunge să o transcriu, îţi voiu adăuga şi un extras din scrisorile lui Theofan Zăvorâtul). Spun toate acestea nu spre a nega existenţa unor înţelesuri despre inimă mai adânci decât ce am înfăţişat eu, ci deoarece calea către *acea* inimă trece prin *această* inimă trupească.

Am putea face o paralelă între raportul dintre creier şi minte, şi cel dintre inima trupească şi acea inimă care se arată a fi centrul fiinţei omeneşti. După ieşirea din trup, sufletul îşi păstrează mintea capabilă de a gândi, îşi păstrează şi inima, de acum nu trupească, ci duhovnicească, spre a o numi astfel. Dar, precum în timpul vieţii în trup, activitatea minţii se leagă nedespărţit de cea a creierului, întocmai şi inima noastră trupească se arată a fi centrul unde se reflectă viaţa duhovnicească, atâta vreme cât ea petrece în trup.

Când, cu darul milostivirii lui Dumnezeu, mintea ţi se va împreuna cu inima, atunci vei cunoaşte că acea împreunare este petrecerea lăuntrică, în omul lăuntric, este reîmpreunarea firii noastre dezbinate prin căderea în păcat, după învăţătura Sfinţilor Părinţi (Vasilie cel Mare[1]). Petrecând în lăuntrul inimii, omul cugetă curat la Dumnezeu, *vede* tot ceea ce se petrece în inimă, vede gândurile care se apropie şi le respinge, le îndepărtează cu rugăciunea lui Iisus, nu le îngăduie să pătrundă în inimă ş.a.m.d. – o nesfârşită lucrare. Nu te gândi la mai mult de atât deocamdată: în afară de vătămare, nimic nu vei dobândi, după părerea mea. Dacă am greşit, rogu-te, neapărat arată-mi greşalele. Şi eu vreau să înţeleg ceea ce matà ai înţeles. Mă împotrivesc celor ce ai zis, ca ucenicul care discută. Mi s'a părut că eşti în căutarea căilor către „acea" inimă, ocolind pe „aceasta" (cea trupească), iar eu socotesc că aici se ascunde o greşală, de aceea m'am şi împotrivit. Dar chiar dacă-ţi subliniez greşala, cred că totuşi acum te-ai apropiat de o adâncă înţelegere a vieţii

[1] Cf. Sf. Vasilie cel Mare, „Cuvânt despre faptul că trebuie să luăm aminte la sine", PG 31, 197D-217B.

duhovniceşti, deşi mai bine ţi-ar fi fost a nu te apropia în acest chip. Te-ai apropiat de adevăr, şi în înţelegere, deosebind cele dumnezeieşti şi adevărat duhovniceşti, de cele omeneşti, sufleteşti; şi în privinţa a ce înseamnă a deveni fiu al lui Dumnezeu sau părtaş fiinţării (eu aş fi zis vieţii) dumnezeieşti. Dar mi-ar fi deosebit de preţios să aflu de la matà în ce chip ţi s'a născut acea înţelegere.

Neapărat te rog să-mi scrii despre aceasta. Deşi, în acelaşi timp te voiu preveni cu următoarea observaţie: dacă n'ai înţeles-o decât intelectual şi ai preluat-o din cărţile lui *St. Jean de la Croix,* atunci de ce încerci să te „întăreşti în aceste păreri şi să le expui ca fiind ale *matale*"? Dar dacă harul lui Dumnezeu te-a cercetat, chiar şi atunci, dacă socoteşti că se poate, scrie-mi.

Acum văd că a încetat a mai fi neapărat nevoie să-ţi scriu că, deşi terminologia ascetică are cei trei termeni: duhovnicesc, sufletesc şi trupesc, totuşi nicicum nu înseamnă că omul se socoteşte întreit alcătuit (adică din duh, suflet şi trup). După învăţătura Sfintei Scripturi şi a Sfinţilor Părinţi şi a Bisericii, omul este alcătuit din suflet şi trup. Şi aici, ca şi în înţelegerea matale despre inimă, aş vrea să te trag de

la ceruri la pământ. Sfinţii Părinţi zic: „Dacă vezi pe vreun tânăr avântându-se de sine la cer, apucă-l de picioare şi trage-l la pământ”[1].

*

Curând vei avea cărţile, nădăjduiesc, şi atunci nu va mai fi nici o nevoie să-ţi scriu despre viaţa duhovnicească. Socoteam să-ţi mai încetinesc puţin înaintarea, dar acum văd că te-ai agăţat deja de înseşi culmile; teamă mi-e că este mai mult după ghiciturile minţii, decât după vreo cercetare a harului. Dacă presupunerea mea este dreaptă, atunci să ştii că de acum nu-ţi mai este neapărat nevoie ca Dumnezeu să te cerceteze cu al său har, deoarece şi fără el te înveţi a înţelege legea duhului, a lui Dumnezeu; îţi rămâne numai a lucra în armonie cu ceea ce ai învăţat, căci zis este: Păcat este celui ce ştie a face binele să nu-l facă.

*

Ai avut o nedumerire, încă şi din pricina expresiei mele că „Dumnezeu uneori lasă omul în trude şi dureri”. Mi se pare că expresia nu ar fi trebuit să te încline a

[1] Cf. *Patericul*, Cap. 25, Cuv. 7, op. cit., p. 462: „Au zis bătrânii: De vei vedea pre cel tânăr de voia sa suindu-se la ceriuri, apucă-l de picior şi trage-l, căci nu îi este de folos”.

trage concluzia că eu cred, chipurile, că omul ar putea, fără împreună-lucrarea harului, să facă binele. Totuşi repet, şi cred că neapărat trebuie să reţii acest lucru, că da, aşa este, Domnul uneori aşa Îşi ascunde harul, că nicidecum nu-l simţim în noi înşine, şi atunci până şi cea mai mică faptă după poruncile lui Dumnezeu se însoţeşte de multă silire din partea noastră şi de durere. Dar starea aceea a luptei şi a nesimţirii harului eu o înţeleg ca pe una în care omul nu poate săvârşi voia lui Dumnezeu sau dreptatea Lui... Dar nu este nevoie să vorbim despre acestea.

*

Duplicitatea – înseamnă nehotărârea, îndoielnicia, o credinţă neîndestulată (Apostolul Iacov)[1]. Îndeobşte trebuie să spun că mulţi uită înlănţuirea propriilor trăiri, căci nu pot încă sta cu mintea în inimă şi să-şi vadă adevărata dispoziţie. Nu demult am spus unuia: „M'am rugat aseară pentru matà, şi aşa m'a durut sufletul; ai avut o oarecare mare ispită, un pustiu în suflet". Mi-a răspuns: „Nu, toate-s bune, slavă Domnului!" Ziua următoare vine şi-mi spune: „Da, mi-a fost greu în ziua aceea". „Atunci de ce aseară ai tăgăduit-o?" Îmi zice: „Păi, mi s'a înveselit sufletul şi am

[1] Cf. Iac. 1:8.

uitat toate”. În realitate însă aceasta este pentru că el nu ştie să-şi urmărească sufletul iar mintea sa risipită în lumea exterioară curând uită tot ce a fost în suflet.

*

Din nou mă întorc la a te preveni cu privire la primejdia de a năzui spre înalte înfăptuiri. Vrăjmaşul nu doarme. Vor începe – ferească Domnul! – „vedenii”, cercetări „harice”. Totul se va desfăşura relativ uşor: privegherea, atenţia minţii, înfrânarea de la mâncare şi, într’un cuvânt, „desăvârşirea”. Iar atunci greu va mai fi a te convinge de ceva. Cât nu este prea târziu, asumă-ţi pravila pentru tot restul vieţii: *a nu năzui către vedenie* (şi contemplare) *până şi în vremea vedeniei*[1]. Singura contemplare şi vedenie către care trebuie să năzuim din toată puterea este vederea păcatului propriu, mai mult nu ne trebuie pentru a ne mântui. Fireşte, se subînţelege căinţa pentru păcatul văzut.

Astfel încât din tot sufletul încuviinţez rugăciunea cu care te-ai rugat în ultima vreme: conştiinţa propriei păcătoşenii, nevrednicii, josnicii, nimicnicii; de a mărturisi lui Dumnezeu simţămintele

[1] Cf. Cuv. Ioan Scărarul, *Scara* 7:58, op. cit., p. 182.

inimii, simplu, fără a căuta cuvinte alese, dar înţelegând, cuprinzând cu mintea ceea ce ceri. Iată rugăciunea cea dreaptă, doar că nu trebuie să-ţi zugrăveşti în minte nici un chip.

În ce priveşte rugăciunea lui Iisus, deşi ţi-am vorbit despre împreunarea minţii cu inima în timpul săvârşirii ei, totuşi, mai bine, pur şi simplu să te obişnuieşti cu cuvintele acestei rugăciuni închizându-ţi mintea în cuvintele ei, iar inima în acest răstimp este bine să aibă o rugăciune împreună-simţitoare care cuprinde pocăinţa: „Miluieşte pre mine, păcătosul”.

Iar când rugăciunea va împreună-simţi cuvintele rugăciunii către numele Iisus Hristos, ea se va îndulci; atunci mintea va fi de la sine trasă acolo. Singurul lucru de trebuinţă este *o dulce, concentrată pocăinţă înaintea Domnului nostru Iisus Hristos*. Dea Domnul, şi matale şi mie, să o atingem, pentru rugăciunile matale.

Iartă-mă, iubite părinte David, şi blagosloveşte.

Aş dori încă să vorbesc cu matà, dar voiu reduce toate cele de acum la una, şi anume: că în viaţa duhovnicească cea după legea lui Hristos înţelegerea lucrurilor este pe dos (contrar rânduielii obişnuite gândirii omeneşti). Când începi a te smeri până la

pământ, atunci Dumnezeu te ridică la cer; când te vei socoti vrednic de iad, mai cu seamă în chip sincer, din adâncul sufletului, atunci Mâna lui Dumnezeu te va duce la a contempla cereştile bunătăţi, cele nesfârşite, nematerialnice, mai presus de simţuri, mai presus de minte, mai presus de gândire, pe care a încerca să le ghiceşti mai nainte de a le gusta, în nici un caz nu va fi de folos. Pururea mă voiu ruga pentru matà, binecuvântând pe Dumnezeu Care mi-a dat mie, nevrednicului, în persoana matale, un părinte şi un împreună-rugător nepreţuit de drag şi de iubit în Hristos.

Păcătosul ierodiacon Sofronie.

*

P.S. N’am reuşit să pregătesc extrasele. Părintele Siluan se bucură de sporirea matale şi te are în rugăciune. Îţi trimite felicitări şi bunele sale urări.

14

DRAGOSTEA CA ŢEL AL NEVOINŢEI

Grija pentru mama. Nevoinţa, ca ţel are dragostea. Slujirea fraţilor. A lua aminte mai puţin la lume.

Athos, 16/29 Ianuarie, 1933

Adânc-cinstite părinte David,
Blagosloveşte!

Preaiubite întru Hristos frate, deşi niciodată nu părăsesc amintirea matale, în ultima vreme am fost totuşi lipsit de putinţa de a-ţi scrie. De mult simt nevoia să o fac dar, din nefericire, n'am putut afla vreme pentru a discuta cu matà şi astfel să-mi dobândesc bucurie sufletului.

Am tot vrut să-ţi scriu să nu te turburi de neorânduirea exterioară a vieţii, care are drept urmare şi neorânduirea vieţii matale lăuntrice.

Sufletul caută linişte, vrea să se roage, îi vine dorirea de a citi, de a şti multe, de a cugeta la cele dumnezeieşti, dar viaţa exterioară este atât de zbuciumată, de gălăgioasă, ia asemenea întorsături, încât atâta luare-aminte şi puteri cere de la noi,

că ea pare a sta pe primul plan iar cele duhovniceşti apar doar ca o însuşire a ei sau doar ca o oarecare parte din alcătuirea ei. Dar nu va fi pentru multă vreme; rabdă deocamdată toată gălăgia, grijile, călătoriile, şi nu te întrista sufleteşte.

Îndeplineşte cu multă răbdare şi blândeţe şi dragoste ascultarea încredinţată – de a rezolva situaţia mamei. A discuta cu ea nemijlocit, afară de vătămare nimic nu-ţi va aduce, dar împlinirea datoriei – ascultării – va aduce rod bun sufletului matale. Sufletul are neapărată trebuinţă de o astfel de experienţă spre a se învăţa a birui în ispite, a depăşi toată înrâurirea străină din afară. Toată nevoinţa noastră trebuie să aibă ca ţel dragostea. A o agonisi în inimă este o trudă mare. Toate scârbele, nereuşitele, bolile, suferinţele de toate felurile, răbdate cu bărbăţie şi cu mulţămită lui Dumnezeu, fac ca pământul inimii noastre să fie roditor, să poată odrăsli dragoste.

Nu ocoli Londonezii, nu te teme de ei, nu te înstrăina de ei, nu-i părăsi.

Crede-mă, iubite părinte David, că dacă atâta ţi-am scris despre cât mă rog pentru matà, cât mă întristez, cât plâng, cât m'am trudit sau câte altele am făcut, nu ţi le-am spus ca să-ţi împovărez sufletul cu vreo

îndatorire faţă de mine personal, fie şi cel mai mic semn de recunoştinţă, ci ca să-ţi aminteşti tot restul vieţii, atunci când ţi se va îngreuia sufletul cu slujirea aproapelui, că şi matale ţi-au slujit alţii. Aş dori ca puţinul pe care l-am făcut pentru tine să-l ai ca datorie *de neocolit*, însă nu faţă de mine – să nu fie! – ci faţă de fraţi. Este nevoie să te istoveşti pentru ei nu numai trupeşte, ci şi sufleteşte; este nevoie a te jertfi, poate chiar a-ţi pune sufletul pentru ei. Nu am în minte doar timpul jertfit, ci şi odihna sau mijloacele materiale, sau altele asemenea.

Dar să nu crezi că acestea îţi vor fi peste puteri. Nu. Vei avea şi putinţa de a te îngriji de sineţi. Îţi este firesc a trăi în Anglia. Îţi vorbesc ca frate, doar îmi exprim părerea. Însă cum vei hotărî împreună cu Vlădica Eleftherie – nu ştiu. Lui îi este dat a şti voia lui Dumnezeu în ce te priveşte. Îţi împărtăşesc deplin dorinţa de a primi tunderea de la Vlădica Eleftherie, care în scrisoarea către mată scria cu atâta dragoste şi conştiinţă a propriei sale răspunderi: „Una să ştii sigur, că Dumnezeu te-a încredinţat grijii mele duhovniceşti”, însă în ce priveşte atitudinea oarecum dispreţuitoare pe care o ai faţă de viaţa bisericească a emigraţiei ruse, dacă

vei îngădui, voiu spune că n’ai deplină dreptate; dar nici nu este nevoie să intri personal în vălmăşagul şi deşertăciunea lor. Astfel încât, dacă nu vei reuşi să primeşti tunderea în Lituania, nu exclude posibilitatea că poate o vei primi de la Arhiepiscopul Veniamin.

Acì, esenţial nu este vorba de dispoziţii sufleteşti adânci. Eu prea bine îţi înţeleg dorirea de a te îndepărta de deşertăciunea şi zgomotul lumii, dar nu trebuie să te împuţinezi cu sufletul. Dă mai puţină atenţie lumii. Luptă-te bărbăteşte pentru neatârnarea sufletului de ea, de orice înrâurire a ei. Nici slava, nici necinstea, nici zgomotul şi nici tăcerea ei – fie ca nimic să nu-ţi turbure odihna sufletească în Dumnezeu. Dispreţuieşte toate cele trecătoare, amintindu-ţi de moarte şi de Înfricoşata Judecată. Nu te teme de luptă, pune început şi cunoaşte netâlcuita bucurie atunci când te vei vedea slobod de stăpânirea lumii şi de orice înrâurire a ei asupra stării sufletului. Fii nepătimaş măcar cu mintea.

Îmi scriai de dorinţa de a trăi lângă mine. Eu însumi, prin dispoziţia şi adânca încredere sufletească ce-ţi port (mai mult decât pentru oricine altcineva), aş socoti-o un mare dar al milei lui Dumnezeu să te am

ca pe un frate împreună-nevoitor; dar aceasta pare a fi cu neputinţă, cel puţin acum. Am cerut părintelui Igumen să ne dea (pentru a ne linişti împreună) una din Chiliile mai apropiate de mănăstire. Personal, el s'a arătat dintru început foarte binevoitor, însă nu a hotărât nimic; a spus că trebuie să se roage Maicii Domnului pentru a cunoaşte voia lui Dumnezeu; lucrul este foarte important. A vrut şi să se sfătuiască cu Stareţii soborului mănăstirii. Faptul că toţi au cea mai bună amintire faţă de mată i-a înclinat să dorească a te vedea printre fraţii athoniţi; însă socotind cu luare-aminte toate împrejurările şi condiţiile vieţii de acum din Sfântul Munte, şi părintele Igumen, precum şi aproape toţi ceilalţi Stareţi au ajuns la concluzia că deocamdată vremea nu este prielnică pentru venirea şi aşezarea matale la Athos.

Pe mine, între altele, nici nu se gândesc să mă slobozească de la ascultări şi să-mi dea drumul la liniştire. Viaţa între pereţii mănăstirii nu-ţi este de folos. În condiţiile de obşte *nu* vei putea trăi. În Chiliile din pustie viaţa este necontenit ameninţată de primejdii din partea năvălirii tâlharilor. Neapărat vor afla despre mată şi nu-ţi vor da pace. Acum sânt mulţi la Athos care hoinăresc fără lucru, fără locuinţă,

flămânzi, care nu dau pace nici siromahilor[1]. Pe lângă acestea, vei întâlni multe alte piedici. Luând în considerare cele pomenite, m'am gândit că ar fi mai bine să-ţi amâni pentru o perioadă nedefinită înclinarea de a te sălăşlui la Sfântul Munte.

Nu părăsi rugăciunea pentru mine, păcătosul.

Cel ce te iubeşte întru Domnul,

nevrednicul
ierodiacon Sofronie

[1] Trăistari, monahi athoniţi care umblă de la o mănăstire la alta fără a avea un loc stabil.

PARTEA A TREIA

ÎNCERCĂRI

„Fiule, de te vei apropia a sluji Domnului Dumnezeu, găteşte-ţi sufletul spre ispită... că în foc se lămureşte aurul, iar oamenii cei priimiţi, în cuptorul smereniei”.

(Iisus Sirah 2:1 şi 5)

15

NECAZURILE – SEMNUL DUMNEZEIEŞTII ALEGERI

Bărbăţia în necazuri, care sânt bunăvoirea lui Dumnezeu către noi. Mulţămita lui Dumnezeu pentru ele. Necazurile – calea spre îndumnezeire.

Athos, 21 Ianuarie /3 Fevruarie, 1933

Adânc-cinstite părinte David,
Blagosloveşte.

Iubite întru Domnul frate – pace sufletului matale întru Domnul!

Viaţa noastră este o „apă nestatornică” (Ps. 123:5). Nu numai noi, începătorii, care de-abia gândim a păşi pe calea vieţii lucrătoare, ci nici părinţii desăvârşiţi, care au atins ultimele culmi ale contemplării, nici aceia n’au rămas neschimbaţi. Nu te turbura de necazurile şi nedumeririle care năvălesc asupra matale, ci te ţine tare în credinţă în vremea când vânturile se schimbă, adică stările sufleteşti. În legătură cu acestea, bine este să ne întărim în conştiinţa că toate ispitele ce ni se

întâmplă ne aduc un mare folos, ne învaţă lupta duhovnicească, ne dau putinţa a ne cunoaşte. Sufletul bărbătos chiar iubeşte ispitele, căci biruindu-le, devine mai tare, mai statornic, mai cercat, mai înţelept, devine în stare a se înălţa către contemplare.

Pace în Duhul Sfânt ţi-am urat, ci ştiu din scrierile Sfinţilor Părinţi că nu este cu putinţă a dobândi acea pace dacă sufletul nu trece la început prin multe furtuni, iar uneori înfricoşate şi mari.

Sufletul neiscusit se teme de ispite, dar când se învaţă a le birui devine de atunci neînfricat în nădejdea cea tare în Dumnezeu; atunci de nimic nu se teme[1]: nici de nereuşite, nici de necazuri, nici de boli, nici de înjosiri sau de prigoane, nici de întâlniri cu „învăţături străine” (Evr. 13:9)[2]. Şi nu este cu putinţă a o dobândi decât prin multe lupte şi ispite.

În ultima lună sufletul nu mi-a fost atât de liniştit în privinţa matale cum era în Noiemvrie, până la jumătatea lui

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Sufletul trebuie să se înveţe să biruiască toate necazurile, şi ispitele, şi năpădirile, şi influenţele de tot felul din afară, ca mai târziu să nu se mai teamă de nimic”.

[2] Alt manuscris adaugă: „ – adică tot felul de învăţături neorthodoxe, atât religioase, cât şi cu caracter filosofico-ştiinţific”.

Decemvrie. Aş dori să fiu cu matà, să-ţi împărtăşesc trudele, şi întristările, şi necazurile. Care necazuri? Oricare ar fi ele, până şi îndoielile şi nedumeririle chinuitoare, până la poticnelile de voie şi fără de voie; neaşezarea în viaţă, lipsa unui povăţuitor, şi chiar a unui prieten apropiat. Toate necazurile. Şi aş dori ca în toate aceste necazuri să te bucuri în duh, adică cu mintea, zărind în ele şi altă latură – mărturia marii iubiri a lui Dumnezeu către noi. Necazurile, pentru sufletul care iubeşte pe Hristos, sânt hrană; sânt, cum ar fi, lemne pentru a aprinde focul lăuntric. Necazurile ne dau putinţa de a ne arăta dragostea către Dumnezeu. Împletirea petrecerii în poruncile lui Dumnezeu cu nevoinţa lepădării de sine este absolut de neocolit, dacă vrem să cunoaştem cum se cuvine pe Dumnezeu, pe noi înşine, şi relaţia dintre Dumnezeu şi noi. Truda şi nevoinţa vremelnică (în această viaţă) sânt cât se poate de necesare pentru a atinge – trecând acest prag – adevărata înţelegere şi slobozenie, pentru a deveni în stare, precum zice Cuv. Macarie cel Mare, de a primi viaţa Împărăţiei Cereşti[1], în lumina

[1] Cuv. Macarie Eghipteanul, Cuv. 7, „Pentru slobozenia minţii”, cap. 14, PG 34, 918A. Trad. rom.: „150 de capete. Pentru slobozenia minţii”,

feţei lui Dumnezeu Care, mai nainte de toate, este „lumina cunoaşterii”[1].

Dacă am fi noi cu adevărat cu bună înţelegere sau vrednici (căci este vorba de vrednicia aleşilor lui Dumnezeu, a fiilor Lui), ar trebui să ne dăm de bunăvoie tuturor suferinţelor, precum s’a dat Hristos „patimii celei de bunăvoie”; dar, pentru neputinţele noastre, să mulţămim măcar şi să slăvim pe Dumnezeu pentru necazurile ce ne-au ajuns. Lucrul bărbaţilor duhovniceşti este a mulţămi lui Dumnezeu pentru putinţa, mai nainte lăsată nouă, de a ne da de bunăvoie necazurilor pentru numele Lui, pentru a împlini poruncile Lui; a slavoslovi nesfârşita Înţelepciune a lui Dumnezeu, Care ne-a făurit împrejurări priincioase acestei suferinţe de bunăvoie. (Cineva spunea că Îngerii ne zavistuiesc, fiind lipsiţi de această putinţă.[2]) Numai în acest chip putem arăta dragostea noastră înţelegătoare pentru Dumnezeu; numai pe această cale poate omul să se facă prieten

---

cap. 129, în *Filocalia de la Prodromu*, vol. 2, op. cit., p. 55. De asemenea, în vol. Sf. Macarie Eghipteanul, *Scrieri*, PSB 34, IBMBOR, Bucureşti, 1992, pp. 341-342.

[1] Troparul Naşterii Domnului. Alt manuscris adaugă: „A atinge dragostea lui Dumnezeu fără necazuri este cu neputinţă”.

[2] Cf. 1 Pt. 1:12.

lui Dumnezeu, frate lui Hristos, să dobândească desăvârşita mântuire – îndumnezeirea în Hristos[1].

Câtă vreme sufletul nu a fost încercat prin necazuri, câtă vreme nu a înţeles că în putinţa, mai nainte lăsată nouă, de a răbda necazuri pentru porunca lui Dumnezeu, se arată cea mai mare, netâlcuită dragoste către noi a Făcătorului, Care prin calea necazurilor ne călăuzeşte către starea dumnezeiască, atâta vreme el rămâne în starea copilăriei, neînţelegător, sau numai potenţial înţelegător; neînstare pentru Împărăţia Cerurilor. Citeşte despre aceasta la Cuviosul Macarie cel Mare[2]. Iar dacă aşa vom înţelege dragostea lui Dumnezeu către noi, tot cu ajutorul Lui Îi vom mulţămi până la cea mai de pe urmă suflare.

*

Dorirea inimii mele acum este ca sufletul să-ţi petreacă în pace şi în bucurie.

*

Dragă părinte David, *nu te grăbi*. Îţi pierzi sensul vieţii; cauţi căi spre a te aşeza mai hotărât şi mai statornic. Şi aceasta este de înţeles. Dar nu te grăbi. Mai multă

---

[1] Alt manuscris corectează: „să dobândească starea îndumnezeirii şi viaţa în lumina şi dragostea Dumnezeiască”.

[2] Cuv. Macarie Eghipteanul, ibid.

liniştită dăruire voii lui Dumnezeu şi mai puţină gândire proprie în privinţa a cum să te rânduieşti; în aceste gânduri şi presupuneri sânt multe de care nu ţii seama, greşeşti în multe privinţe; dar nici nu are cum să fie altfel. O vei înţelege mai târziu.

*

Pace sufletului dea ţie Domnul. Pentru aceasta mă rog lui Dumnezeu, şi Maicii Domnului mă rog, ca Stăpâna să te aşeze după dumnezeiasca ei bunăvoire. Dar în ce priveşte rugăciunea mea, şi chiar a oricărui altuia, ea este numai manifestarea dragostei noastre reciproce, poruncite nouă de către Hristos. El Însuşi se grijeşte de matà; Stăpâna Însăşi te acoperă.

Toată luna trecută am fost împovărat de treburi peste măsură. N'am avut putinţa să citesc cartea lui *St. Jean de la Croix* – stă încă cu paginile netăiate, şi chiar să-ţi scriu nu am putut.

Nevrednicul ierodiacon Sofronie,
al matale mai mic frate întru Domnul

16

DESPRE FAMILIE

În privinţa familiei: „ai noştri” nu sânt ai noştri. Traducerea literaturii ascetice. Păcatul poftei.

Athos, 13/26 Martie, 1933

Adânc-preţuite părinte David,
Blagosloveşte!
(Ai încetat să mă blagosloveşti.)

(...) A nu avea veşti de la mată o vreme atât de îndelungată, câtă vreme încă nu eşti deplin aşezat, mi-a fost greu. M’am dus la părintele Siluan; am vorbit despre mată. M’am plâns lui că de mult nu mai am veşti de la părintele David. Stareţul [zice]: „Păi, trebuie că nimica rău nu s’a întâmplat. Mă rog pentru el, sufletul e liniştit”. – „Dar atunci, de ce până acum tace?” Stareţul [răspunde]: „Nu ştiu. Poate nu are vreme, poate e liniştit şi nu găseşte ce să scrie”.

Dar la începutul Marelui Post, însuşi părintele Siluan mi-a spus că trebuie totuşi să întrebăm pe cineva despre mată. Şi deci am hotărât să scriu Vlădicăi Eleftherie, cerându-i să ne spună unde eşti acum, şi

dacă este cu putinţă, cum te simţi. Scrisoarea i-am trimis-o acum o săptămână. Nu ştiu dacă îmi va răspunde Vlădica; pe mine nici nu mă cunoaşte; şi nu mi-a fost uşor a mă hotărî să intru cu dânsul în corespondenţă, să ies la iveală. De îmi va răspunde, nu ştiu; în orice caz, acum nici nu mai este nevoie, şi îmi pare rău că n'am răbdat mai mult.

*

Dragă părinte David, îmi este greu să-ţi scriu sfaturi, conştientizând adânc superioritatea şi vechimea matale, de aceea în scrisorile dinainte am ales să discut cu matà despre temele vieţii duhovniceşti într'o formă anume: a vorbi despre sinemi. M'am gândit că această formă, în cazul de faţă, era mai comodă pentru că îţi lăsa desăvârşit putinţa de a cerceta cele scrise fără a te implica neapărat.

Acum înclin să mă hotărăsc a-ţi dezvălui gândurile mele privind cele ce mi-ai scris în ultima scrisoare, raportându-mă direct la matà, dar cu toate acestea îmi este cu neputinţă a-mi exprima gândurile ca ceea ce în esenţă nu sânt, adică expresia anume a voii lui Dumnezeu; nu, sânt numai gândurile mele în legătură cu ceea ce îmi scrii. Rogu-te să priveşti cu pogorământ şi

asupra grosolăniei şi asprimii expresiilor mele care, cu tot adâncul meu regret, sânt caracteristice sufletului meu ticălos. Gândurile mele goale, fără nici un ascunziş.

În privinţa familiei. „Ieşiţi din mijlocul lor”[1]. Răstimpul petrecerii cu ei (mai ales cu mama matale) *spre împlinirea poruncii lui Dumnezeu – a trecut.* A rămâne cu ei din socoteli de ordin material – *nu* se cade. Destulă vătămarea pe care ai şi răbdat-o şi care numai din pricina ascultării ţi se împuţinează: *Vrăjmaşii omului, casnicii lui*[2] – cuvintele Domnului. Aceşti „ai noştri” *nu* sânt ai noştri, precum vorbeşte Sf. Ioan Scărarul[3] – a cărui pomenire săvârşim. Vezi să nu se ascundă *în inimă gândul tainic* de a primi moştenire de la mama, în viaţă şi după moartea ei, oricare ar fi ea. Nici o nădejde, nici o socoteală sau gând în legătură cu ea să nu ai. Încredinţează-i pe ei şi pe sineţi voii lui Dumnezeu. Grija lor pune-o în mâinile Domnului – El se grijeşte de fiecare din făpturile sale. Legăturile cu ei (corespondenţă, întâlniri şi altele) redu-le la minim, pe cât se poate.

Monahului prea puţine îi trebuie. Nu te teme, dragul meu, dacă va trebui în viitor

---

[1] Cf. 2 Cor. 6:17; Is. 52:11; Ier. 50:8.
[2] Mt. 10:36.
[3] Cf. *Scara*, 3:16, op. cit. p. 71.

să trăieşti modest, poate chiar până la lipsa pâinii.

Iată acum, fie şi în parte, totuşi cu ajutorul lui Dumnezeu ai rânduit cele de trebuinţă mamei pentru un an, şi mulţămeşte lui Dumnezeu. Grija sufletului îţi este în vremea de faţă datoria *de căpetenie*. Nu este nici cea mai mică nevoie să te „întorci cu faţa către Apus şi să te ocupi de răspândirea sau sprijinul Orthodoxiei în Europa Apuseană". Cum este aceasta cu putinţă omului care încă nu s'a aşezat, însuşi, lăuntric? Dacă ţi-am vorbit despre slujirea preoţească ce-ţi stă înainte, aceasta este cu totul altceva. Dar despre ea, dacă Domnul va da cuvânt şi vreme, mai târziu.

În ce priveşte traducerea în engleză a cărţii lui *St. Jean de la Croix*, lasă această lucrare, precum şi grija ei, iniţiativei mamei matale. Aşijderea, nu este nici o nevoie să trimiţi cartea monahului athonit pe care-l cunoşti. În general, *slobozeşte-ţi* sufletul de toate aceste lucruri neimportante şi chiar nefolositoare pentru matà. Ideea de a „întemeia" o lucrare de editare, interesantă şi duhovniceşte „folositoare" la Rivière, lasă pe alţii să o înfăptuiască sau nu. Zidirea unei „mănăstiri *autentice*" la Roquefort mi se pare a fi un

vis deşert. Las-o şi pe aceasta şi îndepărtează-te de la ea. Pentru matà, în afara vătămării, nimic nu-ţi va aduce.

Domnul ţi-a dat ceva mult mai bun, şi totul se va nărui dacă vei continua relaţiile cu familia şi cu încă alte persoane. Nici grija matale în legătură cu D-na E.L. nu este după Dumnezeu. Dacă va fi nevoie să te întâlneşti cu ea sau să-i scrii, spune-i pe scurt: „Pentru mine toate cele în privinţa Bisericii s'au lămurit; eu v'am vorbit deschis ceea ce am socotit necesar pentru folosul sufletului dumneavoastră, şi acum nu am nimic ce aş putea să vă spun", iar cu aceasta pune capăt hotărât legăturii cu dânsa. (Dar poate că nici aceasta nu va fi nevoie.) Încredinţează-o şi pe ea grijii proniei lui Dumnezeu.

Voiu încerca să trimit scrisoarea de faţă astăzi. (Poşta merge o dată pe săptămână.) Din nefericire privegherea, iar apoi Liturghia Sfântului Vasilie cel Mare în sobor mă lipsesc de putinţa de a-ţi scrie mai în amănunt, aşa cum aş fi dorit. De aceea îţi spun pe scurt că sufletul, ca şi mai nainte, îmi înclină către gândul că mai bine să nu-ţi întorci faţa de la ceea ce îţi propun cei din Londra. În ce priveşte slujirea lor, le vei putea da mai multă sau mai puţină atenţie, în funcţie de starea în care te afli.

Cred că şi din punct de vedere material ei te vor putea asigura cu un oarecare *minimum*.

Traducerea în limba engleză a literaturii ascetice orthodoxe este *lucru binecuvântat*. Trăind la Londra, vei avea deplin putinţa de a te ocupa de această sarcină; dacă îţi va aduce în acelaşi timp şi venit, va fi un lucru foarte bun. Cred că în Londra, poate la periferie, vei putea găsi un loc relativ liniştit şi însingurat. Vreo locuinţă nu prea mare şi separată. Vezi, adică gândeşte-te dacă toate acestea sânt cu putinţă.

Dacă Domnul îţi va da putinţa să vii la Athos pentru o scurtă vreme – o lună, două – sau chiar să vizitezi din când în când, atunci şi părintele Siluan, şi eu vom fi nespus de bucuroşi; ne este tare dor de matà.

Da, ar fi foarte bine.

Dă Doamne să ne reuşească şi să o înfăptuim.

*

Grea este calea noastră, dar în acelaşi timp şi fericită, şi plină de bucurie. Poate că nu numai a face, ci şi a citi cele ce am scris, nu-ţi va fi fără durere. Omul neapărat trebuie să dea de urma adevăratei căi; atunci i se vor deschide ochii şi înaintea lui

se va desfăşura o întindere de necuprins a lucrărilor lăuntrice sufleteşti. Dar câtă vreme nu s'a întâmplat, omul se zbuciumă cu duhul şi nu ştie limpede de ce să se apuce, ce să facă.

Pentru a păzi poruncile lui Dumnezeu, omul neapărat trebuie să fie faţă de sine fără milă, neîngăduitor, însă nu fără judecată. Părtăşia cu femeile slăbeşte sufletul şi îl face neputincios a împlini ceea ce am zis mai sus. În relaţiile cu ele (ce neapărat se impun şi sânt de neocolit preotului în lume), teme-te de a-ţi îngădui până şi cea mai mică libertate a omului lumesc: zâmbete, cavalerisme şi altele. Poartă-te ca un slujitor al lui Dumnezeu şi păstor; de cum s'a terminat convorbirea cea mai esenţială şi de neocolit, imediat pune capăt bărbăteşte şi cu hotărâre; bineînţeles, aceasta nu te împiedică a fi nobil cu ele. Fereşte-ţi ochii de a privi la frumuseţea feţei. Toate aceste nimicuri, pentru cel ce vrea să trăiască cu luare-aminte – de departe nu sânt nimicuri. Harul lui Dumnezeu se îndepărtează de la suflet până şi pentru cea mai mică îndulcire curvească venită din gând, din auz, din vedere – nu mai vorbesc şi de altele.

Stăpâna noastră, Preasfântă de-Dumnezeu-Născătoare, păzeşte-ne subt Acoperemântul Tău!

Teama – foarte păzeşte omul de astfel de păcate. Harul lui Dumnezeu nu rabdă acest păcat. Cea mai mică îndulcire în gând – şi s'a şi dus: *Nu va rămânea duhul meu în oamenii aceştia ... pentru că trup sânt*[1].

Iartă-mă. Roagă-te, ca şi mai nainte. Eu nu te-am uitat niciodată, şi cu sufletul mă rog pentru matà. Dacă se poate, măcar o dată pe lună trimite-mi fie şi cea mai mică vestişoară despre matà. De nu este vreme – doar două-trei cuvinte. Şi aceasta, câtă vreme nu te-ai aşezat mai mult sau mai puţin definitiv. După aceea îmi poţi scrie mai rar.

Am scris noaptea. Mâine voiu citi scrisoarea matale părintelui Siluan de-abia după Liturghie. Până va pleca părintele Petru la Dafni nu voiu avea decât un ceas sau două; nu voiu avea când să-ţi scriu. Dacă părintele Siluan va zice ceva de la sine, ţi-o voiu scrie data viitoare şi ţi-o voiu trimite, de acum la Paris, pe adresa Vlădicăi Veniamin.

Cel ce te iubeşte întru Domnul, cel dăruit matale,

[1] Fac. 6:3.

nevrednic mai mic frate,
păcătosul Ierodiacon Sofronie.

*

P.S. Părintele Siluan zice, în legătură cu mănăstirea din Roquefort, că nu trebuie să te amesteci în acea treabă, iar dacă îţi vor cere sfatul, încearcă atunci să afli voia lui Dumnezeu şi dă-le sfat; adică nu te abate de la a le da ajutor prin sfat, dar în zidirea mănăstirii nu te amesteca, pentru că ţi se va risipi mintea din pricina greutăţilor vieţii, şi-aceasta îţi va dăuna.

Stareţul Siluan foarte, foarte mult s'a bucurat de scrisoarea de la matà. Îţi trimite toate cele bune întru Domnul.

Se roagă mereu pentru matà.

*

Părintele este deplin în acelaşi gând cu mine, mai ales în privinţa părinţilor şi a problemelor materiale.

*

Cel ce te iubeşte întru Domnul,
schimonahul Siluan[1].

[1] Semnată cu mâna Cuviosului Siluan.

17

TUNDEREA

Urări la primirea monahismului.

Athos, 18/31 Mai, 1933

Întrutot-cinstite părinte Dimitrie,
Blagosloveşte!

Cu prilejul primirii îngerescului chip, primeşte urările mele de bine[1]; neschimbata dorire a inimii mele, şi rugăciunea, este ca Domnul să-ţi dea din belşug har şi ajutor la acea cale strâmtă pe care ai păşit. Cred că noul, cerescul ocrotitor, marele ierarh Dimitrie (al Rostovului) se va ruga Domnului pentru mată. Acest sfânt, „în multe rânduri şi în multe chipuri" a fost mărturisit de Sus ca fiind bineplăcut lui Dumnezeu foarte.[2] Cum ţi se va hotărî cât de cât situaţia, adică se va statornici fie şi puţin, îţi voiu trimite

---

[1] La 8 Mai, 1933, la Paris, în parohia celor Trei Sfinţi Ierarhi, D. Balfour a primit tunderea în shima mică monastică, de la Arhiepiscopul Veniamin (Fetcenkov) şi a fost numit Dimitrie.

[2] Alt manuscris adaugă: „Roagă-te mult lui, şi sufletul matale îl va iubi".

câte ceva din scrierile lui. Lucrările Sfântului Dimitrie poartă vădit pecetea ungerii harice...[1]

Mult te iubesc şi te cinstesc. Mă rog mereu. Acum mă rog ca Domnul sau să te izbăvească, sau să-ţi dea puterea de a purta necazurile şi neplăcerile, poate chiar ocările atât de probabile pe calea ce ai ales.

Al matale nevrednic, mai mic frate în Hristos,

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Ce voiu spune în legătură cu plecare-ţi în America? Nu ştiu voia lui Dumnezeu pentru matà, iar a vorbi după socoteala omenească este prea puţin folositor. Mi-a fost neaşteptată vestea şi, ţi-o spun deschis, nu coincide cu aşteptările mele în ce te priveşte. Cercetându-ţi însă toate activităţile, în măsura în care scrisorile matale îmi dau putinţa să o fac, ajung la concluzia că dispoziţia sufletului îţi este dreaptă, bună, adică cea de a te dărui voii lui Dumnezeu şi a nu te împotrivi voii celor mai în vârstă, chiar dacă te va costa jertfe mari; dar îţi voiu spune, spre a te preveni, că această cale, deşi una fericită, ca una ce dă conştiinţei adâncă pace, este totuşi uneori atât de grea, de îngustă şi de apăsătoare, că sufletul ajunge câteodată până la o oarecare deplină istovire. Calea este bună prin faptul că cel ce o ţine se învaţă a se ruga, primeşte darul deosebirii duhovniceşti şi *atinge „ţelul" mai repede decât pe orice altă cale*".

Ierodiaconul Sofronie,
păcătos, trândav, slăbănogit, bolnav, leneş, puţin la suflet (ş.a.m.d., la nesfârşit).

*

P.S. În legătură cu cărţile, îţi voiu împlini cererea, dar iarăşi, când situaţia matale va fi mai mult sau mai puţin rezolvată (aşa a zis părintele Siluan).

Scrisorile, chiar şi ale mele, adresează-le pe numele R.P. Siluan; cele mai importante, *Recommandé*.

Cutremurul continuă aici până acum. Din când în când se repetă, nu foarte puternic, iar uneori cu clătinări foarte mici; dar totuşi, dacă aceasta se întâmplă noaptea, trebuie să mă ridic şi să-mi amintesc: „Ce este făptura mea?”[1].

Slavă lui Dumnezeu pentru toate!

[1] Cf. Ps. 88:47.

18

O ISPITĂ TRĂITĂ

Pentru dragoste trebuie să te lupţi. Rugăciunea unul pentru altul. Osânda de sine. Sărăcia materială şi cea duhovnicească. Cinstirea Bisericii Ruse.

Athos, Aprilie, 1934

Adevărat a înviat Domnul!

Adânc cinstite părinte Dimitrie,
Blagosloveşte!

Şi eu îmi amintesc atât de bine de Paştile anului 1932, şi poate şi mai bine vremea de după Paşti. Dar acum este o vreme de nerepetat în viaţa noastră. A continuat, cu unele greutăţi de neocolit, până în preajma Crăciunului; iar apoi, schimbarea. Însă doresc să cred că dragostea lui Hristos, odată începută, nu se va sfârşi în veci. Cu toate acestea, experienţa vieţii arată că spre a o păstra se cere o luptă necontenită şi tare; uneori chiar îţi vine să te uimeşti cum încă nu o afli, atunci când inima ajunge să doară,

plângând după ea; dar nu îmi pierd nădejdea că, pentru ajutorul lui Dumnezeu, nu vom suferi înfrângere.

Primirea vestişoarelor de la mată mi-a adus multă bucurie. Mi-am revenit la viaţă. Nu-ţi ascund că uneori, de-a lungul Marelui Post (1933) şi până la aceste Paşti mi-a fost atât de amar, că mai-mai să-mi pară rău că ne-am întâlnit. Iar aceasta, în ciuda faptului că am prevăzut că tot ce s'a petrecut era de neocolit; dintru bun începutul corespondenţei noastre, de fiecare dată, cu frică m'am pus să scriu ... şi numai conştiinţa că pentru o vreme nu o voiu putea ocoli mi-a dat puterea să o fac. Aproape de la primele scrisori mă lepădam de rolul ce-mi revenise, în primul rând pentru că în vremea de faţă un astfel de rol, nu numai mie, celui mai ocarnic şi negânditor, ci poate *chiar nimănui altuia* nu-i mai este în măsura puterilor. (N'am putinţa acum să ţi-o lămuresc.) În al doilea rând, fiindcă tocmai corespondenţa este cea care ne-a şi adus în acea îndelungată ispită pe care am trăit-o şi care poate, cu harul lui Dumnezeu, nu se va repeta.

Dacă în ceea ce zic vei vedea altceva decât dragoste, te înşeli.

De acum s'a terminat cu nevoia acelei forme de relaţie dintre noi care era la

început. Vremea ei a trecut definitiv. Rugăciunea unul pentru altul – iată, cu precădere, ce ne rămâne. Puterea rugăciunii este *mare foarte*. De acum ai şi gustat cele amare pe calea pe care ai păşit... dar este vorba numai de începuturi. Cât de amar şi de dureros îi este sufletului pe calea urmării lui Hristos Domnul „la patima cea de bunăvoie". Nu în zadar spune Cuv. Ioan Scărarul: „Din pâinea cea cu ierburi amare mănânce, din păharul cel cu lacrămi bea, ca nu spre propria-i osândă să se oştească".[1]

Tot ce ţi se întâmplă, pe mine nu mă uimeşte câtuşi de puţin; una singură totuşi mă uimeşte întrucâtva, că prea curând s'au petrecut cu matà cele ce de obicei încep după trecerea câtorva ani. Iar aceasta poate pentru că matale ţi se socotesc şi anii dinainte, adică cei dinaintea trecerii (la Orthodoxie).

Când ţi-am citit învinuirile de sine mi-am amintit cum un Bătrân (din vechime) a spus unui monah Eghiptean care venise la el şi care se plângea că necontenit se biruieşte de gânduri spurcate: „Sânt uimitori monahii Eghipteni, ei se osândesc de multe pe care nici nu le au, şi iată cei

[1] *Scara*, 1:18, PG 88, 636C. Trad. rom. în *Filocalia* vol. 9, op. cit., p. 51.

din Ierusalim, dimpotrivă, iubesc a se făli cu astfel de dăruiri pe care în adevăr nu le au”.

Iartă, dragul meu, dacă iarăşi îmi îngădui să-ţi repet ceea ce, pare-mi-se, ţi-am mai spus de câteva ori – sufletul meu, ca şi mai nainte, înclină spre acelaşi gând, şi anume, că în ciuda unor greutăţi de ordin moral pe care le vei întâmpina în Londra, totuşi este singurul loc, cel puţin pentru vremea de acum, unde vei găsi condiţii bune şi priincioase pentru sineţi, şi în acelaşi timp vei fi de folos şi altora mai mult decât oriunde altundeva; nu mai vorbesc de America, unde îţi va fi cât se poate de vătămător să petreci. Dintru bun începutul acelei iniţiative (de a merge în America) eu am fost împotriva ei, însă doar faptul că ne aflam în faţa unui lucru împlinit m’a împiedicat să mă exprim, pentru a nu-ţi semăna îndoieli în suflet şi a-ţi provoca lipsă de predispunere pentru sarcina ce te aştepta.[1]

[1] Alt manuscris corectează: „Eram din tot sufletul împotrivă şi voiam să-ţi scriu, dar părintele Siluan nu mi-a îngăduit să o fac, zicând că, acum că ne aflăm în faţa unui fapt deja săvârşit, nu se cade să scriem nimic împotrivă, spre a nu semăna în suflet îndoială sau neîncredere în Vlădica Veniamin şi în lucrarea pentru care te duceai acolo”.

La Londra, fără îndoială, şi problema materială ţi se va rezolva favorabil.

Printre lacrimi ai aflat putere să glumeşti despre sărăcia care te-a ajuns. Împărtăşindu-ţi pe de-o parte deplin durerea, mă bucur în acelaşi timp că însuţi ai început să simţi folos pentru suflet din sărăcia materială.[1] Gândul matale că lipsa de mijloace materiale, „din toate punctele de vedere, împiedică lucrul bisericesc", eu sânt gata să-l împărtăşesc doar într'o măsură foarte neînsemnată. Sărăcia noastră duhovnicească (în sensul rău al cuvântului, adică lipsa puterii duhovniceşti) – iată adevărata mare piedică.

Părintele Siluan mi-a cerut aseară să-ţi pun adresa pe un plic şi să-ţi trimit scrisoarea lui fără să o aştepte pe a mea. Dar astă seară iar a venit să-mi spună să-ţi scriu din partea sa să mergi la Londra fără cea mai mică îndoială.

În privinţa şederii în America a spus: „Nu binevoieşte sufletul meu ca el să rămână acolo". Astfel, şi Mitropolitul Serghie, şi Mitropolitul Eleftherie, şi pă-

[1] Alt manuscris adaugă: „Iartă, chiar dacă mult compătimesc cu matà, totuşi socotesc că este bine a cunoaşte sărăcia, şi cea materială, care foarte smereşte sufletul".

rintele Siluan sânt pentru ca matà să mergi la Londra. Ce ţi-ai putea dori mai mult?

Gândului matale de a te înscrie la Facultatea de theologie din Athena, părintele Siluan a reacţionat negativ. (În Thessalonic nu este facultate de theologie; şcoala din Halki este asemenea seminarelor ruseşti, dar ceva mai înaltă.)

Acum iarăşi, în ce priveşte corespondenţa noastră. Precum se vede din scrisorile matale, până acum mi le păstrezi, dar eu tare n'aş vrea ca ele să cadă cumva întâmplător în mâinile altora, şi de aceea te rog să le arzi. Pe lângă aceasta, cele scrise unei anume persoane, în anume împrejurări, nu exprimă gânduri duse la capăt, ci din toate punctele de vedere sânt destinate unui anume răstimp trecător. Şi iarăşi, dintru început corespondenţa noastră a fost întâmpinată de majoritatea Bătrânilor mănăstirii cu multă nemulţămire, cred, mai ales pentru că Bătrânii Athosului (covârşitoarea majoritate) nu binevoiesc deloc către Mitropolitul Serghie, privindu-i lucrarea prin ochii Mitropolitului Antonie[1] şi a

[1] Mitropolitul Antonie Hrapoviţki (1863-1936), întemeietorul Bisericii Ruse din Afara Graniţelor, înfiinţată în exil după Revoluţia bolşevică din Rusia. (n. tr.)

soborului lui. Eu nu mi-am ascuns bunăvoirea faţă de Biserica Patriarhală Rusă, şi de aceea am fost supus unei oarecari prigoane. Pentru care fapt anul trecut m'am văzut silit, pentru a evita neplăceri, să te rog să nu-mi scrii pe numele meu. Situaţia nu s'a schimbat. De aceea te-aş ruga ca informaţiile de caracter general să le transmiţi părintelui Siluan, şi numai lucrurile aparte şi deosebite să mi le incluzi într'un plic separat şi pecetluit. Vei face bine să scrii: să nu întristezi pe părintele Siluan. Câte ceva după obiceiul rusesc: „Trăiesc, sânt sănătos, ceea ce vă doresc şi dumneavoastră". Iar aceasta cam de trei ori pe an.

Cu neschimbată dragoste întru Domnul,
nevrednicul ierodiacon Sofronie.

19

VIAŢA CREŞTINĂ ESTE NEVOINŢĂ

Despre neapărata trebuinţă a necazurilor spre a primi harul. Lupta cu lumea. Mântuirea noastră este doar înainte. „De pe cruce nu te pogori – alţii te iau.” Despre lupta cu pofta curvească. „Creştinul neapărat trebuie să fie un nevoitor”.

Athos, 28 Iulie/10 August, 1934

Preaiubite întru Hristos părintele meu şi frate, părinte Dimitrie,

Blagosloveşte!

Unui om ce se află într’o atât de grea încercare cum ţi-a fost dat să rabzi în vremea de acum îţi este foarte greu să-i scrii – mai ales mie, din pricina relaţiilor dintre noi, mai bine zis pentru că toate nereuşitele şi durerile ce ţi s’au întâmplat sânt din vina mea. Şi dacă ai putea avea încredere în ceea ce vreau să-ţi spun acum, ar fi încă cu putinţă o deplină îndreptare a lucrurilor, o deplină biruinţă. Însă cum aş putea aştepta o astfel de încredere din

partea matale acum, după toate câte ţi s'au întâmplat?

Ba chiar mă uimesc de mărinimia şi bărbăţia matale, că până la urmă nu te-ai smintit. Dar dacă totuşi vom vorbi, nu ca prunci, ci ca cei ce măcar trupeşte şi-au atins vârsta deplină, m'am hotărât să-ţi spun ceea ce gândesc, ceea ce gândesc cu adevărat, nu mincinos, nu pentru a mângâia prin cuvânt.

Creştinul niciodată nu va putea atinge nici dragostea pentru Dumnezeu, nici adevărata dragoste pentru om, de nu va trăi foarte multe şi grele dureri. Harul vine numai în sufletul care *a suferit până la capăt.* Situaţia tragică în care te afli acum nu îmi este necunoscută. Eu însumi până astăzi îmi amintesc de acea luptă, nespus de grea, pe care am avut-o cu vrăjmaşul în lume, mai ales la Paris. În parte îţi voiu povesti. Se întâmpla că mă întorceam de la biserică acasă şi simţeam o dorinţă atât de mare să mă duc să văd pe vreun cunoscut, să vorbim, să ne distrăm, încât parcă nu aveam putere să mă întorc acasă şi să rămân acolo singur. Dar totuşi, într'o extremă încordare a voinţei, ajungeam la mine în odaie şi aproape cădeam la pământ în neputinţă, din pricina zbuciumului şi a urâtului, gata să zgârii pământul cu

unghiile, gata să plâng din durerea inimii, şi chiar plângeam. Şi numai rugăciunea mă ridica şi reaşeza pacea în inimă. Dar o pace pe care înainte nici nu mi-aş fi putut-o închipui cu putinţă, care până atunci nici nu venise în inima mea. Au fost multe alte împrejurări. Veneam acasă de pe undeva. Vreau să intru într'un *Café*, dar mă lupt cu dorinţa. Şi ce crezi? Dintr'o dată, într'un chip de neînţeles mie însumi, mă simt ca şi cum mi-am pierdut voinţa şi, literal, ca un dobitoc pe care cineva nevăzut îl trage către vreun *Café* oarecare. Devenea înfricoşător. Numai Domnul ştie, ba şi cei ce au suferit astfel de ispite, de câtă durere, de câtă trudă de neînchipuit era nevoie ca să biruiesc aceste dorinţe *dobitoceşti*. Sau, îmi amintesc, mă atrăgea cu atâta putere undeva, la vreun cinematograf, sau mai ştiu eu pe unde, în astfel de locuri către care în realitate eu niciodată nu trăgeam. Dar în schimb, ajungând acasă, dacă nu cedasem, rugăciunea mi-era ca un foc.

Ceea ce-mi scrii, o înţeleg atât de bine. Aş fi făcut orişice, numai să nu mă rog. Atunci am înţeles puterea cuvântului Părinţilor, că nu este lucrare mai grea decât rugăciunea. Dar când omul biruieşte ispita, însă *prin rugăciune*, rugăciunea

devine atât de dulce, ca nimic altceva pe lume. Iar calea aceasta este cu adevărat dureroasă, strâmtă, şi puţini sânt, după cuvântul Domnului, care o află[1].

Credinţa mea adâncă este că dacă matà (şi este adevărat pentru tot omul) nu vei trăi astfel de scârbe, de sărăcii, de înjosiri, poate şi foame, părăsire desăvârşită de către toţi – şi de către oameni, şi chiar de către Dumnezeu: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, căci m'ai părăsit?*[2] – niciodată nu vei cunoaşte dragostea Dumnezeiască. Inima ce nu s'a zdrobit de către loviturile durerilor şi nu s'a smerit până în sfârşit de sărăcii de tot felul (şi duhovniceşti, şi trupeşti), nu este în stare a primi harul lui Dumnezeu. El se cumpără cu un preţ deosebit de scump.

Când vrăjmaşul ne luptă folosindu-se de cele mai fireşti dorinţe ale iubirii omeneşti, sufleteşti, iar uneori şi ale celei pur şi simplu animalice, trupeşti, atunci, asemenea Mariei Eghipteanca, vom cădea la pământ şi vom ruga pe Dumnezeu ca, pentru milosârdia Sa, să ne dea a Sa Dumnezeiască dragoste în schimb pentru cea trupească şi omenească, pe care pentru

---

[1] Cf. Mt. 7:14.

[2] Cf. Ps. 21:1; Mt. 27:46 şi Mc. 15:34.

El am lepădat-o.[1] Însă rugându-te astfel, trebuie să te rogi numai până când se va stinge toată dorirea dragostei trupeşti şi va sălăşlui pace în suflet şi în trup. Mai mult nu trebuie să cauţi, spre a nu cădea în ispită, în „înşelare”.

Dacă se poate, rabdă, dragul meu. Ocărăşte-mă, pe vinovatul năpastelor matale, dar rabdă. Oare mă crezi că îndrăznesc să-ţi vorbesc astfel numai pentru că (...) şi eu am cunoscut dureri asemănătoare?

Dacă vrei să împărăţeşti cu Hristos, atunci biruieşte patimile. Altă cale nu este – la drept vorbind, patimile nu sânt decât o „*ispită*”. Eu niciodată nu voiu crede că ceva din lumea aceasta te va putea mulţumi. Teatrul, cinematograful, *Café*-urile şi altele asemenea nu sânt decât pentru copii, cei cu inima neînţelegătoare...

Viaţa după poruncile lui Hristos este cu adevărat o *Golgothă*. Iar calea aceasta este astfel încât cel ce păşeşte pe ea, de nu va birui prin rugăciune greutăţile ce nu fac decât să crească, ci se va abate de la ea şi se va întoarce înapoi, el nici acolo unde se va întoarce, adică în lume (la viaţa după patimi) nu va afla acea bucurie pe care o au

[1] Vezi în Triod „Viaţa Mariei Eghipteanca”, scrisă de Sf. Sofronie al Ierusalimului.

oamenii acestei lumi care nu au cunoscut pe Dumnezeu.[1]

În Războiul trecut, cel Mare, adesea când trimiteau vreun soldat la atac, maimarii aşezau mitraliere îndărătul celui ce ataca, sau ofiţerul îi urma cu două pistoale în mâini, ca tot cel ce se înfricoşa şi se întorcea, să fie împuşcat. Astfel, situaţia celor ce se aruncau în atac făcea că mântuirea şi viaţa lor era doar înainte, dacă aveau să biruiască pe vrăjmaş. Cu noi, monahii, situaţia este asemănătoare. Mântuirea noastră, în toate sensurile cuvântului, este doar înainte.

Când durerile tot crescânde ale sufletului meu ajunseseră, precum părea, la culmea lor, atunci nu prin judecăţi abstracte, filosofice, ci printr'un simţământ al inimii viu şi adânc am cunoscut valoarea sufletului omenesc, am cunoscut că este mai de preţ decât lumea întreagă. Suferinţele aduc un rod atât de măreţ, încât, dacă am fi noi ceva mai înţelegători, nu am dori nicicum a ne „pogorî de pe cruce". Unui ieromonah de la noi i s'a arătat Domnul în vis, răstignit pe Cruce, şi i-a zis: „De pe Cruce nu te pogori, alţii te

[1] Aceasta avea să fie adevărat tocmai pentru D. Balfour. (n. tr.)

iau”. Iar aceste cuvinte Domnul le-a repetat de trei ori. Şi apoi vedenia s’a sfârşit.

Ţi-aş mai povesti încă ceva, dar mă tem să nu preîntâmpin experienţa vieţii tale. Una cer Domnului: să nu te înfricoşezi de norii ce se adună.

Îmi pare rău că atât de rar îi scrii Stareţului tău. Vezi la sfârşitul celui de-al „Treizeci şi doilea cuvânt” al Cuviosului Simeon Noul Theolog, cum el îşi sfătuieşte ucenicul să-i scrie mai des, căci astfel el (Cuv. Simeon) are să se roage pentru dânsul cu mai multă căldură[1]. Şi aşa este, pentru că, dintr’o îndelungă tăcere, cele care te înconjoară îţi slăbesc rugăciunea pentru cel ce este mai departe. De jur împrejur, oriunde priveşti, dureri. Iar ceea ce îţi cade subt ochi, aceea îţi atrage cu mai multă putere simpatia. Doar atunci când vei dobândi în lume măcar o relativă bună-aşezare, atunci poţi scrie mai rar, dar câtă vreme necazurile şi lupta sânt puternice, nu trebuie să zăboveşti, scrie părintelui Siluan, şi cred lui Dumnezeu că vei primi ajutor. Poziţia ta este deosebit de grea, deoarece te afli în luptă piept la piept cu vrăjmaşul.

Iar aceasta înainte de a te fi învăţat a te lupta cu patimile. Dar şi cei ce s’au învăţat

[1] Cf. Cuv. Simeon Noul Theolog, *Cuvântul 32*.

(relativ, bineînţeles), le biruiesc cu nevoinţă şi cu trudă. Sf. Ioan Gură de Aur numeşte patima curviei călăul nostru neînduplecat, care aproape până la adânci bătrâneţe zilnic ne sfâşie. Trebuie să ajungi să iubeşti starea dureroasă a trupului, pentru a afla o relativă odihnă de la această patimă *cumplită*. Iartă-mă pentru că-mi voiu îngădui a vorbi despre sinemi.

Cu binecuvântarea duhovnicului, eu însumi într'o vreme, la orice întărâtare a trupului mă băteam până la vânătăi însângerate, până când în sfârşit durerea, pătrunzând în inimă, stingea şi îmblânzea mişcările trupului. Acum însă am părăsit acel mijloc, din două pricini: Mai întâi, într'o stare dureroasă a trupului şi în absenţa, aici la Athos, a smintelilor, şi patima curvească atacă mai puţin, iar apoi acest mijloc, dacă se foloseşte adesea şi pentru vreme îndelungată, turbură tare întreg sistemul nervos. Astfel încât este cazul să preferăm singură rugăciunea. Odată aproape că mi-am pricinuit moartea. Cu colţul unei bucăţi de lemn pe care o aveam în mâini m'am lovit între coaste, pe lângă inimă. Două săptămâni cu greu m'am mişcat, braţul stâng aproape îmi paralizase. Îmi era greu în poziţia culcat, tot greu îmi era şi să respir. Dar, slavă

Domnului, mi-am revenit. Uneori trupul se învolbură puternic, este aproape cu neputinţă a nu recurge la acest mijloc. Şi ce lucru curios: patima curvească cumva astfel lucrează în trup, încât când se întăreşte înfierbântarea ei, până şi loviturile puternice care lasă în urma lor vânătăi dureroase sau urme de sânge multă vreme, încât îţi este şi greu să mergi, în acele clipe aproape că nici nu se simt, încât trebuie să te loveşti neînduplecat, de multe ori, până să ajungă durerea la inimă spre a linişti trupul.

„Greu este cuvântul acesta”[1], dar ce să-i faci? Mai bine, după cuvântul Cuviosului Isaac Sirul, este nouă a muri în nevoinţă, decât, predându-ne patimilor, să pierdem chipul omenesc, să ne schimbăm de la Hristos.[2]

Creştinul *neapărat* trebuie să fie un nevoitor. Cu atât mai mult monahul, preotul. Urându-te pe sineţi, începând prin a te chinui, nu numai cu înfrânarea de la patimi, dar şi împotrivindu-te lor, adică tăbărând asupra lor, şi dintr’o dată simţi

---

[1] Cf. Io. 6:60.

[2] Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoinţă*, Cuvântul VI, Ed. Bunavestire, Bacău, 1997, p. 55 („Căci mai bine să murim în luptă, decât să trăim în cădere”).

uşurare: ca o lumină oarecare se iveşte în suflet. Sf. Vasilie cel Mare şi Ioan Scărarul spun că mai plăcută este suferinţa de bunăvoie decât bucuria necuvântătoare fără voie.[1]

În legătură cu felul cum trăieşte omul se rânduiesc şi împrejurările exterioare ale vieţii lui. Uneori, din pricina greşalelor sau, dimpotrivă, îndreptărilor noastre lăuntrice, şi împrejurările exterioare ale vieţii se schimbă spre mai rău sau spre mai bine.

Poate că deja prea mult te-am împovărat. Iartă.

*

Mă gândesc la venirea matale la Athos cu multă teamă, să nu te întâmpine acì multe neplăceri. Acì cei mai mulţi dintre mai-marii Bătrânilor au faţă de ierarhia „lui Serghie" cea mai proastă dispoziţie: Intrând în Biserica Rusă, acum împărtăşeşti şi soarta membrilor ei.

*

Slavă lui Dumnezeu pentru toate. Vom face răbdare. Iată calea noastră. Te poticneşti, îndreptează-te. Ai căzut, ridică-te. Iar a deznădăjdui, niciodată nu este nevoie. Uneori este atât de greu, încât

---

[1] Cf. Cuv. Ioan Scărarul, *Scara* 2:17, PG 88, 657C; Sf. Vasilie cel Mare, *Cuvânt pentru mucenicul Gordie*, PG 31, 505C.

omul este gata să se lepede de viaţa vecinică, dacă ea se dobândeşte astfel. În schimb, când aceşti nori trec, atunci soarele, cumva, într'un chip deosebit străluceşte, iar omul se bucură atunci că a trecut prin dureri: „Veselitu-ne-am pentru zilele în carile ne-ai smerit, anii întru carii am văzut rele”[1].

Ca să-ţi fiu până la capăt deschis şi nimica să nu-ţi ascund, îţi voiu spune ce cred despre statul tău la Londra. De când te-ai mutat la Londra, necontenit s'a bucurat inima mea pentru matà în rugăciune. Dacă la început te-a întâmpinat acolo o nereuşită, poate fi oare aceasta un semn că nu este voia şi binecuvântarea lui Dumnezeu asupra activităţii matale la Londra sau în general pentru a locui acolo? Dar vei spune că acolo nu este nici o activitate. Dar în celelalte locuri, neapărat va fi? Sau dacă îndeobşte prin activitate se înţelege una exterioară, oare este ceva atât de important, încât este de neocolit? Important este să existe putinţa activităţii lăuntrice. Vei răspunde cât se poate de drept că şi pentru cele lăuntrice condiţiile în Londra sânt mai rău decât nepriinciose. Şi nu este cu putinţă oare ca ele să se schimbe?

[1] Cf. Ps. 89:17.

Iartă. Nu insist asupra nici unui lucru. Doar îmi exprim gândurile, şi nu fără teama de a te întrista. Sânt într'o luptă sufletească. Un gând îmi spune să nu-ţi trimit scrisoarea aceasta, în primul rând pentru că în ea îmi îngădui să te sfătuiesc în unele lucruri, iar în al doilea rând, ceea ce este mai important, dându-ţi sfaturi mă refer la sinemi, ceea ce nu se cade nicidecum. Pe de altă parte, dacă înclin către hotărârea de a arde scrisoarea, nu mă pot împăciui sufleteşte; de multe ori în viaţă eu nu am găsit ajutor decât când am aflat că nu eu singur sufăr din pricina năvalei tuturor răutăţilor, că pe toţi îi luptă diavolul în acelaşi fel, că nu eu singur, ci şi ceilalţi, zilnic, cu durere, se silesc la nevoinţă. Numai lui Dumnezeu şi matale vi se cade să mă judecaţi pentru ce am făcut.

Iartă.

Al matale dăruit,

ierodiaconul Sofronie.

20

HOTĂRÂREA STAREŢULUI SILUAN

Despre Paris. Despre Stareţul Siluan.

Athos, 15/28 August, 1934

Iubite întru Domnul părinte Dimitrie,
Blagosloveşte!

Dintre toate locurile unde ai putea merge, pe care le-ai pomenit în ultima matale lungă scrisoare, părintelui Siluan (dar şi mie) cel mai indicat ni s'ar părea Parisul – parohia Sfinţii Trei Ierarhi. Acolo este un grup de persoane cu adevărat foarte binevoitori, şi vei putea afla în mijlocul lor liniştire în clipele grele de întunerec duhovnicesc. Dacă şi matà încă simţi către ei o bună dispoziţie şi *dorire*, atunci mergi la Paris să locuieşti acolo.

Te rog mult, scrie-ne despre hotărârea matale în privinţa celor spuse şi de însuşi plecatul acolo (dacă va fi cazul). În favoarea Parisului mai este şi gândul că, trăind acolo, nu vei fi departe de Londra şi poate din când în când vei putea vizita pe cei care au nevoie de ajutorul matale.

*

L-am rugat pe părintele Siluan să se roage pentru noi mai mult. El a făgăduit-o cu dragoste. Cunoscând nimicnicia rugăciunii mele, totuşi niciodată nu refuz a mă ruga pentru cei care mi-o cer sau care nu mi-o cer. Cu atât mai mult dator sânt a mă ruga pentru matà, unul dintre cei mai dragi şi mai apropiaţi mie. Şi astfel, plinind întreitul sobor (părintele Siluan, matà şi eu), vom nădăjdui că mila lui Dumnezeu ne va cerceta şi izbăvi de toţi cei ce ne necăjesc.

*

Slavă şi mulţămită lui Dumnezeu, Celui ce mi-a dat mie, nevrednicul, bucuria dragostei către matà. Simţământul adâncii cucernicii şi cinstiri faţă de matà, nicicând nu a slăbit în mine. Foarte mult preţuiesc bunele voiri ce-mi arăţi, şi totdeauna mă rog lui Dumnezeu să mă miluiască pentru rugăciunile matale.

Nevrednicul, mai micul frate întru Hristos,

păcătos ierodiacon Sofronie.

21

NEVOINŢA DRAGOSTEI LUI HRISTOS

Despre primirea shimei. Cum să trăieşti cu oamenii în pace. Dragostea lui Hristos este viaţa vecinică. Despre vreme şi vecinicie.

Athos, 23 Fevruarie/9 Martie, 1935

Adânc cinstite şi preaiubite întru Hristos părinte Dimitrie,
Blagosloveşte.

Dintru bun începutul acestui an (în noaptea de 7/20 Ianuarie) m'am îmbolnăvit serios şi până acum nu mi-am revenit. Primele douăzeci de zile, şi mai cu seamă nopţile, mi-a fost aşa de greu, că aş putea spune cu cuvintele Apostolului Pavel: *preste putinţă am fost îngreuiat, cât nu mai aveam nici o nădejde de a trăi; ci singur în mine judecata morţii am avut* (cf. 2 Cor. 1:8-9). În noaptea de 18 Ianuarie, în biserica cea mare, am primit tunderea în shimă. Slavă lui Dumnezeu pentru acest dar. Boala nu mi-a îngăduit să-ţi răspund la scrisoare aşa cum aş fi voit; ci şi acum sânt atât de slab, că scriu cu greu…

Igumenul nostru[1] este foarte bolnav. Moartea lui ar putea aduce cu sine multe schimbări, ba poate chiar o adevărată catastrofă pentru mănăstirea noastră. Te rog foarte mult ca în viitor adresa să o scrii în franceză: *R. P. Silouan* (sau *Hierod. Sophroni*), *Couvent St. Pantéleimon, Mont Athos, Dafni, Grèce*. Atât. Nu adăuga nimic în rusă. Cele mai importante trimite-le *Recommandé.*

În cazul morţii mele, în corespondenţa cu părintele Siluan fii deschis nu până la capăt (înţelegi despre ce vorbesc), având în vedere că, pentru a-ţi citi scrisorile, el va fi nevoit să ceară ajutor de la altcineva. Ţi-o spun acum, căci dacă moartea va veni pe neaşteptate, ceea ce este atât de posibil, eu nu voiu putea să te înştiinţez. Toţi îmi prorocesc însănătoşirea şi viaţă lungă, dar eu, biruit de puterea bolii, nu prea mă încred în aceste prorocii. Dacă voiu muri, rogu-te, nu înceta a te ruga pentru mine. Nu uita nici pe părintele Siluan, ca să nu rămâi faţă de el datornic în ceea ce noi, creştinii, nu trebuie să fim datornici, adică în dragoste.[2] Însuţi o ştii mai bine decât oricine altul, că atunci când sufletul nostru află că cineva ne iubeşte mai mult decât îl

[1] Se are în vedere Igumenul Misail.
[2] Cf. Rom. 13:8.

iubim noi, într’atâta se răneşte de mustrările conştiinţei, că este gata a se preface în praf înaintea lui.

Pentru a trăi cu oamenii în lume trebuie să le cedezi; iar în măsura în care dorinţele lor nu trec de cele neesenţiale face ca aproape întotdeauna să poţi ceda. Pururea eşti în inima mea. Mă rog lui Dumnezeu ca şi în cazul morţii mele dragostea noastră întru Hristos nu numai să nu piară, ci chiar să crească.

Curios lucru. De fapt dragostea lui Hristos, în esenţa ei, este viaţa vecinică. Dar atunci cum este cu putinţă că în condiţiile fiinţării noastre pământeşti – ba „începe” sau „se naşte”, ba „creşte” sau „se împuţinează”, şi uneori chiar „piere”? Arătându-se, ea ne face simţit nemuritori, vecinici; pierind, iarăşi ne aruncă în valea morţii.

În legătură cu aceasta mi-au venit astfel de gânduri: Vremea şi vecinicia sânt două chipuri diferite ale fiinţei. Şi precum Domnul, „în chipul (morfÍ) lui Dumnezeu fiind ... chip (morf¾n) de rob luând”[1], împreună a sălăşluit în aceeaşi persoană două chipuri ale fiinţei, astfel şi noi, în chip de rob fiind, după darul harului, „p£scomen t¾n qšwsin” – suferim îndumnezeire (după

[1] Cf. Filip. 2:6-7.

expresia Sfinţilor Părinţi)[1], şi în acest chip şi noi împreună-sălăşluim în noi cele două forme ale fiinţei pomenite. Pierzând harul, noi, oarecum, „încetăm" a fi vecinici, oarecum cădem din vecinicie. Şi cu cât mai mult „se lipeşte sufletul nostru de pământ"[2], cu atât mai departe ne aflăm de vecinicie; şi dimpotrivă, când sântem în Dumnezeu, atunci sântem în vecinicie. Iar aceste clătinări sânt trista noastră ursită până la mormânt, câtă vreme nu vom fi primit darul, astfel încât nimenea de acum să nu-l poată lua de la noi (*şi bucuria voastră nimenea va lua de la voi* – Io. 16:22).

În clipa apropierii morţii, în acel ceas greu, sufletul va şti că mântuirea lui este numai în dragoste. Pentru ea, necontenit şi tare trebuie să te lupţi, iar putere spre aceea nu avem nicicum. Slavă lui Dumnezeu pentru toate.

Al matale din tot sufletul dăruit,
păcătosul ierodiacon Sofronie.

*

[1] Astfel, Sf. Grigorie Palama foloseşte expresia: „t¦ qe‹a p£scein"; vezi „Cuvânt pentru cei ce cu sfinţenie se liniştesc" II, 3, 26, în *Filocalia* vol 7, IBMBOR, Bucureşti, 1977, p. 296.
[2] Ps. 118:25.

P.S. Părintele Siluan îţi trimite toate cele bune.

22

DESPRE VIAŢĂ, MOARTE ŞI VECINICIE

Despre apropiere morţii şi vecinica viaţă.
Dumnezeiasca cercetare cea de Paşti.

Athos, 5/18 Aprilie, 1935

Hristos a înviat!
Adânc cinstite părinte Dimitrie, iubit şi preţuit întru Hristos,

Îţi trimit urările de Paşti şi cele mai bune doriri. Şi părintele Siluan şi eu mereu te pomenim şi te iubim.

Ca monah am putinţa de a-mi rosti dragostea mai întâi de toate în rugăciune. Poate că ea este forma esenţială a rostirii dragostei, pentru că ne trece şi pe noi şi toate relaţiile noastre în altă lume; prin rugăciune se preabiruieşte despărţirea, nu numai în ce priveşte locul, ci şi cea sufletească. Cu toate acestea, şi o urare sub forma unei scrisori are o oarecare putere, şi tot aşa, într'o anume măsură înlocuieşte împărtăşirea vie.

De mult nu ţi-am scris. Acum, cu prilejul Paştilor lui Hristos, doresc să împărtăşesc cu matà, ca şi cu un frate apropiat, nădejdea că şi noi, într'un ceas hotărât de Tatăl Ceresc, vom învia pentru viaţa vecinică. Anul acesta, chiar din începutul lunii Ianuarie, m'am îmbolnăvit serios. Nopţile, adeseori moartea mă privea în ochi fără a mă slăbi. Cât se munceşte sufletul şi cât se scârbeşte în acele ceasuri – a o descrie pare a fi cu neputinţă!

Cele mai grele ispite năvălesc peste suflet ca un uragan în vremea acestei groaznice stări pe hotarul dintre viaţă şi moarte; când se apropie hotărârea sorţii noastre vecinice, frica stăpâneşte sufletul. Numai amintirea Mântuitorului celui răstignit îl întăreşte.

În unele clipe inima se schimbă, vine dragostea, iar atunci sufletul este gata a părăsi lumea aceasta fără nici cea mai mică părere de rău. Părere de rău, între altele, nu este nici înainte de a veni dragostea, însă atunci frica de Judecata lui Dumnezeu ce stă nainte, frica de osândirea aşteptată şi de lepădare face sufletul, cum ar fi, să se agaţe încă de această viaţă, în nădejdea că va mai putea face încă ceva pentru propria-i mântuire. În ultimii douăzeci de ani ai vieţii mele de multe ori m'am aflat aproape

de moarte, dar ispite atât de grele cum mi-au fost sortite anul acesta au fost rare şi nu atât de îndelungate. Anul acesta, din nou şi cu putere mare, am cercat faptul că viaţa noastră pământească este o stare plină de lupte grele pe hotarul dintre fiinţă şi nefiinţă, o stare între Raiul iubirii lui Dumnezeu şi iadul lepădării de către Dumnezeu. Şi totuşi, oricât s'ar arăta de grele suferinţele noastre acì, în sufletul nostru se tăinuieşte o conştiinţă a adâncului lor înţeles.

Iubesc a cugeta la înţelesul suferinţelor, iubesc a cugeta la vecinicie. Pare-mi-se că viaţa noastră pământească, vremelnică, trebuie neapărat să ne fie suferinţă.

Vremea este chipul fiinţării schimbătoare. În fiece schimbare se află un element al suferinţei.[1] Noi, cei ce aparţinem în acelaşi timp – mai bine zis, în paralel – de două lumi, de cea de sus şi de cea de jos, sântem oarecum împărţiţi de-a lungul întregii noastre vieţi pământeşti. Tânjim către viaţa vecinică, având înaintea noastră chipul fiinţării dumnezeieşti, neschimbată în desăvârşirea sa, iar în acelaşi timp ne afundăm în grija celor pământeşti, nefiind în putere a defăima nici cerinţele acestei vieţi. „Aştept învierea

[1] Alt manuscris adaugă: „şi chiar al morţii".

morţilor”. Numai ea, cea aşteptată vecinică viaţă este adevărata viaţă.

Vecinicia se cade să ne-o închipuim nu ca pe o prelungire a vremii la nesfârşit, ci ca pe un singur act fără de întindere al plinătăţii fiinţării. Vecinicia cuprinde toată întinderea vremii, ci ea însăşi întindere nu are.

Noi aşteptăm împărtăşirea vieţii vecinice. Însă, în înţelesul lucrurilor, devenind vecinic, omul se face nu numai nemuritor, ci şi *fără început*. Sfinţitul Ierarh Grigorie Palama gândea astfel, întemeindu-se pe Sfinţii Părinţi[1].

De unde este limpede că vecinicia este un *alt* chip al fiinţării, şi unul căruia niciunul din conceptele elaborate de noi în hotarele realităţii empirice – conceptele începutului şi sfârşitului, ale lui înainte şi după – nu i se pot aplica. Viaţa vecinică este viaţă duhovnicească. Vecinicia este lumea gândului şi trăirii sufleteşti curate în unirea lor nedespărţită. Însă faptul gândului şi trăirii sufleteşti curate trebuie înţeles nu numai în sensul psihologic, ca trăire subiectivă a omului, ci şi în înţelesul

[1] Vezi Sf. Grigorie Palama, „Despre cei ce cu sfinţenie se liniştesc”, III, 3, 8. Cf. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1141AB, pe care se întemeiază Sf. Grigorie.

fiinţial, ca obiectiv fiind, adică Mintea şi Dragostea Dumnezeirii, adică ale lui Hristos. Dragostea în Înţelepciune şi Înţelepciunea în Dragoste. Iar dacă cele spuse corespund adevărului, atunci cu adevărat vecinic este Singur Dumnezeu, iar noi doar în măsura în care petrecem în Dumnezeu şi Dumnezeu în noi petrece.

Când însă „Dumnezeu va fi toate întru toţi”[1], atunci şi noi ne vom arăta ca stăpânind vecinicia, iar de acum nu în parte, ci în deplinătate. Către această „margine a doririlor” năzuieşte sufletul.[2] De-abia atunci va fi cu putinţă bucuria cea de nimic întunecată. Iar acum că prăznuim Paştile, nu cele de Sus, ci doar cele de jos, doar chipul celor vecinice, noi totuşi nu atingem desăvârşita odihnă a bucuriei. Şi totuşi şi aceste Paşti înrâurează asupra sufletului într’un chip uimitor.

Ştiu un om în Paris, care din Sâmbăta Mare până în a treia zi de Paşti, timp de trei zile a fost în starea unei vedenii pe care, în chipurile fiinţării noastre pământeşti, el n’a găsit cu putinţă a o exprima decât în cuvintele că *a văzut dimineaţa neînseratei zile*. Dimineaţă –

[1] Cf. 1 Cor. 15:28.

[2] Alt manuscris adaugă: „şi cât se strâmtorează până nu o atinge”.

pentru că lumina era neobişnuit de gingaşă, de subţire, de „lină”, ca şi albastră. Iar neînserata zi – vecinicia.

Îmi amintesc aşijderea cum acum trei ani, în timpul primei noastre întâlniri, simţind adierea veciniciei, amândoi ne-am ţinut o vreme răsuflarea. (...)

PARTEA A PATRA

RUPTURA

„Mulţi din ucenicii lui, auzind acestea, au zis: Greu este cuvântul acesta; cine poate să-l audă? ... Dintru aceasta mulţi din ucenicii lui s’au întors înapoi şi nu mai umblau cu dânsul”.

(Io. 6:60 şi 66)

23

„FIE SĂ TRĂIASCĂ DUPĂ SINE”

Despre ¢delfoÒthta „Zw»”. Lepădarea de lume este o neîncetată nevoinţă a întregii vieţi. Care este esenţa ascultării creştine. Convorbirea cu Stareţul Siluan: duhovnicul nu este un oracol. Răspunsurile duhovnicilor după inima celui ce întreabă.

Athos, 7/20 Aprilie, 1936[1]

”Ontwj ºgšrqh Ð Kúrioj (Lc. 24:34)

Iubite întru Domnul, adânc cinstite părinte Dimitrie,
Blagosloveşte!

Mă bucur că în Athena există un fenomen atât de pozitiv ca ¢delfÒthta „Zw»”[2]. De la mulţi aud mărturii bune în

[1] Scrisoarea este răspunsul la Scrisoarea nr. 1 a lui D. Balfour, din 7 Aprilie, 1936, scrisă din Athena, unde Balfour trecuse după ce fusese izgonit din Athos. Cf. Anexa II, 1: „Duhovnicul nu este un oracol”.

[2] În gr.: Frăţia „Zoì” („Viaţa”).

privinţa acestei „Frăţii”. Dar pentru omul lumesc până şi moralitatea elementară creştină, precum lepădarea de băuturi alcoolice, de tutun, de a merge în locuri de destrăbălare publică, înfrânarea la mâncare, sinceritatea, modestia şi curăţia, şi cu atât mai mult celibatul – îi apar deja ca fiind culmea desăvârşirii şi a lepădării de lume şi de sine, şi chiar ca Øperbol»[1]. Ştiind acestea, nu dau foarte multă atenţie mărturiilor lor, bucurându-mă doar de faptul că admiraţia lor şi cucernicia faţă de nevoitori este de folos mai întâi de toate pentru ei.

Pe mată te ştiu ca pe un om nu uşor influenţabil, mai curând unul care judecă, iar uneori e înclinat a fi *prea critic*. Având în vedere acestea, şi pe deasupra şi experienţa ce ai în viaţa duhovnicească, entuziasta matale mărturie despre Frăţia „Zoì” o primesc cu deosebită seriozitate. Mi-e ruşine pentru Athos, şi mai întâi de toate pentru mine însumi. La Athos eu n’am întâlnit acea desăvârşire pe care ai întâlnit-o acolo. Trăind în condiţii mai bune decât ale lor, noi nu atingem înălţimile lor. Deja de mult am simţit până în străfundurile sufletului că noi sântem „gunoiul lumii” şi

[1] În gr.: „exagerare”.

„lepădătura tuturor” – t¦ perikaq£rmata toà kÒsmou ... p£ntwn per…yima[1].

Lepădarea lumii nu este un act ce se săvârşeşte o singură dată; lepădarea lumii este nevoinţa neîntreruptă a unei întregi vieţi. Liniştirea este cea care arată măsura lepădării, părăsirii acestei lumi. Iar dacă este să înţelegem lumea ca „totalitatea” patimilor”[2], atunci desăvârşita lepădare va fi desăvârşita *nepătimire*. În acest sens, noi încă nicicum nu am părăsit lumea; doar cu trupul ne-am îndepărtat de ea.

Lauzi „Zw»” pentru refuzul lor „faţă de orice compromis sau oportunism”, care sânt aproape principiul de căpetenie al tuturor activităţilor şi comportamentelor noastre. Faci referinţă la „desăvârşita lor ascultare”, iar la noi nu există nici măcar disciplină omenească.

Esenţa ascultării creştine eu o văd în căutarea plină de rugăciune a voii lui Dumnezeu şi urmarea ei. Prin disciplină eu înţeleg supunerea omului faţă de om, fie de bună voie (de pildă, un partid politic), fie de nevoie (de pildă armata), supunere care este condiţia neapărată a succesului oricărei întreprinderi omeneşti obşteşti.

---

[1] Cf. 1 Cor. 4:13.

[2] Cuv. Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoinţă*, Cuvântul XXX, op. cit., p. 152.

Singura bucurie este faptul că, în sfârşit, ai aflat aceasta în Biserica Orthodoxă. Citind şi recitind mărturia matale („ei cer o astfel de curăţie de cleştar şi supunere ... toţi sânt tăcuţi, supuşi, înfrânaţi... Vieţuirea lor nu este axată pe maniere şi obiceiuri, ci pe conştiinţă", ş.a.m.d.), văd că la noi *toate sânt pe dos*. Sântem cei mai autentici barbari. Înţeleg bine că poţi afla odihnă sufletească în mijlocul lor, după barbaria de la noi.

Îmi place şi felul slujirii Bisericii pe care l-au ales: apostolatul. Noi, bineînţeles, avem altă cale, alt plan, al luptei pentru sine şi pentru lume. În principiu, nu sânt nicidecum înclinat să înjosesc nici calea noastră. Mă tângui doar că noi nu atingem ţelul nostru: felul lor de a trăi, calea lor îţi este mai apropiată.

Căile noastre nu coincid (căile, zic, iar nu ţelul final). Adevărul este unul, de un singur chip, *simplu*. Cu toate acestea, are o mulţime de *diferite* proiecţii. Pricina *diferenţelor* între proiecţii ale Adevărului unul şi simplu este diferenţa de niveluri ale celor ce-l primesc. Ei îţi sânt mai apropiaţi. Aceasta, în parte, mi-o explic prin faptul că între ei îţi este *„mai uşor să respiri"*, că ei îţi sânt mai *„după sufletul matale"*. Dar

oare nu chiar eu, dintru bun început, ţi-am spus că *aceasta îţi este calea*?

Am primit scrisoarea matale în a treia zi de Paşti. M’am dus la părintele Siluan, i-am povestit pe scurt esenţialul, aproximativ aşa: „Pe părintele Dimitrie l-au primit foarte bine la Athena. Unii i-au propus să locuiască la ei cât voieşte, chiar şi ani de zile. S’a întâlnit cu nişte oameni culţi care vor să-l ajute să intre la Universitate, aşa încât să poată termina în doi ani. Îi făgăduiesc să-i găsească un mijloc de trai uşor şi comod. Pe lângă acestea, a făcut cunoştinţă acolo cu mulţi oameni deosebiţi, cu adevărat nevoitori, cu oameni binecinstitori, şi totodată cu înaltă formare theologică. Toate cele pomenite i-au plăcut. Deocamdată a amânat călătoria la Ierusalim. Va rămâne în Grecia”.

Părintele Siluan a răspuns:

– Ei bine, fie să trăiască acolo cât îi voieşte sufletul. Însuşi lucrul va vădi toate”.

Astfel, părintele este de acord să trăieşti la Athena. Eu m’am gândit: în ochii matale aceasta va fi o nouă contradicţie.

Scrii: „Rogu-te, nu mi te împotrivi”. Nu demult ai fost martor nimicniciei mele, încât acum mi-am pierdut puterea, încumetarea şi îndrăzneala să-ţi vorbesc despre viaţa duhovnicească. Mai mult

decât oricine, eu merg plag...wj[1], pe căi ocolite. Îndrăzni-voiu să-mi deschid gura? Nu-ţi ascund, de data aceasta îmi este greu să-ţi scriu.

Duminică 6/19 Aprilie, din nou m'am dus la părintele Siluan să-i vorbesc despre matà. Voiam să-l încunoştinţez ceva mai amănunţit în privinţa a ceea ce scriseseşi. Pe scurt, îţi voiu înfăţişa convorbirea noastră.

Eu:

– Părintele Dimitrie se sminteşte de contradicţiile din sfaturile şi blagosloveniile pe care i le daţi: când îl blagosloviţi să se întoarcă în Franţa, când să trăiască ani de zile la Ierusalim.

Părintele Siluan:

– Prima dată când m'a întrebat, m'am rugat lui Dumnezeu şi a reieşit să se întoarcă în Franţa. I-am spus-o. Observ că nu doreşte. Vrea în Grecia; m'am rugat – inima nu se învoieşte. A voit la Ierusalim. Fie, să meargă. De fapt, este ca un copil. Eu, ca o dădacă, l-am ferit de pacoste, să nu-şi spargă capul. Dar fie să trăiască în Grecia. O să fie chiar interesant ca experienţă.

– Şi dacă acea experienţă va fi amară?

– Ce să-i faci!

[1] În gr.: „pieziş".

– Părintele Dimitrie socoteşte că este mai bine dacă va hotărî el însuşi în astfel de probleme.

Părintele Siluan:

– Fie, fie. Noi nu-i vom îngrădi libertatea. Bine că măcar a scris acea scrisoare. El doar îşi caută libertatea; dar nu pentru prima oară văd astfel de cazuri. Unii îţi cer sfatul, le vorbeşti: nu vor să te asculte, le este greu ce le spui; şi aşa, chiar încep să te duşmănească. Uite, părintele H., de câţi ani nu încetează să mi se împotrivească, dar mai înainte îmi urma. Câte cazuri de-astea nu sânt!

Eu:

– Legătura dintre ucenic şi duhovnic este una de bună voie, şi în acest sens, liberă. Dacă părintele Dimitrie găseşte incomod să vă urmeze unele sfaturi şi vrea el însuşi să hotărască, el de fapt vă slobozeşte şi pe dumneavoastră. Legătura se rupe.

Părintele Siluan:

– El însuşi m’a numit duhovnic luişi. Deja nu mai puteam să refuz. La tundere, Vlădica mi l-a încredinţat în lipsă... Iar acum socotesc că trebuie încă răbdare. Lucrul de la sine se va hotărî.

– Părintele Dimitrie zice că nu este drept a cere duhovnicului povăţuiri pentru

astfel de amănunte ca, de pildă, unde să trăieşti, unde să te duci. Nu se cade să te foloseşti de duhovnic ca de un oracol.

– Cum de asemuieşte el rugăciunile noastre cu oracolul? Ieftin ne-a mai preţuit. Fie să trăiască după sine, precum voieşte. Experienţa îl va învăţa. Şi-a pierdut credinţa, iar fără credinţă nu va afla folos. E ca în cântecul despre Luca: „La tine venit-am după sfat, cumetre…”

– Părintele Dimitrie mă roagă „să nu mă împotrivesc lui”.

Părintele Siluan:

– Ce nevoie avem să ne împotrivim? Scrie-i că nu-i vom schimba hotărârea. Când am văzut că nu voia să asculte sfatul, la sfârşit i-am spus că fie să trăiască acolo unde voieşte, doar să se păzească, să-şi trăiască monahismul. Vremile sânt grele. Am văzut că dacă te porţi cu el aspru se va răzvrăti.

Mi-am amintit: „Învăţătorule, ce voiu face? Domnul: Poruncile ştii. Tânărul: Învăţătorule, acestea toate din tinereţe le ştiu. Spune-mi ceva mai mult. Domnul, iubindu-l, a zis: Vinde-ţi averile … şi urmează Mie”. Dar el, posomorându-se, s’a dus întristat.[1]

[1] Cf. Mc. 10:17-22.

Din *Pateric*: La marele Pimen a venit un frate să-i ceară binecuvântarea de a găti o cină a dragostei pentru fraţii monahi. Cuviosul a binecuvântat. Fratele mai în vârstă al cuviosului Pimen, Avva Anuv, auzind, l-a mustrat pe Pimen pentru sfatul necălugăresc. Altădată a venit acelaşi frate către cuviosul Pimen. Sfântul, acum în prezenţa lui Avva Anuv, îl întreabă: Pentru ce ai venit rândul trecut? Răspuns: Pentru cutare şi cutare. Cuviosul Pimen: Şi eu ce ţi-am zis? Răspuns: Ai blagoslovit. Cuviosul Pimen: Am spus-o din greşală. N’am luat aminte la ce îmi spuneai, nu este lucru călugăresc să pregăteşti o cină a dragostei. Nu o mai fă. Fratele, întristat: Eu altceva nu ştiu să fac – şi a plecat. Atunci Avva Anuv: Iartă. Cuviosul Pimen: Am văzut că el nu va face ascultare dacă îl voiu opri, de aceea l-am şi blagoslovit, *ca să o facă* cu sufletul împăciuit”.[1]

La Sf. Antonie au venit nişte fraţi să-l întrebe: Cum să ne mântuim? Marele Antonie: Faceţi aşa şi aşa. Ei au răspuns: Nu putem. Cuviosul Antonie: Faceţi atunci aşa şi aşa. Iarăşi răspunsul: Nu putem. A treia oară sfântul: Ei, atunci faceţi aşa şi aşa. Răspuns: Nici aceasta nu putem.

[1] Cf. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen”, 22, op, cit., p. 182.

Cuviosul Antonie, către ucenicul său: Fierbe-le nişte legume, şi slobozeşte-i în pace.[1]

Şi Sfânta Scriptură spune că şi prorocii dau sfaturi „după inima celui ce întreabă".

Nu vreau să te întristez. Dar însuţi ai ridicat întrebarea privind contradicţiile în sfaturile părintelui Siluan. Dacă ai fi împlinit cu credinţă primul sfat, n'ai mai fi dat loc contradicţiilor. Toate acestea sânt acoperitoarea dragostea care se contrazice.

I-am mai spus părintelui Siluan încă un lucru:

– Mi-e foarte greu să scriu sau să vorbesc părintelui Dimitrie când văd că te înţelege în felul lui. El crede că sfaturile noastre se explică prin faptul că sântem interesaţi a nu-l pierde din Biserica Rusă. Unele din reacţiile noastre el le înţelege nu ca dorinţa de a-l ajuta, ci mai curând invers.

Părintele Siluan:

– Niciodată nu mi-a trecut prin gând una ca asta. Mie mi-e totuna – Greci, Francezi, Ruşi, Evrei. Eu tuturor nu le doresc decât mântuirea. Nici nu m'am gândit vreodată să ţin partea Bisericii Ruse. El m'a întrebat ce să facă, unde să

[1] Cf. *Patericul*, „Pentru Avva Antonie", 21, op, cit., p. 9.

meargă, unde să se ducă. Eu i-am răspuns după rugăciune. Dar omeneşte nu ştiu unde, şi ce condiţii sânt.

Am socotit necesar să nu-ţi ascund cuprinsul convorbirii noastre. Dar însuţi vei putea înţelege *greutatea* poziţiei părintelui şi stânjeneala poziţiei mele.

Dacă *aş şti* că la Athena neapărat te aşteaptă vreo pacoste, *nu aş avea dreptul* (moralmente) să tac; dar noi umblăm prin credinţă, iar nu prin vedere[1]. Ultimul cuvânt al părintelui: „Fie ca el să trăiască la Athena – spre slava lui Dumnezeu”. Şi eu, din toată inima îţi doresc să-ţi foloseşti vremea petrecerii la Athena cât mai roditor.

Părintele Kiric a scris de Paşti scrisori părinţilor N., I., şi părintelui Vissarion. Acestuia i-a scris: „Ieromonahul Dimitrie, Englezul care trăieşte la voi la Athena, a stârnit aici în Patriarhie o întreagă furtună. Se plânge că l-au izgonit din mănăstire. Zilele acestea merg la Patriarh să mă spovedesc lui. Voiu vorbi cu el despre aceasta”.

Slavă lui Dumnezeu pentru toate. Cu toate acestea ne este greu de trăit. În realitate, **a trăi** creştineşte este cu neputinţă. Creştineşte se poate numai

[1] Cf. 2 Cor. 5:7.

„**muri**” mii de morţi în fiecare zi.[1] Trebuie necontenit să-ţi pierzi sufletul în această lume, pururea omorâciunea Domnului Iisus purtând, pentru ca şi viaţa Sa să se arate întru noi.[2] Rezultă că, în măsura în care „trăim” în lumea aceasta, în aceeaşi măsură sântem „morţi” lui Dumnezeu.

Dar rămâne încă starea cumplită a părăsirii lui Dumnezeu. De-acuma omul „nu are viaţă” în această lume, adică nu poate trăi prin această lume; amintirea unei alte lumi, dumnezeieşti, îl atrage „acolo”, însă în ciuda acestui fapt, întunerecul împresoară sufletul.

În esenţă, a ne mântui, a ajunge la Dumnezeu nu putem. Însuşi El, Cel de nesilit, Domnul, dacă va voi, va putea veni către noi. Eu Îl chem, când cu plânset, când cu cârteală asupra întunerecului şi sărăciei vieţii mele, când cu rugăciune, când cu tăcere, când cu strigăte..., dar El nu mă aude. Şi am obosit.

Cu mine s’a petrecut o cumplită schimbare. Lumina dumnezeiescului har departe s’a abătut de la mine. Am suferit o pierdere care cu nimic nu poate fi compensată, şi în aceasta constă izvorul

---

[1] Cf. *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, op. cit., pp. 225 şi 229.

[2] 2 Cor. 4:10.

nesecat al suferinţelor mele care din nou au ajuns la o putere ce covârşeşte măsura puterilor mele; şi sufletul şi trupul sânt bolnave. Din prea multă scârbă, ca Iov uneori, îmi **ies din fire**.

Rogu-te, roagă-te pentru mine.

Cel cu sufletul dăruit matale, nevrednic întru Hristos mai mic frate,

Ierodiaconul Sofronie.

24

VOIA LUI DUMNEZEU CE DUCE LA GOLGOTHA

Ridicarea în rang. Despre cunoaşterea voii lui Dumnezeu. Despre cartea lui Ioan al Crucii.

Athos, 17-18/30-31 Mai, 1936[1]

Adânc cinstite părinte Dimitrie,
Blagosloveşte.

Părintele Siluan şi eu ne bucurăm cu ocazia ridicării matale la rangul de arhimandrit şi îţi urăm din tot sufletul, eÙcÒmeqa kaˆ e„j ¢nètera[2]. Ne bucurăm că toate ţi se rânduiesc atât de bine. Părintele Siluan zice că îţi este drept mângâiere pentru necazurile răbdate aici. Scrisorile matale i le-am citit de-abia zilele acestea, deoarece am fost bolnav şi nu am ieşit

---

[1] Scrisoarea este răspunsul la Scrisoarea nr. 2 a lui D. Balfour, din 11 Mai, 1936 (vezi Anexa II, 2: „De sine însuşi") şi la Scrisoarea nr. 3 din Aprilie-Mai, 1936 (vezi Anexa II, 3: „Despre Ioan al Crucii").

[2] În gr.: „îţi urăm şi mai mult".

nicăieri din bolniţă, iar părintele Siluan nu ştia că eram la pat.

Problema unde să stai o putem socoti de acum deplin rezolvată şi nu mai este nevoie să te întorci la ea, după scrisorile matale. Părintele Siluan zice că dacă, după părerea unor persoane vrednice de crezare, *este* voia lui Dumnezeu să trăieşti în Grecia şi să înveţi, atunci din partea lui rămâne numai să-ţi dorească reuşita.

Mai apoi am vorbit îndeobşte despre *cum să cunoşti voia lui Dumnezeu* şi în ce chipuri se manifestă ea. Se poate spune că în lume *toate fără excepţie* se săvârşesc după voia lui Dumnezeu, şi nu va fi greşit. Şi totuşi oamenii binecinstitori niciodată nu au încetat să *caute* voia lui Dumnezeu. Acì se are în vedere, bineînţeles, voia lui Dumnezeu cea „bună şi plăcută şi desăvârşită” (cf. Rom 12:2). Cel în stare a cunoaşte mai desăvârşit este socotit mai presus. Pe acest principiu se clădeşte Sfânta Ierarhie (după Sf. Dionisie Areopaghitul).

Stareţul Siluan (cu atât mai puţin eu) nu pretinde a stăpâni acest mare dar, atunci când unul mai mai presus decât noi poartă o mărturie alta decât noi. A ne împotrivi voii lui Dumnezeu, noi nu îndrăznim. Îndrăznirea este cu atât mai

grea, cu cât omul *îşi conştientizează răspunderea* înaintea lui Dumnezeu pentru sfatul sau pentru îndrumarea dată. Iar noi totuşi ne temem de Dumnezeu. Acum ne este mai bine. Sântem liniştiţi în privinţa matale, pentru că nici noi nu ţi-am căutat altceva decât voia lui Dumnezeu. Ne este mai bine deoarece acum răspunderea în caz de greşală este în cea mai mare măsură asupra celui căruia ai urmat.

Şi deci, după scrisorile matale, se vede că, prin străduinţe împreună, voia lui Dumnezeu s'a aflat. Fie Domnul cu matà. Greutatea în căutarea voii lui Dumnezeu constă în faptul că *nu* există semne exterioare după care ai putea lua o hotărâre în siguranţă. Nici circumstanţele care se rânduiesc bine, nici, dimpotrivă, necazurile şi greutăţile nu sânt un criteriu final.

Mai este o împrejurare, pe lângă cele pomenite de matà în scrisoare, care ne lipseşte de putinţa de a fi insistenţi şi a pretinde ascultare. Voia lui Dumnezeu nu arareori duce la Golgotha. Cel ce o conştientizează, cel ce însuşi a mers pe această cale, acela este prea puţin probabil că s'ar hotărî să fie insistent şi poruncitor.

Scrisoarea din urmă am terminat-o cu spovedania stării mele de deznădejde sufletească. Drept mângâiere şi zidire mi-ai

trimis extrasul din cartea lui *St. Jean de la Croix* şi astfel m'ai determinat să citesc întreaga carte. Pentru mine este o adevărată nevoinţă. Ştii că deja de mult mi-am pierdut toată capacitatea spre trude. Până şi în ruseşte mi-e greu să citesc, fie şi câteva pagini dintr'o carte serioasă. Dar acum îţi sânt adânc recunoscător şi pentru extrasul pe care l-ai tradus, care m'a determinat să citesc cartea, şi pentru însăşi cartea, şi pentru toată dragostea pentru mine. Răspunsul ce ai dat plângerii mele mi-a înfăţişat o altă latură a matale şi mi te-a făcut din nou apropiat. Din teama de a fi prost înţeles, şi deci de a sminti, eu nu prea vorbesc despre starea mea sufletească. Pe de altă parte, socotesc de folos uneori a vorbi unuia apropiat în duh despre greutăţile vieţii noastre. Poate că mă înşel... Însă personal primesc noi puteri când aflu ce au suferit mai nainte de noi cei ce au păşit pe această cale.

În privinţa aceasta, cartea lui *St. Jean* s'a arătat a-mi fi un ajutor. *St. Jean* m'a uimit cu adânca lui analiză psihologică. Unele stări sufleteşti care cu precădere îl preocupă, el le descrie cu o uimitoare înlănţuire şi deplinătate. Deşi în ce priveşte metoda şi terminologia el se deosebeşte într'o mare măsură de Părinţii Răsăriteni,

în atitudinile lui *moral-dogmatice* principale se află în armonie cu ei şi stă la înălţimea celor mai înalţi dintre făuritorii asceticii răsăritene. Citind pe *St. Jean,* întâlnind pe alocurea, uneori pe pagini întregi (şi chiar de câteva ori una după alta), descrise cu o uimitoare exactitate cele ce şi mie însumi mi-a fost dat să trăiesc subt o formă sau alta, am simţit o revărsare de puteri şi de hotărâre de a răbda cu mulţămită durerile de neocolit şi greutăţile căii noastre. Poate cândva vom vorbi mai în amănunt despre aceasta. Am obosit să scriu.

Oricât s'ar fi despărţit căile noastre acì, eu cred că ¢metamšlhta t¦ car…smata kaˆ [1] klÁsij toà Qeoà[1], şi că în veacul ce vine dragostea lui Dumnezeu ne va şi uni desăvârşit.

Al matale dăruit,

păcătos ierodiacon Sofronie.

[1] Rom. 11:29: „Necăite sânt darurile şi chemarea lui Dumnezeu".

25

DESPRE ADEVĂRATUL MONAHISM

Despre măreţia chemării şi propria nimicnicie. Întâlnirea cu părintele Ioan Şahovskoi. Despre monahismul negru. „Viu în iad”. Nevoinţa cunoaşterii de sine. Dezbrăcarea de lumea firească. Despre decăderea monahismului la Athos. Despre Ioan al Crucii. Despre vămi şi purgatoriu.

Athos, 10/23 Septemvrie, 1936[1]

Iubite întru Domnul, adânc cinstite părinte Dimitrie,
Blagosloveşte.

Scrisorile matale de după plecarea de la Athos mi te-au făcut apropiat din nou; aş zice că acum în persoana matale mi-am aflat un nou frate, într’o oarecare privinţă mai drag decât cel care te vedeam a fi mai nainte. Scrisorile matale au început să poarte caracterul *monahismului negru*[2]. Este oare aceasta un nou element în

[1] Scrisoarea este răspunsul la Scrisoarea nr. 4 a lui D. Balfour, din 3 Septemvrie, 1936 (vezi Anexa II, 4: „Îndrăzneşte!”).

dispoziţia matale, sau de-abia acum îţi descoperi întrucâtva adevărata faţă pe care înainte o ascundeai, şi pe deasupra, este oare această descoperire izvorâtă din dorinţa de a mă încuviinţa în starea mea prăpădită?

Îmi amintesc cum, acum patru ani, îmi scriai din Lituania plin de nedumerire, cum este cu putinţă a-ţi ţine mintea în iad ... desigur este o închipuire ... este de neîngăduit când e vorba de rugăciune ..., iar acum atât de simplu şi de limpede ai înţeles-o şi ai exprimat-o în scrisoarea către părintele Siluan. Acum îmi slujeşti ca sprijin, în urma unei mai depline înţelegeri reciproce; iar cele despre care înainte nu mă hotăram să-ţi vorbesc, spre a nu te sminti sau înfricoşa, acum ţi-au devenit centrul atenţiei. În tot cazul, noi sântem atât de puţini („turmă mică”[1]), că fiecare

---

[2] Alt manuscris adaugă: „Doreşti ‘să cerci strâmtorarea chinuitoare şi toată experienţa duhovnicească legată de ea, cunoaşterea deşertăciunii planurilor şi năzuinţelor omeneşti, apropierea morţii, răbdarea ş.a.m.d.’. Totuşi, dacă vrei să cerci starea mea, sânt gata să-ţi răspund ‘oÙk o‡date t… a„te‹sqe’ (Mc. 10:38 – ‘nu ştiţi ce cereţi’). ‘Pomenirea morţii este darul lui Dumnezeu’ – ‘darul lui Dumnezeu’ îl înţeleg încă în sensul că omul de la sine, de bunăvoie, nu poate să-şi asume această suferinţă”.

[1] Cf. Lc. 12:32.

om aparte care este gata să păşească pe această cale dureroasă şi strâmtă este un mare sprijin moral pentru cei neputincioşi şi puţini la suflet, asemenea mie.

Nici nu îţi închipui, poate, cât îmi sânt de preţioase îndemnurile matale de a răbda şi a mă îmbărbăta. Eu cu adevărat ajunsesem la deplină istovire. În ciuda faptului că nu aveam „iluzii... despre uşurinţa izbânzilor duhovniceşti", totuşi am întâlnit greutăţi ce depăşeau toate presupunerile mele, şi m'am convins de propria-mi nimicnicie, ale cărei măsuri erau ascunse de la mine înainte.

Cunosc măreţia căii monahale, dar cunoaşterea propriei nimicnicii, ce mi s'a dezvăluit destul de curând pe această cale, a născut în mine o îndoială: Drept oare a fost să mi-o aleg? Pot să spun că eu nu mi-am găsit, nu mi-am înţeles, nu mi-am auzit chemarea. Cu toate acestea sânt conştient că îmi este desăvârşit cu neputinţă să calc pe altă cale, să aflu o altă formă a slujirii lui Dumnezeu şi aproapelui. „Amăgitu-m'ai, Doamne, şi m'am amăgit, întăritu-te-ai, şi ai biruit" (Ier. 20:7). Astfel, în chip negativ mi se hotărăşte soarta. Eu nu am dorit-o, pentru că eram conştient de greutatea ei, şi în acelaşi timp am fost atras. M'am împotrivit încăpăţânat lui Dumnezeu, El

însă a găsit mijlocul de a mă constrânge. Iar acum îmi este peste măsură de greu; sânt total zdrobit. Pricina bolii mele este lăuntrică, drept aceea, cu neputinţă îmi este a-mi uşura starea schimbându-mi împrejurările şi condiţiile cele din afară. Astfel, iarăşi în chip negativ, mi se hotărăşte problema şi a locului unde voiu petrece.

Ieri a plecat de la noi igumenul, părintele Ioan (Şahovskoi). Îmi pare rău că nu a rămas cu noi mai îndelung, că nu ne-a dat să ne îndulcim de împărtăşirea lui. Acest om are un fel de curăţie aparte, este ca un înger; harul lui Dumnezeu vădit odineşte asupra lui. El, cumva copilăreşte, în chip deschis iubeşte pe Dumnezeu, şi de aceea convorbirea cu el aduce o adâncă îndulcire, lucrează tămăduitor asupra sufletului. Sânt gata să scriu multe despre el; aş dori mai adesea să am părtăşie cu el, măcar numai să-l văd. Dar, cu toate acestea, oricât de paradoxal ţi s'ar putea părea, el m'a convins de *superioritatea „monahismului negru"*, tocmai prin atitudinea sa reţinută faţă de el. Socoteşte cu putinţă a înlocui mănăstirile care subzistă până acum cu *asociaţii frăţeşti de muncă*, vădit dând întâietate muncii, dar bineînţeles unită cu rugăciunea şi curăţia

vieţii în mijlocul lumii, slujirea aproapelui, ş.a.m.d.

Tot ce a zis, în sine, bineînţeles că este bun şi lăudabil, dar pentru mine a fost lucru neaşteptat a întâlni în el o neînţelegere şi nedeplină preţuire a idealurilor monahismului *negru*. Cu tristeţe mă gândeam că, dacă şi astfel de aleşi precum părintele Ioan nu înţeleg deplin sensul monahismului, atunci ce să mai aştepţi de la ceilalţi?

Gândeam, nu cumva va ridica Dumnezeu omenirii acest – după expresia Cuviosului Theodor Studitul – *al treilea* har[1] (primul – botezul, al doilea – pocăinţa, al treilea - monahismul)? Nu cumva într'adevăr a venit sorocul când *cea mai mare*, cu adevărat nepământească cultură va fi lepădată de omenire?

Vizita părintelui Ioan mi-a fost de folos şi prin faptul că acum *monahismul* mi-a devenit deosebit de preţios (monahismul, iar nu celibatul, care este cu putinţă şi în mijlocul lumii).

Monah nu sânt, ci visător după monahism.[2] Monahismul, eu îl înţeleg ca o deosebită formă a iubirii. Dragostea este cu

---

[1] Cuv. Theodor Studitul, „Îndrumări ascetice către monahi", cap. 302, în *Filocalia rusă*, vol. 4, p. 568.

putinţă sub diferite chipuri. Uneori ea bucură şi face ca viaţa între oameni să fie plăcută şi roditoare. Dar este cu putinţă şi o astfel de formă a dragostei care chinuie şi îngreuiază şi face viaţa nesuferit de grea, câtă vreme nu şi-a atins ţelul cel de pe urmă, pe care, pentru a-l dobândi, îşi alege căi neobişnuite.

Viaţa – trebuie presupus că a fiecărui om – este atât de complexă, că nici cu cea

---

[2] Alt manuscris adaugă: „Dar văd că iubesc monahismul. Dumnezeiescul Isaac Sirul nu în zadar spunea că un ceas de plâns în pustie este mai preţios înaintea lui Dumnezeu decât a folosi pe mulţi – întreaga lume (cf. Cuv. Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoinţă*, „Cuvântul 41”, Serghiev Posad, 1893, p. 180, în lb. rusă.). Părintele Ioan nu era de acord cu mine nici în legătură cu faptul că, pentru a păstra şi a preda prin învăţătură generaţiilor următoare cultura adevăratului monahism, mănăstirile sânt neapărat de trebuinţă, dar a căror subzistenţă s’ar putea să ceară ajutor din afară, de la stat, sau de la Biserică, sau de la credincioşi, sau sub forma deţinerii de proprietăţi în stare a asigura nevoile materiale ale mănăstirii. Bineînţeles că nu numai nu se impune, dar este şi dăunător a poseda bogăţii şi a avea de prisos, ceea ce vedem din trecut. Părintele Ioan socoteşte că şi monahii ar trebui să se ocupe de binefaceri. Nu este nevoie să scriu în amănunt despre convorbirea aceea. Pe de altă parte, nu toţi văd lucrurile aşa ca părintele Ioan Şahovskoi”.

mai concentrată atenţie omul nu este în stare a înţelege procesele ce se săvârşesc în el, ba chiar poate că însăşi concentrarea asupră-şi va duce la o şi mai mare nedumerire, la un simţământ mai adânc al tainei vieţii. Observarea şi experienţa arată că suferinţa este terenul – singurul – pe care poate odrăsli dragostea cea mare. Şi totuşi, ea se împleteşte cu primejdii şi cu posibile deformări.

Felurite sânt chemările, felurite şi căile. Iată una din putinţe: nemulţumirea faţă de realitatea dată şi căutarea unei alte vieţi, adevărată, vecinică. Cercetarea harului, care cu o mare putere răpeşte omul într'o altă lume, dumnezeiască, în lumină negrăită îi arată, îi dă a se împărtăşi cu vecinicia. Apoi, de acum cu o conştiinţă schimbată, ca una ce a cunoscut legea vecinicei dumnezeieşti vieţi – şi anume dragostea către Dumnezeu şi către aproapele – omul este lăsat să se nevoiască în această lume. Toate puterile sale se concentrează spre a conforma viaţa lăuntrică a inimii cu legea cunoscută, şi acì începe calea Crucii. Lumina ce fusese văzută s'a îndepărtat, rănind inima şi lăsând în minte doar un chip abstract al unei cunoaşteri despre legile vecinicei vieţi. Luminată astfel, mintea începe să

contemple marea tragedie a căderii omului, iar această tragedie noi o contemplăm în însăşi inima noastră, care se arată a fi plină de simţăminte şi predispuneri total potrivnice.

Nu este vreun rău în lume care să nu se găsească în inima noastră, şi uneori de dimensiuni înfricoşătoare. A-l vedea în sineşi, bineînţeles, nu pricinuieşte bucurie. A se conştientiza viu în iad – o, câtă durere! În măsura în care creşte conştiinţa bolii, creşte şi setea de a se mântui.

Însă conştiinţa că soarta fraţilor mei este asemenea mie naşte în inimă compătimire pentru ei şi cere a se ruga nu numai pentru sine, ci pentru toţi. Doamne miluieşte pre noi, adică pe noi toţi, pe toţi oamenii fără excepţie.

Şi îţi voiu spune un lucru curios, care poate ţi se va putea părea o aberaţie. Grija „pentru toţi" face ca slujirea unor persoane anume să devină o piedică şi te determină oarecum să te îndepărtezi de ei. S'ar zice că ar fi atragerea către ceva abstract. Totuşi eu cred că „toţi" nu este o abstracţie. Cu toate acestea, cele ce precumpănesc cantitativ în cuprinsul vieţii sufletului sânt *nedumerirea şi aşteptarea*. Nu înţelegi absolut nimic, nu poţi nimic. De jur împrejur, întunerec. Nu mai este acea

lumină care fusese la început, ci numai o chinuitoare aşteptare, până când acest întunerec nu se va preschimba şi va deveni lumină. Doamne, când..., până când?

Celălalt îndemn către monahism este dorirea după rugăciunea neîncetată. Dragul de rugăciune a adus pe cei mai mulţi în mănăstire. Însă vorbind de măreaţa cultură eu am avut în minte lucrarea minţii. Esenţa lucrării minţii: Domnul a zis că în inimă se nasc, din inimă purced *gânduri*... Dorirea de a păzi poruncile Domnului determină *întreaga luare-aminte* a se concentra asupra inimii. *Mintea nevăzut, neturburat ia aminte la inimă*... Toată taina se cuprinde în aceste nu multe cuvinte.

În această privinţă se poate filosofa mult asupra faptului că Dumnezeu se contemplă cu mintea curată, că până nu se va dezbrăca[1] omul cu mintea de tot ce este făcut nu va putea vedea pe Dumnezeu, şi multe altele. Caracteristic „misticismului" nostru dreptslăvitor este concentrarea cu toate puterile asupra pazei poruncilor morale evanghelice, şi tocmai prin adâncirea minţii în lumea moral-duhovnicească *se ajunge la dezbrăcarea* de lumea firească. O astfel de dezbrăcare duce

[1] Cf. Col. 2:11 şi 15; 3:9.

până la deplina pierdere a simţământului nu numai al materialităţii ce ne înconjoară, ci până şi a propriului trup, precum este zis: „Nu ştiu, sau în trup, sau afară din trup”.[1] În acelaşi timp, aceasta se întâmplă atât de lin, atât de gingaş (nici nu ştiu cum să o exprim), încât omul defel nu observă cum s’a petrecut, ci doar după rugăciune „descoperă”, „ghiceşte” ce s’a petrecut cu el.

Toată altă calea, de pildă dezbrăcarea minţii de materialitate în chip mecanic (adică de la închipuirea a ceva materialnic), de la gânduri, adâncirea în negura negândirii fără acel principiu călăuzitor de care am spus mai sus, le socotesc a fi străine asceticii dreptslăvitoare.

Mi se pare că prea mult am scris. Matà ştii toate acestea, dar ca şi cum *certându-mă* (totuşi cu dragoste) cu părintele Ioan, mi-am înfăţişat gândurile despre monahismul *negru*. (Eşti la curent, nădăjduiesc, că părintele Ioan Şahovskoi a scris mai demult o carte despre monahismul alb, adică în lume).

Îţi trimit scrisoarea lui Vladimir Rodionov. Nu mă înşelasem în privinţa lui când, încă necunoscându-l, ţi-am spus că este în stare a deveni monah. Citeşte

[1] Cf. 2 Cor. 12:2.

scrisoarea, apoi înapoiază-mi-o, sfătuindu-mă în acelaşi timp ce să fac în privinţa lui (adică a lui Vladimir).

Ştii *situaţia* noastră.[1] Mi-e teamă să-l sfătuiesc pe Vladimir să vină la Athos, chiar şi pentru o vreme. Toţi cei ce vin – se dezamăgesc. Numai sminteală, nici o urmă de monahism autentic, nici măcar bunăcuviinţă omenească. La care se mai adaugă neputinţa de a feri vizitatorii de *reacţii reci* de tot felul din partea „administraţiei" noastre. Părintele Ioan Şahovskoi a plecat aşa de curând, în parte, mi se pare, şi pentru că i-au refuzat comuniunea bisericească, lui, celui ce fusese tuns în mănăstirea noastră.

Părintele Siluan drept zice că noi nu trăim călugăreşte, de aceea nici nu trebuie să ne uimim că oamenii ne ocolesc părtăşia ca pe ceva nefolositor...

---

[1] Alt manuscris adaugă: „Aci la Athos, în vremea de faţă, precum ştii, nu avem putinţa a-i asigura condiţii cât de cât suportabile. Am în vedere atmosfera deosebit de grea din punct de vedere moral a mănăstirii noastre, în legătură cu „stilul" şi jurisdicţiile, şi în acelaşi timp neputinţa părinţilor noştri de a înţelege astfel de oameni precum părintele Vladimir. Îi vor impune o sarcină de muncă fizică peste puterile lui, în situaţii de nesuportat pentru un om cult (josnice, până la barbarism)".

În ultima scrisoare ai atins nişte probleme importante. Nu simt îndemnul de a-ţi răspunde la ele. Despre genialul *St. Jean de la Croix* voiu spune că lucrarea lui care a jucat un mare rol în viaţa matale – *descoperirea* tainelor vieţii duhovniceşti – pentru mine nu reprezintă decât o foarte preţioasă dezvăluire a existenţei în Apus a unei metode originale de isihie. Mi se pare că în ultima scrisoare ţi-am scris că *metodelor* ca atare nu înclin să le dau o importanţă mai mare decât unui mijloc, adică le socotesc a fi ceva *relativ*.

Esenţialul mi s'a părut a fi nu tâlcuirea lui originală a proceselor dezvoltării duhovniceşti, ci hotărârea lui de a merge pe calea „**aspră**", calea celei mai mari potrivnicii: preocuparea lui de a-şi păstra mintea *fără chipuri* în singură tânjirea către Dumnezeu, felul lui de a înţelege viaţa desăvârşită ca fiind singură dragostea.

Cartea sa însuflată îţi îmboldeşte cu adevărat sufletul a se hotărî răbdător să străbată pustia *uscată* şi *întunecată* către *pământul* făgăduinţei.

Despre vămi şi purgatoriu

Socotesc că în *Vieţile Sfinţilor*, în *Proloage*, în *Limonariu* şi în altele asemenea există şi un element legendar, „făuritor de mituri”, cum ar spune N.A. Berdiaev.

Îţi voiu spune deschis că diferenţa între învăţătura Bisericii Ortodoxe şi a celei Catholice în privinţa stării de dincolo de mormânt a morţilor nu este, după părerea mea, esenţială. Ideea unei „educări” după mormânt a sufletelor nu este străină nici uneia, nici alteia. Ideea „purgatoriului”, ca un loc de unde, după ispăşirea unui soroc anume de pedeapsă proporţională cu păcătoşenia-necurăţia sufletelor, toţi merg în Rai nu mi se pare dreaptă. Mişcarea sufletului slobozit, care nu şi-a dobândit neschimbarea desăvârşirii, mi se pare a fi întotdeauna în două direcţii. Dacă recunoşti putinţa sufletului de a ieşi din iad prin puterea dumnezeiască, atunci nu este nici o nevoie a presupune existenţa unui al treilea „loc”, adică purgatoriul. După părerea mea, învăţătura Bisericii Dreptslăvitoare se deosebeşte de cea catholică prin faptul că sufletul care, din pricina necurăţiei sale, nu poate ajunge în Rai, se duce în iad, iar de acolo (singur

Dumnezeu ştiind când şi de ce) poate fi dus în Rai.

Deoarece „în casa Tatălui meu lăcaşuri multe sânt”[1], adică diferite grade de fericire, aşa şi în iad diferite munci. Calea de după moarte a sufletului – vămile – este descrisă în diverse chipuri. Nu ştiu în ce măsură pot fi primite descrierile Cuvioasei Theodora, altfel spus, cât de neapărat este ca sufletul să treacă prin toate „instanţele”, sau dacă sânt cu putinţă şi alte căi, cu mai puţine opriri, să presupunem, sau poate chiar fără nici o oprire în „vămile văzduhurilor”. De asemenea, nu-mi este limpede încă nici cum să înţeleg toate acestea: literal sau metaforic?

Astfel de probleme nici nu-mi prea atrag atenţia; citindu-ţi scrisoarea am observat că te-ai gândit la toate amănunţit şi că gândurile matale sânt asemănătoare cu ale mele. Ca şi matà, şi eu cred că mântuirea se dobândeşte neapărat în condiţiile părtăşiei în suferinţele lui Hristos.

Roagă-te pentru mine.

Sufletul meu este plin de nădejde că dragostea noastră în Hristos va rămâne în veci.

---

[1] Cf. Io. 14:2.

Al matale nevrednic frate în Hristos,
păcătos ierodiacon
Sofronie.

PARTEA A CINCEA

ÎN AFARA BISERICII

„Iar alta a căzut pre pietriş ... şi îndată a răsărit, fiindcă nu avea pământ adânc; şi când s'a ridicat soarele, s'a pălit, şi ne-având rădăcină, s'a uscat".
(Mc. 4:5-6)

26

PENTRU PACEA ÎNTREGII LUMI

Sufletul creştinului în această lume nu poate să nu sufere. Rugăciunea pentru pace în lume. Lipsa, drept cale a cunoaşterii sufletului omenesc. Alternarea valurilor întunerecului şi luminii – soarta monahului. Despre „ignorance invincible”.

Athos, 23 Aprilie/6 Mai, 1945[1]

Hristos a înviat!
Iubite întru Domnul părinte Dimitrie,
Hristos în mijlocul nostru!

Anii războiului care s’au scurs au fost prea plini de trăirile cele mai felurite ale unei încordări-limită care cutremură sufletul până în străfunduri. Chipul lui Hristos întotdeauna apare într’un mare contrast cu chipul fiinţării noastre empirice

[1] Scrisă din Mănăstirea Sf. Pavel de la Athos, unde părintele Sofronie fusese pus duhovnic, scrisoarea este răspunsul la Scrisoarea nr. 5 a lui D. Balfour, din 8 Aprilie, 1945 (vezi Anexa II, 5: „Anii atheismului”).

(chip dobitocesc, sau chip de fiară); în vremea însuşi războiului, iar unul atât de mare şi de încrâncenat, acest contrast devine şi mai mare. Astfel încât sufletul creştinului în această lume nu poate să nu sufere. Şi faptul că şi tu suferi este atât de uşor de înţeles, ba chiar de neocolit. Acestor suferinţe se adaugă şi cele personale: viaţa zdrobită, pierderea celor ai familiei şi a celor apropiaţi. Aşadar, ţi-ai pierdut fratele.

Cu toate acestea, am fost deosebit de bucuros (de scrisoarea ta), pentru că în sfârşit, după patru ani de despărţire, te-am aflat din nou. Eram încontinuu încredinţat că eşti viu, şi de când s'au retras Nemţii din Grecia aşteptam veşti din partea ta, şi într'o oarecare măsură mă nedumeream neavându-le...

Milioane de suflete se roagă lui Dumnezeu pentru pace; acelora şi eu m'am alăturat. În deznădejdea mea, de-a lungul acestor ani, ca un nebun, fără ruşine şi cu îndrăzneală, uneori cu o durere care mă duce aproape până la moarte, şi eu stărui înaintea lui Dumnezeu să dea lumii pace. Şi dacă rugăciunea va birui întunecata putere a nelegiuitului, de frate ucigaşului egoism, şi pacea dorită va fi dată, atunci poate că şi nouă ne va fi dată putinţa, fie pentru o vreme, să trăim unul lângă altul.

Întotdeauna am dorit-o, iar acum şi mai mult. Îţi vorbesc despre aceasta ca să o ai în vedere, în caz că vei simţi cândva aceeaşi chemare.

Scrisoarea ta am primit-o de-abia ieri, 22 Aprilie/5 Mai, 1945. Părintele Gherasim trăieşte acum în peştera Sf. Athanasie, s'a înscris la Lavră. De mult nu-l văzusem dar, din fericire, a venit la „Sf. Pavel" de Paşti. Este acelaşi ca şi mai nainte, doar că a slăbit întrucâtva.

Voiam să termin scrisoarea dar mi-am amintit că trebuie să scriu ceva şi despre mine.

În vremea acestor ani grozăviile războiului (bombardamente, evacuări şi altele) nu ne-au atins nemijlocit. Uneori chiar a fost mai liniştit, mai pustiu, mai mort în cele din afară decât înaintea războiului. S'a simţit în primul rând lipsa aproape a tot ce este absolut necesar. Dar totuşi am supravieţuit relativ bine, adică şi eu am trăit o aspră sărăcie, iar uneori oboseli fizice peste măsura puterilor, dar mă bucur de acea experienţă, pentru a cunoaşte mai adânc sufletul omenesc. Multă vreme am cheltuit luptând pentru o bucată de pâine neagră, dar totuşi din când în când am avut putinţa să citesc şi să mă liniştesc. (După principiul părintelui Siluan:

„Dacă vrei să fii slobod, strâmtorează-te, limitează-te pe sineţi întru toate”[1].)

Răstimpurile deznădejdii alternau cu răstimpuri ale iubirii lui Dumnezeu. Alternarea valurilor întunerecului şi luminii este, precum ştii, soarta monahului. Sufletul uneori cu durere caută pe Dumnezeu, alteori puternic şi dulce este atras către Hristos, iubeşte pe Hristos, îl simte înlăuntrul său, apoi iarăşi se îndepărtează acea lumină şi rămâne în întunerec.

Deosebit de interesantă este experienţa duhovniciei, dar şi deosebit de grea nevoinţa, adică lupta în inima fratelui cu patima care-l sfâşie sau, altfel zis, a primi în propria-ţi inimă şi a trăi ispita ca fiind a ta proprie.

Din nefericire prea adesea ne întâlnim cu ceea ce aş numi „ignoranţa de nebiruit” (termenul Papei Pius al IX-lea, *ignorance invincible* – cam într’un alt sens decât al lui). A încerca totuşi să împărtăşeşti cuvântul lui Hristos duce la rezultatul contrariu: respingere şi vrăjmăşie. „Zhte‹tš me ¢pokte‹nai, Óti Ð lÒgoj Ð ™mÕj oÙ cwre‹ ™n Øm‹n”[2]. În astfel de cazuri

[1] Cf. *Viaţa şi învăţăturile*..., op. cit., p. 57.

[2] „Căutaţi să mă omorâţi, căci cuvântul meu nu încape în voi” (Io 8:37).

sufletul meu trăieşte o pustiire apăsătoare, uneori până la istovire totală. (...)

Nespus mă voiu bucura să te văd.

Al tău nevrednic, întru Hristos iubitor frate,

păcătosul ieromonah Sofronie.

27

DESPRE LIBERTATEA SUFLETULUI ŞI CĂTUŞELE BISERICEŞTI

Despre „cătuşele” monahismului şi ale preoţiei. Prigoanele asupra monahismului. Libertatea cea dăruită de Hristos. Nu există creştinism în afara Bisericii. Moştenirea sfinţilor. Sufletul rămâne slobod, în ciuda tuturor cătuşelor. Despre legătura dintre viaţa duhovnicească lăuntrică şi diferitele viziuni (teorii) dogmatice.

Athos (Chilia „Sfânta Treime”),
8/21 August, 1945[1]

(...) Şi deci tu crezi că eu nu te voiu înţelege. Primul lucru pe care trebuie să-l înţeleg, precum mi se pare, este dorinţa ta de a te slobozi de cătuşele impuse asupra ta de către preoţie şi monahism. Şi aceasta este atât de uşor de înţeles. De câte ori am

[1] Scrisoarea a fost scrisă în Chilia peşterii închinate Sfintei Treimi, aflate aproape de Mănăstirea Sf. Pavel. Scrisoarea de faţă şi următoarea sânt răspunsul la Scrisoarea nr. 6 a lui D. Balfour, din 21 Iulie, 1945 (vezi Anexa II, 6: „Trezirea”).

trăit şi eu, şi trăiesc încă strâmtorarea şi împovărarea acelor cătuşe! Este destul să faci cunoştinţă cât de cât cu canoanele Bisericii şi cu legile statului în privinţa monahismului şi a preoţiei, pentru a înţelege cât sântem noi de strâmtoraţi până în ultimul grad, până la chipul prigoanei. Lepădarea de lume – lumea o răzbună cu respingere şi cu izgonire şi ură. Mai cu seamă monahismul. Monahismul este prigonit până şi de stăpânirile bisericeşti. Îţi vine să te întrebi: Pe ce temei, din ce pricină se întreprind toate acelea împotriva noastră?

Oare ne-au dat anumite drepturi şi privilegii deosebite, pentru ca să ne lege cu îndatoririle corespunzătoare? Şi mie îmi sânt cunoscute cazuri când preoţi sau monahi, revoltaţi de batjocurile sadice şi fără sens ale ierarhilor şi ale altor stăpâniri bisericeşti s'au lepădat de parohie şi de rasă, dar nu de Hristos. S'au lepădat pentru a trăi liber în Hristos, a „sta în acea slobozenie" întru care, precum grăieşte Apostolul Pavel, ne-a răscumpărat Hristos[1].

Şi dacă Grecii şi Ruşii o simt, atunci cu atât mai mult tu, un Englez, trebuie că o resimţi mai ascuţit şi mai dureros. Şi dacă

[1] Cf. Gal. 5:1 şi 3:13.

este să vorbesc despre sinemi, de ce până acum rabd toate acestea, sau ce-mi dă puterea de a răbda, sau cu ce mijloace mă lupt, asemenea ţie, pentru propria-mi slobozenie duhovnicească lăuntrică, ţi-o voiu spovedi şi pe aceasta.

Din adânca mea convingere (nu numai din credinţă), creştinismul nu poate fi nebisericesc, fie că vom privi Biserica drept Trupul tainic al lui Hristos, fie ca pe un fenomen istoric – obştea creştinilor. Starea mădularelor acesteia din urmă – adică obştea creştinilor – numaidecât implică anume îndatoriri lăuntrice şi exterioare. Neapărat trebuie să ai în vedere şi stările şi nevoile celorlalte mădulare. Metoda mea de a mă lupta pentru libertate este a mă îndepărta şi a mă strâmtora pe sinemi cât mai mult cu putinţă. Adică mă leg pe sinemi atât de tare, încât nu mai simt cătuşele pe care mi le impun Biserica şi obştea. Iar aceasta socotesc că trebuie să o fac spre a nu pierde ceea ce Biserica îmi dă în chip pozitiv, păstrându-mi în acelaşi timp câtă libertate îmi este cu putinţă. Şi ce îmi dă Biserica? – Tainele: Botezul, pocăinţa, împărtăşania, preoţia şi celelalte. Prin Biserică eu mă fac, în măsura putinţelor mele, moştean celei mai mari culturi din istoria omenirii. Prin Biserică şi în Biserică

eu simt necontenit cea mai vie legătură cu Sfinţii Ioan de-Dumnezeu-cuvântătorul, şi cu Pavel, şi cu apostolii, cu ierarhii Athanasie, Vasilie şi ceilalţi Părinţi, cu cuvioşii Antonie şi Sisoe, cu Macarie şi cu Isaac, cu Maxim şi cu Simeon Noul Theolog, cu Sfinţitul Grigorie Palama şi Cuv. Serafim din Sarov. Aceştia sânt familia mea. Iar eu i-am primit în rânduiala bisericească. În afara Bisericii legătura cu ei slăbeşte. Fie şi într'o măsură mai mică, dar trăiesc aceeaşi viaţă cu ei. Prin Biserică port în conştiinţa mea Chipul lui Hristos răstignit, pentru nemărginita Sa dragoste, pentru păcatele noastre – Chip care necontenit, blând dar puternic, atrage sufletul către Sine. Şi iată, toate cele pomenite îmi dau puterea de a răbda multe dintre desfigurările aberante pe care neîncetat le întâlnim în cercurile bisericeşti.

Am vorbit despre îndepărtarea mea de obştea bisericească. Dar nu arareori vedem în istoria Bisericii cum unii se întorc în aceste cercuri duhovniceşte ignorante, pentru ca, după pilda lui Hristos, să-şi pună sufletul pentru fraţii lor. Şi aceasta, totuşi, în Biserică.

Sânt multe lucruri negative, urâte, care te leagă, dar totuşi şi mai multe pozitive.

Mie mi se pare că a ieşi din Biserică în numele libertăţii are ca rezultat final pierderea. Personal pot constata că, în cea de pe urmă a sa năzuinţă de a dobândi dragostea lui Hristos, sufletul rămâne liber, în ciuda tuturor cătuşelor pe care Biserica şi obştea – lumea – le pune asupra monahului.

Tu zici: „Printr'o luptă lăuntrică mi-am dobândit o oarecare libertate duhovnicească". Îndrăznesc să spun că nu cred că libertatea ta este mai mare decât cea pe care eu o am în pustie. Dar când mă întorc în cercurile altor monahi, eu cu adevărat mă acomodez cu rânduiala vieţii lor.

Nu doresc să te supăr, să te împovărez, îţi vorbesc despre sinemi ca tu să înţelegi că şi eu, într'o măsură nu mai mică decât tine, simt strâmtorarea cadrelor obşteşti bisericeşti. Nu încerc şi nici nu am încercat „a mă închide în cadre exclusiv confesionale". Însă adânc trăiesc cea mai strânsă legătură de nedesfăcut între viaţa noastră a nevoinţei şi poziţiile de temei ale dogmaticii. Astfel, de pildă, când fac cunoştinţă cu doctrina lui Ioan *de la Croix*, eu văd legătura ei cu învăţătura lui Augustin despre urmările păcatului strămoşesc. Când fac cunoştinţă cu

Schleiermacher[1], nu pot să nu observ că nedogmaticul său creştinism, nedogmatica sa credinţă l-au făcut să caracterizeze viziunea pantheistă a lumii a lui Spinoza[2] drept expresia clasică a vieţii religioase (se înţelege autentică, adevărată). Îndeobşte, experienţa şi studiul scot la iveală limpede cea mai strânsă legătură a vieţii duhovniceşti lăuntrice cu feluritele viziuni (teorii) dogmatice.

Personal socotesc că trebuie neapărat să fim cu cea mai mare luare-aminte. Eu cred în Hristos. Eu cred lui Hristos. Eu sânt legat cu dragostea lui Hristos. Eu am încredere numai în Hristos pe Care l-am cunoscut în Biserică. Odinioară, *căutarea* „fiinţării" autentice m'a adus la Athos. Acum, din toate puterile sufletului, doresc să mă asemăn, fie şi în cea mai mică măsură, lui Hristos, căci în el se cuprinde, pentru mine, autentica, vecinica, dumnezeiasca viaţă; cât despre a căuta – eu am încetat s'o fac.

*

[1] Friedrich Ernst Schleiermacher (1768-1834), theolog şi filosof protestant German.

[2] Baruch (Benedict) Spinoza (1632-1677), filosof materialist Olandez.

Poate că am vorbit mult în afara subiectului. Aş prefera să trăiesc lângă tine. Poate că te-ai convinge atunci că eu sânt liber într'o măsură mulţumitor de mare. Dacă ar fi fost cu putinţă, aş fi preferat Palestina.

Scrisoarea ta mi-a dat impresia că tu mă socoteşti a fi un oarecare fanatic îngust confesional, asemănător cu ziloţii athoniţi. Dacă n'ar fi fost aşa, m'ai fi cinstit cu mai multă încredere.

Cu multă dragoste în Hristos,

al tău Sofronie

Pace ţie!

28

DESPRE CONŞTIINŢA DOGMATICĂ DREPTSLĂVITOARE

Tragedia fiinţării omeneşti – o aspră realitate. Lupta pentru libertatea lăuntrică. Despre „lupta” cu Dumnezeu pentru lume. Despre însuşirea lui Hristos şi asemănarea cu El. Despre imposibilitatea unei credinţe adogmatice, a unui creştinism nebisericesc şi a unui creştinism fără nevoinţă. Despre strâmtoarea cadrelor confesionale. Biserica, dogmele şi nevoinţa alcătuiesc o singură realitate vie. Despre ierarhia valorilor duhovniceşti. Formele ascetice – pozitive şi negative. În ce constă cultura dreptslăvitoare?

Athos (Chilia „Sfânta Treime”),
22 August/4 Septemvrie, 1945[1]

Hristos în mijlocul nostru!
Iubite întru Domnul părinte Dimitrie,

[1] Scrisoarea de faţă, ca şi ce precedentă, este răspunsul la Scrisoarea nr. 6 a lui D. Balfour, din 21 Iulie, 1945 (vezi Anexa II, 6: „Trezirea”).

Pace ţie de la Domnul.

Eu nu te uit. Adesea, foarte adesea, cu gândul mă întorc la tine. După multe zile pierdute în forfota incendiului şi alte griji lumeşti, dispun de ceva vreme ca să-ţi scriu, deşi continui într'o oarecare oboseală sufletească.

Ai înlăturat de la tine „simţământul caracterului tragic al vieţii duhovniceşti". Şi eu, din când în când, fac acelaşi lucru. Îmi închid ochii, îmi închid simţurile spre a nu vedea fiinţarea omenească ce mi se înfăţişează, în hotarele acestei lumi, ca adevărat tragică. O fac atunci când mi se istoveşte până la neputinţă sufletul, când doare inima insuportabil. Dar atunci când, după o oarecare odihnă, le deschid din nou, iarăşi văd, uneori cu o şi mai multă ascuţime şi încordare, aceeaşi adâncă tragedie.

Cred că şi tu, măcar pentru o vreme, vei putea să ieşi din această înfricoşată, apăsătoare viziune, iar apoi iarăşi te vei întoarce fără să vrei la ea, căci ea nu este doar o simplă idee, făurirea unei fantezii bolnăvicioase, ci însăşi aspra realitate. Pe lângă care, cel mai tragic mi se pare a fi nu faptul că oamenii îndeobşte suferă mult, ci faptul că mor fără să fi cunoscut pe

Dumnezeu. „Străduinţa ca întru toate a mă închide în cadrele exclusiv confesionale pur şi simplu slăbeşte în mine, îndeobşte, orice credinţă religioasă, face ca, în conştiinţa mea, relaţia dragostei lui Dumnezeu şi a proniei lui Dumnezeu cu omenirea ca întreg să fie de neînţeles şi nereală". Şi pentru mine, între bunacinstire: *Dumnezeu dragoste este* (1 Io. 4:8) pe de-o parte, şi sorţii care cad asupra omenirii în hotarele acestei lumi, pe de alta, aşa cum o contemplăm, este o mare contradicţie. Nu cred însă că îndepărtarea de Biserică ar putea lucra în favoarea soluţionării ei.

Asemenea ţie, şi eu petrec într'o luptă necontenită pentru libertatea lăuntrică, într'o continuă căutare de a rezolva multe contradicţii şi nedumeriri. Iar la mine lupta uneori asumă caracterul unei lupte cu Însuşi Dumnezeu (în ciuda deplinei mele conştiinţe a faptului că sânt ultima nimicnicie). Uneori mă rog cu un blând plâns, dar adesea ca un nebun contest, insist, pretind, „mă cert", aproape că „hulesc". Dar, în ciuda caracterului luptător cu Dumnezeu al vieţii mele, iubesc pe Dumnezeu până în ultimele străfunduri ale fiinţei mele, şi Lui Îi încredinţez ultima judecată, căci El dispune de putinţe

nesfârşite dincolo de hotarele acestei lumi. Dragostea pentru lume, pentru om, mă împinge a mă război cu Dumnezeu.

Acestui duh al luptei cu Dumnezeu eu îi îngădui liber să se desfăşoare în suflet şi observ că, ajungând la un oarecare zid de neclătinat, cade zdrobindu-se, iar atunci constat că iubesc pe Dumnezeu cu un şi mai mare adânc. Pe Dumnezeu Îl „contest", cu El „mă cert", pe Dumnezeu Îl „necăjesc cu neruşinare" în lupta mea pentru soarta oamenilor, dar în rezultatul final, oricare ar fi soarta întregii omeniri, a întregii lumi, a întregii făpturi, pe Dumnezeu eu iubesc cu singura adevărată, vecinică dragoste.

De o mie de ori în sufletul meu s'a desfăşurat o luptă încrâncenată, dar întotdeauna a biruit dragostea lui Hristos, astfel încât şi eu într'o oarecare măsură pot repeta cuvintele Apostolului Pavel: Şi eu *încredinţat sânt că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici înălţimea, nici adâncul, nici altă oarecarea zidire putea-va să despartă pre noi de dragostea lui Dumnezeu cea întru Hristos Iisus Domnul nostru* (Rom. 8:38-39).

Nu demult ţi-am scris că am încetat să caut pe Dumnezeu. Singurul lucru pe care-l caut este, cumva, fie în cea mai mică

măsură, să mă asemăn şi să mă adaug lăuntric lui Hristos. Voiesc să ştiu măcar în parte, să cerc măcar în cea mai mică măsură cum El, Domnul, Îşi trăia unirea dragostei către Dumnezeu şi către om. Pentru noi, în hotarele acestei vieţi, cele două porunci sânt într'o deplină discordie. Iubind pe Dumnezeu, slujindu-I, mă îndepărtez de la aproapele, uitându-l. Iubind pe aproapele, slujind lui, eu ori uit pe Dumnezeu, ori mă îndepărtez de El, ori chiar Îi vrăjmăşuiesc. Este pricina pentru care mă atrage în chip de nereţinut către sine chipul neasemuitului Hristos, cel ce a împreunat şi această şi acea dragoste întru una, arătându-ne în ea legea veciniciei, adevăratei fiinţări.

Nu caut acum o fiinţă vecinică, neînţeleasă, nedesluşită, impersonală a vreunui „Dumnezeu necunoscut”[1]; Dumnezeu şi vecinica fiinţă îmi sânt date sub forma cea mai învederată cu putinţă în Hristos. Pe acest Hristos Îl caut eu, adică cu El a mă asemăna, pe El a mi-L însuşi. Când, în ciuda conştiinţei propriei mele celei de pe urmă nevrednicii, totuşi mă rog Lui, atunci din încordarea acelei rugăciuni întreaga mea fiinţă se adună întru una,

[1] Fap. 17:23.

adică şi sufletul şi trupul, adică mintea, inima şi toate mădularele trupului, până şi oasele – totul, din încordare, înţepeneşte, cum ar fi, şi suflarea mi se schimbă. Atât de puternic, atât de nereţinut atrage sufletul către Sineşi Hristos, atrage întreg omul – Acel Hristos pe care Biserica mi L-a dat.

Nu trec cu vederea nici un mijloc ce poate sluji unirii cu Hristos. Dar oare este cu putinţă a afla undeva în afara Bisericii o mai mare bogăţie a unor astfel de mijloace? În Biserică Îl am pe Dumnezeu întrupat, astfel încât pe Dumnezeu noi Îl mâncăm şi Îl bem, prin Dumnezeu, prin Cuvântul Său noi răsuflăm. Cu numele Lui, cu Cuvântul Lui, cu Puterea Lui noi săvârşim Tainele, iar Tainele acestea nu sânt doar nişte simboluri, ci cu adevărat realitatea. Este atât de vădit din toată experienţa noastră.

Gândul meu este simplu, dar poate că nu-mi este uşor a-l înfăţişa, că nu ştiu despre ce trebuie să vorbesc spre a nu te împovăra cu cuvinte de prisos. Tu nu m'ai învrednicit cu deplina ta încredere. Eu mai mult mă încredinţez ţie. Tu presupui că eu nu am trăit acea experienţă care ţi-a fost dată în vremea de faţă, şi deci că nu te pot înţelege, şi că pur şi simplu, dintr'un fanatism confesional, voiu înjosi acea sfântă experienţă pe care ai cercat-o. Dar

aşa cum tu eşti „pregătit să asculţi cu luare-aminte părerea mea”, aşa şi eu sânt cât se poate de pregătit a asculta cu dragoste orice mi-ai spune. Dacă eu – Dumnezeu îmi este martor! – sânt totdeauna gata dezinteresat să-ţi dau tot ce am, din dragoste în Hristos, atunci şi tu, dacă ai găsit ceva mai mult şi mai bun decât ceea ce am eu, nevoieşte-te să mi-o împărtăşeşti şi mie.

Trei lucruri nu înţeleg:

1) o credinţă adogmatică,

2) un creştinism nebisericesc,

3) un creştinism fără nevoinţă.

Şi aceste trei: Biserica, dogma şi ascetica (adică nevoinţa creştină) – sânt pentru mine un singur tot al vieţii. Mie mi se pare nedrept a pretinde că în Biserică toate trebuie să fie „după gustul nostru”. Atunci când vorbeşti despre îngustimea cadrelor confesionale, eu te înţeleg. Şi eu de mii de ori am răbdat şi rabd strâmtorări, dar le rabd pentru că de la Biserică am şi darurile pozitive.

Ascetica (adică nevoinţa şi exersarea duhovnicească) este de nedespărţit nu numai de toate religiile cunoscute de istorie, ci şi îndeobşte de tot ce este cultură omenească. La temeiul a toată ascetica,

neapărat se află o ideologie sau alta (dogmă). Fiecare religie – păgânism, iudaism, mahomedanism, pantheism, creştinism – îşi are propria cultură ascetică, deosebită de celelalte, iar această deosebire este condiţionată de deosebirea în reprezentările dogmatice.

Gândesc: Cu preţul *propriei* nevoinţe şi al unui studiu cu luare-aminte trebuie să dobândeşti o cunoaştere a temeiurilor teoretice ale nevoinţei, spre a avea putinţa de a te folosi liber şi în chip înţelegător de feluritele mijloace ascetice existente, spre a contopi formele de exersare ascetică într'un singur tot.

În chip ideal, ar trebui cunoscut totalitatea felurilor, formelor, metodelor, mijloacelor ascetice, pentru a dobândi o oarecare libertate lăuntrică, pentru a nu cădea în sfere străine creştinismului. Între alte astfel de sfere „străine", socotesc că în vremea de faţă cea mai primejdioasă pentru creştini este misticismul pantheist.

În chip ideal, ar trebui cunoscute toate secvenţele creşterii duhovniceşti, înălţările de la cele mai prejos şi mai mici către cele mai de sus şi mai mari, spre a asigura o reuşită fără poticneli. Trebuie cunoscută „ierarhia" valorilor duhovniceşti, spre a nu pune cele mai de jos deasupra celor mai de

sus, şi a pune astfel capăt fără întoarcere înălţării. Drept pildă inversării valorilor duhovniceşti îl avem pe Auguste Comte[1] care credea că a descoperit *legea* dezvoltării istorice a minţii. După el, mintea omenească trece prin trei consecutive stadii ale dezvoltării înţelegerii lumii: cel theologic, cel metafizic şi cel pozitiv.[2] În viaţa duhovnicească foarte adesea întâlneşti fenomenul „inversării ierarhiilor". În astfel de cazuri îmi amintesc de lecţiile de gimnastică din anii copilăriei, când atârnat de bară cu capul în jos, vezi „dedesubt", sub picioare, tavanul, iar mai sus de cap, podeaua cu diferitele obiecte.

Bineînţeles, aş fi preferat o convorbire prin viu grai cu tine. Spre a o înfăptui, aproape că mă hotărâsem să vin la Athena pe un vaporaş ce mergea la Pireu aproape gratis. Dar gândindu-mă la greutăţile întoarcerii mi-am părăsit gândul.

*

[1] Auguste Comte (1798-1857), filosof Francez, întemeietorul pozitivismului.

[2] Auguste Comte avea dreptate observând o anume succesiune istorică, dar greşala lui, precum a gândirii moderne/moderniste îndeobşte, este a o înţelege drept evoluţie, când de fapt este vorba de involuţie, de o dinamică a căderii adamice. (n. tr.)

[Scrii:] „Chipul vieţii mele nu este deloc ascetic; năzuinţa mea mai presus de toate este de ‘a intra înlăuntru’.”

Aici te-ai îndepărtat într’o măsură de terminologia obişnuită. Eu te-am înţeles aşa: te-ai hotărât să te lepezi de forma negativă a nevoinţei şi vrei să te opreşti numai asupra celei pozitive (lucru pe care la vremea sa o căuta şi părintele Lazarus-Edgar Moore[1]). Din punct de vedere ideatic, aceasta ne apare ca ceva mai desăvârşit, însă experienţa a arătat că lucrarea pozitivă – creşterea în bine, a cărei formă pozitivă este dragostea – în limitele acestei vieţi neapărat se întâlneşte cu forma negativă a lucrării ascetice, adică cu lupta cu „legea păcatului” care lucrează în noi.

„Lumea toată *întru cel viclean* zace” (1 Io. 5:19). Viclenia – iată „legea păcatului” care a dobândit puterea unei legi lucrătoare în viaţa nerenăscută a firii noastre psiho-fizice. Procesul renaşterii, al preschimbării chipului vieţii noastre este împreunarea a două lucrări ascetice: lucrarea lui Dumnezeu şi lucrarea omului însuşi. Cea din urmă, ca nevoinţă a omului,

[1] Ieromonah orthodox Englez şi misionar în India, contemporan cu Balfour, traducătorul *Scării* în limba engleză.

ia uneori o formă negativă (postul, înfrânarea, întreaga-cugetare, privegherea, neagonisirea, ascultarea – adică tăierea voii proprii, neiubirea de stăpânire, şcl.). Uneori însă ia şi o formă pozitivă. Cu cât mai mult încordarea se apropie de aceasta – ceea ce se exprimă printr'o necontenită năzuinţă a duhului către Dumnezeu în rugăciune, prin compătimire, prin dragoste – cu atât mai puţin se face simţită forma negativă, dispărând în parte, dar totuşi neîncetând a exista. La începutul procesului creşterii duhovniceşti, la începutul procesului învăţăturii ascetice, de nevoie este să precumpănească forma negativă, deoarece lucrarea pozitivă a nevoinţei este – *cea căutată*, ţelul. A începe cu ea prin propria voinţă, nu putem: este un dar. Iar atunci când unii s'au învrednicit de acest dar mai nainte de nevoinţa negativă, aşa cum a arătat-o experienţa multor veacuri, după câtăva vreme darul se ridică, iar atunci, în cătarea „Raiului pierdut", creştinul se dă unei nevoinţe negative într'o mai mare măsură decât cei ce nu au primit darul.

*

[Scrii:] „Nu ştiu, oare schimbarea în convingerile mele nu-ţi pricinuieşte decât durere şi nedumerire?”

Eu nu mă îndoiesc că tu treci printr’o adevărată înviere a vieţii tale duhovniceşti, iar aceasta adânc mă bucură. Cu toate acestea, întreaga înşiruire a gândurilor pe care le exprimi în scrisoare mă duc la a presupune că ceea ce se petrece în sufletul tău este doar *începutul* adevăratei vieţi religioase. Şi numai începutul, oricâtă putere ar fi atins trăirile tale de acum. Iar dacă omul începe cu acestea, este cazul să ne bucurăm. Dar dacă rămâne la el (ca şi la ceva desăvârşit), aceasta, de acum, va fi „înşelare”. Schleiermacher a făcut tocmai această greşală. El a încercat să „dogmatizeze” tocmai această formă începătoare a religiei, acest nelimpede, neconcret „zbucium al duhului”, această căutare a lui Dumnezeu, năzuinţă către Dumnezeu, sete după adevărata fiinţare, fără a conştientiza concret în ce constă ea. Limita acestei forme este simţământul cutremurător al atingerii de Marea Fiinţă Vecinică. Toate aceste feluri de experienţe religioase ale omenescului „Eu”, care poartă caracterul unei vieţi deosebit de încordate a adâncului duhului omenesc, sânt cunoscute şi în afara creştinismului, în

experienţa pantheistă (buddhism, Plotin, theozofie ş.a.). Însă cu ele, de departe nu se epuizează trăirile creştinului.

Drept aceea îmi este vădit că Schleiermacher atârna de bară cu capul în jos. Acest om, fără îndoială dăruit, dar tipic protestant, respingând credinţa dogmatică a Bisericii şi „dogmatizând" propriul său misticism sentimental, tocmai în vârtutea acesteia a căzut într'o sferă străină creştinismului, în cea despre care ţi-am şi scris, şi anume: în *viziunea lumii curat pantheiste a lui Spinoza* el a recunoscut *forma clasică a vieţii religioase*. În esenţă Schleiermacher, prin caracterul misticii sale, este mult mai apropiat de pantheism decât de creştinism. El chiar nu socotea de neapărată trebuinţă credinţa în Dumnezeul Personal, credinţa în propria nemurire.

Îmi voiu îngădui să mă repet. Acest tip de trăire mistică a atingerii de Realitatea Existenţei Neajuns de Mari, în faţa căreia realitatea acestei lumi păleşte, pentru creştini este de-abia *începutul* adevăratei vieţi duhovniceşti.

Această trăire începătoare (cunoscută şi pantheiştilor), Schleiermacher (asemenea theozofilor şi, îndeobşte, pantheiştilor de tot felul) o socotea a fi sfâr-

şitul căutărilor, şi deci lepăda acea ultimă concreteţe, pe care nu o cunoştea cum se cuvine, în care şi împreună cu care Biserica ne-a predanisit descoperirea despre fiinţarea vecinică dumnezeiască.

*

[Scrii:] „Am rămas orthodox în sensul cultural al cuvântului”, şi în acelaşi timp, „am încetat să cred multor dogme orthodoxe”, şi iarăşi, „chipul vieţii mele nu este deloc ascetic”.

În ce constă atunci cultura orthodoxă? Mie mi se pare că dacă este să lepezi Simvolul Credinţei orthodox şi experienţa nevoinţei agonisite prin veacuri de viaţă în Hristos, atunci din cultura orthodoxă nu mai rămâne decât grecescul „minore”[1] şi tetrafonia rusă.

Din cuvintele tale reiese că strâmtelor cadre ale Bisericii tu ai preferat libertatea protestantă: „Printr’o luptă lăuntrică, am dobândit o oarecare libertate duhovnicească”. În această luptă a biruit raţiunea firească. Experienţa istoriei a arătat că raţiunea firească, lăsată de sine însăşi, în chip fatal ajunge la viziunea lumii şi la mistica pantheistă. Dar dacă aceasta se petrece în sufletul unui creştin care totuşi

[1] O formă a unuia din cele opt glasuri ale cântării psaltice bizantine.

nu doreşte să se lepede de Hristos, precum a făcut Lev Tolstoi, el va ajunge la raţionalismul sau spiritualismul protestant, care din punct de vedere mistic se apropie de pantheism. Cumva m'am convins lăuntric că a lepăda Biserica duce la a lepăda propovăduirea apostolilor: „Ceea ce era dintru început, ceea ce am **auzit**, ceea ce am **văzut** cu ochii noştri ... şi mâinile noastre au **pipăit** pentru **Cuvântul vieţii**, şi viaţa s'au arătat şi am văzut şi **mărturisim** şi vestim vouă **viaţa cea vecinică** (1 Io. 1:1-2).

Cuvântul trup s'a făcut[1]. Anume pe acest Logos Întrupat, văzut, auzit, pipăit, Îl propovăduieşte Biserica în dogmele sale. Concreteţea maximă, Trupul şi Sângele lui Hristos la Liturghie, oare tu nu ai trăit-o niciodată în slujirea Liturghiei? Icoana..., sfinţirea trupurilor sfinţilor sânt atât de vădite când Duhul Sfânt lucrează în ele cu putere, de unde – moaştele, atât de neînţelese, atât de smintitoare spiritualiştilor. Toate acestea le ştii. Şi dacă am vorbit despre ele, nu este pentru că te socotesc neinformat, ci pentru că eu însumi trăiesc ceea ce scriu.

[1] Io. 1:14.

Închipuieşte-ţi o tânără fată ce visează la mire şi nuntă. În visările ei îşi zugrăveşte un chip al mirelui nobil, frumos, înţelept, un erou. Cu inima bătândă şi cu ochii încântaţi îşi închipuie şi nunta, şi de dulceaţa ei se lasă purtată. Şi dulci îi sânt acele visătorii... În acelaşi timp altă fată asemenea ei a păşit în realitate la nuntă cu un minunat mire. Şi ea la vremea ei trăia în visare. Cea dintâi, în nopţile ei nedormite, bineînţeles că nu va da naştere unei noi vieţi, dar trăirile ei visătoare se vor asemăna totuşi întrucâtva cu trăirile nunţii adevărate ale celei de-a doua. Aşa îmi apare acum a fi diferenţa între mistica pantheistă şi viaţa creştină în Dumnezeu.

Cu multă dragoste întru Hristos,
Sofronie ieromonahul.

29

CRUCEA LUI HRISTOS

Legătura între fiinţarea proprie şi cea a întregii omeniri. Crucea lui Hristos – bastion împotriva tuturor gândurilor.

Athos (Chilia „Sfânta Treime”),
21 Noiemvrie/4 Decemvrie, 1945

Iubite întru Domnul David,

Că tu eşti foarte ocupat şi nu ai putinţa să-mi scrii, te cred deplin, în primul rând pentru că, în general, te cred, iar în al doilea, şi eu însumi sânt Ðmoiopaq»j[1], eu însumi sânt peste măsură împovărat, dacă nu cu munca, deoarece nu pot numi ceea ce fac muncă, ci cu grija, cu spovedania, pentru care las deoparte tot restul.

*

Mă aflu uneori într’o luptă încrâncenată, dar alteori petrec multă vreme într’o stare de paralizie duhovnicească lăuntrică, a cărei natură nu o pot înţelege, adică: este oare urmarea deplinei istoviri a sufletului şi a trupului, sau, mai

[1] În gr.: „asemenea-pătimitor”.

rău, a păcatului, a pierderii harului, a părăsirii de către Dumnezeu?

Cu cea mai deplină limpezime conştientizez că fiinţarea mea duhovnicească este nedespărţit legată de fiinţarea duhovnicească a lumii, a omului îndeobşte, a omenirii. Uneori dragostea pentru Dumnezeu mă rupe de lume, voiesc să uit lumea în contemplarea cu mintea a Dumnezeirii lui Hristos, dar uneori dragostea pentru om, suferinţa împreună cu el mă împinge la o nebunească ceartă cu Dumnezeu.

Crucea Fiului lui Dumnezeu şi Dumnezeu este dezlegarea şi capătul a toată lupta de acest fel. Crucea lui Hristos este bastionul de care se izbesc şi se fac praf toate valurile gândurilor. Hristos, Cel din dragoste pentru lume răstignit pentru păcatele lumii, El este ultima mea iubire, ultima înălţare a minţii mele, ultima îndrăznire a inimii mele, singurul şi adevăratul meu Dumnezeu.

În aparenta mea însingurare în pustie, în vremea războiului, multe groaze am trăit sufleteşte şi inima mi s'a istovit până la neputinţă.

*

Poţi să fii deplin încredinţat, desăvârşit încredinţat că eu nu te voiu uita şi nu mă

voiu schimba în atitudinea mea faţă de tine niciodată, Dumnezeu împreună-lucrând[1]. Iar aceasta nu pentru că aş avea ideea răspunderii pentru tine, nu, deoarece primesc poziţia Sfinţilor Părinţi în ce priveşte limitele şi condiţiile răspunderii duhovniceşti, condiţii, în cazul nostru, absente: ci pentru că există evenimente pe care nu le poţi şterge din fiinţa ta, căci ele sânt o parte esenţială a fiinţei tale.

Dumnezeu rămâie cu tine întotdeauna.

Cu multă dragoste în Hristos,
Sofronie

[1] Traducătorul poate purta mărturie că până la sfârşitul vieţii lui David Balfour aşa a fost. (n. tr.).

EPILOG

„Domnul ... îndelung-rabdă spre noi, nevrând ca să piară cineva, ci toţi la pocăinţă să vie”.

(2 Pt. 3:9)

30

DUMNEZEU DRAGOSTE ESTE

Dumnezeu dragoste este. Fericirea dragostei. Monahismul – plinătatea fiinţării omeneşti.

„Le Donjon”, Ste. Geneviève-des-Bois,
14 Aprilie, 1948

Dragă David,
Pace ţie de la Domnul!

(...) Eu de mult m’am încredinţat că Dumnezeu dragoste este[1], că El, cu neostoită sete caută pe fiecare dintre noi, că Îi este **dor** de noi, că, în a Sa dragoste către noi, El nu Se schimbă, oricât ne-am schimba noi faţă de El, că El pururea năzuieşte să ne covârşească cu bunătăţi; eu atâta m’am încredinţat de toate acestea, încât cu îndrăznire şi cu nădejde Îl rog să-ţi dea ţie să cunoşti cât mai deplin acea fericire a vieţii **omeneşti simple**, către care ai năzuit în ultimii ani...

Din tot sufletul rog pe Dumnezeu ca să-ţi dea fericirea dragostei omeneşti, ca astfel cu atât mai mult să te încredinţezi de

[1] 1 Io. 4:8.

a Sa dragoste şi ca în sfârşitul vieţii tale să dobândeşti şi pe aceasta, adică cea vecinică Dumnezeiască dragoste.

De mult am gândul că monahismul, adică adevăratul monahism, ca pază a fecioriei chiar, în vederea faptului că el este deplinătatea fiinţării omeneşti în ce priveşte ţelul său, cuprinde în sine şi experienţa dragostei omeneşti fireşti. Desigur, această experienţă poate fi dobândită şi în planul intuiţiei duhovniceşti, fără materializarea sau înfăptuirea sa în viaţă, însă ea totuşi va fi. Monahismul nu purcede din naivitate sau ignoranţă. Până şi Maica Domnului, în convorbirea Sa cu Arhanghelul, şi-a vădit nenaivitatea[1]. Trebuie sau să zbori peste acest „Rubicon”[2], sau să-l treci înnotând prin el. Iată de ce rog pe Dumnezeu să te păzească şi să dea ţie deplinătatea vieţii, şi cea omenească, şi cea dumnezeiască.

Nu te uimi că eu, monah, fără a-mi schimba părerile, sânt atât de sincer în bunele mele urări către tine, acolo unde alţi monahi şi-ar arăta altă dispoziţie...

Curând va fi Paştile.

---

[1] Cf. Lc. 1:34.

[2] Mic râu ce separă Italia de Galia Cisalpină. Iuliu Cezar l-a trecut cu armata sa, în ciuda hotărârii Senatului. „A trece Rubiconul” înseamnă a lua o hotărâre gravă şi a-i purta consecinţele. (n. tr.)

Deoarece îţi scriu acum, primeşte, rogu-te, şi felicitările mele de Paşti.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Cu dragoste întru Hristos,
ieromonah Sofronie.

ANEXA I

DIN SCRISORILE PĂRINTELUI SOFRONIE

1

DESPRE ASCULTARE ÎN LIPSA DUHOVNICULUI

Despre buna înclinare către ascultare. A nu-şi manifesta iniţiativa în nimic. Tăierea voii pentru curăţia minţii şi pentru însuşirea poruncilor lui Dumnezeu. Ţelul: cunoaşterea lui Dumnezeu, iar nu moralitatea. Povăţuirea (de sine) cu ajutorul cărţilor Sfinţilor Părinţi şi prin ascultare faţă de toţi.

Toamna, 1932.[1]

(...) Bunăvoirea sufletului matale – dorirea de a-ţi asuma ultimul loc al ascultătorului începător ce slujeşte părinţilor şi fraţilor mai bătrâni – nu se îndreptăţeşte deplin în cazul matale. Bine ai făcut că ai adăugit: „Dar dacă vezi vreo oarecare primejdie sau greşală în prea

[1] Scrisoare-ciornă, fără dată, din care primele pagini lipsesc. Din această pricină părintele Sofronie nu a trimis scrisoarea. În legătură cu dorinţa de a scrie mai amănunţit despre ascultare, el face pomenire în Scrisoarea nr. 11 către D. Balfour, din 3/16 Decemvrie, 1932.

marea mea dorinţă de a mă înmicşora înaintea lor şi a le sluji, scrie-mi”. Aceasta, pe părintele Siluan îl întrebi, dar mi-ai îngăduit şi mie să citesc scrisoarea, iar dânsul aparent nimic nu ţi-a scris în această privinţă; în nesocotinţa mea, m’am gândit să-ţi spun ce anume gândesc.

Îndărătul aparentei bunăvoiri se ascunde într’adevăr o oarecare primejdie şi o greşală. În loc de a te învăţa „smerenia, slujirea şi ascultarea”, vei învăţa contrariul. Şi nu te uimi de ceea ce îţi spun. Calea fără greş spre a se învăţa cele mai sus pomenite virtuţi iată care este.

Matà însuţi nu căuta nici slava, nici necinstea, nici stăpânirea de a conduce, nici înjosirea printr’o slujire de sine voită. Nu numai nu căuta a domina asupra lor, ci, ceea ce deja ai, să fii din inimă gata să le cedezi cu bucurie în toate şi să te supui, dar numai în acelea şi în acea măsură în care şi ei o doresc. Însuţi să nu-ţi manifeşti iniţiative. Orice loc ţi-ar da, pe acela asumă-l. Ultimul, cel din mijloc – sau primul. Dacă îţi cer ceva sau îţi vor porunci – fă. Nu te lega de nimic, dar nici te împotrivi.

Dacă Vlădica, Mitropolitul, te pune pe post de mai-marele, nu te împotrivi lui. Cel mult, ce s’ar îngădui într’un astfel de caz, ar fi să zici mai mult sau mai puţin

următoarele: „Preasfinţite Părinte, binecuvântarea şi voia voastră sânt pentru mine binecuvântarea şi voia lui Dumnezeu, şi nicicum nu vreau să mă împotrivesc, dar conştientizându-mi deplin neputinţa şi lipsa de experienţă, trebuie mai întâi să vă spun că ascultarea pe care doriţi să mi-o încredinţaţi îmi depăşeşte puterile”.

În alte cazuri, adică atunci când ţi se încredinţează lucruri după puterile matale, spune doar cu metanie „Blagosloviţi”, şi atât. Nu spune „Nu sânt vrednic” sau altele asemenea, nu refuza, chiar dacă nu îţi place, nu te bucura peste măsură dacă îţi este după suflet.

În toate cazurile, încearcă numai să nu ieşi în evidenţă ci doar să împlineşti cu bucurie şi simplitate şi dăruire toate cererile şi toate cele ce ţi se vor încredinţa, care îţi sânt după puteri. Dacă vei face astfel, vei fi iubit şi de Dumnezeu şi de oameni, şi te vei învăţa adevărata smerenie şi blândeţe, care constau în faptul de a nu te scârbi în înjosiri şi a nu te înălţa când eşti cinstit[1]. Calea ce-ţi arăt este calea înaltă, desăvârşită. A căuta mai mult – adică a năzui către înjosire – nu este măsura matale. Exagerarea întotdeauna

[1] *Scara* 8:3, în *Filocalia,* vol. 9, op. cit., p. 186.

duce la urmări rele. (Iartă-mă că-ţi vorbesc atât de deschis.)

A învăţa ascultarea – a-ţi tăia voia – este de datoria matale. Înţelesul iată care este: A nu te lipi de nimic sufleteşte, a nu gândi în legătură cu nimic în chip pătimaş înseamnă că în toată vremea vei petrece în fericirea de a avea sufletul şi mintea slobode pentru dumnezeiasca gândire şi rugăciune. Când îţi vor zice: „Fă aceasta şi în acest fel”, vei fi liber de nevoia de a gândi ce şi cum să faci. Iar faptul de a-ţi avea mintea liberă de a gândi la lucrurile acestei lumi este pentru noi lucrul cel mai de trebuinţă. A avea mintea şi inima curate de tot gândul la cele materialnice, pământeşti, slobode de toată împătimirea – este de neapărată trebuinţă pentru rugăciunea curată.

Al doilea lucru către care neapărat este nevoie de a tânji în ascultare este obiceiul de a-şi tăia voia trupească, ceea ce este de neapărată trebuinţă spre a putea mai uşor împlini poruncile lui Dumnezeu, deoarece voia noastră trupească (şi cugetul trupesc) întotdeauna se împotrivesc voii lui Dumnezeu (arătate prin porunci). În aceste două se cuprinde sensul ascultării.

Ţelul nevoinţei este împlinirea voii lui Dumnezeu. Ţelul nostru – viaţa vecinică –

constă în a cunoaşte pe Dumnezeu (Io. 17:3), iar nu în îndreptarea năravurilor. Aceasta, bineînţeles, nu înseamnă că nu trebuie să ne îndreptăm moralmente, dar adevărul este că prima şi cea mai mare poruncă este a iubi pe Dumnezeu (Mt. 22:37). Când ne rupem de la pomenirea lui Dumnezeu, atunci faţă de această poruncă păcătuim.

(...) Totuşi este şi o a treia latură. Dumnezeu de două ori nu judecă. De faci vreo treabă în ascultare, în toată buna conştiinţă, atunci eşti slobod de răspundere înaintea lui Dumnezeu. Va răspunde cel ce ţi-a dat porunca, astfel încât conştiinţa îţi va petrece tot mereu în pace.

Dacă acum te vei învoi să primeşti cele spuse drept o povăţuire sigură, atunci în cel mai scurt răstimp vei face mari progrese în viaţa duhovnicească. Urmând calea arătată vei vedea că nici nu vei avea atât de mare nevoie de duhovnic. Matà îţi vei face însuţi duhovnici din Vlădica şi din fraţii dimprejur.

De duhovnic este nevoie iată pentru ce:

1) Spre a tăia în ascultător-ucenic toată manifestarea voii individuale, păcătoase, trupeşti, călăuzindu-l după voia lui Dumnezeu.

2) Hrănind (adică prin povăţuiri) pe ucenic, a-l duce de la trepte mai joase spre unele mai înalte. A-i da lucrări corespunzătoare vârstei sale duhovniceşti şi puterilor.

Prima ţi se înlocuieşte prin tăierea propriei voi înaintea Vlădicăi şi fraţilor din mănăstirea în care te vei afla.

Cea de-a doua – citind scrierile ascetice ale Sfinţilor Părinţi (Cuv. Ioan Scărarul, Avva Dorothei, Varsanufie şi Ioan, şi alţii pe care deja îi ai). Acestea însă nu pot înlocui deplin duhovnicul (cel ideal, cel desăvârşit, care, cu toate acestea, întotdeauna şi în toate vremile, a fost nu uşor de găsit. Pe lângă cele spuse, ucenicii contemporani (care pe sine se călăuzesc, care în sine nădăjduiesc, deştepţi, nerăbdători, nesmeriţi, care ştiu toate) sânt incapabili să trăiască subt un duhovnic (unul adevărat).

Convorbirile cu cei de un suflet cu noi (care caută mântuirea), de asemenea mult ne ajută. Când totuşi se adună nedumeririle şi greutăţile, astfel încât omul ajunge într'o deplină fundătură, dacă, în ce priveşte dispoziţia inimii lui precum şi pregătirea lui, se arată în stare, atunci Domnul îi va trimite un astfel de om (duhovnic) sau

sfătuitor care îl va ajuta şi îl va pune pe cale.

Astfel ţi-am înfăţişat amănunţit ceea ce la început ţi-am scris pe scurt, după porunca părintelui Siluan.

Te sfătuiesc să primeşti ca povăţuire nerătăcită calea şi lucrarea ce ţi-am înfăţişat. Ea te va slobozi de cugetări şi de cercetări asupra lucrărilor Sfinţilor Părinţi. Va aduce liniştire în viaţa matale, limpezime, siguranţă. Îţi va fi un temei neclătit în tot restul vieţii. Gândeşte aşa: „Dacă mă vor urî, şi chiar dacă-mi vor tăia capul căci voiu face astfel, eu oricum altfel nu pot face: Părintele Siluan aşa mi-a poruncit, iar eu înaintea lui Dumnezeu, pentru ascultarea mea faţă de el, sânt curat”. Dacă te vor iubi şi te vor lăuda, spune-ţi că este pentru rugăciunile părintelui Siluan: „El m’a învăţat astfel, iar meritul meu nu este mare, eu trebuie să fac aşa, altcumva nu pot”. Astfel te vei izbăvi de puţinătatea sufletului şi de mândrie.

Vlădicăi poţi să-i citeşti toate acestea sau să-i spui, însă celorlalţi (părintelui Ştefan şi altora) – nicicum. Ascunde-o de la ei ca pe o taină, altfel vrăjmaşul va face toate praf.

Dacă vei înţelege acum ceea ce ne învaţă părintele Siluan, îţi va fi de mare

folos, şi eu mă voiu bucura pentru matà. Dar ce anume trebuie înţeles? Iată ce: A fi ascultător, a-ţi tăia voia înaintea celorlalţi înseamnă a da altora propria-ţi povară şi grijă, a deveni ca un pensionar, a te izbăvi de plicticoasa datorie de a te gândi la lucrurile acestei lumi. Înaintea-ţi vei avea deplina libertate de a te preocupa neîntrerupt de gândirea la Dumnezeu şi de rugăciune, „fără mânie şi fără cugetări”, deoarece fapta, dacă se săvârşeşte în ascultare, iar nu din împătimire, nu turbură pacea sufletului, ba chiar o zideşte. Iar pe lângă acestea, dacă ea este una simplă (de pildă să sapi, să tai lemne, să găteşti hrană, şi altele asemănătoare), nu vei fi împiedecat a stărui în rugăciune până şi în vremea muncii. Iată pentru ce adevăraţii monahi preferă munci simple.

În condiţiile matale s’ar mai putea afla nişte particularităţi de nerezolvat prin cele spuse, dar aceasta o vom vedea mai pe urmă; acum însă aşa vom gândi şi vom face (...).

2

DESPRE HAR ŞI DESPRE CELE SUFLETEŞTI-DUHOVNICEŞTI

Despre lucrarea nepercepută a harului. Slujirea Liturghiei. Despre patul tare. Despre diferenţa dintre „sufletesc” şi „trupesc”.

Athos, 3/16 Decemvrie, 1932[1]

(…) Gândesc că nu este acum nici o nevoie să-ţi scot la iveală clipele când harul lui Dumnezeu a fost cu matà. Mai important este să-ţi îndreptezi luarea-aminte la altceva, şi anume: Greşala – şi a mea, şi a matale – constă în faptul că mai bine îţi este să **uiţi** de har, iar nu să urmăreşti atât de îndeaproape lucrările lui. Nu te poţi încă smeri cum trebuie, de aceea nici Dumnezeu nu ţi-l dă în chip **simţit**. Îmi amintesc că ţi-am scris într’una din primele scrisori să nu-i pândeşti venirile şi plecările, căci, după cuvântul Domnului, Împărăţia lui Dumnezeu nu vine cu pândire[2]. Mai bine să te simţi nevrednic de har.

[1] Adaus la Scrisoarea nr. 11 către D. Balfour, din 3/16 Decemvrie, 1932.
[2] Cf. Lc. 17:20.

Cât despre cuvintele Cuviosului Macarie Eghipteanul (de care pomeneşti în scrisoare): „luând aminte cu mintea trează, aşteaptă până când Dumnezeu va veni şi va cerceta sufletul”[1]... Să nu ţi le atribui în felul în care o faci, ci cutez să-ţi propun să ţi le atribui în limitele, în hotarele următoare. Când un gând rău sau o patimă te hărţuieşte, atunci trebuie să te rogi lui Dumnezeu, aşteptând de la el ajutor în luptă şi izbăvire de gânduri şi de altele asemănătoare. Când vine ajutorul şi izbăvirea – de acum mai mult (şi îndeobşte „nimic deosebit”) nu vom aştepta. Nu aştepta „nimic deosebit”, strigă către Dumnezeu, uneori strigând din suflet, alteori în tăcerea minţii, lipindu-te de Dumnezeu. Iată datoria noastră, după porunca: *Neîncetat vă rugaţi*[2].

(...) În privinţa slujirii Liturghiei cred că deocamdată nu este nevoie să te străduieşti să slujeşti mai des decât până acum. Dacă împrejurările sânt atât de nepriincioase, nu trebuie să încerci să biruieşti neajunsurile şi piedicile, cu atât mai mult cu cât eşti nevoit să te concentrezi cu sufletul şi cu

---

[1] Cf. Cuv. Macarie Eghipteanul, *Cuvântări duhovniceşti* 33, 1, PG 34, 741B. Trad. rom.: Sf. Macarie Egipteanul, *Scrieri*, op. cit., p. 240.

[2] 1 Thes. 5:17.

mintea pe viaţa lăuntrică, iar slujirea zilnic sau des în vremea de faţă îţi va întrerupe luarea-aminte. Într'un cuvânt, bine îţi este şi destul deocamdată să slujeşti o dată sau de două ori pe săptămână.

Patul tare ne este de trebuinţă pentru ca, atunci când ne culcăm, trupul nostru să nu se dezmierde, să nu cerce simţiri plăcute, căci ele sânt, pentru sufletul de Dumnezeu temător asemenea curviei, ba chiar pot şi naşte în trup mişcări curveşti.

Nu m'a încântat deosebit felul cum îmi scrii despre propriile-ţi reuşite. Căci mulţămirea de sine, în orice privinţă, este un simţământ cât se poate de dăunător. Dar mă bucur de tine; însă fii gata, curând sau nu foarte curând, să te întâlneşti şi cu ispite. Caută la Avva Varsanufie, acolo unde zice „şi-ai cutezat să spui că patimile ţi s'au împuţinat; iată de aceea ţi s'a întărit lupta".

A citi, aşa cum faci, cele douăzeci şi patru de rugăciuni ale Sfântului Ioan Gură de Aur este foarte, foarte bine.

Despre „sufletesc" şi „duhovnicesc".

Aceşti termeni se întâlnesc în ascetică, şi chiar în Sfintele Scripturi (cf. Iac. 3:15;

Iuda 1:19; 1 Cor. 2:14-15; 15:44 şi 46). Din Epistola apostolului Iacov este vădit că el numeşte (înţelege) prin cuvântul „sufletesc" – „pământesc", „omenesc", „nu ale lui Dumnezeu"; şi tocmai pentru faptul că nu sânt ale lui Dumnezeu, le numeşte „drăceşti"[1]. Precum şi Domnul a spus Apostolului Petru: „Mergi înapoia mea, satano..."[2]. L-a numit satană pentru că el gândea cele omeneşti, iar nu cele dumnezeieşti. Din epistola Apostolului Pavel (1 Cor. 2:10-16) se vede că ceea ce el înţelege prin „sufletesc" este iarăşi pământesc, omenesc, de-al firii omeneşti celei căzute; iar prin „duhovnicesc" – cele ale harului, cele dăruite de Duhul Sfânt: „zidirea cea nouă în Hristos"[3]. Cuv. Simeon Noul Theolog numeşte „duhovnicesc" cele venite de la Duhul Sfânt.[4]

Omul sufletesc este omul ce trăieşte în limitele firii omeneşti celei căzute; iar duhovnicesc, cel înnoit în Hristos prin harul Sfântului Duh. O astfel de stare se poate socoti (ba chiar şi este, în forma ei cea mai desăvârşită) mai presus de fire.

---

[1] Cf. Iac. 3:15.
[2] Cf. Mt. 16:23.
[3] Cf. Gal. 6:15.
[4] Cf. Cuv. Simeon Noul Theolog, *Cuvântul 14*.

Omul trupesc, cel ce se lasă în voia patimilor trupeşti şi a păcatului, se află într’o stare nefirească în ce priveşte firea omului.

Omului sufletesc îi este caracteristic a tânji către virtuţi, către Dumnezeu, către dreptate (dar într’o măsură limitată). Însă el însuşi, cu puterile lui fireşti, deşi are de la Dumnezeu din fire darul libertăţii, nu poate birui păcatul, nici a se slobozi din asuprirea diavolului.

Toţi aceşti termeni nu schimbă şi nu se despart nicidecum de învăţătura Bisericii despre om ca fiind îndoit alcătuit – din suflet şi din trup, astfel încât în această privinţă (precum şi în multe altele) nu diferă învăţătura Bisericii Dreptslăvitoare de cea Catholică. Şi Biserica Ortodoxă socoteşte erezie învăţătura spiritualiştilor despre întreita alcătuire a omului – din duh, suflet şi trup...

Cu ajutorul lui Dumnezeu, ştiindu-ţi firescul tact şi nobleţea în relaţiile cu oamenii, nădăjduiesc că însuţi vei rezolva cel mai bine problema cum să te porţi cu cei ce te înconjoară. Totuşi mi se pare lucru bun a te ţine mai departe de ei, a te închide în sineţi mai mult. Drept aceea, este bine să faci astfel. Pentru a nu mâhni pe fratele,

după poruncă, totdeauna trebuie să fii în relaţia cu oamenii simplu şi vesel. Însă *să nu dai însuţi pricină şi să nu întreţii convorbirea*. De întreabă – răspunzi cu bunăvoire, dar tu însuţi să nu pui întrebări, să începi o convorbire, să o întreţii. Noi, monahii, nu sântem în apele noastre nici măcar cu cei binecinstitori sau cei cu viaţă sfântă. Noi avem calea noastră...

3

DESPRE DUMNEZEIESCUL HAR ŞI LIBERTATEA OMULUI[1]

Împreună-lucrarea harului şi libertăţii. Absenţa definiţiilor dogmatice ale Bisericii asupra anumitor teme.

(...) Drept să spun, abătându-ne către convorbiri cu caracter theologic ne îndepărtăm de la a merge neabătut către îndatoririle noastre şi pe calea noastră (monahală). Dar într'o oarecare măsură ne este de neocolit deocamdată, având în vedere particularitatea *poziţiei noastre*. Mai târziu va trebui să ne reţinem mintea de la năzuinţa ei în această direcţie, pentru a o atrage spre a-şi încorda *lăuntric* luarea-aminte. Fericitul Diadoh scrie: „Minţii noastre îi este chinuitor de greu a petrece în îndelungata nevoinţă în rugăciune (cea a minţii în inimă) din pricina îngustimii şi a încordării neapărate a acestei rugăciuni; în theologie însă ea îşi dă drumul cu bucurie, aflându-şi întindere şi slobozenie. Dar nu

[1] Adaus la Scrisoarea nr. 12 a părintelui Sofronie către D. Balfour, din 12/25 Decemvrie, 1932, neinclus în versiunea finală.

trebuie să o laşi pe această cale, nici să-i dai peste măsură a se răpi de theologie cu bucurie”[1].

Împreună-lucrarea harului cu libertatea este necondiţionat primită, dar în învăţătura Bisericii noi nu avem o definiţie exactă a felului în care se împleteşte lucrarea lor reciprocă. Există împreună-glăsuire între libertate şi lucrarea harului, şi totuşi importanţa precumpănitoare sau de căpetenie se atribuie neapărat harului. În om există o firească predispoziţie către bine, către virtuţi.

În învăţătura Bisericii se observă o anume lipsă de speculare până la capăt, o oarecare nedefinire în multe împrejurări. Dar nici nevoie este de o formulare exactă a ceea ce nu se poate nu numai exprima în cuvânt, dar nici atinge cu duhul, căci nemăsurat de bogată este înţelepciunea lui Dumnezeu. De nepătruns este, de pildă, împletirea libertăţii cu mai-nainte-cunoaşterea, cu mai-nainte-hotărârea, cu faptul că, fără împreună-lucrarea harului, de la noi înşine nu putem face nimic. Acì,

[1] Fericitul Diadoh al Fotikeii, „Cuvânt pustnicesc, împărţit în o sută de capete, a lucrătoarei cunoştinţe şi a dreptei socoteli celei duhovniceşti”, cap. 68. Textul este redat după traducerea părintelui Sofronie însuşi.

mie defel nu mi se pare de neapărată trebuinţă pentru mântuire o exactitate a definiţiilor. Drept aceea eu observ uneori diferenţe de opinii fără a le da multă însemnătate, în vederea faptului că ne este cu neputinţă, dispunând de mijloace relativ nedesăvârşite, de a ne exprima prin cuvânt.

Iartă-mă, curând va veni vremea când nu voiu mai îndrăzni să-ţi vorbesc despre nimic din acestea, dar acum o fac împotriva voii mele, socotindu-mă, cum ar fi, dator să o fac. Nu îmi place să o fac, căci dragostea după Dumnezeu naşte în suflet dorinţa de a se smeri înaintea fratelui.

Drept aceea, de pildă, unii vorbesc despre faptul că sufletul şi îngerii sânt duh, nematerialnici – şi au dreptate, căci astfel ei exprimă adevărata lor stare de duh (în comparaţie cu cea materialnică). Alţii spun că sufletul şi îngerii şi diavolii au o oarecare substanţă materialnică – şi au şi ei dreptate, căci astfel voiesc să arate diferenţa între Duhul Absolut – Dumnezeu – şi duhul mărginit – făptura. Poţi înţelege ca fiind drepţi şi unii şi alţii, în ciuda diferenţei exprimării.

Tot astfel şi în privinţa învăţăturii despre har. Omul nu poate nu numai a exprima, dar nici a înţelege până la capăt

toate acestea, şi deci nu trebuie să fim prea chiţibuşari, nici să năzuim către o definire şi expresie exactă în învăţătura acestor teme. Prezenţa unei oarecari nedepline speculări, a unei nedefiniri, atunci când există o învăţătură asupra elementului esenţial, satisface deplin nevoile noastre, ba chiar într'un chip mai desăvârşit decât a încadra viaţa duhului în forme moarte.

Astfel încât, în privinţa învăţăturii despre har, ne este esenţial a conştientiza că omului îi este lăsată **libertatea**. Bineînţeles, şi acì (şi este adevărat şi pentru mărginirea duhovnicească a făpturii) trebuie spus că una este libertatea absolută a lui Dumnezeu, şi alta libertatea relativă a făpturilor înţelegătoare. Esenţial este a şti că mântuirea omului se săvârşeşte de către harul lui Dumnezeu cu condiţia neapărată a participării voii noastre libere. Pe om, Dumnezeu l-a zidit fără ajutor omenesc, însă a-l mântui nu poate [fără participarea lui].

Poate că lucrul cel mai important pentru noi în cazul de faţă este a lămuri întrucâtva (în linii generale) ceea ce trebuie să înţelegem prin libertate. Libertatea omului, precum mi se pare, se cuprinde în libertatea alegerii, în putinţa de a primi sau lepăda. Omul nu are altă

viaţă în sine. Greşala pelaghienilor se cuprinde mai presus de toate în faptul că ei au înţeles omul ca fiind liber, în sensul că el, prin „**propria-i putere**” – care aparţine firii lui – poate să nu greşască, poate să facă binele. În opinia Părinţilor dreptslăvitori, de pildă a Cuviosului Simeon Noul Theolog, omul fără împreună-lucrarea harului nu poate birui păcatul, nu este în putere a înfrânge vrăjmaşul, a se slobozi de el. Însă alegerea lui se arată în dorinţa de a se slobozi de robia cea ruşinoasă printr’o împotrivire păcatului după puteri şi prin căutarea ajutorului lui Dumnezeu. Părerile Fericitului Augustin, de asemenea, trebuie socotite ca fiind întrucâtva extreme. Adevărul este între cele două. Firii omeneşti îi este proprie năzuirea către bine, către adevăr, către desăvârşire. Chipul dumnezeiesc în om, suflul nemuririi se zăreşte chiar şi în omul căzut – de aceea nimic din cele făcute nu va putea niciodată mulţămi pe om, nu-i va putea linişti deplin duhul.

Împletirea înainte-cunoaşterii (lui Dumnezeu) cu libertatea omului este de neînţeles, de nepătruns. Mie îmi apare deosebit de mare şi de vrednică, de o nesfârşită uimire în zidirea lui Dumnezeu

tocmai libertatea făpturilor înţelegătoare. Omul nu are viaţă (vecinică) în sine. Ea îi este dăruită de Dumnezeu[1]. Este darul harului lui Dumnezeu; mântuirea se săvârşeşte de către harul lui Dumnezeu, însă neapărat cu participarea liberei ei alegeri din partea omului; dacă vrei, acì se şi vădeşte libertatea omului.

În ce priveşte afirmaţia pelaghienilor, şi îndeosebi a lui Duns Scott[2] faţă de libertatea omului, că ea este în putere de a săvârşi binele, trebuie să spun că săvârşirea binelui evanghelic este lucrarea dreptăţii lui Dumnezeu, care este cu putinţă numai în starea unui mare har. Astfel, darurile harului, pomenirea morţii, frica, credinţa şi celelalte nu fac încă decât să reţină de la păcat, însă a lucra dreptatea lui Dumnezeu, care se exprimă în dragostea către Dumnezeu din toată inima, din tot sufletul, din toată vârtutea, şi către aproapele ca pentru sine însuşi – este netăgăduit cu putinţă numai în starea de mare har. Această stare este pentru om cea mai presus de fire *îndumnezeire*, înseamnă a fi dumnezeu după har, este însăşi esenţa

---

[1] Alt manuscris adaugă şi subliniază: „precum şi cea vremelnică”.

[2] Duns Scott John (1265-1308), monah franciscan, reprezentant al scolasticismului.

desăvârşitei noastre mântuiri. Într'o astfel de stare, Duhul lui Dumnezeu într'atâta atrage cu îndulcirea sa şi într'atâta biruieşte omul, încât el nu se mai simte slobod, biruit fiind până la capăt de dragostea dumnezeiască; dar atunci, pierzându-şi, cum ar fi, libertatea, devine cu adevărat liber. Opinia catholicilor că prezenţa *simţită* (*nu prin simţuri*) a harului nu este deloc necesară pentru mântuire şi nici pentru a dobândi până şi cele mai înalte trepte ale vieţii duhovniceşti – nu este dreaptă. Aceasta este, cred, greşala matale, în urma nedesăvârşitei înţelegeri a unei limbi străine.

Mântuirea sa, omul o recunoaşte anume numai atunci când îl înştiinţează, îl încredinţează de ea prezenţa netăgăduit simţită a harului în inimă.

Când vorbim despre faptul că harul este cu omul, însă el nu-l simte, este vorba de o deosebită pronie a lui Dumnezeu pentru noi. Harul îşi poate ascunde prezenţa, dând omului din plin să simtă prezenţa în sine a liberei alegeri. Însă prezenţa lui se poate cunoaşte din faptul că omul îşi aminteşte de Dumnezeu, se înfrânează de la păcat, luptă împotriva patimilor. Într'o astfel de vreme, omului toate i se dau cu trudă şi cu

durere. Astfel de părăsiri se aseamănă cu o mamă care, învăţându-şi pruncul să meargă, îşi ia mâinile de pe el, dar ea însăşi merge după el cu atenţie încordată, ca în clipa când este nevoie, din nou să-l reţină de la cădere cu mâinile sale.

Ştiu că nu m'ai osândit pentru faptul că mult ţi-am vorbit despre sinemi. De-ai ştii cât de mult a trebuit să sufăr pentru faptul că nu am avut un adevărat povăţuitor, adică unul care să-mi fi împlinit căutările mele, ale sufletului şi ale minţii, fie şi într'o oarecare măsură. De câte ori nu m'am poticnit, şi până acum mă poticnesc, iar uneori aproape mortal. Dorirea mea era ca, într'o măsură, măcar la începutul căii matale, să te feresc de acele lucruri ce m'au vătămat, poate în chip de neîndreptat. Merg printre oameni şi adesea am aerul vesel, dar sufletul meu se mâhneşte aproape până la moarte. Aş vrea să plâng căzând la pământ şi să nu mă mai ridic până-n ziua Judecăţii, dar sufletul se istoveşte până la neputinţă. Multe cuvinte ţi-aş putea spune drept dovadă netăgăduită a adevărului, însă cândva trebuie să pun capăt nebuniei mele: adică a vorbi despre sinemi.

Înţelege doar, iubite întru Hristos părinte, că după cuvântul Mântuitorului,

cel ce caută ale sale, acela este mincinos, dar cel ce caută ale lui Dumnezeu sau folosul fratelui său, acela petrece în adevăr[1]. Căci ce nedreptate este în cel gata să-şi pună sufletul pentru fratele său (adică pentru tot omul)? Sau ce am putea căuta mai mult? Dacă mântuirea este în dragoste, atunci oare nu este aceasta mântuirea – când cineva iubeşte până la a fi gata de jertfă?

Foarte drept vorbeşti în scrisoarea din Nissa[2] despre josnicie şi celelalte. Josnicia noastră este când nu plângem noi înşine. Josnici sântem când în inima noastră nu avem compătimire pentru oameni – pentru cei înjosiţi, bolnavi, nefericiţi trupeşte şi sufleteşte. Când inima noastră este nemilostivă, mândră. Iată adevărata noastră josnicie (iar eu în această josnicie m'am afundat până la capăt). Domnul să mă miluiască, pentru rugăciunile matale.

De două ori ţi-a scăpat expresia despre lipsa simţământului realităţii vieţii duhovniceşti. Bucura-mă-voiu când voiu auzi de la matà că acum conştientizezi că numai cea duhovnicească este adevărata

[1] Cf. Io. 7:18; Mt. 16:23.
[2] Scrisoarea nu s'a păstrat.

realitate, iar tot restul este asemenea unei viziuni ireale a visului.

În terminologia ascetică se pot întâlni expresii care la prima privire par a contrazice învăţătura dogmatică, ceea ce, bineînţeles, nu este cu putinţă, căci una de alta sânt de nedespărţit. Cel ce rătăceşte în dogmatică neapărat va rătăci şi în viaţa lăuntrică, morală. De aceea, de neocolit ne este a primi punctul de vedere că Adevărata Biserică va fi adevărată şi în una şi în cealaltă, şi că greşind în una, numaidecât va greşi şi în cealaltă.

Desigur, acì noi vorbim despre Biserica în întregul ei. Diferitele sale mădulare, deşi trăind în Biserică, pot a nu cunoaşte multe şi chiar a greşi în câte ceva, fără ca totuşi să-şi piardă mântuirea din pricina nedeplinei cunoaşteri – pe care, între noi fie zis, nici un om nu o poate atinge în deplinătatea ei, ci este numai moştenirea întregii Biserici.

Cu alte cuvinte, voiesc să zic că pentru mântuire neapărat trebuie să fim mădulare ale adevăratei Biserici, în afara căreia nu este cu putinţă omului a primi nici harul, nici cunoaşterea adevărurilor.

*

În ce constă libertatea noastră?

Poate numai în faptul că avem stăpânia să ne supunem înţelegător şi din convingere legii lui Dumnezeu, lucrării harului, sau dimpotrivă, să respingem şi legea şi harul. Oare nu astfel vorbea Apostolul Pavel în Epistola către Romani, cap. 6, stihul 18?

4

DESPRE POCĂINŢĂ[1]

Temeiul vieţii duhovniceşti – pocăinţa. Pilde din rugăciunile înainte de Împărtăşanie. Despre vătămarea adusă de cartea lui Ioan al Crucii.

Astfel, de pildă, ţi-am spus că temeiul vieţii duhovniceşti este *pocăinţa*; că în frica lui Dumnezeu şi în lucrarea poruncilor se cuprinde toată înţelepciunea şi toată mistica – adică taina; că spre a dobândi o rânduială sau o stare mai înaltă nu trebuie să năzuieşti spre ea, precum o faci; că la contemplare omul este dus de harul dumnezeiesc după pocăinţă, după o mare şi adâncă smerenie, şi că este total neaşteptat omului; că pentru dumnezeiasca înfiere calea este – pocăinţa; că dragostea lui Dumnezeu vine după frica lui Dumnezeu – una atât de puternică, încât omul se simte ca şi pironit. Este expresia exactă a Sfintei Scripturi şi a rugăciunilor – *„întreg mă*

[1] Extrasul 1 din Scrisoarea nr. 13 a părintelui Sofronie către D. Balfour, din 14/27 Decemvrie, 1932, neinclus în versiunea finală.

pironeşte cu frica ta”[1]. Că rugându-te, întotdeauna trebuie să te conştientizezi ca păcătos, şi altele, precum scrii.

Spre a-mi întări cuvintele voiu pomeni cele ce atât de adesea citeşti – rugăciunile înainte de Împărtăşanie: ele toate sânt pătrunse mai cu seamă de duhul pocăinţei şi al defăimării de sine, una sinceră şi adâncă.

Întâia rugăciune: „Nu sânt vrednic a căuta la înălţimea slavei Tale ... şi nevrednic sânt ceriului şi pământului, şi însăşi vremelnicei vieţi”[2].

A doua rugăciune: „Nu sânt vrednic, nici în stare ... nici te scârbi de *mai spurcata* decât a aceleia, şi mai necurata mea gură, nici de borâtele şi necuratele mele buze, şi spurcate ”[3].

Rugăciunea a patra – una de curată pocăinţă până la capăt, aproape până la deznădejde: „De mai este mie nădejde de mântuire ... că s’a umplut de multe rele sufletul meu, şi nu este întru mine nădejde de mântuire...”[4]

---

[1] Cf. Rugăciunea a 3-a, a Sfântului Simeon Metafrast, după Împărtăşanie.

[2] Cf. Rugăciunea 1-a, a Sfântului Vasilie, înainte de Împărtăşanie.

[3] Cf. Rugăciunea a 2-a, a Sfântului Ioan Gură de Aur, înainte de Împărtăşanie.

A şaptea rugăciune: „Din buze spurcate ... nedefăimându-mi cuvintele ... dă mie cu îndrăzneală a grăi, ... şi mai vârtos mă şi învaţă ce mi se cade a face şi a grăi”. Iar apoi începe schimbarea, din care se văd rezultatele pocăinţei: „Ci aceasta iarăşi *ştiu*, ... pre cei ce *fierbinte* se pocăiesc, cu mila îndurării şi curăţeşti, şi luminezi, şi *luminii* părtaşi faci, împărtaşi Dumnezeirii tale lucrându-i cu nepizmuire, şi ... *de multe ori* cu dânşii voroveşti, ca şi cu prieteni ai tăi adevăraţi”[1].

A noua rugăciune: „Ci pre toţi cari *din pocăinţă* la Tine au venit, în ceata *prietenilor* Tăi ai rânduit”[2], şi celelalte.

De aceea, tot ce ai scris în ultima scrisoare (din Nissa) despre rugăciune este foarte drept. Aşa şi fă, cu inimă neîndoită.

Conştientizează-te ca un păcătos ce vine către Mântuitorul, ca o făptură de nimic ce îndrăzneşte să se adreseze Făcătorului nespus de Mare, conştientizează-ţi sărăcia şi josnicia, şi extrema nevrednicie de a vorbi cu Dumnezeu. Dacă o conştientizezi – este un

---

[4] Cf. Rugăciunea a 4-a, a Sfântului Simeon Metafrast, înainte de Împărtăşanie.

[1] Cf. Rugăciunea a 7-a, a Sfântului Simeon Noul Theolog, înainte de Împărtăşanie.

[2] Cf. Rugăciunea a 9-a, a Sfântului Ioan Gură de Aur, înainte de Împărtăşanie.

mare bine, rosteşte-ţi rugăciunile lui Dumnezeu şi simţămintele inimii în propriile-ţi cuvinte. Bine este dacă vei avea înaintea ochilor limpede, înţelegător, conştient, propriile nevoi duhovniceşti, şi exprimă-le cu simplitate, necăutând cuvinte alese, căci Dumnezeu ştie gândurile ascunse ale inimii noastre; şi când nu mai ai cuvinte, atunci roagă-te cu „suspinuri negrăite”[1].

Părăseşte toate acele *vide des puissances, nuit obscure*[2] şi celelalte. Rău îmi pare că ţi-a căzut în mâini acea carte – mult ne poate vătăma. Zicând astfel, nicicum nu înjosesc cartea însăşi.

Nu socoti, iubite părinte David, în ce chip sânt rugăciunile pomenite de mine mai sus; adică de aparţin chipului celui înalt, celui mai de pe urmă sau celui mijlociu. Voiu zice totuşi, după cuvântul sfântului Simeon Noul Theolog, că ţin de chipul mijlociu al rugăciunii.[3] Cel de pe urmă este cu închipuire. Nu te încurca *deocamdată* cu acest fel de rugăciune. Nu gândi, de asemenea, că dacă ţi-am vorbit despre pocăinţă ca fiind elementul *de neînlocuit* sau temeiul *întregii* noastre vieţi, aceasta

---

[1] Rom. 8:26.

[2] „Golul puterilor [sufleteşti], noaptea întunecoasă” (în lb. franceză).

[3] Cf. Sf. Simeon Noul Theolog, *Cuvântul 68*.

ar însemna că stările înalte unde pocăinţa „sfârşeşte” sânt necunoscute. Precum, netâlcuit, şi marea frică a lui Dumnezeu, atingând o oarecare limită a încordării, se preschimbă în dragostea lui Dumnezeu.

Îţi vorbesc despre lucruri de care sânt sigur, pe care eu însumi le-am trăit (...), dar amar mie, ticălosului: Aş voi să sfârşesc cu aceste obositoare referiri la experienţa mea de nimic.

Iată ce spune Cuv. Isaac Sirul: „Cunoaşterea duhovnicească, prin firea sa, vine după lucrarea virtuţilor. Dar şi uneia şi alteia îi premerg frica şi dragostea. Şi iarăşi – dragostei îi premerge frica. Tot cel ce, neruşinându-se, zice că este cu putinţă a dobândi cele de pe urmă fără lucrarea celor dintâi (adică a dobândi cunoaşterea înaintea lucrării virtuţilor sau dragostea înainte de frică), neîndoit pune primul temei pierzaniei sufletului său. Astfel este calea Domnului, că cele de pe urmă se nasc din cele dintâi”[1].

[1] Cuv. Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoinţă*, Cuvântul XLIV, op. cit., p. 209.

5

DESPRE CUM TREBUIE SĂ NE NEVOIM CU MINTEA[1]

Întrebări privind experienţa duhovnicească a rugăciunii. Cum se înţelege inima. Despre tăcerea minţii la sfinţitul Dionisie Areopaghitul. Mistica – abatere de la Cruce.

Căutarea matale a înţelesurilor metafizice despre inimă nu îmi place, toate acestea nu sânt spre folos, nu sânt spre zidire, ci spre surpare.

Explică-mi, cum le înţelegi? Când te cufunzi în *nuit obscure* sau în *vide des puissances* – mintea matale este oare slobodă de tot gândul, oricare ar fi acel loc unde se află? Acolo unde este şi inima noastră trupească, în piept (în partea stângă), sau altundeva, sau nu o simţi absolut nicăieri, ci doar te cufunzi într'o desăvârşită negândire, într'un oarecare hău? Şi absolut nimic nu-ţi gândeşte

[1] Extrasul al 2-lea din Scrisoarea nr. 13 a părintelui Sofronie către D. Balfour, din 14/27 Decemvrie, 1932, neinclus în versiunea finală.

mintea, sau gândeşte cumva pe Dumnezeu? Sau poate se îndeletniceşte şi cu rugăciunea? Şi dacă da, atunci ce fel, şi cum? Cu cuvinte, sau numai prin simţul inimii (trupeşti), sau numai cu mintea, fără a rosti nici un cuvânt de tânjire către Dumnezeu? Vede oare mintea ceva în acest răstimp, sau nu? Toate acestea neapărat lămureşte-mi-le, te rog mult, nevoieşte-te, dacă este cu putinţă. Şi eu mă nevoiesc în legătură cu ele, şi nu pentru sinemi, căci nu mă preocupă în chip nemijlocit.

Şi iarăşi, de este cu putinţă, scrie-mi în câteva cuvinte cum înţeleg catholicii mistica dumnezeiescului Dionisie Areopaghitul.

Foarte drept scriai într'un alt loc în scrisoare: „Canoanele, irmoasele, sânt atât de complicate şi atât de îndepărtate de ceea ce este în mintea şi în *inima* mea". Acea inimă, aşa cum o înţelegi acì, pe aceea să o ai în vedere; şi iarăşi, în alt loc: „Să vorbesc cu Hristos, exprimându-I *limpede* ceea ce *simte inima* (acì foarte drept vorbeşti şi drept înţelegi despre inimă, unde este ea şi ce este), dezvăluind acel simţământ şi conştientizarea înţelesului şi puterii sale, nevoindu-mă într'o astfel de relaţie uşoară cu Domnul, în care conştiinţa *şi mintea şi inima limpede*

îşi dau seama de ceea ce se petrece” – toate acestea foarte drept le zici şi le faci, şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, fă-le. Neapărat trebuie să fie în rugăciune împreună-glăsuirea minţii şi inimii, „conştientizare şi limpezime”. Şi nicicum nu trebuie să fie *vide des puissances, nuit obscure, anéantisment des facultés.*

Încă nu am citit cartea, dar din scrisoare presupun că ţi-ai format o părere strâmbă despre toate cele pomenite. Dar dacă ai înţeles autorul aşa cum el cu adevărat învaţă, înseamnă că şi el rătăceşte. Şi înseamnă că nici pe sfântul Dionisie Areopaghitul catholicii nu-l înţeleg. Dar dacă numai tu rătăceşti, aceasta ar fi bine. Crede-mă, iubite părinte David, în contemplare şi viaţa nematerialnică oamenii intră, prin darul milostivirii lui Dumnezeu, pe altă cale. „Tăcerea minţii” la sfântul Dionisie Areopaghitul niciodată nu se deosebeşte de rugăciune, însă „liniştirea minţii” rugătorilor este ceva puţin diferit şi se atinge pe altă cale, una diferită de a sfântului Dionisie Areopaghitul. Sânt şi lucruri în comun, şi diferenţe de căi şi de stări. În prezent, mai bine nu te mai gândi la ele. Dacă ţi le-aş explica pe toate acuma,

matà, însuşindu-ţi-le intelectual, nu le vei mai cunoaşte din cercare duhovnicească.

Sau poate toate acestea ţi s'au ivit pentru că *St. Jean de la Croix* învaţă contrariul? Însă să ştii, dragul meu, că dacă el *drept* învaţă despre „liniştirea minţii", atunci între noi nu va fi nici o contradicţie. Ci pur şi simplu, ai alergat mai nainte de vreme acolo unde nu ţi se cade încă să încerci să pătrunzi şi, pare-mi-se, încă nu deplin ai *înţeles*, deşi scrii în scrisoare că toate îţi sânt *cât se poate de limpezi* (despre cartea lui *St. Jean* spui că îţi este „*deplin pe înţelesul*" matale). Şi totuşi om sânt, poate că greşesc eu şi nu matà, iar atunci te rog să mă îndreptezi. Spun acestea toate înainte de a citi cartea, întemeindu-mă numai pe scrisorile matale, pe care le-am recitit şi la care voiesc să răspund fără întârziere. Această tendinţă către desăvârşirea şi cunoaşterile adânc „mistice" este principalul motiv din pricina căruia mulţi s'au abătut de la calea de cruce a creştinismului pe calea largă, pentru dezmăţul sectarilor, theozofilor şi celor asemenea lor. Şi astfel, eu fac înadins să te opresc, sau cum Sfinţii Părinţi zic, „să apuc de picioare şi să trag la pământ pe cel care râvneşte a zbura de sine la cer"[1].

[1] Cf. *Patericul*, Cap. 25, Cuv. 7, op. cit., p. 462.

I, 5. Despre cum trebuie să ne nevoim cu mintea 435

6

DESPRE ÎNSEMNĂTATEA MINUNII

Vindecarea prin rugăciune. Neluarea-aminte la minune: nepocăinţa şi căutarea fericirii omului vechi. Despre jalnicul rezultat.

The Old Rectory, 29 Ianuarie, 1962

(...) Preabine te înţeleg când îmi scrii despre A[1]. I-am răspuns şi la telegrama din Cairo, despre moartea [soţiei sale] M., şi de asemenea la scrisoarea lui. Cu tine pot vorbi **deschis** şi cât se poate de concret. În ultima vreme îi scriam lui cu mai puţină tragere de inimă, pentru că mă aşteptasem la mai mult de la el şi de la M.

Desigur ştii că era condamnată la moarte, după părerea doctorilor. La Londra, la spitalul pentru canceroşi deja încetaseră tratamentul cu raze, căci de acum totul părea dincolo de orice nădejde. Părul îi căzuse, toate cele din lăuntru erau mâncate de cancer... şi multe altele.

---

[1] O cunoştinţă comună a părintelui Sofronie şi a lui David Balfour, care nu cu mult înainte suferise moartea soţiei sale M.

Mi-a cerut să mă rog împreună cu el pentru vindecarea ei. Cerea de la Dumnezeu o minune. Am început cu bucurie în duh, dar cu multă durere în inimă, să mă rog pentru ea şi pentru el. Într'una din zilele lunii Februarie, acum doi ani, m'am dus s'o împărtăşesc. Am şezut mai mult de două ceasuri lângă patul ei. Ne-am rugat, am vorbit, discutat; am împărtăşit-o... Întorcându-mă acasă, ziua următoare am primit o scrisoare de la A., zicând că doctorii au examinat-o pe M. şi au hotărât să continue tratamentul cu raze. Starea ei, şi duhovniceşte şi trupeşte, s'a îmbunătăţit considerabil. Atunci i-am scris lui A. că am trecut primul „prag". De acum putea să creadă că însănătoşirea era cu putinţă, dar să nu uite că şi el şi ea vor trebui, în acest caz, să-şi schimbe viaţa radical, că minunea nu s'a săvârşit pentru ca ei să rămână cum fuseseră până atunci.

După câtăva vreme, aproximativ două săptămâni, m'am dus din nou la Londra pentru ca să o împărtăşesc a doua oară. Din nou ne-am rugat intens, şi celelalte.

Şi iară, cea care fusese deja total „prăbuşită" cu câteva zile înainte, s'a ridicat din pat, s'a dus *cu autobuzul* la aeroport, de unde a luat avionul pentru Elveţia, unde i-ai şi întâlnit. Trăiesc în

munţi, merg să se plimbe, ea mănâncă de toate, este veselă şi se bucură din plin de viaţă. Apoi după câtăva vreme se duc la Paris, acolo merg peste tot, la muzee, la teatru ş.a.m.d. ... Vin la Londra ca să se arate doctorilor. Doctorii n'au găsit nici urmă de „metastaze", nici de revenire a bolii. Călătoresc în Grecia, în Egipt... dar nimic altceva decât căutarea „vechii fericiri", decât dorinţa de a „trăi" aşa cum o făcuseră în anii dinainte, până la boală.

A. nu i-a spus că avusese cancer, că ea se vindecase printr'o minune, i-a susţinut convingerea că doctorii greşiseră mai nainte, că nu avusese nimica „îngrijorător"... Şi în final – minunea a trecut fără nici o schimbare esenţială în viaţa lor duhovnicească. Nu ştiu să fi păstrat ea statueta lui Buddha, pe care am văzut-o lângă ea în spital şi pe care mi-a arătat-o cu multă încântare ca fiind ceva „minunat". În acea clipă n'am vrut să o întristez cu nimic şi i-am zis doar că eu însumi Îl iubesc *numai* pe Hristos, şi nici n'am vrut să mă uit la Buddha. Nici ea, nici A. nu m'au înţeles.

Nu vreau să intru într'o analiză a vieţii lui A. şi M., însă dintru bun început l-am socotit pe A. ca fiind deosebit de înzestrat pentru viaţa duhovnicească şi totdeauna

mă duruse adânc că nu înţelesese chemarea lui Dumnezeu. A preferat un oarecare „universalism” care în vremea noastră îşi află loc în multe minţi. M. se afla subt influenţa lui şi, bineînţeles, mai cu seamă de la el mă aşteptam la înţelegerea că **universalismul** lui Hristos este singurul universalism adevărat; că a căuta altceva şi altundeva ceva şi mai universal o pot face numai cei cărora nu le-a fost dat să trăiască harul botezului... Mă aşteptam ca starea de sănătate a lui M. să se înrăutăţească din nou. De asemenea, mi-a fost cât se poate de greu din nou să cer lui Dumnezeu, căci prima mea nădejde fusese zădărnicită: ei nu renăscuseră. De fapt, rugăciunea pentru bolnavi, pentru însănătoşirea lor prin puterea de Sus, prin minune, este cu putinţă numai dacă se „făgăduieşte” pocăinţă, adică a-şi schimba fundamental întreaga viaţă, ca slava lui Dumnezeu să-şi afle loc în ei, ca tot restul vieţii lor să se petreacă de acum tocmai în planul slavei lui Dumnezeu.

Asemenea ţie, şi eu i-am scris lui A. că, oricât de grea îi este întristarea, faptul că i s’a dat ca M. să supravieţuiască trebuie să-l înţeleagă ca pe o nouă chemare către o nouă nevoinţă, de acum cea mai măreaţă şi mai strălucită. Din răspunsul lui nu văd să

fi aflat ecou cuvintele mele în sufletul său. Toată scrisoarea sa nu este decât un plâns „sufletistic”, ca să nu zic „trupesc”. Ca şi tine, tare aş fi dorit să-l văd ridicându-se în toată puterea unuia cu adevărat înţelepţit de experienţă... dar el îmi vorbeşte de sinucidere, adică de dorinţa lui de a-şi grăbi ieşirea din această lume, şi că numai cuvintele lui M., „asta să n’o faci niciodată”, îl reţin.

Bineînţeles, îi voiu scrie din nou, dar nu mai am în suflet de acum acea însuflare pe care am avut-o până odinioară; nu mai am nădejdea că vrea să se *ridice*. El îşi „cultivă” durerea într’un chip aproape femeiesc. Să i-o spun tăios, direct, hotărât – fi-va oare de vreun folos? Mă îndoiesc. În parte şi de aceea tac...

Va trebui încă de multe ori să suferi durere pentru că nu toţi caută către Dumnezeu cu aceeaşi putere, să suferi, fiindcă adesea ei refuză de a întâmpina pe Dumnezeu, pe Cel Care îi caută cu atâta „gingăşie”, cu dumnezeiasca Sa smerenie, una cu totul osebită, fără nici cea mai mică silire asupra lor. Trăindu-mi slujirea duhovnicească, am început să văd ceva mai limpede cât este de „grijuliu” Domnul, în ce măsură este nobil (iartă această expresie!). El ni se adresează ca unor egali...

Vrăjmaşii omului, casnicii lui[1] – eu o înţeleg astfel: Tot omul care într'un fel sau altul ne împiedică a merge către Dumnezeu ne este vrăjmaş, în însăşi măsura în care ne împiedică. Şi, fără îndoială, situaţia cea mai grea este tocmai cu apropiaţii noştri, pentru că ei ne iubesc, pentru că viaţa lor este legată de a noastră cu mii de legături. Dar, cu toate acestea, cred în biruinţa lui Hristos, adică în biruinţa Sa finală.

Al tău dăruit,
Sofronie.

[1] Mt. 10:36.

7

DESPRE DUMNEZEIASCA ÎNTRUPARE

Despre întruparea Cuvântului „pentru a noastră mântuire”. Părerea părintelui Serghei Bulgakov. Despre părintele Evdokimov. Despre secularizarea theologiei.

The Old Rectory, Naşterea Domnului, 1970

(…) În privinţa „părerii” theologice (theologumenului) că „întruparea Cuvântului totuşi ar fi avut loc independent de căderea lui Adam”, şi că, prin urmare, până şi actul facerii lumii, din punct de vedere theologic ar fi fost premisa acelei Întrupări, pot să spun că eu *nu* o împărtăşesc deloc. În ultimii câţiva zeci de ani această „părere” s’a răspândit printre theologii Ruşi. A lămuri exact *cui* aparţine această „descoperire theologică”, nu mi se pare cu putinţă. Vreau să spun că **cine** întâi a exprimat-o în convorbirile şi

întâlnirile[1], care nu erau rare în Rusia în cercurile inteligheţiei ruse, rămâne necunoscut. Dar neîndoielnic, cel care primul a înfăţişat-o în scris a fost părintele Serghei Bulgakov[2]. Spre a-şi întări părerea s'a referit în primul rând la cuvintele Simvolului Credinţei: „**Pentru noi oamenii** şi pentru a noastră mântuire..." Prima jumătate, „pentru noi oamenii", i s'a părut a fi o indicaţie că actul întrupării s'ar fi săvârşit în orice caz[3]. Al doilea argument al lui era *una* din expresiile Cuviosului Maxim Mărturisitorul – acum nu-ţi pot indica din care dintre scrierile lui. La începutul anilor '30, în biblioteca Mănăstirii Sf. Panteleimon m'am plecat cu luare-aminte asupra textului pomenit şi am ajuns la convingerea că o asemenea răstălmăcire a gândului sfântului Maxim pe care o vedem la Bulgakov este „cam trasă de păr" (o interpretare tendenţioasă). Iată tot ce putem pune în faţă ca „învăţătură a Sfinţilor Părinţi", după câte ştiu eu... Pavel Evdokimov a fost un urmaş înflăcărat al părintelui Serghei Bulgakov. El l-a socotit

[1] Însemnare pe margine: „În Moscova cu precădere, dar şi în Petersburg".
[2] Cf. Serghei Bulgakov, *Mielul lui Dumnezeu*, Paris, 1933, pp. 191-205.
[3] Ibid., p. 193.

ca fiind cel mai mare theolog al vremii noastre, îmbrăţişând şi „sofiologia" părintelui Serghei... Şi însuşi, bogat înzestrat fiind cu un dar poetic (în sensul pozitiv, şi în parte şi negativ al cuvântului), a făcut nu puţine descoperiri theologice. Sânt de acord că pentru mulţi europeni Evdokimov şi Olivier Clément sânt cei mai străluciţi exponenţi ai Orthodoxiei.

În cartea mea, *Stareţul Siluan*, şi eu m'am plecat asupra acestui element, în măsura în care mă aflam în faţa sarcinii de a arăta legătura de nedespărţit între viziunea noastră dogmatică şi actul duhovnicesc sau ascetic. Acolo ziceam:

> „Ţelul (sensul final al) lumii făcute nu este în fiinţarea sa ca atare, în sine însăşi, în chipul său de a fiinţa, ci ca făptura să-şi cunoască Făcătorul, şi îndumnezeirea făpturii...
>
> Pricina facerii lumii este prisosul bunătăţii lui Dumnezeu, şi nicicum neapărata trebuinţă a întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul; altfel spus: Întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul nicicum nu a fost de o **neapărată trebuinţă** pentru Însuşi Cuvântul, iar facerea lumii nicicum nu a fost doar actul

premergător al Întrupării lui Dumnezeu...

Pogorârea Cuvântului nu este o indicaţie a valorii de sine stătătoare a lumii, ci felul sau înţelesul acelui pogorâri se face descoperit în Numele pe care l-a primit Dumnezeu-Cuvântul cel Întrupat: **Iisus-Mântuitor** – „Şi vei chema numele lui Iisus; că acesta *va mântui* pre norodul Său (de păcatele lor)” (Mt. 1:21).

...Chipul lumii empirice actuale nu este înfăptuirea lumii dumnezeieşti ideale, adică o astfel de înfăptuire fără de care până şi Dumnezeiasca Fiinţare s’ar fi aflat lipsită, nedesăvârşită.

...Întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul nu este culminarea procesului theogonic, adică culminarea unei dezvoltări în însăşi Dumnezeirea, şi în acest sens de neapărată trebuinţă lui Dumnezeu Însuşi, pentru deplinătatea Fiinţării Sale...”[1]

Sânt de părere că noua tendinţă theologică pe care ai observat-o în scrierile lui Pavel Evdokimov merge în paralel cu

[1] Arhim. Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul.* Cf. trad. rom., *Viaţa şi învăţătura Stareţului Siluan Athonitul*, op. cit., p. 144.

„secularizarea” ce înaintează pretutindenea. Fără îndoială, ea îndreptăţeşte theologic acel proces legat de pierderea adevăratului înţeles al „theologiei” care, în esenţă, este cu precădere învăţătura despre Însuşi Dumnezeu pentru noi, creştinii, despre Sfânta Treime. Bineînţeles, într’o anume măsură ea se poate aplica oricărui fenomen, „din punct de vedere theologic”, dar mişcarea contemporană depăşeşte toate hotarele bunului simţ; de acì: theologia frumuseţii, theologia sexului, theologia revoluţiei, şi altele asemenea... De acì şi tendinţa de a atribui lumii făcute o valoare absolută; mulţi, îndeosebi „culţii”, au dat despărţenie deplină (*divorce*) de problema „lumii de dincolo”, de problema biruinţei asupra morţii, de a învierii.

Nu are rost să te îngreuiez cu înfăţişarea părerilor mele, pe care le cunoşti din cartea *Stareţul Siluan*...

Cu dragoste,
Arhimandritul Sofronie

ANEXA II

DIN SCRISORILE LUI D. BALFOUR

1

DUHOVNICUL NU ESTE UN ORACOL

Despre Frăţia „ZwÁ”. Despre posibilitatea de a trăi şi a învăţa în Grecia. Despre ruperea de ascultarea duhovnicească faţă de Stareţul Siluan.

Athena, 7 Aprilie, 1936

Hristos a înviat!
Adânc cinstite şi iubite frate în Hristos,
Părinte Sofronie,
Blagosloveşte!

Îţi urez toate cele bune, precum şi părintelui Siluan, cu ocazia Luminatului Praznic. Domnul să-ţi dea mângâiere duhovnicească şi trupească, şi belşug de har.

Am venit acum zece zile şi sânt încă acì. Nu voiu merge de Paşti la Ierusalim. Pe mine m’a „înhăţat” Frăţia „ZwÁ”. Este o uimitoare obşte duhovnicească. Mă uimesc că matà şi părintele Vasilie atât de puţin ştiţi despre ea. Ea constă din doisprezece clerici şi 40-50 de mireni, dintre care 30 cu studii theologice superioare. Îşi pregătesc

pe unii din membri spre a primi preoţia, şi pe toţi pentru activităţi bisericeşti, precum catehizatori, propovăduitori, profesori ş.a.m.d. Sânt şi câţiva membri mai simpli, fără studii, dar nu mulţi. Uimitoarea lor activitate: o propovăduire care atrage mult popor, muncă printre copii, o tipografie care răspândeşte *ieftin* un mare număr de publicaţii religioase, deoarece înşişi membrii obştii fac toată treaba; duhovnicie. Dar şi mai uimitor este *duhul* de care sânt pătrunşi... Prin lepădarea lor absolută de lume şi de sine, de orice compromis sau oportunism, prin desăvârşita lor ascultare, prin cumpătarea şi armonia lor, ei se deosebesc de tot ce am văzut sau am auzit oriunde în Biserica Ortodoxă. Nu-i poţi compara decât cu ordine precum Iezuiţii sau Trapiştii (depăşesc majoritatea ordinelor apusene). Pe tineri îi ţin ani de zile subt observare, după terminarea studiilor theologice, înaint<e de a-i hirotoni. Cer o astfel de curăţie de cleştar şi supunere, încât mulţi din cei ce li se alătură nu ajung membri deplini, ci pleacă. Trăiesc viaţă de obşte, toţi sânt tăcuţi, supuşi, înfrânaţi. Vieţuirea lor nu este axată pe maniere şi obiceiuri (...), ci pe conştiinţă, pe duhovnicie. Reformează viaţa Bisericii, încep să aibă influenţă. Ocupă locuri ca propovăduitori şi ca duhovnici în

biserici din oraşele principale. Adesea practică îndepărtarea de la împărtăşanie din pricina păcatelor, ceea ce impresionează adesea pe păcătoşi şi îi face să se lupte şi să se îndrepteze. Mi s'a întâmplat să întâlnesc aci oameni care spuneau despre sine că această atitudine le-a slujit ca prim imbold pentru o adevărată întoarcere către Dumnezeu, cu rezultatul că acum sânt legaţi pe viaţă de „ZwÁ" şi de lucrarea lor. Îşi au şi propriile relaţii: părinţi, muncitori ş.a.m.d.

Părintele Gherasim, care este foarte apropiat de „ZwÁ", le-a vorbit despre mine deja înainte de venirea mea. Astfel, când am ajuns, imediat şi-au pus în mişcare toată influenţa pentru a-mi asigura condiţii acì, deoarece demult scrisesem părintelui Gherasim că nu vreau să rămân îndelung în Grecia, să mă statornicesc în Grecia, dar aş dori poate să-mi termin studiile theologice, dacă se poate face repede. Mi-au aranjat prelungirea vizei, au vorbit la Facultatea de Theologie pentru mine, au mijlocit pentru a mi se da un oarecare loc în cler, care să-mi asigure un rost şi un venit, şi linişte. În ce priveşte universitatea şi prelungirea vizei, voiam să o fac în orice caz, şi, în general, îmi este de folos să ştiu care sânt posibilităţile acì. Nu s'a hotărât în final

nimic, dar atenţia Frăţiei „ZwÁ”, a unor profesori, a Arhiepiscopului Hrisostom şi a Mitropolitului Hrisanth a accelerat lucrurile până la o hotărâre vremelnică, astfel încât nimic să nu împiedice planul pomenit (am făcut cerere la Facultatea de Theologie), îmi va fi îngăduit să termin Şcoala Theologică în doi ani în loc de patru, şi de asemenea voiu fi numit preot la spitalul psihiatric din Athena. Este un loc minunat: o linişte totală, ca la un schit (în pădure). Nu-i mare lucru de făcut, în afara datoriei de a sluji Duminicile şi de praznice şi de a înmormânta pe cei ce mor; toate cheltuielile sânt acoperite şi condiţiile sânt de mare curăţenie şi ordine, plus 1000 de drahme pe lună; autobuzele circulă la fiecare 45 de minute către Athena şi înapoi. Pe lângă aceasta, Laskaridis m’a invitat să locuiesc la el şi ani de zile, dacă vreau; mă invită în vară la Pentšlh[1], îmi făgăduiesc să-mi asigure loc la mănăstirea Petr£kh[2].

Înclin să primesc aceste invitaţii, dacă Vlădica Eleftherie se învoieşte cu ele. Lucrurile se vor lămuri luna aceasta, dar acum facultatea se închide, cu ocazia Paştilor. Deocamdată, mă duc mâine la

[1] Pendeli – mănăstire nu departe de Athena.

[2] Petraki – mănăstire, reşedinţa centrală a ierarhiei greceşti din Athena.

Pentšlh; dacă îmi va plăcea acolo, voiu sta nu numai până în Sâmbăta Mare, ci şi mai mult: până când mă vor chema la Athena. Aştept să-mi scrii, dar la adresa arătată mai sus.

Îţi urez sănătate şi linişte. Ce bucurie că mi s'a dat să petrec şase luni în Athos, să vorbesc atât de mult şi atât de des cu mată şi cu părintele Siluan. Roagă-te pentru mine, nu mă judeca, şi să ai în vedere că voiu continua să încerc să împlinesc porunca de a merge şi a propovădui în Anglia. Cât despre felul de a mă pregăti şi despre vremea şi mijloacele înfăptuirii, am hotărât ferm să mi le socotesc *eu însumi*, cu sfatul mai-marilor şi a astfel de duhovnici pe care mi-i va trimite Dumnezeu la faţa locului.

Voiu mai scrie când mi se va fi limpezit mai deplin viitorul.

Îmbrăţişându-te frăţeşte în Hristos, cu cele mai calde urări de Paşti pentru mată şi părintele Siluan, rămân mai micul matale frate,

Păcătosul ieromonah Dimitrie.

*

P.S. Mi se dă de înţeles că, în viitor, poate mă vor rândui ca al doilea preot la Biserica Grecească din Londra.

*

Dragă părinte Sofronie, nu te turbura pentru faptul că doresc să rămân acì o vreme. Greşala nu constă în faptul că nu împlinesc literal îndrumările părintelui Siluan, ci că cer astfel de îndrumări amănunţite. De sfătuit, mă voiu sfătui şi voiu primi drept povăţuire linia generală [a Stareţului Siluan], însă mai mult nu pot. Nu se cade a te folosi de duhovnic ca de un oracol. Una este să trăieşti unul lângă altul, mai ales când este vorba de o viaţă monahală simplă; iar altceva atunci când este vorba de rânduirea treburilor bisericeşti în general. Mă dezorientează faptul că părintele Siluan, dacă a zis la început: „Mergi acasă”, apoi a zis: „Mergi la Ierusalim şi stai acolo câţiva ani ... dacă vrei. Domnul va arăta”. În privinţa Greciei, m’am sfătuit la început dacă să rămân acì, să rămân multă vreme, din pricina monahismului şi apropierii de Athos. Acì sânt alte condiţii.

Am fost întrucâtva nedumerit din pricina necoincidenţei dintre îndrumările părintelui Siluan şi neaşteptata binecuvântare a proniei lui Dumnezeu şi mijlocirile prietenilor mei de acì. M’am sfătuit ieri îndelung cu părintele Serafim, mai-marele şi duhovnicul Frăţiei „ZwÁ”, om pe care l-am socotit a fi la mare înălţime,

mult mai mare decât toţi duhovnicii de la Athos, de felul părintelui Kiric sau Pinufrie, căci este nu numai un nevoitor şi un râvnitor şi unul cu experienţă, ci şi foarte învăţat şi cumpătat şi familiarizat cu condiţiile lumii. Zice că nu este nici o contradicţie dacă voiu dori să mă stabilesc definitiv în Grecia. Mă sfătuieşte călduros să rămân aici câtăva vreme, tocmai pentru folosul duhovnicesc.

Rogu-te, să nu intri în conflict cu mine. Voiu lucra sistematic şi după plan, pentru ca „activitatea din Anglia" (care, între altele, prea puţin mă atrage) să nu rămână doar la nivel de cuvânt şi de visătorie, ci o realitate. Iar stagiul în Grecia este foarte important pentru aceasta.

Simt că statul meu la Athos mi-a limpezit multe, m'a întărit în orientarea principală a vieţii mele şi m'a liniştit din punct de vedere moral.

Încep, cum ar fi, pe un nou făgaş al vieţii, dea Domnul.

Nu-mi pare rău de Athos, dacă nu este voia lui Dumnezeu, iar acolo sânt atât de multe împrejurări potrivnice.

Cât despre Stilul Nou, faptul că lui Dumnezeu nu i-ar place ca părintele Siluan, în condiţiile Athosului, „să primească stilul nou", nu înseamnă că *eu*, în alte condiţii, să

nu slujesc cu cei pe noul stil. Nu eu l-am introdus, şi întotdeauna mă voiu pronunţa împotriva mijloacelor de a-l introduce...

Dimitrie

2

DE SINE ÎNSUŞI

Dezorientarea din pricina îndrumării povăţuitorului.
Despre credinţa silită. Instalarea la Athena.

Sf. Mănăstire Pendeli, Athena, 11 Mai, 1936[1]

Hristos a înviat!
Adânc cinstite şi iubite întru Domnul,
Părinte Sofronie,
Blagosloveşte!

Frăţia „ZwÁ" este cu adevărat minunată, chiar şi un membru mijlociu de-al lor întrece pe orice monah mijlociu athonit în foarte multe privinţe. Însă cei mai buni de la Athos, „crema" Sfântului Munte, depăşesc şi „ZwÁ" şi tot ce-am cunoscut în lumea întreagă; căci nimic nu sfinţeşte omul atât, cât adevărata şi necontenita rugăciune. Exagerezi cam mult neajunsurile athoniţilor („sântem adevăraţi barbari"). Pe de altă parte, bănuiesc că nu

[1] Scrisoarea este răspunsul la Scrisoarea nr. 23 a părintelui Sofronie către D. Balfour, din 7/20 Aprilie, 1936.

sânt deplin sincere cuvintele matale: ele ascund un reproş indirect; vrei să spui că prea mult m'am lăsat atras... Sau poate că monahismul athonit cu adevărat ţi se pare barbar. Ai avut mult de suferit din pricina ignoranţei lor.

Mă bucur mult că părintele Siluan a zis: „Fie să trăiască acolo cât îi doreşte sufletul. Însuşi lucrul va vădi toate"; „Fie să trăiască acolo unde voieşte, doar să se păzească, să-şi trăiască monahismul"; „Fie să trăiască la Athena, spre slava lui Dumnezeu". Nu înţeleg de ce socoteşti că este nevoie să-mi explici că prin aceasta el vrea să-mi înlesnească a lucra cu suflet împăciuit calea pe care mi-am ales-o, care este îngăduită, chiar dacă îndoielnică şi *nu cea mai bună*. Dacă mi-ai fi împărtăşit doar răspunsul, sufletul meu ar fi fost în pace, dar explicaţia matale mă lipseşte tocmai de pacea sufletească; acum, în adâncul sufletului tot mereu va fi o rană, un gând, o îndoială. Tocmai în acest sens ţi-am cerut să nu intri cu mine în conflict. Eu am primit indicaţia că mă pot afla mai mulţi ani pe cale, ca pe o indicaţie *pozitivă* de la Dumnezeu, şi am socotit cu putinţă şi de trebuinţă a o aplica nu numai în ce priveşte Ierusalimul, dar şi Grecia, de care nici nu fusese vorba în ultimele zile de dinaintea

plecării mele, deoarece mă grăbeam să fiu de Paşti la Ierusalim şi nu mă aşteptam la nimic deosebit acì. Rămâne să-mi explici cum poate indica Dumnezeu ba una, ba alta. Aceasta m'a uimit, m'a turburat puţin; dar în orice caz, gândul m'a împins să cred că astfel de răspunsuri prin rugăciune nu au o însemnătate absolută, de neclintit (de oracol). Eu cred, de pildă, că ele pot depinde de dispoziţia, de înclinarea adâncă (poate neconştientizată) a celui ce întreabă: De pildă, „Să studiez theologia?" (cu tăinuita dispoziţie a slavei deşarte – vreau să devin doctor în theologie). Răspunsul: „Nu". Dar după o zi sau un an răspunsul poate fi „Da", căci dispoziţia s'a curăţit, vreau cunoaşterea pentru a sluji lui Dumnezeu şi aproapelui. În acest sens, „contradicţia" între prima povaţă (Apusul) şi cea de-a doua (Ierusalimul) slăbeşte puterea primeia şi înclină către o destul de largă înţelegere a celei de-a doua. Primind al treilea răspuns: „Fie şi la Athena, lucrul în sine va vădi" ca de la Dumnezeu prin duhovnic, eu aş fi rămas acì liniştit, cu convingerea că fac voia lui Dumnezeu şi că **El Însuşi**, prin căile Sale mă va duce în Apus mai târziu. Dar matà mi-ai descoperit alta: Al doilea şi al treilea răspuns purced nu din rugăciunea Stareţului şi *nu* de la

Dumnezeu, ci de la bunăvoinţa înţeleaptă (dar omenească) a duhovnicului; eu nu mă aflu în poziţia tânărului din Evanghelie, a ucenicului marelui Pimen şi a fraţilor marelui Antonie... „Fierbe-le legume şi slobozeşte-i în pace”. Sânt de acord: se prea poate că nu sânt capabil de mai mult, dar totuşi este zis să-i slobozeşti în *pace*, iar nu cu turburare.

Poate că nu voiu avea niciodată pace în suflet, şi nu voiu putea avea, că am păcătuit mult şi păcătuiesc. Poate că mi-e mai bine să rămân acì, pentru că nu sânt în stare decât de un comportament de o calitate foarte redusă. Dar cred într’adevăr că, pentru ca eu să acţionez din credinţă, am nevoie de o mare încredere şi statornicie din partea celui ce porunceşte. Dacă părintele Siluan mi-ar fi înfăţişat voia lui Dumnezeu cu un astfel de ton, şi de severitate, şi de putere ce nu lasă loc îndoielii, dacă ar fi repetat acelaşi lucru la cea mai mică încercare de a mă abate, şi nu ar fi dat înapoi, nu cred că mi-aş fi îngăduit să fac un compromis. Dar zici că viaţa pe linia unor astfel de porunci neclintite, absolute, nu este viaţa după *credinţă*; şi poate că ai dreptate. Este un lucru subţire, şi nu poţi să te porţi grosolan cu ea. Credinţa presupune o dorire. Se

poate îngădui să *sileşti* a crede? Şi totuşi, doresc viaţa în orice caz după *voia lui Dumnezeu*.

Apropo, nu eu l-am numit pe părintele Siluan duhovnicul meu, ci Vlădica Veniamin (răsplătească-i Domnul pentru o faptă atât de bună). Eu doar m'am învoit. Apoi amândoi am scris părintelui, obţinându-i învoirea. Dar iniţiativa a fost din partea Vlădicăi, iar pentru mine a fost neaşteptată.

Mult te rog să uiţi acele cuvinte pe care le-am spus în privinţa putinţei unei prejudecăţi din partea matale şi a părintelui Siluan în aprecierile privind Biserica Greacă. Nici pomeneală. Cred însă că, omeneşte, vă este totuşi greu să apreciaţi, căci sânteţi înconjuraţi de o grămadă de oameni care zic prostii despre Biserica Greacă şi nu aveţi multe ocazii să observaţi voi înşivă. Eu însumi de abia acum mă slobozesc de unele prejudecăţi. Pricina lor o văd, în principal, pentru că eu am trăit 1) printre Grecii uniţi şi, 2) printre Ruşi, şi am cunoscut cu precădere 3) Athosul şi 4) Thessalonicul. Dar şi uniţii şi Ruşii clevetesc asupra Grecilor, iar Makedonia şi Athosul se deosebesc foarte mult de tipul de om pe care-l întâlneşti acì. Cu toate acestea, nici nu mi-a trecut prin

gând că faptul de a nu înţelege sau cunoaşte pe Greci ar putea juca un rol în răspunsurile părintelui Siluan date din *rugăciune*.

Am petrecut Sfintele Paşti aici la Pentšlh, apoi m'am dus pentru trei săptămâni la KÚmh (vezi scrisoarea către părintele Vasilie), iar acum m'am întors la Athena. Arhiepiscopul Hrisostom m'a închinoviat printre fraţii Mănăstirii Pentšlh; adică, rămânând membru al Bisericii Ruse, am primit o odaie în mănăstire şi 1500 de drahme pe lună în calitate de membru provizoriu al frăţiei şi student la theologie. Pentšlh se află nu departe de Athena, la 35 de minute cu autobuzul, care vine şi se întoarce de opt ori pe zi. Locul este înalt, răcoros, frumos. Mănăstirea este o mică dar bogată mănăstire titulară: vreo 10-15 vieţuiesc acì ca monahi, dar aproape toţi sânt arhimandriţi, iar ceilalţi sânt clerici dintre monahi, care aparţin direct de Eparhia Athenei şi sânt închinoviaţi în frăţie. Monahii şi ieromonahii sânt buni şi liniştiţi, şi nu indiscreţi, dar nu deosebit de râvnitori; o mică mănăstire idioritmică, cam lenevoasă, fără activitate, dar şi fără intrigi şi vorbărie. Mi-au dat o cameră mare cu propria-i bucătărie şi baie – cât se poate de comod. Slujbele se desfăşoară regulat şi

cu destul de bună rânduială. Te poţi ruga. Cele mai importante sânt: liniştea, lipsa de curiozitate şi de indiscreţie; poţi să trăieşti total independent – să-ţi împlineşti datoriile la biserică, iar apoi să te desparţi desăvârşit de oameni. Duminicile vin oameni, excursionişti, ş.a.m.d., dar numai o dată pe săptămână, şi nu toată ziua. Bine-înţeles, trebuie să-ţi găteşti singur, dar este uşor să te aprovizionezi; sânt negustori care livrează pâine, lapte ş.a.m.d. zilnic. Într'un cuvânt, pentru vară sânt instalat în chip ideal, având aproape toate privilegiile acelei vieţi singuratice pe care visam să o găsesc la Athos, dar fără neajunsurile şi greutăţile ei. Într'o măsură, venitul regulat mă izbăveşte de foarte multe bătăi de cap şi de pierderea vremii. Iar când vor începe cursurile universitare, ori îmi vor da (fără plată, şi pe lângă cele de aci – unde mă voiu întoarce din când în când pentru o zi sau două) o odaie în Metoh, un aşezământ în Athena, ori mă vor caza în Spitalul psihiatric despre care am scris, ori în vreun oarecare aşezământ, în calitate de ™fhmšrioj[1]. La Facultatea de theologie s'au învoit să mă scutească nu de doi ani, ci numai de unul. M'am mâhnit, căci la început părea că-mi vor scădea doi; dar

[1] Preot slujitor (gr.).

acum m’am împăcat – se zice că unii profesori au căzut de acord să pot lipsi de la cursuri şi să dau doar examenele. Rămâne numai să le aduc o adeverinţă că am terminat gimnaziul. Nădăjduiesc să nu se ivească vreo greutate: am scris în Anglia.

Mult mă bucur de ceea ce părintele K. scrie din Serbia. Zilele acestea părintele Lazăr mi-a trimis veşti din Ierusalim: „Am vorbit cu Vlădica (Mitropolitul Anastasie) în privinţa prigonirii matale la Athos. A zis că, prin Arhimandritul Theofan, care va merge curând acolo, le va da să înţeleagă că în nici un caz nu aprobă felul lor de a se purta. Zice că, într’adevăr, athoniţii s’au informat de la el în privinţa dumneavoastră, şi el a răspuns că nu sânteţi „dintre ai noştri”, adică aparţineţi altei jurisdicţii. Zice că nici prin cap nu i-a trecut că s’ar fi putut isca vreo oarecare prigoană. Dar, zice, te poţi aştepta la astfel de lucruri din partea Athosului, căci acolo este multă neştiinţă şi fanatism. Dacă îi vei scrie, în scrisoarea de răspuns el îţi va confirma, precum o doriţi, că nu el a stârnit toată povestea”…

Îţi mai trimit câteva fotografii reuşite. Părintele Siluan a ieşit bine. De acum, din partea mea va urma o destul de lungă

tăcere. În orice caz, scrisori lungi nu voiu mai scrie.

Domnul să vă păzească pe toţi. Roagă-te pentru mântuirea mea.

Dimitrie

3

DESPRE IOAN AL CRUCII

Despre părăsirea de către Dumnezeu.
Extrase
din cartea lui Ioan al Crucii

Aprilie-Mai, 1936

Dragă părinte Sofronie, îţi scriu astfel încât să poţi arăta o pagină sau două şi celorlalţi (dar nu celor care se vor turbura de faptul că mă aflu printre cei de stil nou), iar restul pentru mată.

Mult mă mâhnesc de „părăsirea de către Dumnezeu” pe care o suferi; cu atât mai mult cu cât simt că, în parte, eu sânt pricina ei, adică ceva ai pierdut datorită primei întâlniri cu mine. În acest sens, cu adevărat ai suferit o pierdere, căci din mine nimic nu a ieşit, „nici va ieşi”.

Dar eşti sigur că „întunerecul” care „îţi împresoară sufletul” nu este un semn al *înălţării* către Dumnezeu, o tainică şi dureroasă lucrare a luminii lui Dumnezeu în suflet? Despre astfel de lucruri nu pot vorbi decât din cărţi, şi cu multă băgare de seamă. Mi-ai cerut să-ţi traduc cartea lui

St. Jean de la Croix, şi de aceea îndrăznesc să-ţi trimit citatul tradus alăturat.

Când îmi amintesc de matà, totdeauna te port în rugăciune. Şi nelipsit te pomenesc la Dumnezeiasca Liturghie. Aş dori să-ţi ajut duhovniceşte. Atât de mult m'ai ajutat şi în prima şi în cea de-a doua mea călătorie, şi cu scrisorile matale. Dar ce ţi-aş putea da eu, păcătosul, şi slabul, şi nevrednicul, şi ticălosul, şi necercatul? Doară de nu aş pieri eu însumi...

Amintirea matale rămâne cu mine puternică şi limpede după iarna trecută; adesea îmi revine. Mă doare că suferi atâta. Dar cred că Domnul ţi-o trimite şi te înalţă prin aceasta, chiar dacă nu o poţi simţi acum. Şi cred în puterea sufletului matale şi în mila Lui.

Roagă-te pentru mine, păcătosul.

David

DIN SCRIERILE LUI IOAN AL CRUCII

Pentru a curăţi şi a desăvârşi pe cei înaintaţi, Dumnezeu îi lipseşte de puteri, de simţăminte şi de înţelegere, precum de cele duhovniceşti, aşa şi de cele morale, precum

de cele lăuntrice, aşa şi de cele din afară; El le lasă mintea în întunerec, voinţa ofilită, memoria fără amintiri; năzuinţele sufletului se înăbuşă de suferinţe, de amar şi de scârbă... Sufletul nu mai are nici un simţământ, nici gustul bunătăţilor duhovniceşti care nu demult îl atrăgeau; iar această lipsire este, la Dumnezeu, una din condiţiile fără de care nu poate să-l aducă până la acea relaţie curat duhovnicească ce se numeşte legătura dragostei. Domnul săvârşeşte toate acestea în suflet cu mijlocul curatei şi întunecatei contemplări.

ÎNTUNECATA CONTEMPLARE

Această noapte întunecată este o lucrare a lui Dumnezeu în suflet, cu ţelul de a-l curăţi de obişnuitele lui neştiinţe şi nedesăvârşiri fireşti şi duhovniceşti. Contemplativii o numesc „Contemplare înnăscută" şi „Tainică de–Dumnezeu-cuvântare". Dumnezeu povăţuieşte sufletul întru desăvârşită dragoste, fără intervenţia lui, fără nici ca el să înţeleagă în ce constă această de–Dumnezeu-dată contemplare. Este Dumnezeiasca Înţelepciune ... care curăţă şi luminează sufletul...

Din două pricini, această Înţelepciune a lui Dumnezeu se face arătată sufletului nu

numai ca Noapte şi ca Întunerec, dar şi ca durere şi chin. În primul rând ea depăşeşte putinţele sufletului, şi prin aceasta i se înfăţişează lui ca întunecată. În al doilea rând, sufletul este josnic şi necurat; de aceea Lumina îi este dureroasă, chinuitoare şi în acelaşi timp întunecată...

ÎNTUNERECUL

Câtă vreme sufletul nu s'a curăţit până la capăt, contemplarea care îl stăpâneşte (pătrunzându-l) îl umple de întunerec duhovnicesc. Pricina constă nu numai în deosebita ei luminozitate, dar şi în faptul că înţelegerea firească a sufletului se *paralizează* în acest act...

SUFERINŢA

Lumina şi Înţelepciunea contemplării sânt cât se poate de limpezi şi curate – atunci când sufletul în care ele pătrund este întunecat şi necurat. De acì, una din pricinile suferinţei. Această curăţie ce se luptă cu necurăţia pentru a o izgoni, atât de limpede descoperă sufletului cât este el

de spurcat şi jalnic, încât *lui îi apar ca şi cum Dumnezeu îl persecută ca fiindu-I vrăjmaş*. Impresia îi stârneşte cea mai puternică suferinţă: sufletului îi apare *ca şi cum Dumnezeu l-ar fi lepădat*. Aceste impresii purced din faptul că mintea se adânceşte în cunoaşterea şi simţământul propriei răutăţi şi nimicnicii. Căci în această clipă dumnezeiasca şi întunecata Lumină îi arată toate nedreptăţile, pentru ca să se convingă de faptul că prin propriile-i mijloace sufletul nu poate face altcumva...

Atunci când contemplarea dumnezeiască pătrunde în el cu o oarecare putere pentru a-l întări şi a pune stăpânire pe el, sufletul, prin aceasta, atâta se munceşte în slăbiciunea sa, încât aproape că ajunge la deplină neputinţă, din pricina scăderii puterilor, mai cu seamă când pătrunderea devine mai puternică. Atunci simţămintele şi duhul, ca şi cum mâhnite de o uriaşă şi nevăzută povară, cearcă o astfel de suferinţă, o astfel de agonie, încât ar socoti-o izbăvire şi milostenie de ar putea muri. Sub puterea acestui simţământ şi acestei mâhniri, sufletul se cunoaşte pe sine într'atâta de îndepărtat de orice milă a lui Dumnezeu, încât crede (şi nu se înşală), că toate cele pe care mai nainte se

întemeia, acum au dispărut, şi că de acuma nimănui nu-i mai pasă nicicum de el...[1]

Dumnezeiescul îl pătrunde spre a-l desăvârşi, a-l înnoi, a-l îndumnezei. Dezbrăcându-l, lipsindu-l de obişnuitele simţăminte şi însuşiri ale omului celui vechi, îl cutremură, îi rupe alcătuirea duhovnicească, afundându-l într'un adânc şi desăvârşit întunerec, până acolo unde sufletul simte ca şi cum s'ar topi şi s'ar nimici de către o oarecare aspră moarte duhovnicească, prin însăşi vederea propriilor răutăţi. Îi apare ca şi cum ar fi fost înghiţit de vreo fiară: se mistuie dureros în întunecatul ei pântece, asemenea lui Iona.

Ceea ce chinuie cel mai mult sufletul este convingerea că Dumnezeu l-ar fi părăsit, că El caută asupra lui cu scârbă şi l-a lepădat în întunerec. *Lepădarea de către Dumnezeu* – iată cel mai cumplit chin al lui.

---

[1] Ioan al Crucii, *Noaptea mistică a sufletului*, Cartea a 2-a, 5:1-7. Traducerea s'a făcut după traducerea rusă a lui D. Balfour însuşi. Pentru o traducere autorizată în română cf. Sf. Ioan al Crucii, *Noaptea întunecată*, Sibiu, 1992, pp. 102-105.

...Cele din jurul lui şi zidirea lucrează în acelaşi fel. Toţi îl părăsesc. În parte, suferă de defăimare şi de la prietenii săi.

În suflet se sapă o adâncă groapă. Aspru se lipseşte de tot ceea ce ar putea să-l mângâie – bunătăţile vremelnice, fireşti şi duhovniceşti. Simţămintele i se curăţă prin uscare; puterile sufleteşti – prin lipsa de percepţie; duhul – prin întunerecul de nepătruns.

...Iar toate acestea Dumnezeu le săvârşeşte prin acea întunecată contemplare. Sufletul suferă într'însa, în urma lipsei de orice sprijin în prezenţa acelei impresii...[1]

Cu cât se arată mai curată şi mai simplă Dumnezeiasca Lumină ce-l pătrunde, cu atât mai mult îl întunecă, îl despoaie şi îl nimiceşte în privinţa limpezilor închipuiri şi simţăminte. Şi dimpotrivă, *cu cât mai puţin simplu şi curat Dumnezeiasca Lumină se împărtăşeşte, cu atât mai puţin îl despoaie, cu atât mai puţin se arată ca întunecată*...

Dar când această lumină duhovnicească, pătrunzând în suflet, îşi află acolo un colţişor unde se poate răsfrânge, adică o oarecare desăvârşire pe care sufletul şi-a însuşit-o, o oarecare apreciere a dreptăţii, sufletul dintr'o dată o zăreşte şi

[1] Ibid 6:1-5; trad. rom., ibid., pp. 106-107.

o înţelege cu mult mai limpede decât înaintea arătării acelui întunerec. Şi simte mai uşor, recunoaşte nedesăvârşirea duhovnicească...

Astfel, din pricina faptului că această lumină duhovnicească este atât de simplă, curată, *deplină, străină de tot ce se poate înţelege în chip separat* (făcut sau dumnezeiesc), urmează putinţa ei de a cunoaşte şi a pătrunde nemărginit şi foarte uşor tot ce-şi poate reprezenta sufletul dintre cele cereşti şi pământeşti (1 Cor. 2:10); căci ea *nu face nici un pogorământ faţă de tot ceea ce se poate cunoaşte, nici se alipeşte de ceva*. Iată care este anume calitatea sufletului ce a trecut prin omorâciune, prin curăţire. *Deoarece nimica nu simte, nimica nu înţelege în* ***parte****, ci se află în pustiire, în întunerec şi în negură, este în stare a pătrunde în toate...*" (2 Cor. 6:10).[1]

[1] Ibid 8:2-5; trad. rom., ibid., pp. 114-116. Vezi şi Sf. Dionisie Areopaghitul, *Tainica theologie*, cap. 2, PG3, 1025-1032.

4

ÎNDRĂZNEŞTE!

Despre „Noaptea mistică” a lui Ioan al Crucii. Despre firescul experienţei sale duhovniceşti pentru tot cel ce se roagă. Despre părintele Gherasim. „Îndrăzneşte!” Întrebare despre vămi.

Sf. Mănăstire Pendeli, Athena,
3 Septemvrie, 1936[1]

Adânc cinstite şi iubite întru Hristos frate,

Părinte Sofronie, Blagosloveşte!

Din luna Mai nu ţi-am mai scris. Prea mult am amânat, iartă. Scrisoarea matale din 18/31 Mai am primit-o şi mult m’am bucurat că ai citit pe *St. Jean de la Croix* şi că ai aflat în cartea lui folos duhovnicesc, şi că „deşi în ce priveşte metoda şi terminologia el se deosebeşte într’o mare măsură de Părinţii Răsăriteni, în atitudinile lui *moral-dogmatice* principale se află în

[1] Scrisoarea este răspunsul la Scrisoarea nr. 24 a părintelui Sofronie către D. Balfour, din 17-18/30-31 Mai, 1936.

armonie cu ei şi stă la înălţimea celor mai înalţi dintre făuritorii asceticii răsăritene”. Deşi foarte multe din cuprinsul ei nu privesc nemijlocit majoritatea oamenilor, chiar a celor mai evlavioşi, eu totuşi am socotit că a o citi este de folos a tot omul cugetător care se preocupă de mântuirea sa; căci ea dă o oarecare idee despre ceea ce este calea adevăratei nevoinţe a rugăciunii: izbăveşte pe oameni de iluziile privind propria vrednicie duhovnicească şi uşurinţa agonisirilor duhovniceşti şi lămureşte ceea ce este mai greu pentru înţelesul omenesc (de acesta se poticnesc, din smerita mea experienţă, covârşitoarea majoritate) – şi anume, că atunci când omul sincer năzuieşte către Dumnezeu şi îşi pierde capacitatea de a gândi, de a simţi, de a înţelege şi de a acţiona sufleteşte, şi cade într’o oarecare „noapte” a uscăciunii, a paraliziei, a nesimţirii şi a tâmpirii, că el nu dă înapoi, ci înaintează; dacă el va răbda acea „noapte” fără să încerce a-şi exersa „capacităţile” omeneşti, ci doar, lipindu-se de Dumnezeu îndeobşte, va face din adâncul sufletului şi voii sale voia lui Dumnezeu, atunci ea îi va curăţi sufletul şi îl va face tot mai în stare de a primi o altă capacitate de cunoaştere a lui Dumnezeu, una neomenească; – chinuitoare cale, dar

dreaptă. Pentru contemporani, nu cunosc o altă carte care să le dea pe scurt a înţelege toate acestea cu o astfel de limpezime; de aceea, unor oameni cu o anume dezvoltare intelectuală şi nobleţe duhovnicească, eu din toată inima le-am dat-o s'o citească. Eu însă am avut uneori îndoieli privind deplina ei orthodoxie. Tare mă bucur de părerea matale. Îmi scrii că „poate cândva vom vorbi mai în amănunt despre aceasta; am obosit să scriu". Dacă doreşti, te-aş ruga să-mi arăţi câteva puncte sau nuanţe unde *St. Jean* nu coincide cu învăţătura dreptslăvitoare.

El scrie, bineînţeles, cu precădere din experienţă. Precum ţi-am zis, el a reformat mănăstirile, şi aceasta în primul rând prin pilda propriei nevoinţe a rugăciunii. Opoziţia monastică a pus mâna pe el, l-au închis într'una din mănăstiri, într'o odaie strâmtă şi l-au bătut zilnic până la sânge; în sfârşit, a ieşit din închisoare printr'o minune, asemenea apostolului Petru. Multe sânt cunoscute din viaţa lui, a trăit în veacul al XVI-lea. Am o carte mare cu amănuntele descrierii ei, dar este la Paris. Când îmi vor trimite lucrurile, dacă vrei, îţi voiu scrie mai amănunţit despre viaţa lui. Uneori ajută spre a aprecia cartea; şi întotdeauna încurajează pe cititor.

Cum te simţi? Eşti mai bolnav decât de obicei? Am nădejdea că puţin câte puţin îţi vei reveni întrucâtva, îţi vei afla un nou echilibru trupesc corespunzător limitatelor matale puteri. Dar fie voia lui Dumnezeu. Dacă ar fi cu putinţă, cu dragă inimă m'aş îmbolnăvi pentru matà, iar aceasta nu numai pentru că aş dori să-mi ajut fratele, ci pentru că uneori am simţământul că este lucrul care-mi lipseşte: să sufăr boala, să rabd acea strâmtorare chinuitoare şi întreaga experienţă duhovnicească legată de ea – cunoaşterea deşertăciunii planurilor şi năzuinţelor omeneşti, apropierea morţii, răbdarea ş.a.m.d. OÛj ¢gap© Ð QeÕj paideÚei.[1]

Părintele Gherasim (Menaias), după operaţia care i-a îndepărtat cu succes piatra dintr'un rinichi, a venit acì la mine, dar a trebuit din nou să se ducă la spital: o inflamaţie a sângelui într'una din coapse, ca urmare a nedeplinei vindecări, s'a dovedit a fi de nevindecat fără a i se tăia o bucată mare de carne moartă. Acum şi aceasta s'a sfârşit cu bine. După câtăva vreme se va întoarce acì. Şi el citeşte pe *St. Jean* şi află în el mult folos. Sufletul lui este de mult în „noapte", şi el se chinuia,

[1] „Pre carele iubeşte, Domnul îl ceartă". Cf. Pilde 3:12; Evr. 12:6.

socotindu-se pedepsit de Dumnezeu pentru necredinţă. Încă nu am avut putinţa să-i fac cunoştinţa mai îndeaproape din punct de vedere duhovnicesc, dar îl ştiu pe el şi povestea lui destul de bine, spre a purta mărturie că este un ales al lui Dumnezeu, un nevoitor al vieţii rugăciunii lăuntrice, care a trăit multe, a suferit şi cunoaşte multe. Cu toate acestea, el are o oarecare nehotărâre, sau nedeterminare, sau sensibilitate (de care sufăr şi eu, dar el într'o măsură neasemuit mai mică decât mine). Tare nădăjduiesc să ajungă să se instaleze din nou la Athos în condiţii prielnice, în ciuda mâniei ziloţilor; şi că va face cunoştinţă mai îndeaproape cu matà, căci vei putea mult să-i ajuţi, iar a-l cunoaşte îndeaproape nu-ţi va fi fără folos. Te-aş ruga, dacă îţi va fi cu putinţă, să-i vorbeşti din inimă despre viaţa duhovnicească, să împărtăşeşti cu el ceva din experienţa proprie, să nu te sfieşti a-i da îndrumări şi lămuriri, să iei uneori iniţiativa de a-i împărtăşi ce-i va fi spre mântuire. Are intenţia să stea câteva zile la Russikon când se va întoarce la Sfântul Munte. Domnul, pare-mi-se, mult îl iubeşte şi-i trimite drept semn pentru aceasta boală peste boală. Suferă de tot felul de neputinţe. Între altele, de curând a răcit

aşa de tare, că a surzit – ceea ce va trece, dacă îndeobşte se poate vindeca, de-abia după câteva luni. Mi-a cerut să-ţi fac metanie din partea lui.

Îndrăzneşte, dragă părinte Sofronie, îndrăzneşte. Domnul ţi-a dat un suflet puternic şi te-a chemat la o înaltă nevoinţă, şi nu este de mirare că El scoate din sufletul matale cel puternic tot ce poate da. Alţii, asemenea mie, dau înapoi de cum simt greutatea căii. Nouă ne-a devenit obişnuit să nu dăm până şi acele slabe roade la care te-ai putea aştepta de la noi până şi omeneşte. Dar matà întotdeauna te-ai dat din *tot* sufletul celor ce te preocupau, fie arta, fie citirea, fie rugăciunea ş.a.m.d. Şi nu trebuie să-ţi pierzi acel obicei nobil, acea trăsătură a caracterului matale. Domnul întotdeauna va aştepta de la matà să-I slujeşti până la neputinţă. Şi eşti în stare să o faci, cu ajutorul harului Său. PistÕj Ð kalîn Øm©j, Öj kaˆ poi»sei.[1] Câţi au auzit chemarea către mântuire, şi nu au mers pe calea cea îngustă; câţi s'au pus pe ea, dar s'au întors. Fericit şi binecuvântat cela ce şi înainte de monahism a mers pe ea; şi mai fericit cel ce a ajuns la Athos, care este înconjurat de atâţia oameni ce

[1] „Credincios este cel ce au chemat pre voi, carele va şi face" (1 Thes. 5:24).

tânjesc după Dumnezeu, care trăieşte în condiţii atât de deosebit de priincioase. Nu te înfricoşa nici de boli, nici de nesimţire, nici de vrăjmăşii şi de neînţelegere din partea oamenilor. Aminteşte-ţi cât ne este de greu a ne mântui în lume, de câte sminteli şi piedici eşti scutit trăind la Sfântul Munte. Mergi înainte prin absolut toate, aşa cum ai mers şi până acum. Aşa cum scrii, ¢metamšlhta t¦ car…smata kaˆ [1] klÁsij toà Qeoà[1].

O‡damen d Óti to‹j ¢gapîsi tÕn qeÕn p£nta sunerge‹ e„j ¢gaqÒn, to‹j kat¦ prÒqesin klhto‹j oâsin…[2] T… oân ™roàmen prÕj taàta; E„ Ð QeÕj Øpr [1]mîn, t…j kaq’[1]mîn;[3].

Di’ ØpomonÁj tršcomen tÕn proke… menon [1]m‹n ¢gîna[4].

I-am scris părintelui Vasilie destul de mult despre latura exterioară a vieţii-existenţei mele. În ce priveşte starea

---

[1] „Necăite sânt darurile şi chemarea lui Dumnezeu” (Rom. 11:29).

[2] „Ştim că celora ce iubesc pre Dumnezeu toate împreună-lucrează spre bine, acelora carii dupre înainte-hotărâre chemaţi sânt” (Rom. 8:28).

[3] „Ce vom zice dară către acestea? De este Dumnezeu pentru noi, cine este împrotiva noastră?” (Rom. 8:31).

[4] „…Cu răbdare să alergăm la lupta carea este pusă înaintea noastră” (Evr. 12:1).

sufletească, acì trăiesc mai treaz şi mai concentrat decât la New York, la Londra sau la Paris. Idioritmia are avantajul că monahul poate trăi aproape ca un pustnic într'o mănăstire cu mulţi oameni. Se întâmplă că două sau trei zile nu vorbesc cu nimeni, nu văd pe nimeni, decât când îi întâlnesc în biserică, şi am găsit acì un duhovnic destul de aspru, ceea ce-mi este de folos. Este destul de tânăr, vine din Mănăstirea Iviron de la Athos – un adevărat râvnitor al vieţii monahale; dar este un om bolnav, înclinat a critica cu răutate şi fără socoteală pe toţi şi toate, şi să se certe cu împreună-fraţii pentru comportamentul lor nemonastic, şi să nu ţină cont de voia igumenului (în această privinţă trebuie să mă feresc de influenţa lui); dar în ce priveşte ţinerea pravilelor şi a duhului nevoitor al vieţii monastice, insistenţa de a ţine toate slujbele, pravila chiliei, posturile, îndepărtarea de convorbiri personale şi intimităţi, de grija lucrurilor lumeşti ş.a.m.d., el mă ţine din scurt şi-mi este un ajutor de mare preţ. Dacă vrei să înţelegi cum priveşte viaţa, el socoteşte cartea lui Nicodim Aghioritul, *'Egceir…dion, ½toi perˆ fulakÁj tîn pšnte a„sq»sewn, tÁj te fantas… aj toà noÕj kaˆ tÁj kard…aj, ka… po‹a… e„sin af pneumatikaˆ ka… o„ke‹ai toà noÕj*

¹dona...[1], ca fiind cea mai preţioasă şi de neapărată trebuinţă monahului. Eu însă, citindu-o după îndemnul lui, găsesc în ea mult prea multe „efecte” literare şi pedantisme, astăzi de prisos, şi care o lipsesc de a fi convingătoare contemporanilor, pe care nu-i poţi convinge prin retorică goală şi mulţimea citatelor (aceasta fiind una din rarele lor calităţi). De altfel, partea din mijloc, „Perˆ fulakÁj noÕj kaˆ kard...aj”[2], este mai bună decât restul; dar cum poţi prefera o astfel de carte celorlalte, şi mai cu seamă scrierilor înşişi Sfinţilor Părinţi – nu înţeleg. Fiecare cu gustul lui.

Destul de mult m’am îndeletnicit cu limba greacă, şi tot aşa, din nou m’am apucat de ebraică, de care voiu avea nevoie pentru Şcoala de theologie. Am citit *Despre Numele Dumnezeieşti şi închinătorii Numelui lui Dumnezeu*, a lui Troiţki, şi alte câteva lucruri; mă ocup puţin câte puţin de dreptul canonic. Dar cel mai mult în ultima vreme trag către citirea Sfintei Scripturi, a Sfinţilor Părinţi şi a celorlalte cărţi

[1] *Îndrumări şi sfaturi pentru paza celor cinci simţuri de la închipuirea minţii şi a inimii, şi despre care sânt desfătările duhovniceşti şi fireşti ale minţii*.

[2] „Despre paza minţii şi a inimii”.

duhovniceşti, către gândirea la Dumnezeu şi rugăciunea de chilie. Ca întotdeauna atunci când trăiesc în singurătate, *pomenirea morţii* mult îmi ocupă atenţia sufletului. Găsesc că dacă omul urmăreşte o elementară pază a gândurilor, atunci însingurarea ca de la sine îl învaţă a pomeni moartea, despre deşertăciunea a tot ce este pământesc şi omenesc; nu te risipeşti cu oameni şi cu discuţii şi cu distrageri ale minţii, nici cu patosul mincinos al „zidirii"; trăieşti cu sineţi şi cu Dumnezeu şi îţi cunoşti neputinţa şi nulitatea. Mă simt deja aproape ca un bătrân care s'a slobozit de iluzia vieţii omeneşti, de putinţa de a „face ceva în viaţă"; nu mă preocup de viitor; calea mea, vreme de trei ani şi mai mult, îmi este determinată, şi mai departe nu caut deocamdată. De altfel, pomenirea morţii este darul lui Dumnezeu, „cel dintâi gând trimis omului de către iubirea de om a lui Dumnezeu, şi care-i îndreptează sufletul spre viaţa vecinică"[1]. Dea Domnul ca ea să se adâncească în mine.

Slăbiciunea caracterului meu şi lipsa de hotărâre sânt mari. Şi la temeiul tuturor este necredinţa. O simt limpede şi o

[1] Cf. Cuv. Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoinţă*, Cuvântul XXXIX, op. cit., p. 191.

recunosc. Gândesc că o astfel de necredinţă se poate birui, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai ales prin *rugăciune*, rugăciune deasă şi sinceră în chilie. A te ţine de slujbele lungi şi paza posturilor ş.a.m.d. nu este destul; trebuie să-ţi conştientizezi legătura vie şi personală cu Dumnezeu printr'o rugăciune din toată inima, şi neîntrerupt să susţii o astfel de legătură. Încerc să mă exersez în aceasta. Dar nu am statornicie. Tot ce încep, mai apoi părăsesc. Tot ce începe Dumnezeu în sufletul meu, eu nu Îl las să termine. Viaţa mea este un ocarnic zig-zag.

*

Nu demult am citit la Episcopul Ignatie Briancianinov câteva pagini despre vămile văzduhului în *Cuvânt despre moarte*[1]. Aş vrea să-mi limpezesc diferenţa exactă dintre dogma dreptslăvitoare şi învăţătura latină despre purgatoriu. Dar îmi este greu. Unde începe dogma şi unde se termină evlavioasa închipuire sau amănuntul legendar în Vieţile Sfinţilor? Unde este

[1] Cf. Sf. Ignatie Briancianinov, „Experienţe ascetice. Cuvânt despre moarte", St. Petersburg, 1905, în *Opere*, vol. III, pp. 136-158 (în lb. rusă). Cf. trad. rom., Ignatie Briancianinov, *Cuvânt despre moarte*, Editura Ileana, 1997, pp. 68-98.

hotarul între contemplarea harică a adevărului la Sfinţi şi repetarea celor spuse de ei la ceilalţi scriitori bisericeşti? În dezvăluirile sfintei Theodora îngerii îi spun: „Dacă duhurile viclene află în suflet mai multe greşeli (decât fapte bune) ei *îl reţin o vreme şi-l închid în temniţa necunoaşterii lui Dumnezeu*; acolo *îl chinuie* câtă vreme puterea lui Dumnezeu le îngăduie să-l chinuie şi câtă vreme sufletul nu se *va fi răscumpărat* de către rugăciunea Bisericii şi milosteniile celor de aproape”[1]. Unde diferă de învăţătura catholică? Este drept, despre reţinerea sufletului pentru o chinuire vremelnică se vorbeşte numai acì, din locurile citate de Briancianinov; în toate celelalte se spune numai că diavolii se străduiesc a nu îngădui înălţarea sufletului la cer, ci a dovedi că el trebuie să se ducă în iad. Cuvântul despre faptul că faptele bune ale celui mântuit trebuie să fie mai multe decât cele rele nu este totuşi deplin acceptabil, dacă omul se mântuieşte din mila lui Dumnezeu şi prin moartea cea răscumpărătoare a lui Iisus Hristos, primite cu credinţă şi cu pocăinţă. Tâlharul care s’a pocăit în clipa morţii, fără să fi putut aduce fapte bune ca rod al pocăinţei, s’a putut mântui. Dar el nu poate ajunge la cer şi trăi

[1] Ibid., p. 154. Cf. trad. rom., op. cit. pp. 88-89.

în Dumnezeu fără să se schimbe, fără renaştere duhovnicească şi curăţire. Dar cum se săvârşeşte acolo acea neapărată schimbare sufletească, dacă omul nu a ajuns să o trăiască în viaţa pământească? Se săvârşeşte ea oare într'o clipită, prin minunea lui Dumnezeu? Sau se reţine sufletul într'o oarecare anume „temniţă", unde se munceşte de către draci într'o măsură corespunzătoare răului săvârşit (după învăţătura catholică şi, aparent, după descoperirea cuvioasei Theodora)? Eu cred că nici una nici alta; ci sufletul (repede sau încet) cunoaşte Adevărul despre Dumnezeu şi despre sine şi îşi schimbă atitudinea faţă de fiinţare, dispoziţia sa sufletească corespunzătoare acestui Adevăr; şi prin aceasta se curăţă de toată întinăciunea şi primeşte în sine Viaţa Dumnezeiască în acea măsură în care este în stare să o primească (căci sufletele au felurite mărimi, vrednicii şi nobleţe, judecând după obârşie, după darurile şi calităţile date lor, după istoria lor pământească ş.a.m.d.). Iar aceasta chiar este o lucrare chinuitoare, un proces dureros: este acelaşi proces cu omorâciunea omului vechi şi trecerea la viaţa în Hristos, pe care sfinţii o trăiesc deja pe pământ. De altfel, nici un „automatism" nu poate avea loc în astfel de

lucruri, şi Domnul curăţeşte şi sfinţeşte pe oameni cum şi când ştie El, şi nu se poate spune într'un caz oarecare de se va face repede sau treptat, mai mult sau mai puţin dureros. Dar se conformează oare ceea ce-mi înfăţişez cu învăţătura Bisericii despre vămi? Eu cred că deplin. Prin vămi, prin întâlnirea cu înfricoşatele duhuri ale răului şi prin învinuiri, Dumnezeu descoperă sufletului păcătoşenia lui, îi dă cunoaştere de sine, stârneşte în el frică şi pocăinţă. El trece literal prin iad, îi cearcă într'o oarecare măsură groazele, înţelege că este vrednic de vecinicile munci şi mântuit doar din mila lui Dumnezeu; în el moare tot ce este păcătos, tot ce este nedrept; se smereşte până la capăt şi se face în stare de vecinica fericire. Această cale prin iad, el o poate săvârşi încet, treptat, foarte dureros. Nu este oare o astfel de trecere prin iad, o astfel de adevărată, neîndoielnică cunoaştere a propriei nevrednicii pentru cer – cerinţa de temei a creştinului ce se mântuieşte pe pământ? Iar dacă nu a trecut prin iad acì, nu va trebui să treacă oare în călătoria către fericire (în afara unor anume cazuri ale milei lui Dumnezeu) în viaţa cealaltă? Învăţătura catholică despre cantitatea de suferinţe pentru satisfacerea dreptei judecăţi a lui

Dumnezeu într’un anume oarecare loc separat de iad şi de cer este ceea ce se respinge de către Biserica Ortodoxă. Dar, din nefericire, din pricina faptului că „noi nu avem învăţătura despre purgatoriu”, foarte mulţi dintre orthodocşii de rând îşi închipuie că sufletul, dacă nu se va duce în iad, atunci, chipurile, merge direct la cer: adormitul se trezeşte, cum ar fi, în cămările cereşti şi în vecinica fericire.

Am vorbit cu matà despre acestea, însă atunci cunoşteam prea puţin învăţătura despre vămi. Cred că nu se găseşte decât la Theodora. Însă din vedeniile povestite în Vieţile Sfinţilor nu poţi face o dogmă a Bisericii. Dar, după Briancianinov, ar reieşi că este o predanie a Părinţilor mai din vechime, întemeiată pe Sfânta Scriptură. Şi deşi nu am deocamdată putinţa de a cerceta în ce măsură ea se află cu adevărat la marii Părinţi ai veacului al IV-lea, totuşi o iau foarte în serios. Dacă poţi, scrie-mi ceva ca să-mi confirmi sau infirmi ideile.

Scrie-mi. Însetez de a primi o scrisoare de la matà. Eu prea îndelung nu ţi-am scris. Făgăduiesc să-ţi scriu mai des, dar mai pe scurt. Mica scrisoare ce-ţi adaug o fac ca să ai ce să arăţi dacă cineva te întreabă de scrisoarea către matà. Roagă-te pentru mine. Eu nu te uit în sărăcăcioasele mele

rugăciuni. Acum sântem vecini mai apropiaţi; nădăjduiesc cândva iarăşi să ajung la Sfântul Munte.

Citeşte-i scrisoarea şi părintelui Siluan şi transmite-i cea mai caldă urare în Hristos. Aşijderea şi părintelui Lukian.

Al matale mai mic frate în Hristos,
nevrednic şi păcătos,
ieromonahul Dimitrie

5

ANII ATHEISMULUI

Anii în afara Bisericii. Despre moartea fratelui într'un lagăr japonez. Pomenirea morţii.

Athena, 8 Aprilie, 1945

Iubite întru Hristos frate,
Părinte Sofronie – blagosloveşte!

Nu ştiu dacă ai primit scurta mea scrisoare pe care ţi-am trimis-o de aci în Octomvrie anul trecut, nu mult după întoarcerea mea din Egipt în Grecia. Am dat-o unuia dintre funcţionarii noştri care mergea la Thessalonic, iar el a dat-o unui monah athonit. Dacă nu ţi-a ajuns, nu-mi pare rău, căci deşi am vrut să te încunoştinţez că sânt încă printre cei vii, mi-am descris starea sufletului în culori atât de întunecate, că nu puteam decât să te mâhnesc. În aceasta aveam dreptate, însă doresc să păstrez cu tine, în orice împrejurări, toată legătura duhovnicească ce se va putea, iar în ultimele săptămâni trăiesc o oarecare îmbunătăţire lăuntrică.

Îţi trimit scrisoarea de faţă prin noul guvernator al Sfântului Munte, D-nul Papadimitriu, care merge acolo pentru câteva zile. Nu este exclus ca eu însumi să vin la Athos anul acesta, lucru de care te voiu înştiinţa mai nainte tot printr'însul. Despre faptul că te-ai mutat de la Karulia la Chilia Sf. Treimi, lângă Mănăstirea Sf. Pavel, am aflat prin părintele Cassian Bezobrazov, care mi-a scris din Thessalonic, şi de la Haralambie Andreievici Laskaridis, pe care nu demult l-am vizitat. El şi soţia sa sânt în viaţă şi sănătoşi. Îţi trimit urări în Hristos.

Te rog totuşi să nu vorbeşti despre mine la Athos. Dacă voiu veni în vară, vreau s'o fac mai mult sau mai puţin neobservat. Ducându-mă în Egipt, în Aprilie, 1941, am intrat în Armata Britanică, am slujit ca ofiţer în Marele Stat Major din Cairo şi din 1943 am fost delegat al Ambasadei Engleze pentru Guvernul Grec. Acum sânt un civil, un Englez bărbierit, nearătând nimic în comun (în ce priveşte starea mea exterioară) cu Biserica. Nu vreau să devin un subiect de zvonuri sau ocări din partea aghioriţilor.

Dacă vrei să-mi scrii, adresa mea este: „Major David Balfour, British Embassy c/o British Consulate, Salonica, 'AgglikÕn

Proxene‹on”. Consulatul mi-o va trimite prin avion.

Trei ani am petrecut într’un desăvârşit atheism. Nu demult am primit o telegramă că a murit fratele meu (de istovire treptată, fiind prizonier la Japonezi în Hong Kong).

Am început să mă rog pentru el, să mă gândesc la viaţa viitoare, din nou am început să cred în ea. Am început, în general, puţin câte puţin, să mă rog în timpul liber. Pomenirea morţii, care niciodată nu m’a părăsit în toată vremea războiului şi care mi-a slujit drept pretext pentru deznădejde şi neruşinare, se preschimbă mai curând în îndulcire. Roagă-te şi tu pentru mine, dacă n’ai obosit de acum peste măsură nevoindu-te a-mi ajuta sufletul rătăcitor. Cere şi rugăciunea părintelui Gherasim; dar cu aceasta insistă ca nimănui să nu vorbească despre mine la Athos.

Nevrednicul tău frate în Hristos,
Ieromonahul Dimitrie

6

TREZIREA

Despre propria viaţă. Treptata reîntoarcere la credinţă. Necredinţa în dogme. Despre îngustimea cadrelor confesionale. Năzuinţa către vecinicie.

British Embassy, Athena,
21 Iulie, 1945

Iubite întru Hristos, părinte Sofronie, blagosloveşte!

Sânt vinovat înaintea ta că atât de demult nu ţi-am scris. Iartă-mă. Şi să nu crezi că tăcerea mea se explică prin lipsa de dragoste pentru tine. Din vremea când, în 1941, am devenit un birocrat, întâi în armată, apoi în diplomaţie, am încetat aproape total, din slăbiciune omenească, să scriu orişicui. Vorba este că şed îndărătul biroului cel puţin şapte ceasuri pe zi, iar uneori până la 9 şi la 12 ceasuri, şi când mă întorc acasă nu-mi arde de scris. Vreau să citesc, să cuget, să mă îndeletnicesc cu muzica, să vorbesc, să mă rog – să mă ocup

de orice, doar să nu mă aşez iar la masa de scris.

Când ţi-am scris ultima oară nădăjduiam să ajung la Athos. Ambasadorului căruia slujesc ca ajutor de translator i-a venit gândul să viziteze Sfântul Munte la Paşti, dar nu a reuşit să plece din capitală. Încă nădăjduiesc, dar nu ştiu de voiu reuşi anul acesta. Am adunat câteva lucruri pentru tine, din cele de care mi-ai zis, dar nu am aflat vreun călător căruia să i le pot încredinţa, şi chiar nu ştiu dacă coletele poştale ajung la voi. Scrie-mi dacă le pot încredinţa poştei.

Zilele acestea a venit la mine monahul Ştefan, un Grec din Russikon. A părăsit Athosul cu binecuvântarea duhovnicului şi igumenului său, dorind să studieze. Mi-a lăsat o impresie foarte bună, chiar umilincioasă, prin blândeţea şi smerenia sa. Voia să meargă la Ierusalim, lucru greu acum. După o oarecare şovăială, Mitropolitul Forţelor Armate, Panteleimon (fost al Karistiei), care l-a avut subt oblăduire înainte de a se duce la Athos, l-a primit din nou subt aripa lui. Greu să ştii în astfel de cazuri ce să sfătuieşti pe om, să iasă din mediul curat monahal? Cred că este călăuzit de năzuinţele cele mai curate, dar

teamă mi-e că se va dezamăgi. Scrie-mi dacă-l cunoşti şi care este părerea ta.

Depărtându-mă de Dumnezeu aproape desăvârşit, fără a găsi satisfacţie în contextul lumii, ajunsesem până la o dobitocească nepăsare şi la un zbucium neputincios; acum, treptat mă întorc la credinţa în Dumnezeu, în viaţa şi răspunderea vecinică, şi la tânjirea unirii cu Dumnezeu. Aceasta s'a petrecut cu mine într'un chip neorthodox şi, după socoteala ta, probabil într'un chip nedorit; despre aceasta deocamdată nu voiu povesti. În vremea de faţă constat că trăiesc o mai adâncă viaţă de rugăciune decât în mulţi din anii vieţii mele preoţeşti nereuşite. Nu pot decât să spun că, deşi am rămas orthodox în sensul cultural al cuvântului, adică aflu satisfacţie numai în expresia orthodoxă a creştinismului, simţind o înstrăinare de celelalte Biserici, am încetat să cred multor dogme orthodoxe şi să încerc a mă conforma cu toată rânduiala dreptslăvitoare. Printr'o luptă lăuntrică mi-am dobândit o oarecare libertate duhovnicească, în care aflu nu o slăbire, ci putere. Prin experienţă am ajuns la concluzia că, precum în Catholicism, aşa şi în Orthodoxie, străduinţa ca întru toate a mă închide în cadrele exclusiv confesionale

pur şi simplu slăbeşte în mine, îndeobşte, orice credinţă religioasă, face ca în conştiinţa mea relaţia dragostei lui Dumnezeu şi a proniei lui Dumnezeu cu omenirea ca întreg să fie de neînţeles şi nereală. Nu pot să mă mai întorc la preoţia sau monahismul orthodox, deşi doresc adânc să mă îndepărtez de tot de lume. Dar de la aceasta mă reţine deocamdată starea mea de supus Englez mobilizat, şi mă reţine, poate, şi un oarecare simţământ de îndatorire faţă de oameni, simţul datoriei, nesiguranţa că o astfel de cale ar fi cea dreaptă pentru mine. Ce anume voiu face, deocamdată nu mi-e limpede; dar mai curând voiu continua să lucrez îndelung la Ambasadă, încercând să-mi rânduiesc viaţa personală astfel încât să am putinţa de a da cât mai mult timp îndeletnicirilor duhovniceşti. Nu ştiu, oare mă vei înţelege? Mă îndoiesc că vei încuviinţa. Dar totuşi, aşa cum ţi-am scris şi mă citezi în ultima scrisoare pe care de-abia am primit-o, „doresc să păstrez cu tine, în *orice* împrejurări, toată legătura duhovnicească ce se va putea…”

Mă îngrijorez de ceea ce-mi scrii în privinţa neaşezării din punct de vedere exterior. Presupun că apropierea de mănăstire şi dependenţa de ea te

împovărează. Dacă ai nevoie de bani ca să te rânduieşti, scrie-mi.

Adesea mă gândesc la tine şi mă rog pentru tine zilnic. Tare aş vrea să ne revedem. Nu ştiu, oare schimbarea în convingerile mele, în felul meu de a vieţui, nu-ţi pricinuieşte decât durere şi nedumerire? Roagă-te pentru luminarea minţii mele. Una singură doresc: să ştiu adevărul, să trăiesc în Dumnezeu, să mă pregătesc pentru viaţa vecinică. Viaţa trece; am 43 de ani. Năzuinţa de a realiza ceva, în sensul vreunei lucrări theologice sau îndeobşte în lume, se depărtează de la mine din ce în ce mai mult; nu am dorinţa de a deveni cineva sau ceva, în sensul lumesc. Pomenirea morţii şi „setea adevăratei fiinţări" nu mă părăsesc. Cu toate acestea, neliniştirea în privinţa stării sufletului meu, simţământul caracterului tragic al vieţii duhovniceşti a omului, îngroziri în ce priveşte mântuirea, simţământul nevoii de asceză şi de străduinţă – toate acestea, de asemenea, m'au părăsit. Lăuntric sânt cât se poate de liniştit; chipul vieţii mele este unul de muncă, modest şi cu destulă trezvie, dar deloc ascetic; năzuinţa mea mai presus de toate este de „a intra înlăuntru", aşa cum şi tu scrii despre sineţi. Însă mă îndeletnicesc

cu aceasta în chip liniştit, măsurat, flegmatic. Poate că m'am întors la firea mea englezească, lucru de care nu-mi pare rău, căci nu există libertate lăuntrică şi adevărată cunoaştere de sine în a încerca să te adaptezi unui fel de a fi străin, a te preface exterior a fi Rus sau Grec. Poate vei zice că sânt în înşelare şi rătăcire. Sânt gata să-ţi ascult cu luare-aminte părerea.

Aştept scrisoarea ta. Aş dori să avem o corespondenţă, deşi eu însumi greu mă pun pe scris... Roagă-te, roagă-te pentru mine, păcătosul.

Al tău frate întru Hristos, care acum iarăşi mă numesc David, dar pentru tine încă

Dimitrie

7

ÎNCEPĂTORUL

„Atacul-apărarea” theologică a părintelui Sofronie. Despre treptata reîntoarcere. Pronia nelipsită a lui Dumnezeu.

Athena, 16 Octomvrie, 1945

Iubite întru Hristos frate, părinte Sofronie, blagosloveşte!

Întorcându-mă nu demult de la Londra, unde plecasem pe 7 Septemvrie, am găsit lunga ta scrisoare...[1] Bine că n’ai venit acì să vorbeşti cu mine. Nu numai că aş fi lipsit dacă veneai în Septemvrie, dar dacă ai vedea cât sânt de ocupat, adică ziua *întreagă* şi uneori jumătate din noapte, ai înţelege că aproape niciodată nu am timp să vorbesc îndelung cu nimeni. Pe lângă aceasta, unde ai fi trăit, cu ce te-ai fi hrănit, şi cum te-ai fi întors? Deşi nu îndrăznesc să făgăduiesc hotărât nimica, voiu încerca să vin la tine în Noiemvrie. Nu te îngrijora, nu

[1] Scrisoarea nr. 28 a părintelui Sofronie, din 22 August, 1945.

părăsi Athosul unde respiri un aer curat duhovnicesc.

Scrisorile tale mi-au fost de folos, deşi nu-ţi voiu ascunde că mi-au dat impresia că tu însuţi nu eşti deplin sigur în propriile-ţi convingeri, ci scrii, în parte, pentru a te convinge pe sineţi. Atacul este cea mai bună apărare. Vădit te-ai smintit de mine. Însă nicicum nu voiesc să te conving: am scris numai cu intenţia de a mă explica şi de a mă spovedi duhovniceşte. Nu este nevoie să te îngrijorezi pentru mine.

Nu vreau să-ţi fiu pricină de întristare. Se desfăşoară un proces în sufletul meu, şi deşi nu cred că felurile noastre de a vedea lumea vor coincide vreodată deplin câtă vreme trăim pe pământ (căci către acelaşi ţel mergem, chiar dacă pe căi diferite), dar totuşi, când am primit ultima scrisoare mă aflam deja mai aproape de tine, şi cele ce ai scris erau de acum, în parte, de prisos.

Niciodată nu voiu înceta a te privi ca fiind o parte preţioasă a propriului meu suflet. M’am obişnuit să caut către tine ca şi către învăţătorul şi sfătuitorul meu duhovnicesc. Domnul m’a adus la tine când a fost nevoie, iar tu mi-ai dat, fără a cruţa, acele multe pe care le-ai primit de la El. Dar, cu toată această sinceră dragoste şi recunoştinţă, eu nu pot să-ţi urmez întru

toate. Ţi-am fost o povară aproape de nepurtat, dar acum te-ai slobozit de ea. Nu te chinui în privinţa mea: ia de pe sineţi această povară şi nu încerca să o porţi. Înaintea lui Dumnezeu dau mărturie că anul acesta mi s'a dat o nouă şi binefăcătoare povăţuire, şi mai neaşteptată, şi pe o cale mai vădit din dumnezeiasca Pronie decât când m'am întâlnit cu părintele Siluan în port, iar el mi-a prezis că voiu afla şi pe altcineva, care s'a dovedit a fi tu. Cum s'a petrecut aceasta, nu-ţi pot scrie acum, că nu am dreptul. Nu-ţi pierde însă credinţa în Pronia lui Dumnezeu chiar şi pentru mine, păcătosul. Fi-mi frate şi doritor de bine, împreună-călător şi rugător, dar nu te întrista cu nedumerirea şi cu simţământul răspunderii pentru mine.

Cu mult din ceea ce ai scris sânt de acord: de pildă, că mă aflu doar „la început", că până acum am rămas doar un „¢rc£rioj"[1]. Sânt de acord în privinţa ascetismului „negativ", însă port o povară de muncă atât de grea, încât sânt nevoit să o socotesc ca fiind mica mea nevoinţă: ea, în orice caz, mă lipseşte şi de putinţa, chiar de aş dori-o, de a mă distra mult ca „om de societate" şi a mă îndulci de lume.

[1] Începător (în gr.).

Crede în dragostea mea şi nu te sminti de tăcerea mea. Neavând eu însumi vreme să scriu, mă tem că-mi vei scrie un întreg şir de scrisori lungi la care îndelung nu voiu răspunde şi că aparenta mea indiferenţă te va amărî. Căci nu pot să scriu mult şi nu o voiu face...

Adesea mă gândesc la tine, adesea mă rog. Doresc să te văd.

Nevrednic, mai micul tău frate,

David-Dimitrie

C U P R I N S

ÎNAINTE
CUVÂNTARE.....

Partea întâi
DUMNEZEIASCA CHEMARE
Scrisoarea 1:
IEŞIREA DIN CATHOLICISM.....
Scrisoarea a 2-a:
ÎN PRIDVORUL DREPTEI-SLĂVIRI.....
Scrisoarea a 3-a:
ÎNDOIELI.....
.....

Partea a doua
PRIMIREA ORTHODOXIEI

Scrisoarea a 4-a:
NOUL ÎNCEPUT.....
..
Scrisoarea a 5-a:
CALEA DE CRUCE A ORTHODOXIEI.....
Scrisoarea a 6-a:

DESPRE TEMEIURILE VIEŢII DUHOVNICEŞTI.....
Scrisoarea a 7-a:
ŞTIINŢA ASCULTĂRII.....
Scrisoarea a 8-a:
LUCRAREA MINŢII.....
Scrisoarea a 9-a:
MONAHISMUL ŞI DUREREA MAMEI.....
Scrisoarea a 10-a:
AJUNUL TUNDERII.....
Scrisoarea a 11-a:
DESPRE STAREŢUL SILUAN.....
Scrisoarea a 12-a:
POCĂINŢA – TEMEIUL LUCRĂRII DUHOVNICEŞTI.....
Scrisoarea a 13-a:
SPORIREA DUHOVNICEASCĂ.....
Scrisoarea a 14-a:
DRAGOSTEA CA ŢEL AL NEVOINŢEI.....

Partea a treia
ÎNCERCĂRI

Scrisoarea a 15-a:
NECAZURILE – SEMNUL DUMNEZEIEŞTII ALEGERI....
Scrisoarea a 16-a:
DESPRE FAMILIE.....

Scrisoarea a 17-a:
TUNDEREA.....
.....
Scrisoarea a 18-a:
O ISPITĂ TRĂITĂ.....
.
Scrisoarea a 19-a:
VIAŢA CREŞTINĂ ESTE NEVOINŢĂ.....
Scrisoarea a 20-a:
HOTĂRÂREA STAREŢULUI SILUAN.....
Scrisoarea a 21-a:
NEVOINŢA DRAGOSTEI LUI HRISTOS.....
Scrisoarea a 22-a:
DESPRE VIAŢĂ, MOARTE ŞI VECINICIE.....

Partea a patra
RUPTURA

Scrisoarea a 23-a:
„FIE SĂ TRĂIASCĂ DUPĂ SINE” .....
Scrisoarea a 24-a:
VOIA LUI DUMNEZEU CE DUCE LA GOLGOTHA.....
Scrisoarea a 25-a:
DESPRE ADEVĂRATUL MONAHISM.....

Partea a cincea

ÎN AFARA BISERICII
Scrisoarea a 26-a:
PENTRU PACEA ÎNTREGII LUMI.....
Scrisoarea a 27-a:
DESPRE LIBERTATEA SUFLETULUI ŞI CĂTUŞELE BISE-RICEŞTI.....
Scrisoarea a 28-a:
DESPRE CONŞTIINŢA DOGMATICĂ DREPT-SLĂVITOA-RE.....
Scrisoarea a 29-a:
CRUCEA LUI HRISTOS.....

Epilog

Scrisoarea a 30-a:
DUMNEZEU DRAGOSTE ESTE.....

Anexa I
DIN SCRISORILE PĂRINTELUI SOFRONIE

1. DESPRE ASCULTARE ÎN LIPSA DUHOVNICULUI.....
2. DESPRE HAR ŞI DESPRE CELE SUFLETEŞTI-DUHOV-NICEŞTI.....

3. DESPRE DUMNEZEIESCUL HAR ŞI LIBERTATEA
OMULUI.....
.....
4. DESPRE
POCĂINŢĂ.....
5. DESPRE CUM TREBUIE SĂ NE NEVOIM CU MIN-
TEA.....
.....
6. DESPRE ÎNSEMNĂTATEA
MINUNII.....
7. DESPRE DUMNEZEIASCA
ÎNTRUPARE.....

Anexa II
DIN SCRISORILE LUI D. BALFOUR

1. DUHOVNICUL NU ESTE UN
ORACOL.....
2. DE SINE
ÎNSUŞI.....
3. DESPRE IOAN AL
CRUCII.....
4.
ÎNDRĂZNEŞTE! .....
.....
5. ANII
ATHEISMULUI.....
...
6.
TREZIREA.....
.....

7.
ÎNCEPĂTORUL.....
.....